

НИЗОМИ
ГАНЦАВІ

КУЛІЛІЕТ

НАШРИЕТИ «ИРФОН»

НИЗОМИИ
ГАНҶАВӢ

КУЛЛИЁТ

ДАР ПАНҶ ЧИЛД

НАШРИЁТИ «ИРФОН»
ДУШАНБЕ — 1983

НИЗОМИИ
ГАНҶАВӢ

КУЛЛИЁТ

ҶИЛДИ ЯКУМ

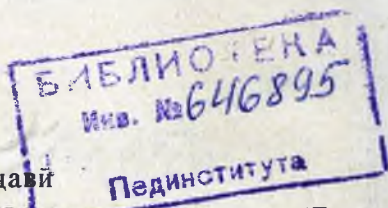
ХУСРАВ ВА ШИРИН

НАШРИЕТИ «ИРФОН»
ДУШАНБЕ — 1983

§3.3 Озар

С (Озар)
Н 58

Ба чоп ҳозиркунанда ва муаллифи
сарсухан З. Аҳрорӣ

Низомии Ганҷавӣ

Н 58 Куллиёт: Иборат аз панҷ ҷилд. (Ба чоп ҳозиркунанда ва муалл. сарсухан З. Аҳрорӣ. — Душанбе: Ирфон. Ҷилди I. Хусрав ва Ширин. 1983.

464 сах.

Дар ҷилди якум аввалин достони «Хамса»-и Низомии Ганҷавӣ «Хусрав ва Ширин» гирд оварда шудааст, ки дар ганҷинаи адабиёт мавқеи хосае дорад.

Низами Ганджави

Собрание сочинений в пяти томах, том I.

Н $\frac{70403-316}{M 501(13)-83}$ 93—83

С (Озар)¹

© Нашриёти «Ирфон», 1983.

АЗ НАШРИЁТ

Осори пурраи Низомии Ганҷавӣ, ки аз тарафи ходимони илмии бахши матншиносии Институти шарқшиносии Академияи фанҳои РСС Тоҷикистон бо иштироки кормандони нашриёти «Ирфон» ба чоп ҳозир карда шудааст, дар Тоҷикистон нахустин нашри комили мероси адабии то ба замони мо расидаи ин суҳанвари оламшумулро фаро мегирад. То алвақт дар Эрон, Иттифоқи Советӣ ва кишварҳои дигар чандин бор «Хамса»-и безаволи Низомии Ганҷавӣ, дostonҳои алоҳидан он ва намунаҳои лирикаӣ ӯ ба тарзҳои гуногун ба чоп расидаанд. Ҳамчунин асарҳои Низомӣ ба бисёр забонҳои дунё ва аз ҷумла, ба забони русӣ ва забонҳои халқҳои бародари Иттифоқи Советӣ тарҷума ва нашр шуда, ин амр дар солҳои охир, хусусан, дар зодгоҳи шоир — Озарбойҷони бародарӣ вусъати тамоми ёфтааст. Аҳли адаби Озарбойҷони советӣ ҳар панҷ дostonи «Хамса» ва мероси лирикии боқимондан Низомиро аз асли форсӣ-тоҷикии он ҳам ба забони русӣ ва ҳам ба забони озарбойҷонӣ чандин бор ба тарқи тарҷумаҳои манзум ё тахтуллафзии филологӣ сурат дода, нашр кардаанд. Ҳадафи ин тарҷумаҳо он аст, ки хонандагонро, ки осори Низомиро дар асл хонда наметавонанд, ба маънии шеърӣ ӯ шинос намоянд. Дар роҳи таҳия, сара кардан ва шарҳу тавзеҳи асли осори Низомии Ганҷавӣ хизмати донишманди эронӣ Ваҳиди Дастгардӣ, ки ҳамаи тавзеҳу таҳияи матнҳои минбаъда аз натиҷаҳои хизмати ӯ ибтидо мегирад, бисе бузург аст. Ваҳиди Дастгардӣ солҳои 1935—1939 «Хамса» ва девони Низомиро интишор дод, ки ҳосили меҳнати чандинсолаи ӯ буда, дар низомииносии гардиши муайяне ба вучуд овард. Матншиносони советӣ ба ғайр аз «Ҳафт пайкар» дostonҳои дигари «Хамса»-ро дар

солҳои 1947—1966 ба тарзи танқидӣ интишор дода, дар бобати дарчи фарқу бадалҳо заҳмати зиёде ба харч додаанд. Бинобар ҳамин «Куллиёти Низомии Ганҷавӣ», ки внак ба хонандагони азиз пешниҳод карда мешавад, дар асоси муқоисаи ду нашри зикршуда, матни илмӣ-интиқодии «Ҳафт пайкар», ки аз тарафи Х. Риттер ва Я. Рипка чоп кунанда шудааст (Прага, 1934) ва як дастанависи «Ҳамса», ки дар аввали асри XVI китобат шуда, дар ганҷинаи дастанависҳои шарқии АФ РСС Тоҷикистон таҳти рақами 1356 маҳфуз аст, таҳия гардид. Матни асл асосан аз рӯи нашри Ваҳиди Дастангардӣ ва фарқу бадалҳо аз рӯи ду нусхаи иловагӣ сабт карда шудаанд. Дар ҳолати тағйирпазирфтани матни асосӣ шакли мардуди нашри Ваҳиди Дастангардӣ ё мавҷуд набудани он дар ҳошия қайд карда мешавад.

«Куллиёти Низомии Ганҷавӣ» тамоми мероси маҳфузмондаи маълуми ӯро фаро мегирад. Фақат барои он, ки ҳаҷми китобҳои нашршаванда то андозае баробар бошанд, достонҳои «Хусраву Ширин», «Лайливу Мачнун» ва «Ҳафт пайкар» дар чилдҳои алоҳида ҷой дода шуда, ҳар қисмати «Искандарнома» ба тарзи ҷудогона нашр шуда, «Маҳзан-ул-асрор» ва девони шоир ба чилди «Иқболнома» ҳамроҳ карда шуд.

Осори Низомии Ганҷавӣ дар куллиёти ҳозир ба тариқи зерин дарҷ гардидааст:

Чилди якум — «Хусрав ва Ширин» (ҳозиркунандаи чоп номзади илмҳои филология Зоҳир Аҳрорӣ);

Чилди дуюм — Лайлӣ ва Мачнун» (ҳозиркунандаи чоп доктори илмҳои филология Аълоҳон Афсаҳзод);

Чилди сеюм — «Ҳафт пайкар» (ҳозиркунандаи чоп доктори илмҳои филология Аълоҳон Афсаҳзод);

Чилди чаҳорум — «Шарафнома» (ҳозиркунандагони чоп номзадҳои илми филология Асфар Ҷонфидо ва Алиқул Девонақулов);

Чилди панҷум — «Иқболнома» (ҳозиркунандаи чоп номзоди илмҳои филология Ҷобул Додалишоев), «Маҳзан-ул-ас-

роҳ» (ҳозиркунандаи ҷоп доктори илмҳои филология марҳум Баҳром Сирус) ва девон (ҳозиркунандаи ҷоп Ч. Додалишоев).

Ҳамчунин ҳар ҷилд муқаддима ва шарҳу тавзеҳи хос до-
рад. Ҳарчанде, ки луғату ибораҳои барои хонадағони им-
рӯзаи тоҷик номафҳум дар осори Низомӣ хеле каманд, ло-
зим доништа шуд, ки дар охири ҷилдҳо шарҳи як мушт лу-
ғатҳои нисбатан камистеъмол ё то андозае кӯҳнашуда шарҳ
дода шаванд.

ДОСТОНИ ИШҚУ ЗЕБОЙ

Ҳадиси Хусраву Ширин ниҳон нест
В-аз ин ширинтар, алҳақ, достон нест.

Достони ишқи безавол «Хусрав ва Ширин» дуҷумли достони «Панҷ ганҷ» ё «Ҳамса»-и шоир ва мутафаккири бузург Ҳаким Низомии Ганҷавӣ мебошад.

Ин достон зоҳиран бо хоҳиши ҳукмрони аҳди шоир Туғрул оғоз гардида, пас аз ӯ ба номи бародараш Шамсиддин Муҳаммади Элдигиз мулаққаб ба Ҷаҳонпахлавон соли 567 ҳиҷрӣ 1181 милодӣ ба поён расидааст.

Мавзӯи асосии ин маснавӣ мочарои ишқи охири ҳукмрони Эрони Сосонӣ Хусрави Парвиз (590—628) ва Ширини нозанин мебошад.

Қиссаи муҳаббати Хусрав ва Ширин аз замонҳои хеле қадим дар миёни қавму қабилаи мардумони Осиёи Миёна, Ҳиндустон, Шарқи Наздику Миёна, инчунин халқҳои Закавказия машҳур ва вирди забонҳо буд. Дар маҳфилҳои ҳиснаводагӣ, шабнишиниҳои расмӣ ва ғайрирасмӣ баробари дигар қиссаву ривоёт ва ҳикоеҳои дилпазири халқӣ достони ишқи Хусраву Ширин василаи саргармӣ ва хушгузарони авҷоти халқ ва пайванди меҳру улфати он буд.

Доманаи вусъати шӯҳрат ва робитаи қавин он бо ҳаёти маънавии мардум то ба ҳадде густариш ёфт, ки диққати арбоби завқу таҳқиқ, муаррихон ва соҳибони як ситсила манобеи адабии кишварҳои гуногунро бевосита ба худ ҷалб намуд.

Аз ин ҷост, ки илова бар эҷодиёти лафзии мардуми сарзаминҳои мазкур дар сарчашмаҳои зиёди таърихиву адабӣ чун як лаҳзаи хеле ҷолиб ва муҳими таърихии даврони пешин аз ин қисса ба навъҳои гуногун ёдоварӣ шудааст.

Роҷеъ ба ин қисса дар манобеи илмӣ қадимӣ чун «Таърих»-и муаллифи византиявӣ Феофилакт Симокатт, «Таърих»-и

муаррихи арман Себеос, дар осори арабиву форсӣ чун «Китоб-ул маҳосин-вал азод»-и Абу Усмон Амр ибни Баҳрал Чохиз, «Таърих»-и Табарӣ ва тарҷуман форсӣ-тоҷикии он ба саъи донишманди номӣ Балъамӣ, «Рисолат-ал-ғуфрон»-и Ас-саъолабӣ, ба тариқи назм дар «Шоҳнома»-и Абулқосими Фирдавсӣ ва як силсила эпизодҳои чудогонаи он дар дигар рисолати таърихии асримиёнагӣ чун «Китоб-ул-булдон»-и Ибн-ал Фақеҳ ва «Муъҷам-ул-булдон»-и сайёҳи араб Ёкут суҳан рафтааст¹.

Номи Хусрав ва Ширин, лаҳзаҳои чудогонаи моҷароҳои ишқу ошиқии онҳо дар ашъори шуарои қарнҳои X ва XI форс-тоҷик низ дучор мешавад. Тақрибан аз асрҳои X шуруъ карда номи яке аз қаҳрамонони ин қисса Фарҳод ҳам зикр меёбад, ки минбаъд иштироки ӯ чун яке аз қаҳрамонони ин қисса ба рафти чараёни ходиса ва воқеаҳои гуногуни дoston, инкишофи онҳо ва такмили образҳои асосии асар, инчунин ҳайати дигари иштироккунандагони қисса таъсири маълум мегузорад.

То аҳди ба мавзӯи ишқи Хусраву Ширин даст задани Ҳаким Низомии Ганҷавӣ ва ба риштаи назм кашидани он ҳикоёт ва ривоёти гуногуни қисса, ҳатто варианти мазмуни мухтасари он мавҷуд буд.

Низомӣ қабл аз оғози достони шӯрангези ишқие ки султони вақт аз ӯ тақозо карда буд ва пеш аз ҳама, марги нобахангоми ҳамсари азизи ӯ Офок ва зарурати дар саҳифаи китоби рӯзгорон сабт намудани ном ва бад-ин васила зинда ва мӯхтарам доштани хотироти неки вай, эҳсоси бепоеи қалби саршори муҳаббати хеш ба бисёр маъхазҳои таърихӣ, ҳикоёт ва ривоёти гуногуни халқӣ муроҷиат намуд.

---

¹ Доир ба шарҳи муфассали ин мавзӯ муроҷиат шавад ба Е. Э. Бертельс. Низами и Фузули, Москва, 1962 г.

Г. Ю. Алиев. Легенда о Хосрове и Ширин в литературах народов Востока, Москва, 1960.

Аз миён диққат ва таваҷҷӯхи шоирӣ бузургро қиссаи шиққи Хусраву Ширин, хоса Ширин бештар ҷалб кард ва он мавзӯи асосии кори ӯ интиҳоб гардид.

Низомӣ бо шавқе тамоми ба таълифи он шурӯъ кард. Соли ба назми достони Хусраву Ширин сар кардани шоир равшан маълум нест. Аммо ба қавлу тасдиқи ҳудаш дoston соли 1180/1181 милодӣ ба анҷом расида будааст. Сарфи назар аз истифодаи лаҳзаҳои ҷудоғонаи фольклорӣ ва таърихӣ ин қисса Низомӣ достоне эҷод кард, ки дар зоти худ ба кулӣ нав ва аз ҳар ҷиҳат беназир мебошад. Достони «Хусрав ва Ширин» на танҳо аз ҷиҳати тасвири воқеии муносибатҳои ошиқонаи инсонӣ, балки аз нуқтаи назари инъикоси як силсила масоили муҳимми сиёсӣ-иҷтимоӣ ва тарбиявӣ ахлоқӣ, хоса ғояҳои олии инсондӯстӣ, инсонпарварӣ, адолатгустарӣ, раиятпарварӣ ва амсоли ин ниҳоят ҷолиби диққат мебошад.

Қаҳрамонони асосии асар Хусрави Парвиз ва Ширини буда, дигар ҳаёти иштирокчиён ва фаъолияти гуногунсоҳан онҳо барои такмил, тақвият ва инкишофи ҳарҷонибаи ин ду қаҳрамон нигаронида шудааст.

* Ин ду образ гарчи бо як риштаи хеле қавӣ ба ҳам пайванд ёфтааст, вале бо тамоми қору фаъолияти амалӣ, нуқтаи назари ҷамъиятӣ, қазоват дар боби ҳалли масоили муҳталифи зиндагӣ, ҳулоса бо ҳама афкор ва андешаҳои он аз ҳам фарқ мекунанд.

Образи Хусрав, чунон ки аз ҷараёни воқеаҳои асар ва мавқен дар ҳалли масъалаҳои шиққӣ ва ҷамъиятӣ ишғол доштааш маълум мегардад, таҷассуми мароми синфи ҳукмрони ҷомеаи феодалӣ, ифодаи ҳулку атвор ва завқу майли ҳамин гурӯҳи иҷтимоии онрӯза мебошад. Вай гарчанде таҳсилкарда, ҳунаромӯхта, далеру шучоъ, боақлу заковат ва дар бисёр мавридҳои ҳаёт ҳалиму меҳрубон аст, аммо дар асл шахсе худқом, ишратпараст, берию тадбир ва мутен иродаи дигарон мебошад.

Хусрав дар усули идораи мамлакат, расму оини раиятпарварӣ донишу ҳунари ҳудро ба тарзи бояду шояд исти-

фода карда наметавонад. Ба раият чун манбаи даромад ва сарчашмаи айшу ишрати ҳаррӯзаи хеш назар дорад.

Оре, дуруст аст, ки ӯ Ширинро дӯст медорад, зоҳиран барои ба висоли ӯ расидан дар такопӯ ва ҷустуҷӯ мебошад. Аммо ишқи вай дар муқобили ишқи пок, муҳаббати беолоиш ва самимонаи Ширин ба кулӣ фарқ мекунад.

Ширини нозанин баръакси Хусрав духтаре бо хулқу одоби шонста, дилбаре дар ишқ содиқ ва вафодор, дар тарки мамлакатдорӣ ботадбир, раиятнавоз, инсоне нақуқор ва нақӯхоҳ аст. Вай дар маслаки ишқ сустӣ ва нопойдорӣ, бадахдӣ ва ваъдахилофиву дурангиро қатъан раво намедорад, устуворӣ ва бурдбориро дар пешомадҳои ғайриҷашмдошт зарур ва хатмӣ медонад ва дар шахси хеш, дар фаъолияти ҳаррӯзааш инро ба тарзе ибратбахш собит менамояд. Ҳатто дар лаҳзаҳои ки Хусрав бо хиёнатҳои пай дар пай ва булҳавасиҳои шоҳонааш ба ӯ ва ишқи поки ӯ зарбаҳои тоқатфарсо фуруд меоварад, зимоми ихтиёрро аз дастӣ ақл раҳо накарда, дида ба умеди беҳбудӣ ваъзи пешомада медӯзад ва дар ислоҳи саҳву ғалатҳои дӯстдоштааш кӯшо мешавад.

Ширин Хусравро аз дилу ҷон дӯст медорад, баҳри ин ишқ ва ин меҳру садоқат ба ҳар душворӣ ва нокомӣ тоб меоварад. Дар муқобили ин ҳама озод ва покдоман, муҳофизи обрӯ ва иззати нафси инсонии худ мебошад.

Ширин, чунон ки ишора шуд, бисъёр хусусиятҳои манфии Хусравро дида мутаассир мегардад, рӯҳан азоб мекашад, хуб мефаҳмад, ки ӯ дар маслаки ишқ бо ӯ баробар ва ҳамдӯш нест. Бо вучуди ин бо нияти амалӣ гардидани орзу ва хоҳишҳои худ, эҳсоси баланди инсонии хеш, кӯшиш мекунад, ки ӯро ба роҳи нек раҳсипор намояд. Ширин мехоҳад дар шахси Хусрав рафиқи бовафо, ҳамсари шоиста, ҳамдам ва ҳамрозери бубинад, ки комилан сазовори муҳаббаги бузург ва эҳсоси олии ӯ бошад.

Ширин дар ҳақиқат яке аз беҳтарин образҳои зан дар

адабиёти форс-тоҷик ва ба қавли Е. Э. Бертельс дар адабиёти ҷаҳон аст.

Дигаре аз образҳои хеле муҳими асар, ки чун образи Ширин бо ҳама хусусияташ муқобили Хусрав қарор гирифтааст, ҳунарманд Фарҳод аст. Вай ҷавоне бо фазлу дониш, ҳунарваре беназир, инсоне меҳнатдӯст ва меҳнатқаш, дар ишқу муҳаббат содиқ ва вафодор мебошад. Фарҳод ҳам Ширинро бо тамоми ҳастӣ дӯст медорад, аммо ишқи ӯ чун ишқи Ширин ба Хусрав пок, ишқи созандаву сӯзанда, муҳаббате илҳомбахш ва ба иҷрои қорҳои бузург ҳидоятгар аст. Фарҳод ба хотири ин ишқ ба ҳар қурбонӣ ва фидокорӣ ҳозир ва қодир буда, оқибат чун дар сари он мебозад.

Бояд хотирнишон сохт, ки Низомӣ дар образи Ширин Фарҳод олитарин фикру ақида ва таманноҳои ширини инсонӣ, назари ҷамъиятии ҳудро инъикос намудааст.

Ишқи Низомӣ ишқи омехта бо саъю амал, кӯшиш ва ҳаракат, ишқи қаҳрамонӣ ва қорнамоӣ мебошад.

Шоирини ошиқ қабл аз оғози ин қисса ва пас аз ҳамду наъти анъанавӣ, дар фасли «Сухане чанд дар ишқ» ҳисси баланди одамӣ-ишқи пок ва самимиро, ки асоси бақои оламу одам буда, дар фаъолияти ҳаррӯзаи инсон зӯру тавони тоза мебахшад ва чеҳраи оинаи ҳастиро ҷило ва дурахши дилхоҳ мебахшад, дар мақоми васф оварда, онро бо ҳама шуққӯҳ ва азаматаш беҳтарини шиори худ, шуғли ҳамешагии ҳеш ба қалам медиҳад ва ҳамнавьонро ҳам ба ҷодан ишқ даъват мекунад:

Маро, к-аз ишқ бех н-ояд шиоре,
Мабодо то зиям, ҷуз ишқ қоре.
Фалак ҷуз ишқ меҳробе надорад,
Ҷаҳон бе хоки ишқ обе надорад.
Ғуломн ишқ шав, к-андеша ин аст,
Ҷама соҳибдилонро пеша ин аст...
Агар на ишқ будӣ ҷони олам,
Қӣ будӣ зинда дар даврони олам?
Қасе к-аз ишқ холӣ шуд, фусурдаст,
Ғараш сад ҷон бувад бе ишқ, мурдаст...

Аз ин чост, ки ин мавзӯъ саросари эҷодиёти ӯро фаро печидааст. Ӯ ба қавли худаш ҷаҳонро салои ишқ дардода, шӯре дар ниҳоди оламу одам афканд, ба дилҳо завқи тапиш ва ба дидаҳо лаззати дидани дунёи ишқу зебой бахшид.

Низомӣ дар тамоми асарҳояш роҷеъ ба ин омили муштарак ниҳоят қавӣ ва муҳимми пешрафти ҳаёти башарӣ — ишқ ва чилваҳову тобишҳои гуногуни он, фарозу нишеби он ҷода, ҳамау печи амвоҷи ин баҳри тӯфонзо баҳсҳо, қиссаҳо ва хикоятҳои шӯрангез мекунад. Дар шеваи тасвири ишқ ва хусусиятҳои он аз ҷузъ то ба кул Низомӣ беҳамтост. Яке аз муҳаққиқон ва ноширони осори вай Ваҳиди Дастгардӣ хеле ҳаққонӣ гуфтааст, ки «Шоир дар дostonҳои хеш тавонистааст оинаҳое бисозад, ки ҳар кас дар гузаргоҳи умр ва ҷавонӣ аксе аз даруни хешро ҷунон ки афтад ва донӣ, дар онҳо тамошо кунад».

Ин шоири ишқу зебой, суҳанвари ҷодубаён пояи каломӣ бадеъро ба арши иззат бардошта, ба он арҷмандӣ ва мақому мартабаи ҳосе бахшидааст. Аз дostonҳои ӯ, хусусан дostonи «Хусрав ва Ширин» пайдост, ки вай завқи баланд, ҳиссиёти нозук, қалби пуршӯр ва табъи саршор дошт.

Дар ҷараёни мутолиаи ин дoston хонанда худро дар олами лутфу зебой, андешаҳои пуртӯфони зан, дар баҳри нопайдоканори рӯҳи пурфутӯҳи он мебинад, ки дар мавҷези ин тӯфон ҳама ошuftагиҳо, беқарорихо, сабру таҳаммул, ҳашму хушунат, гузаштҳо ва фидокорихои беназир, дилсварӣ ва шӯҷоат, хостҳо ва ниёзҳо, орзу ва умедҳо аз пеши назар банавбат пай ҳам мегузаранд.

Шеваи нигориши ин худованди каломӣ зебо ва қиссаҳои шево дар эҷоди дostonҳои ошиқона бо гузашти асрҳо ва солҳо бештару бештар мавриди писанд ва истиқболи хонандагонӣ бешумор қарор мегирад. Нағмаҳои ширин, оҳангҳои дилнавози ишқофарини ин дoston гӯши дилҳои пурэхсосро навозиш дода зиндагиро дар назар зеботар ва хотирангезтар месозад.

Аз ин ҷост, ки дoston бо қалбу рӯҳи инсон ҳамоҳангӣ, омезиш ва улфате чунон қавӣ дорад, ки бо гузашти рӯзгори чехраи ин пайвастагӣ ва улфат тозатар гардида, ҷилои бехтаре ҳосил мекунад. Ҳақим бо эҷодиёти ғанӣ ва серсоҳан худ, афкор ва ақонди пешқадами хеш мактаби бузурге таъсис намуд, ки силсилаи арбоби завқу эҷод асрҳо дар он мактаб тарбият ва парвариш ёфт. Аксари дostonҳои «Ҳамса»-и ӯ мавриди пайравӣ ва истиқболи адибони номин давраҳои мухталиф қарор гирифт.

Баъд аз сари Низомии Ганҷавӣ анъанаи «Ҳамса»-нависӣ дар адабиёти форс-тоҷик, адабиёти форсизабони Ҳиндустон ва адабиёти туркзабон идома ёфта, бехтарин муваффақиятҳои эҷодии ин устоди мумтози суҳан мавриди истифодаи худевандони назм гардид.

Дар даврони муайяни конкретии таърихӣ тибқи тақозои вазъи сиёсӣ-иқтисодӣ ва завқи бадени аҳд бисёре аз устодони шеър «Ҳамса» ва як теъдод шуарои бомаҳорати даврҳо ба равиҳои дostonҳои ҷудогонаи «Ҳамса» маснавиҳое эҷод карданд, ки бо вучуди муруоти равиҳои устоди нахуст, ҳар яке дар сурудани маснавӣ доди суҳан додаанд.

Пас аз Амир Хусрави Деҳлавӣ, ки аз пайравони аввал аст ва дostonи дуҷоми «Ҳамса»-и ӯ «Ширин ва Хусрав» ном гирифтааст, дар қарнҳои минбаъда дар мавзӯи ишқи Хусраву Ширин ва Фарҳоду Ширин дostonҳои зиёде эҷод гардид.

Албатта, теъдоди шоироне ки дар ин мавзӯ асар эҷод кардаанд, ҳанӯз ба сарҳади таҳқиқ нарасидааст.

Ташаббуси ба ин мавзӯ рӯ овардани шоирон, нависандагон ва ходимони санъати маҳалҳо ва халқҳои гуногун дар сурати киносценарияи муаллифи эронӣ Забехи Бехруз «Шоҳи Эрон ва маликаи арман» (соли 1919), драмаи шоири маъруфи Озарбойҷон Самад Вурғун «Фарҳод ва Ширин» (соли 1942) ва «Қиссаи ишқ»-и шоири бузурги Туркия Нозим Ҳикмат (соли 1948) ва операву намоишномаҳои ҷудогона агар ба назар гирифта шавад, то даврони мо бомуваффақият омида расид.

Муносиби маврид бояд ёдовар шуд, ки достони «Хусрав ва Ширин»-и Низомӣ ба сурати китоби алоҳида бо сарсухани Е. Э. Бертельс соли 1955 ба забони русӣ тарҷима ва нашр шуда, дастраси доираи васеи хонандагони мамлекати мо гардид. Ин дoston аз замони таълифаш то ба имрӯз чун китоби дӯстдоштаи халқ ҳамвора мавриди мутолиа ва истифодан умум будааст.

Достони «Хусрав ва Ширин» чун дигар бахшҳои осори гаронбаҳои гузашта бо нерун муҳаббат ва эҳтироми халқ аз миёни оташу дуди задухӯрдҳои хонабарандози феодалони саркаш, аз офату газанди дандонаҳои сӯҳони ҳаводиси рӯзгорон маҳфуз монда, нусхаҳои он дар китобхонаҳои мамуликии ҷаҳон ва китобхонаҳои ашхоси ҷудоғона ҷои шониста ёфтааст.

Нусхаҳои хаттӣ ва ҷопии дoston дар китобхонаҳои Эрон, Осӣи Миёна, Афғонистон, Ҳиндустону Покистон ва Туркия, Москва, Ленинград ва Қавказ нигоҳ дошта мешавад, ки онҳо аз тарафи мутахассисон, ошиқони шеърӯ адаб, умуман хонандагони сершумор мутолиа ва истифода шудаанд, нақши назар ва диққат дар варақҳои ин дoston гувоҳӣ ба ин ҳол медиҳад.

Достони мазкур баъд аз аҳди таълиф борҳо нусхабардорӣ шудааст ва дар ҷараёни истинсоҳ саҳву ғалатҳои сарзада, ғаеҳам абаъте коста ва абаъте илҳоқӣ ба он илова гардидааст. Хусусан, дар ҷопҳои ки ноширони тоҷир барои фуруш омода ва нашр кардаанд, ғалатҳои бештар роҳ ёфтааст. Ҳатто ин қисса ба наср гардонида шуда аз тарафи тоҷирон ба сурати китобчаи алоҳида бо баъзе тағйирот ба таъба фуруш расидааст. Ягона нусхаи ҷопие, ки аз ин нуқсонҳо мубарро буда, асоси илмӣ-таҳқиқотӣ дорад, нашри донишманди номии Эрон Ваҳиди Дастигардӣ мебошад. Ваҳид солиёни дарозе вақту фурсати худро сарфи таҳқиқ ва нашри осори Низомини Ғанҷавӣ кард ва дар натиҷа матни саҳеҳи дostonҳои «Ҳамса», аз ҷумла достони «Хусрав ва Ширин»-ро ба таъба расонид.

Ў илова бар ислоҳи ғалатҳои матн ба абъёти ҷудогонаи душворфаҳм ва дигар масоили марбут ба матни китоб дар поварақ шарҳу тавзеҳ навишта, бисёр нуктаҳои торик ва сарпечро равшан сохт.

Аммо бояд гуфт, ки Ваҳид матнро мувофиқи завуқ фаҳми худ тасҳеҳ карда, ба истиснои як қисм фарқҳо ва бадалҳо дар қавсайн, ки он ҳам дар дохили матн сураат гирифтааст, дигар фарқҳоро дар поварақ наовардааст. Тарзу равию дар таҳияи матн пешгирифтаи ӯ, маҳаки асосии вай дар интиҳоби бадалҳо ҷӣ будааст, низ маълум намебошад.

Сарфи назар аз ҳамаи инҳо, ин нашр заминаи зарурати минбаъд таҳия намудани матни комили илмӣ-интиқодии достонҳои «Хамса»-ро фароҳам сохта, диққати муҳаққиконро ба ин соҳаи кор ҷалб намуд:

Соли 1960 матни илмӣ-интиқодии достони «Хусрав ва Ширин»-и Низомӣ дар Боку аз чоп баромад, ки он аз тарафи марҳум Л. А. Хетагуров ба чоп ҳозир карда шуда, аз назари Е. Э. Бертельс гузашта буд¹.

Дар ин нашр фарқҳоро бадалҳо нишон дода шуда, дар муқаддима, ки ба қалами А. Ализода тааллуқ дошта, баъдтар дар замони чопи китоб навишта шудааст, усули дар таҳияи матни достон пешгирифта ва номгӯи нусхаҳои истифодашуда қайд гардидааст.

Матни достони «Хусрав ва Ширин» дар асоси 10 нусхаи хаттӣ ва нусхаи чопи Ваҳиди Дастгардӣ таҳия шудааст.

Асоси матни интиқодӣ нусхаи хаттии китобхонаи миллии Париж интиҳоб гардидааст.

Ин нусха нисбат ба дигар нусхаҳо қадимтар буда, соли 763 ҳиҷрӣ 1361—1362 милодӣ китобат шудааст ва дар матни нашршуда бо аломати шартии «Б» зикр ёфтааст. Сарфи назар аз бисёр муваффақиятҳо, дар ин кор нуқсонҳои ҷиддие низ роҳ ёфтааст, ки сифати илмии онро коштааст.

---

¹ Низомии Ганҷавӣ. Хусрав ва Ширин. Тартибдиҳандаи матни илмӣ — интиқодӣ Л. А. Хетагуров, Боку, 1960.

Аввалан, муқаддима ниҳоят мухтасар ва ноқис буда, дар он материали корӣ таҳлил нашудааст, абъёти ғалат, ҷойҳои торик ва норавшан шарҳу тавзеҳ наёфта хусусиятҳои характерноки нусхаҳо дар муқаддима, инчунин тавсифи мухтасари нусхаҳо ҳам мавҷуд нест. Ба ҷуз аз тарзу усули дсдани фарқҳо, бадалҳо дар поварақӣ ба таври эҷодӣ дар тақмил ва тасхеҳи матн ҷӣ коре шудааст, торик мемонад.

Матни дoston аз матнҳои тавзеҳталаб аст ва бидуни тавзеҳоти муфассал бисъёр масъалаҳо ба хонанда номаълум мемонад. Ба ҷӣ сабаб бошад, ки матни интиқодӣ-илмӣ бе тавзеҳот мондааст.

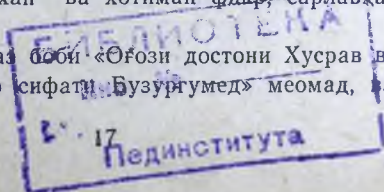
Дигар ин ки матн аз аввал то ба охир аз рӯи матни нусхаи асосӣ кӯчонида шуда, дар ҳеҷ мавриди зарурӣ кӯшиш нашудааст, ки аз дигар нусхаҳои фаръӣ, ки ҳар яке нусхаҳои муътабар мебошанд, вариантҳои сахтар ва ба сабку саликаи Низомӣ наздиктар истифода шавад ва ба ҷои калимоти ҷудогонаи ғалат ё сустрар, мисраи бемаъно ва абъёти беқофия ё вайрони дар матн омада аз дигар нусха тасхеҳ гардад ва ҳолати нусхаи асл дар поварақ қайд ёбад.

Ин ҳол дар навбати худ ба он далолат мекунад, ки матни интиқодӣ ба дараҷаи кофӣ ва чунон ки бояду шояд тасхеҳ нашудааст.

Дар бисъёр қисматҳо нақл ва ҳикоёт, ки фаслҳои ҷудогонаи китобро ташкил додаанд, ба поён расида, матлаби дигар оғоз мешавад, вале ба нисбати афтодани сарлавҳаҳо ё дурусттараш аз дигар нусхаҳо барқарор нагардидани сарлавҳаҳо, бобҳо ба ҳам махлут шуда, дунболи ҳам давом кардаанд.

Ҳол он ки аз матни асли, ки ба сабабҳои номаълум, шояд ба таҳиякунандаи матни интиқодӣ маълум буда бошад, хориҷ мондаанд, ошкор аст, ки сарлавҳа лозим аст, зеро ҷараёни нақл, рабти сухан ва хотимаи фикр, сарлавҳаро тақозо мекунад.

Дар сах. 77 пас аз боби «Оғози достони Хусрав ва Ширин» бояд боби «Дар сифати Бузургумед» меомад, вале ин

сарлавҳа афтода ва ин бахш чун давоми боби аввал оварда шудааст.

Дар сах. 144 пас аз хатми достони «Рафтани Ширин ба шикор ва аз он чо ба Мадон рафтан» бояд унвони қисми баъд аз ин, ки «Андом шустани Ширин дар чашмаоб» аст меомад, аммо ин ҳам нест ва ин ду қисм бе рабт ба ҳам махлут гардидааст. Чунин ҷойҳо дар матн хеле зиёд аст, ки аз чашии эътибори тартибдиҳанда афтода аст. Дар матн ғалатҳои зиёде роҳ ёфтааст. Як қисми он дар вақти ҷоп ва қисми дигар дар ҷараёни таҳияи матн сар задааст, ки мебоист ҷиддан мавриди диққат ва тасҳеҳ қарор дода мешуд. Ҳатто дар баъзе мисраъ калимаҳо худсарона табдил карда шудаанд.

Масалан, дар сах. 79 дар байти 51 калиман «турке» ба «шахсе» табдил дода шудааст, ки ин усул дар қорн таҳияи матнҳои осори гузашта, хоса матни нлмӣ-интиқодӣ таъмоман амале носавоб ва номумкин мебошад.

Байти асл:

В-агар кас рӯи номаҳрам бубинад,
В-агар дар хонаи турке нишинад...

Дар нашри Боку, чи навъе ки қайд ёфт, дидаву дониста калиман «турке» табдил карда шудааст. Табдили ин калима, ки ба маънии хубруён, занони зебост, ҳеч ҳоҷат ва зарурате надошт. Ин дар мавқеи омадааст, ки падари Хусрав аз ишрати Хусрав, аз зиёнҳои ба кишти мардум расонидаи аспӣ ӯ ва дигар бадамалиҳояш огоҳ шуда, меҳоҳад роҳи ин разолатҳоро расман бандад ва дар баробари манъ фармудани дигар зиёнкорихо роҳи ишратро бо дилбарони зебо, ки аксар оқибатҳои номатлуб пеш меоварад, бастанӣ мешавад, ва пас аз байти боло давомаш чунин аст:

Сиёсатро зи ман гардад сазовор,
Ба ин савгандҳое хурд бисёр...

Дар баъзе абъёт дар ду мисраи матни асосӣ ҷои калимаҳо саҳван тағйир ёфтааст, вале ислоҳ нашудааст. Чупончи, дар сах. 66 байти 84 чунин навишта шудааст:

Гаҳе бурчи малоик мебуридам,
Гаҳе сатри кавокиб медаридам,

Аз ҷиҳати маънову мантиқ бояд дар мисраи аввал ба ҷои «малоик», «кавокиб» ва дар мисраи дуум баръакси ин меомад:

Гаҳе бурчи кавокиб мебуридам,
Гаҳе сатри малоик медаридам.

Хол он ки ҳамин тартиб дар нусхаҳои истифодакардан мураттиб мавҷуд ва дар повараки матн дода шудааст ва мебоист аз рӯи он нусхаҳо ислоҳ карда мешуд.

Дар матн роҳ ёфтани калимоти зиёди ғалат ба маънову вазни шеърӣ бе таъсир намондааст. Дар сах. 59 б. 33 ба ҷои «паймуд» «паймуда» дар сах. 62 б. 54 ба ҷои «шиоре» «шуморе», сах. 68 б. 107 ба ҷои «ҳалқам», «ҳалқа», сах. 81 б. 10 ба ҷои «хашм», «чашм», сах. 25 б. 10 ба ҷои «хунхориям» «хунхӯриям», сах. 32 б. 37 ба ҷои «яке» «бале» сах. 334 б. 24 ба ҷои «фол» «ҳол», сах. 349 б. 33 ба ҷои «бор» «кор», омадааст, ки ба маъно ва вазн ҳалал расидааст. Байтҳое ҳам ҳаст, ки калимоти ғалати дар асл сарзада ислоҳ нашудааст ва шакли саҳеҳи он дар поварақ аз дигар нусхаҳо зикр шудааст.

Бидех як ваъда чун гуфтори ман рост,
Мақун қорам қажӣ дар қори ман рост.

Дар дигар нусха ба ҷои «қорам», «қандин» будааст, ки саҳеҳ аст, вале ислоҳ нашуда ва байт муглақ ва норавшан мондааст. Байтҳои беқофия ё ба нисбати адами диққат дар вақти таҳияи матн абъёти қофияш вайрон кардашуда низ зиёд дучор мешавад. Чунончи:

Ки чун шерон бад-ин ханчар ситезад,
Бад-ӯ хуни базе харгӯш резанд.

Чунон ки маълум аст бояд дар мисраи аввал қофия ба сура-
ти «ситезанд» меомад, то бо «резанд» қофия мешуд.

Дар сах. 560. б. 41 ҳам қофияи байт ба нисбати ноду-
руст навиштани калимаи қофия вайрон шудааст.

Ман аз хуни чигар полудани хеш
Напардозам ба сар хоридани хеш.

Ин чо ҳам бояд ба ҷои «полудан» «полидан» навишта ме-
шуд, ки дурусташ ҳам ҳамин аст.

Дар сах. 580 б. 51 ба ин тарз сабт гардидааст:

Дилам дар бозгаштан чора созад,
Сухан кӯтоҳ шуд манзил дароз аст.

Дар мисраи аввал ба ҷои «чора созад» бояд шакли сикхати
қофия «чорасоз аст» тасҳеҳ мешуд, вале ба ин шакли ғалат
ҷоп шудааст. Дар бисёр байту мисраҳо калимаҳои зиёдати
ва дар калимаҳо ҳуруфи зиёдати афзуда ба маъно ва вазн
зарар расидааст. Масалан, дар сах. 560 бо бечо афзудани
калимаи «гар» вазн ҳалалдор шудааст:

Наёяд (гар?) сарпарастӣ дигар аз ман,
Парасторе талаб ҷобуктар аз ман.

Дар боби зиёдии ғалатҳо мисолҳои зиёде овардан мумкин
аст, вале барон он ки сухан ба дарозо накашад, бо ҳамин
чанд намунаи фавқуззикр иктифо мешавад ва аз ҳаминҳо
ҳам чигунагии вазъи матни интиқодии мазкур ба хубӣ маъ-
лум хоҳад шуд.

Дар асоси саҳву ғалатҳои бешумори сарзада ва бедиқ-
қатии мураттибони матни илмӣ-интиқодии «Хусрав ва Ши-
рин» метавон гуфт, ки матни нашри Боқуро матни комил
шуморидан мумкин намешавад ва ҳанӯз ҳам матни нашри

Ваҳиди Дастгардӣ дар дараҷаи аввал менстад. Аз нашри интиқодии Боку зарурати дар соҳаи таҳияи нашри илмӣ маснавии номбурда мавҷудбуда рафъ намегардад. Аммо ин матн минбаъд дар кори омода сохтани матни саҳеҳи илмӣ дoston кӯмак хоҳад кард.

Дар Тоҷикистон бори аввал соли 1962 достони «Хусрав ва Ширин»-и Низомӣ аз тарафи муаллифи ин сатрҳо дар чанд шумораи маҷаллаи «Шарқи Сурх» мунтахабан нашр гардид.

Пас аз чанде талаби хонандагони сершумор ва дар асоси ин хоҳиши роҳбарияти нашриёти «Ирфон» ва мувофақаи Иттиҳодияи нависандагони Тоҷикистонро ба назар гирифта масъалаи ба нашри илмӣ-оммавӣ ҳозир кардани дostonҳои «Хамса» ва «Девон»-и Ҳаким Низомӣ ба нақшаи кори кормандони шӯъбаи матншиносии Институти шарқшиносии АФ РСС Тоҷикистон гирифта шуда, чанд сол қабл аз ин қорҳо ба анҷом расид. Достони «Хусрав ва Ширин», ки инзк ба ихтиёри хонандагони гиромӣ пешкаш шудааст, аз ҳамон силсила аст.

Тартибе ки дар таҳияи нашри «Хусрав ва Ширин» ва дигар дostonҳои «Хамса» пеш гирифтаем, ба тариқи зайл аст:

Асоси матн нашри Ваҳиди Дастгардӣ интиҳоб гардида, он бо аломати шартии «Т» ёдоварӣ мешавад.

Тасҳеҳи ин матн дар асоси нусхаи хаттӣ, ки дар асри XVI китобат шуда, тахти рақами 756 дар захираи дастнависҳои шарқии АФ РСС Тоҷикистон нигоҳ дошта мешавад, сурат гирифтааст. Ин нусха дар матни мо бо аломати шартии «Д» меояд.

Илова бар ин, дар мавридҳои зарурӣ аз матни илмӣ-интиқодии «Хусрав ва Ширин», ки дар Боку ба таъб расидааст, истифода бурда шуд. Ин нусха дар ҷойҳои лозимӣ бо аломати шартии «Б» ишора шудааст. Дар ҷойҳои ки фарқи бадали нусхаҳои «Д» ва «Б» саҳеҳтар ва ё ба сабку салиқаи нигориши Низомӣ наздик ба назар расид, онҳоро ба матни асосӣ илова намуда, фарқи нусхаи асосиро, чунон ки бо-

яд дар поварақ нишон додаем. Шарҳи калимоғ, иборот ва мисроъу абъёте ки ба хонандан имрӯза душвортар менамуд, дар қисмати луғот дар охири мати дода шудааст. Ҳаддалим-кон кӯшиш шудааст, ки хонандагони азиз матни нисбатан комил ва солими достони «Хусрав ва Ширин»-и сухансарси бузург, шоири ишқу зебой Ҳаким Низомиро дар ихтиёри худ дошта бошанд. Умед аст, ки мавриди писанди арбоби завқу таҳқиқ, дӯстон ва ошиқони назми гузашта ва оммаи сершумори хонандагон қарор ёбад.

З. Аҳрорӣ

**ХУСРАВ
ВА
ШИРИН**

* * *

Худовандо, дари тавфиқ букшой,
Низомиро раҳи таҳқиқ бинмой.
Диле деҳ, к-ӯ яқинатро бишояд,
Забоне, к-офаринатро сарояд.
Мадех нохубро бар хотирам роҳ,
Бидор аз нописандам даст кӯтоҳ.
Дарунамро ба нури худ барафрӯз,
Забонамро санои худ даромӯз.

5 Ба Довудӣ диламро тоза гардон,
Забурамро баландовоза гардон.
Арӯсери, ки парвардам ба чонаш,
Муборакрӯй гардон дар чаҳонаш.
Чунон, к-аз хонданаш фаррух шавад рой,
Зи мушкафшонданаш Халлух шавад чой.
Саводаш дидаро пурнур дорад,
Самоаш мағзро маъмур дорад¹.
Муфараҳномаи дилҳош хонанд,
Калиди банди мушкилҳош донанд.

- 10 Маониро бад-ӯ деҳ сарбаландӣ
Саодатро бад-ӯ кун нақшбандӣ.
Ба чашми шоҳ ширин кун ҷамолаш,
Қи худ бар ном Ширин аст фолаш.
Насиме аз иноят ёри ӯ кун,
Зи файзат қатрае дар кори ӯ кун.
Чу файёзи иноят кард ёрӣ,
Биёр,
эӣ кони маънӣ², то чӣ дорӣ.

ДАР ТАВҲИДИ БОРИ

- Ба номи он,
ки ҳастӣ ном аз ӯ ёфт,
Фалак ҷунбиш,
замин ором аз ӯ ёфт.
- 15 Худое, к-офариниш дар сучудаш
Гувоҳе мутлақ омад бар вучудаш.
Таъолуллаҳ яке³ бемислу монанд,
Қи хонандаш худовандон худованд.
Фалакбарпайдору анҷумафрӯз,
Хирадро бе миёнҷӣ ҳикматомӯз.
Ҷавоҳирбахши фикратҳои борик,
Барӯзорандаи шабҳои торик.
Ғаму шодинигору биму уммед,
Шабурӯзофарину моҳу хуршед⁴.
- 20 Ниғаҳдорандаи болову пасти,
Гуво бар ҳастии ӯ ҷумла ҳастӣ.
Вучудаш бар ҳама мавҷуд қоҳир,
Нишонаш бар ҳама бинанда зоҳир⁵.
Қавокибро ба қудрат корфармой,
Табоеъро ба санъат гавҳаророй.

- Саводи⁶ дидаи борикбинион,
Аниси хотири хилватнишинон.
Худованде, ки чун номаш бихонӣ,
Наёбӣ дар ҷавобаш лантаронӣ.
Наёяд подшоҳе з-ӯт беҳтар,
Варо кун бандагӣ, ҳам ӯт беҳтар⁷.
- 25 Барои ҳар чӣ дар гетӣ асосест,
Бурун аз ҳар чӣ дар фикрат, қиёсест,
Ба ҷустуҷӯи ӯ бар боми афлок,
Дарида ваҳро наълини идрок.
Хирад дар ҷустанаш ҳушъёр бархост,
Чу донишаш, намедонад ҷап аз рост⁸.
Шиносоиш бар кас нест душвор,
Валекин ҳам ба ҳайрат мекашад кор.
Назар дидаш чу нақши хеш бардошт,
Пас он гоҳе ҳичоб аз пеш бардошт⁹.
- 30 Мубарро ҳукмаш аз зудиву дерӣ,
Муназзаҳ зоташ аз болову зерӣ.
Ҳуруфи коинот ар бозҷӯӣ,
Ҳама дар тусту ту дар лавҳи ӯӣ.
Чу гул¹⁰ сад пора кун худро дар ин Соғ¹¹,
Қи натвон тандуруст омад бад-ин¹² доғ¹³.
Ту з-он ҷо омадӣ, к-ин ҷо давидӣ,
Аз ин ҷо даргузар, к-он ҷо расидӣ.
Тарозуи ҳама эзидшиносе
Чӣ бошад ҷуз далеле ё қиёсе!
- 35 Қиёси ақл то он ҷост баркор,
Қи сонъро далел ояд падидор.
Мадеҳ андешаро з-ин пештар роҳ,
Қи ё кӯҳ оядат дар пеш ё чоҳ.
Чу донистӣ,
ки маъбуде туро ҳаст,
Бидор аз ҷустуҷӯи чуну чӣ даст.
Зи ҳар шамъе, ки ҷӯӣ рӯшноӣ,
Ба ваҳдонияташ ёбӣ гувоӣ.

- Гаҳ аз хоке чу гул ранге барорад,
 Гаҳ аз обе чу мо нақше нигорад.
 40 Хирад бахшид, то ўро шиносем,
 Басорат дод, то ҳам з-ў ҳаросем.
 Фиганд аз ҳайъати нӯҳ ҳарф афлок
 Рукуми ҳандасӣ бар тахтаи хок.
 Наботи рухро об аз чигар дод,
 Чароғи ақро пих аз асар дод.
 Чихатро шаш гиребон дар сар афганд,
 Замиро чор гавҳар дар бар афганд.
 Чунон кард офариниширо бар оғоз,
 Ки пай бурдан надонад кас бад-он роз.
 45 Чунонаш дар навард орад саранҷом
 Ки натвонад задан фикрат дар он гом.
 Нашояд бозчуст аз худ худой,
 Худой бартар аст аз кадхудой¹⁴.
 Бифарсяд ҳама фарсуданиҳо,
 Ҳам ў кодир бувад бар буданиҳо.
 Чу бахшояндаву бахшандаи чуд
 Нахустин мояҳоро¹⁵ кард мавчуд,
 Ба ҳар моя¹⁶ нишоне дод аз ихлос,
 Ки ўро дар амал коре бувад хос.
 50 Якero дод бахшиш, то расонад,
 Якero кард мумсик,

то ситонад.

- На бахшанда хабар дорад зи додан,
 На он кас, к-ў пазируфт¹⁷ аз ниҳодан.
 На оташро хабар, к-ў ҳаст сӯзон,
 На об огах, ки ҳаст¹⁸ аз чон фурузон.
 Худовандиш бо¹⁹ кас муштарак нест,
 Ҳама ҳаммоли фармонанду шак нест.
 Қиро захра зи ҳаммолони роҳаш,
 Ки тахлите кунад дар боргоҳаш?
 55 Бисанҷад хоку мӯе барнадорад,
 Биёрад боду бӯе барнадорад.

Зихй кудрат, ки дар ҳайратфузудан⁰
Чунин тартибҳо донад намудан!

ДАР ИСТИДЛОЛИ НАЗАР ВА ТАВФИҚИ ШИНОХТ

- Хабар дорӣ, ки сайёҳони афлок
Чаро гарданд гирди маркази²¹ хок?
Дар ин меҳробғаҳ маъбудашон кист,
В-аз ин омад-шудан мақсудашон чис?
Чӣ меҳоҳанд аз ин маҳмил кашидан,
Чӣ мечӯянд аз ин манзил буридан!
- 60 Чаро ин собит аст, он мунқалиб ном,
Кӣ гуфт инро бичунб, онро биёром?
Қабо баста чу гул дар тозарӯй
Парастиро камар бастанд гӯй.
Маро ҳайрат бар он²² овард²³ сад бор,
Кӣ бандам дар чунин бутхона зуннор.
Вале чун кард ҳайрат тезгомӣ,
Иноят бонг барзад, к-эй Низомӣ!
Машав фитна бар ин бутҳо, ки ҳастанд,
Кӣ ин бутҳо на худро мепарастанд.
- 65 Хама ҳастанд саргардон чу паргор,
Падидорандаи худро талабгор.
Ту низ охир ҳам аз дасти баландӣ
Чаро бутхонаеро дар набандӣ?
Чу Иброҳими бобат ишқ мебоз,
Вале бутхонаро аз бут бипардоз.
Назар бар бут ниҳӣ, суратпарастӣ,
Қадам бар бут ниҳӣ, рафтиву растӣ.
Намудоре, ки аз маҳ то ба моҳист,
Тилисме бар сари ганчи илоҳист.
- 70 Тилисми бастаро бо ранҷ ёбӣ,
Чу букшой²⁴, ба зераш ганҷ ёбӣ²⁵.

- Табоеъро яко-як мил даркаш,
 Бад-ин хубӣ хирадро нил даркаш.
 Мабин дар накши гардун, к-он²⁶ хаёл аст,
 Кушудан банди²⁷ ин мушкил муҳол аст.
 Маро бар сирри гардун раҳбаре нест,
 Чуз он, к-ин накш, донам, сарсарӣ нест.
 Агар донистанӣ будӣ худ ин роз,
 Яке з-ин накшҳо дардодӣ овоз.
- 75 Аз ин гарданда гунбадҳои пурнур
 Ба чуз гардиш чӣ шояд дидан аз дур?
 Дуруст он шуд, ки ин гардиш²⁸ ба корест,
 Дар ин гардандагӣ ҳам ихтиёрест²⁹.
 Бале, дар табъи ҳар донандае ҳаст,
 Ки бо гарданда гардонандае ҳаст.
 Аз он чарха³⁰, ки гардонад зани пир,
 Қиёси чархи гарданда ҳамон³¹ гир.
 Агарчи аз ҳалал ёбӣ дурусташ,
 Нагардад, то нагардонӣ нахусташ.
- 80 Чу гардонад варо дасти хирадманд,
 Бад-он гардиш бимонад соате чанд.
 Ҳамедун даври гардун з-ин қиёс аст,
 Шиносад, ҳар кӣ ӯ гардуншинос³² аст.
 Агар н-орад намудори худой,
 Дар устурлоби фикрат рӯшноӣ,
 На з-абру частан ояд номаи нав,
 На аз осори нохун чомаи нав.
 Бад-ӯ чӯӣ, биёбӣ аз шабаҳ нур,
 Наёбӣ, чун на з-ӯ чӯӣ, зи маҳ нур³³.
- 85 Зи³⁴ ҳар накше, ки бинмуд ӯ чамоле.
 Гирифтанд ахтарон з-он накш фоле.
 Яке даҳ дона чав меҳроб карда,
 Яке санге ду устурлоб карда.
 Зи гардишҳои ин чархи сабукрав
 Ҳамон ояд,
 к-аз он сангу аз он чав.

- Магӯ з-аркон падида оянд мардум,
 Чунон, к-аркон падида оянд аз анҷум,
 Ки қудратро³⁵ ҳаволат карда боши,
 Ҳаволатро ба олат карда боши.
- 90 Агар таквин ба олат шуд ҳаволат,
 Чӣ олат буд дар таквини олат?
 Агарчи обу хоку боду оташ
 Қунанд омад-шуде бо якдигар х(в)аш,
 Ҳаме то з-ӯ хати фармон наёяд,
 Ба шахси³⁶ ҳеч пайкар қон наёяд.
 На ҳар к-эзадпараст, эзад парастад,
 Чу худро қибла созад, х(в)ад парастад.
 Зи худ баргаштан аст, эзадпарастӣ,
 Надорад рӯз бо шаб ҳамнишастӣ.
- 95 Худо аз обидон онро гузинад,
 Ки дар роҳи худо худро набинад.
 Низомӣ, қоми васл он гаҳ³⁷ кунӣ нуш,
 Ки бар ёдаш кунӣ худро фаромӯш³⁸

ОМУРЗИШ ХОСТАН

- Худоё, чун гили моро сириштӣ,
 Васикатномае бар мо навиштӣ,
 Ба мо ту хидмати худ арз кардӣ,
 Қазои он ба худ-бар фарз кардӣ.
 Чу мо бо заъфи худ дар банди онем,
 Ки бугзорем хидмат,
 то тавонем.
- 100 Ту бо чандон иноятҳо, ки дорӣ,
 Заифонро кучо зоеъ гузорӣ?
 Бад-ин уммедҳои шох дар³⁹ шох,
 Қарамҳои ту моро кард густох.
 В-агарна мо кадомин хок бошем,
 Ки аз девори ту ранге⁴⁰ тарошем?!

Халосӣ деҳ, ки рӯй аз худ битобем,
Ба хидмат карданат тавфиқ ёбем.
Зи мо худ хидмате шоиста н-ояд,
Қи шодирвони иззатро бишояд.

- 105 Вале чун бандагимон гӯшгир аст,
Зи хидмат бандагонро ногузир аст.
Агар⁴¹ хоҳӣ ба мо хат дар кашидан,
Зи фармонат кӣ ёрад сар кашидач?
В-агар гардӣ зи муште хок хушнуд,
Туро набвад зиён, моро бувад суд.
Дар он соат, ки мо монему ҳӯе
Зи бахшоиш фуру мағзор мӯе.
Биёмурз аз атои⁴² хеш моро,
Қаромат кун лиқои хеш моро.
- 110 Ман он хокам, ки мағзам донаи туст,
Бад-ин шамъӣ дилам парвонаи туст⁴³.
Туй, к-аввал зи хокам офаридӣ,
Ба фазлам з-офариниш баргузидӣ.
Чу рӯй афрӯхтӣ, чашмам⁴⁴ барафрӯз,
Чу неъмат додиям, шукрам даромӯз.
Ба сахтӣ сабр деҳ, то пой дорам,
Дар осонӣ макун фармӯшкорам.
Шиносо кун ба ҳикматҳои хешам,
Барафган бурқай гафлат зи пешам.
- 120 Хидоятро зи ман парвоз мастон,
Чу аввал додӣ, охир бозмастон.
Ба тақсире, ки аз ҳад беш кардам,
Хичолатро шафеъи хеш кардам.
Ба ҳар сахве,
ки дар гуфторам афтад,
Қалам даркаш, к-аз ин бисъёрам афтад.
Раҳе дорам ба ҳафтоду ду ҳинчор,
Аз он як раҳ гулу ҳафтоду ду хор.
Ақидамро дар он раҳ каш иморӣ,
Қи ҳаст он роҳ роҳи растагорӣ.

- 125 Ту ро чуям, зи ҳар нақше, ки донам,
 Ту мақсудӣ, зи ҳар ҳарфе, ки хонам.
 Зи саргардонии туст ин, ки пайваст
 Ба ҳар ноахлу аҳле мезанам⁴⁵ даст.
 Ба азми хидматат бардоштам пой,
 Гар аз раҳ ёва гаштам⁴⁶, роҳ бинмой.
 Ният бар каъба овардаст чонам,
 Агар дар бодия мирам, надонам.
 Ба ҳар неку баде, к-андар миёнаст,
 Қарам бар туст в-он дигар баҳонаст.
- 130 Якero пой бишкастиву хондӣ,
 Якero болу пар додиву рондӣ.
 Надонам, то мани мискин кадомам,
 Зи маҳрумону мақбулон чӣ номам.
 Агар диндораму гар бутпарастам,
 Биёмурзам, ба ҳар навъе ки ҳастам.
 Ба фазли хеш кун фазле маро ёр,
 Ба адли худ макун бо феъли ман кор.
 Надорад феъли ман он зӯри бозӯ
 Ки бо адли⁴⁷ ту бошад⁴⁸ ҳамтарозӯ.
- 135 Бале, аз⁴⁹ феъли ман фазли ту беш аст,
 Агар бинвозиям⁵⁰, бар чои хеш аст.
 Ба хидмат хос кун хурсандиямро,
 Ба кас мағзор ҳочатмандиямро.
 Чунон дорам⁵¹, ки дар нобуду дар буд,
 Чунон бошам,
                   к-аз ӯ бошӣ⁵² ту хушнуд.
 Фароғам деҳ зи кори инҷаҳонӣ,
 Чу афтад кор бо ту, худ⁵³ ту донӣ.
 Манеҳ беш аз кашиш тимор бар ман,
 Ба қадри зӯри ман неҳ бор бар ман.
- 140 Чароғамро зи файзи⁵⁴ хеш деҳ нур,
 Сарамро з-остони худ макун дур.
 Дили масти маро хушъёр гардон,
 Зи хоби ғафлатам бедор гардон.

Чунон хусбон,

чу ояд вақти хобам,

Қи гар резад гулам, монад ғулобам.

Забонамро чунон рон бар шаҳодат,

Қи бошад хатми қорам бар саодат.

Танамро дар қаноат зиндадил дор,

Мизоҷамро ба тоат муътадил дор.

145 Чу ҳукме ронд хоҳӣ ё қазое,

Ба таслим офарин дар ман ризое⁵⁵.

Димоғи дардмандамро даво кун,

Давош аз хоки пой Мустафо кун.

ДАР НАЪТИ РАСУЛ

Муҳаммад, к-офариниш ҳаст хокаш,

Ҳазорон офарин бар чони покаш.

Чароғафрузи чони⁵⁶ аҳли биниш,

Тирози коргоҳи офариниш.

Сару сарҳанг майдони вафоро

Сипаҳсолору сархел анбиёро.

150 Мураққаъбаркаши⁵⁷ нармодае чанд,

Шафоатхоҳи қорафтодае чанд.

Раёҳинбахши боғи субҳгоҳӣ,

Қалиди махзани ганчи илоҳӣ.

Ятимонро навозиш дар насимаш,

Аз он чо ном шуд дурри ятимаш.

Ба маънӣ — кимиёи хоки одам,

Ба сурат — тӯтиёи чашми олам.

Сарои шаръро чун⁵⁸ чор ҳад баст,

Бино бар чор девори абад баст.

155 Зи шаръи худ нубуватро навӣ дод,

Хирадро дар паноҳаш пайравӣ дод.

Асоси шаръи ӯ хатми чаҳон аст,

Шариатҳо бад-ӯ мансух аз он аст.

- Цавонмарде раҳиму тунд чун шер,
 Забонаш гаҳ калиду гоҳ шамшер.
 Аёзе хос в-аз хосон гузида,
 Зи масъудӣ ба маҳмудӣ расида.
 Худояш теғи нусрат дода дар чанг,
 Қ-аз оҳан нақш донад баст бар санг.
 160 Ба мӯъчиз бадгумононро хичил кард,
 Чаҳоне сангдилро тангдил кард.
 Чу гул бар об рӯи дӯстон шод,
 Чу сарв аз обхӯрди олам озод.
 Фалакро дода сарваш сабзпӯшӣ,
 Амомаш бодро анбарфурӯшӣ.
 Зада дар мавкаби султон савораш
 Ба навбат чор навбат чор ёраш.
 Сарири аршро⁵⁹ наълини ӯ тоҷ,
 Амине ваҳю соҳибсирри меъроҷ,
 165 Зи чоҳе бурда Маҳдиро⁶⁰ ба анҷум,
 Зи хоке карда деверо ба мардум.
 Халил аз хелтошони сипоҳаш,
 Қалим⁶¹ аз човушони боргоҳаш.
 Ба ранҷу роҳаташ дар кӯҳу ғоре
 Ҳарам мореву маҳрам сусморе.
 Гаҳе дандон ба дасти санг дода,
 Гаҳе лаб бар сари⁶² санге ниҳода.
 Лабу дандон-ш аз он дар санг зад чанг,
 Ки дорад лаълу гавҳар қой дар санг.
 170 Сари дандонканаширо зери чанбар
 Фалак дандонканон оварда бар дар.
 Басар дар хобу дил дар истиқомат,
 Забонаш умматигӯ то қиёмат.
 Ман он ташналаби ғамноки ӯям,
 Ки ӯ оби ману ман хоки ӯям.
 Ба хидмат кардаам бисъёр тақсир,
 Чӣ тадбир,
 эй набиуллаҳ, чӣ тадбир?

- Бад-ин дил⁷², к-аз кадомин дар дароям,
 Кадомин ганҷро сар баркушоям.
- 190 Чӣ тарз орам, ки арз орад забонро⁷³,
 Чӣ баргирам, ки даргирад чаҳонро⁷⁴.
 Даромад давлат аз дар, шод дар рӯй⁷⁵,
 Ҳазорам бусои хуш дод бар рӯй⁷⁶.
 Ки кор омад бурун аз қолаби танг,
 Калидатро⁷⁷ кушоданд оҳан аз санг.
 Чунин фармуд шоҳаншоҳи олам,
 Ки ишқе нав барор аз роҳи олам,
 Ки соҳибҳолатон якбора мурданд,
 Зи бесӯзӣ ҳама чун ях⁷⁸ фусурданд.
- 195 Фалакро аз сари ханҷарзабонӣ
 Тарошидӣ зи сар мӯи маъонӣ.
 Уторидро қалам мисмор кардӣ,
 Паранди Зӯҳра бар тан хор кардӣ.
 Чу Исо рухро дарсе даромӯз,
 Чу Мӯсо ишқро шамъе барафрӯз.
 Зи ту пирӯза бар хотам ниҳодан,
 Зи мо мӯҳри сулаймонӣ кушодан.
 Гарат хоҳем кардан ҳақшиносӣ,
 Нахоҳӣ кардан охир носипосӣ.
- 200 В-агар бо ту дами носоз гирем,
 Чу Фирдавсӣ зи муздат бозгирем,
 Тавонӣ мӯҳри ях бар зар ниҳодан,
 Фуқоъиро тавонӣ сар кушодан.
 В-агар чун муқбилон давлат парастӣ,
 Тамаъро мил даркаш, бозрастӣ.
 Дилам чун дид давлатро ҳамовоз,
 Зи давлат кард бар давлат яке ноз,
 Ки вақти ёрӣ омад, ёриё кун,
 Дар ин хунхӯрданам ғамхорие кун.
- 205 Зи ман фарбеҳтарон,
 к-ин чинс гуфтанд,
 Ба бозуи мулук ин лаъл суфтанд.

- Ба давлат доштанд андешаро пос,
 Нашояд лаъл суфтан чуз ба алмос.
 Суханҳое зи рафъат то сурайё
 Ба асбоби муҳайё шуд муҳайё.
 Манам рӯй аз ҷаҳон дар гӯша карда,
 Кафе писти ҷавин раҳтӯша карда.
 Чу море бар сари ганҷе нишаста,
 Зи шаб то шаб ба гирде рӯза баста.
 210 Чу занбӯре, ки дорад хонаи танг,
 Дар он хона бувад ҳалвои садранг,
 Ба фарри шах, ки рӯзирези шох аст,
 Карам гар танг шуд, рӯзӣ фарох аст.
 Чу хоҳам, мурғам аз равзан дарояд,
 Замин бишкофад моҳӣ барояд,
 Аз он давлат, ки бод аъдош бар ҳеч
 Ба ҳиммат ёрие хоҳам, дигар ҳеч.
 Басо коро,
   ки шуд равшантар аз мох,
 Ба ҳиммат, хосса ҳиммат ҳиммати шох.
 215 Гар аз дунё вучӯҳе нест дар даст,
 Қаноатро саодат бод, к-он ҳаст⁷⁹!

ДАР СИТОИШИ ТУҒРИЛ АРСЛОН

- Чу султони ҷавон, шоҳи ҷавонбахт,
 Қи бархурдор бод аз тоҷу аз тахт.
 Сарирафрузи иқлими маъонӣ,
 Вилоятгири мулки зиндагонӣ,
 Паноҳи мулк, шоҳаншоҳ Туғрил,
 Худованди ҷаҳон, султони одил.
 Малик Туғрил, ки дорои вучуд аст,
 Сипехри давлату дарьёи ҷуд аст,
 220 Ба султони ба тоҷу тахт пайваст,
 Ба ҷои Арслон бар тахт биншаст⁸⁰.

Ман ин ганчинаро дар мекушодам⁸¹,
Биной ин иморат мениҳодам,
Муборак буд толеъ, нақш бастам,
Фалак гуфто муборак боду ҳастам.
Бад-ин толеъ, ки ҳаст ин нақшро фол,
Маро чун нақши худ некӯ кунад ҳол.
Чу нақш аз толеи султон намояд,
Чу султон ғар чаҳонгир аст, шояд.

225 Аз ин пайкар,

ки маъшуқи дил омад,
Ба кам муддат фароғат ҳосил омад.
Диранг аз баҳри он афтод дар роҳ,
Қи то аз шуғлҳо фориф шавад шоҳ.
Ҳабашро зулф бар⁸² Тамғоч бандад,
Тирози Шуштар дар Чоч бандад.
Ба бози⁸³ чатр анқоро бигирад,
Ба тоҷи зар Сурайёро бигирад.
Шукӯҳаш чатр бар гардун расонад,
Самандаш кӯҳ аз⁸⁴ Чайхун чаҳонад.

230 Ба фатҳи ҳафт кишвар сар барорад,
Сари нӯҳ чархро дар чанбар орад.
Гаҳаш Хоқон хирочи Чин фириштад,
Гаҳаш Қайсар газети дин фириштад.
Биҳамдуллаҳ, ки бо қадри баландаш,
Камоле дарнаёбад чуз сипандаш.
Ман аз шафқат сипанди модарона
Ба дуди⁸⁵ субҳдам кардам равона.
Ба шарти он ки ғар бӯе диҳад х(в) аш,
Ниҳад бар номи ман наъле бар оташ.

235 Бад-он⁸⁶ лафзи баланди гавҳарафшон
Қи чони олам асту олами чон,
Атобакро бигуяд, к-«Эй чаҳонгир,
Низомӣ в-онгаҳе сад гуна таксир,
Наёмад вақти он, к-уро навозем?
Зи кор афтодаеро кор созем?

- Ба чашме чашми ин⁸⁷ ғамгин кушоем?
 Ба абрӯяш з-абрӯ чин кушоем?
 Ситиву Маҳситиро бар⁸⁸ ғазалҳо⁸⁹
 Шабе сад ганҷ бахшӣ дар масалҳо⁹⁰.
- 240 Гар ўро хирмане аз мо кушоед,
 Зи мо валлаҳ⁹¹ ки як ҷав кам наёяд.
 Зи мулки мо, ки давлатрост бунъёд,
 Чӣ бошад, гар харобе гардад обод?
 Чунин гӯяндае дар гӯша то кай,
 Сухандоне чунин бетӯша то кай⁹²?
 Аз он шуд хонаи хуршед маъмур,
 Ки торикони олавро⁹³ диҳад нур.
 Саҳои абр аз он омад ҷаҳонгир,
 Ки дар тифлӣ гиёҳеро диҳад шир.
- 245 Кунун умрест, к-ин мурғи суҳансанҷ
 Ба шукри неъматӣ мо мебарад ранҷ.
 Нахӯрда ҷоме аз майхонаи мо,
 Кунад аз шукрҳо шукронаи мо⁹⁴.
 Шафеъе⁹⁵ чун ману чун ў ғулуме
 Чу ту Қайхусраве камтар зи ҷоме⁹⁶».
- Низомӣ, чист ин густохрӯй⁹⁷,
 Ки бо давлат кунӣ густохгӯй⁹⁸!
 Худованде, ки чун Хоқону⁹⁹ Фағфур
 Ба сад ҳоҷат даре бӯсандаш¹⁰⁰ аз дур.
- 250 Чӣ узр оӣ, ту эӣ хокитар аз хок.
 Ки гӯёӣ дар ин хатти хатарнок.
 Яке узр аст, к-ў дар подшоҳӣ
 Сифат дорад зи даргоҳи илоҳӣ.
 Бад-он дар ҳар кӣ болотар, фурутар,
 Қасе к-афғандатар, густохрӯтар.
 Набинӣ барқ, к-оҳанро¹⁰¹ бисӯзад,
 Ҷароғи пиразан чун¹⁰² барфурӯзад?
 Ҳамон даръе,
 ки мавҷаш саҳмнок аст,
 Гулуро боғу боғеро ҳалок аст.

- 255 Сулаймон аст шах, бо у дар ин роҳ
 Гаҳе моҳӣ сухан гӯяд, гаҳе мох,
 Дабиронро ба оташгоҳи саббок
 Гаҳе зар дар ҳисоб ояд, гаҳе хок.
 Худоё¹⁰³, то ҷаҳонро обу ранг аст,
 Фалакро давру гетиро диранг аст,
 Ҷаҳонро хоси ин соҳибқирон кун,
 Фалакро ёри ин гетиситон кун!
 Муматтаъ дораш аз бахту¹⁰⁴ ҷавонӣ,
 Зи ҳар чизаш фузун деҳ¹⁰⁵ зиндагонӣ.
- 260 Мабодо давлат аз наздики у дур,
 Мабодо тоҷро бе фарқи у нур!
 Фарохӣ бод аз иқболаш ҷаҳонро,
 Зи чатраш¹⁰⁶ сарбаландӣ осмонро.
 Муқими ҷовидонӣ бод ҷонаш,
 Ҳарими зиндагонӣ остонаш¹⁰⁷.

ДАР СИТОИШИ АТОБАКИ АЪЗАМ ШАМСИДДИН АБУҶАЪФАР МУҲАММАД БИННИ ЭЛДИГИЗ

- Ба фаррухфоливу фирӯзмандӣ
 Суханро додам аз давлат баландӣ.
 Тирози офарин бастам қаламро,
 Задам бар номи шоҳаншаҳ ракамро.
- 265 Сару сархели шоҳон, шоҳи офок
 Чу абру бо сарӣ ҳам чуфту ҳам тоқ.
 Малик аъзам Атобак довари давр,
 Ки афганд аз ҷаҳон овозаи ҷавр.
 Абуҷаъфар Муҳаммад, к-аз сари ҷуд
 Хуросонгир хоҳад шуд чу Маҳмуд.
 Ҷаҳонгир офтоби оламафрӯз¹⁰⁸,
 Ба ҳар букъа қиронсозу қаринсӯз¹⁰⁹.

- Далел он, к-офтоби хоссу ом аст.
 Ки Шамсиддин-вад-дунъёш ном аст.
- 270 Чунон чун шамс, к-анчумро¹¹⁰ диҳад нур,
 Диҳад моро саодат, чашми бад дур!
 Дар он бахшиш, ки раҳмат ом карданд,
 Ду соҳибро Муҳаммад ном карданд.
 Яке хатми нубуват гашта зоташ,
 Яке хатми мамолик бар¹¹¹ ҳаёташ.
 Яке бурчи Арабро то абад мох,
 Яке мулки Ачамро ҷовидон шох.
 Яке динро зи зулм озод карда,
 Яке дунъё ба адл обод карда.
- 275 Зиҳи номе,
   ки кард аз¹¹² чашмаи нӯш
 Ду оламро ду¹¹³ мимаш ҳалқа дар гӯш,
 Зи рашки номи ӯ олам дуним аст,
 Ки оламро яке ӯро ду мим аст.
 Ба туркони қалам бе насхи тороҷ
 Яке мимаш камар бахшад, яке тоҷ.
 Ба нури тоҷбахшӣ чун дурахш аст,
 Бад-ин тоид номаш тоҷбахш аст.
 Чу тавфе сӯи ҷуд орад вучудааш,
 Зи ҷудӣ бугзарад тӯфони ҷудааш.
- 280 Фалак бо ӯ киро гӯяд, ки барҳез,
 Ки ҳаст ин қоимафган қоимовез¹¹⁴.
 Муҳит аз шарми ҷудааш зери афлок
 Ҷабинворе арақ шуд бар сари хок.
 Чу даръё дур диҳад бе талхрӯй,
 Гуҳар бахшад чу кон бе тангхӯй.
 Ба бориш теғи ӯ чун оҳанин меғ,
 Қалиди ҳафт кишвар номи он теғ.
 Ҷиҳат шаш тоқи ӯ бар дӯш дорад,
 Фалак нӯҳ ҳалқа ҳам дар гӯш дорад.
- 285 Чаҳон чун модарон гашта мутеаш,
 Ба номи адл зода чун рабеаш¹¹⁵.

- Хабарҳое, ки берун аз асир аст,
 Ба кашфи хотир ӯро дар замир аст.
 Кадомин илм¹¹⁶, к-ӯ дар дил надорад,
 Кадом иқбол, к-ӯ ҳосил надорад?
 Ба сарпанча чу шерони¹¹⁷ далер аст,
 Бад-ин шерафганӣ, ё раб, чӣ шер аст?!
 На бо шерӣ касеро ранча дорад,
 На аз шерон касе ҳампанча¹¹⁸ дорад.
- 290 Синон-ш аз мӯй борикӣ сутурда,
 Зи чашми мӯйбинон мӯй бурда¹¹⁹.
 Зи ҳар миқроза, к-ӯ чун субҳ ронда,
 Адӯ чун меғ дар миқроз монда.
 Зи ҳар шамшер, к-ӯ чун барқ ҷаста,
 Мухолиф чун шафақ дар хун нишаста¹²⁰.
 Самандаш дар шитобоҳанги бешӣ,
 Фалакро ҳафт майдон дода пешӣ.
 Замин зери инонаш говриш аст,
 Агарчи ҳамъинони говмеш аст.
- 295 Кулаҳ бар чарх дорад, фарқ бар мох,
 Кулаҳдорӣ чунин бояд, зиҳӣ, шоҳ!
 Хама олам гирифт аз некроӣ,
 Чунин бошад, бале¹²¹, зилли худой.
 Сиёҳиву сапедӣ ҳар чӣ ҳастанд,
 Гузашт аз кирдигор,
 ӯро парастанд¹²².
- Зиреҳпӯшони даръеи шикангир
 Ба фарқи душманаш пӯянда чун тир.
 Тарафдорони кӯҳи оҳанинчанг
 Ба рачми ҳосидаш бардошта санг¹²³.
- 300 Гулӯи хасми вай¹²⁴ сангиндароест¹²⁵,
 Чу миқнотис аз он оҳанрабоест.
 Нашуд ғофил зи хасм, огоҳӣ ин аст,
 Нахусбад, шарти шоҳаншоҳӣ ин аст.
 Атобак Элдигиз шоҳи чаҳонгир,
 Ки зад бар чор¹²⁶ кишвар чор такбир.

- Ду оламро бад-ин як чон супурдаст,
 Чу чонаш ҳаст, натвон гуфт мурдаст.
 Чаҳон зинда бад-ин соҳибқирон аст,
 Дар ин шак нест, к-ӯ чони чаҳон аст.
 305 Чуз ин як сар надорад шахс¹²⁷ олам,
 Мабодо, к-аз сараш мӯе шавад кам.
 Қас аз модар бад-ин давлат¹²⁸ назодаст,
 Ҳабаш то Чин бад-ин давлат кушодаст.
 Фиганда дар Ироқ ӯ бода дар чом,
 Фитода ҳайбаташ дар Руму дар Шом.
 Салиби зангро бар тораки Рум
 Ба дандони зафар хоида чун мум.
 Сипоҳи Румро гар тарк шуд пеш,
 Ба ҳиндитеғ карда ҳиндуи хеш¹²⁹.
 310 Шикористони ӯ Абхозу Дарбанд,
 Шабехунаш ба Хоразму Самарқанд.
 Зи Ганча фатҳи Хӯзистон, кӣ кардаст?
 Зи Уммон то ба Исфоҳон кӣ х(в) ардаст¹³⁰?
 Мамирод ин фуруғ аз рӯи ин мох,
 Маяфтод ин кулоҳ аз фарқи ин шоҳ!
 Ҳар он чизе ки ӯро нест мақсуд,
 Ба оташ сӯхта, гар¹³¹ ҳаст худ уд!
 Ҳар он кас, к-аз чаҳон бо ӯ занад сар,
 Дар об афтод агар худ ҳаст шаккар.
 315 Ҳар он хотир¹³², ки ӯро з-он ғубор аст,
 Ҳазон бодо, агар худ¹³³ навбаҳор аст.
 Ҳар он шахсе, ки ӯро ҳаст аз ӯ ранҷ,
 Ба зери хок бод, ар худ бувад¹³⁴ ганҷ!

ХИТОБИ ЗАМИНБҶС

Зиҳӣ дорандаи авранги шоҳӣ,
 Ҳаволатгоҳи таъйиди илоҳӣ.
 Паноҳи салтанат, пушти хилофат,
 Зи теғат то адам мӯе масофат.

- Фаридуни дувум Чамшеди сонӣ.
 Галат гуфтам, ки ҳашв аст ин маъонӣ¹³⁵.
- 320 Фаридун буд тифле говпарвард,
 Ту болиғдавлатӣ, ҳам шеру ҳам мард.
 Ситад Чамшедро чон мори Заҳҳок,
 Ту ро чон бахшад аждарҳои афлок.
 Гар эшон доштандӣ тахт бо тоҷ,
 Ту тоҷу тахт мебахшӣ ба мӯҳтоҷ.
 Кунад ҳар паҳлаве хусравнишонӣ,
 Ту худ ҳам хусравӣ, ҳам паҳлавонӣ.
 Сулаймонро нигин буду туро дин,
 Сикандар дошт оина ту оин.
- 325 Надиданд, он чӣ ту дидӣ¹³⁶ зи айём¹³⁷,
 Сикандар з-оина, Чамшед¹³⁸ аз чом.
 Зиҳӣ мулки чавонӣ хуррам аз ту,
 Асоси зиндагонӣ маҳкам аз ту!
 Агар сад тахт худ бар пушти пил аст,
 Чу бе нақши ту бошад,
 тахти нил аст¹³⁹.
- Ба теги оҳанин олам гирифтӣ,
 Ба заррин чом чои Чам гирифтӣ.
 Ба оҳан чун фароҳам шуд хазина,
 Аз оҳан вақф кун бар обгина.
- 330 Ба дастурӣ ҳадисе чанд кӯтоҳ
 Бихоҳам гуфт, агар фармон диҳад шоҳ¹⁴⁰.
 Ман аз сеҳри саҳарпайкони роҳам,
 Чарасчунбони ҳорутони шоҳам.
 Нахустин мурғ будам ман дар ин боғ,
 Гарам булбул кунӣ куньят¹⁴¹ в-агар зоғ.
 Ба арзи бандагӣ дер омадам, дер,
 В-агар дер омадам, шер омадам, шер.
 Чӣ хуш гуфт ин сухан пири чаҳонгард,
 Ки «дер ою дуруст ой», эй чавонмард¹⁴².
- 335 Дар ин андеша будам муддате чанд,
 Ки нузле созам аз баҳри худованд.

Набудам тӯҳфаи Ҷиполу Фағфур,
Ки пеш орам, заминро бӯсам аз дур.
Бад-ин муште хаёли фикратангез,
Бисоти бӯсаро кардам шакаррез.
Агарчи мӯр қурбонро нашояд,
Малах нузли Сулаймонро нашояд.
Набуд обе чуз ин дар мағзи меғам,
В-агар¹⁴³ будӣ,

набудӣ қон¹⁴⁴ дареғам.

- 340 Ба зарра офтоберо кӣ гирад,
Ба гунчишке уқоберо кӣ гирад?!
Чӣ суд афсӯси ман, к-аз кадхудой
Чуз ин мӯе надорам дар киёй¹⁴⁵.
Ҳадиси он ки чун дил гоҳу бегоҳ
Мулозим нестам дар ҳазрати¹⁴⁶ шох,
Набошад бар малик пӯшида розам,
Ки ман чуз бо¹⁴⁷ дуо бо кас насозам.
Низомӣ акдаше хилватнишин аст,
Ки ниме сирка, ниме ангабин аст.
- 345 Зи табъи тар кушода чашмаи нӯш,
Ба зӯҳди хушк баста бор бар дӯш.
Даҳони зӯҳдам арчи хушк хонист,
Лисони рутбам оби зиндагонист.
Чу мушк аз нофи узлат¹⁴⁸ бӯ гирифтам,
Ба танҳой чу анқо хӯ гирифтам.
Гули базм аз чу ман хоре наёяд,
Зи ман гайр¹⁴⁹ аз дуо коре наёяд.
Надонам кард хидматҳои шоҳӣ,
Магар лахте сучуди субҳгоҳӣ.
- 350 Раунат дар димоғ, аз дом тарсам,
Тамаъ дар дил, зи кори хом тарсам.
Тамаъро хирқа бархоҳам кашидан,
Раунатро қабо хоҳам даридан.
Ману ишке мучаррад бошам он гоҳ,
Биёсоям, чу муфрад бошам он гоҳ,

- Сари худро ба фитрокат супорам,
 Зи фитрокат чу давлат сар барорам.
 Гарам дур афганӣ, дар бӯсам аз дур,
 В-агар бинвозиям, нури ало нур.
- 355 Ба як ханда, гарат бояд, чу маҳтоб,
 Шабафрӯзӣ кунам чун кирми шабтоб.
 Чу давлат ҳар киро додӣ ба худ роҳ,
 Набиштӣ¹⁵⁰ бар сараш ё мир ё шоҳ.
 Чу чашми субҳ дар ҳар кас, ки дидӣ,
 Палоси зулмат аз вай даркашидӣ.
 Ба ҳар кишвар, ки чун хуршед рондӣ,
 Замиро бадра-бадра зар фишондӣ.
 Зарафшонат ҳамасола чунин бод,
 Чу теғат ҳисни қонат оҳанин бод.
- 360 Чаҳон берун мабод аз ҳукму роят,
 Замин холӣ мабод аз хоки поят¹⁵¹!
 Сарат зери кулоҳи хусравӣ бод,
 Ба хусравзодагон пуштат қавӣ бод.
 Ба ҳар манзил, ки мушкафшон кунӣ роҳ,
 Мунаввар бош чун хуршеду чун моҳ!
 Ба ҳар қониб, ки рӯй орий ба тақдир
 Рикобат бод чун давлат чаҳонгир!
 Чанобат бар ҳама офоқ мансур,
 Сипоҳат қоҳиру аъдот мақхур.

ДАР МАДҲИ ШОҲ МУЗАФАРИДДИН ҚИЗИЛАРСЛОН

- 365 Сабук бош, эй насими субҳгоҳӣ,
 Тафаззул кун бад-он фурсат,
ки хоҳӣ.
 Замиро бӯса деҳ дар базми шоҳе,
 Ки дорад бар сурайё боргоҳе.
 Чаҳонбахш офтоби ҳафт кишвар,
 Ки дину давлат аз вай шуд музаффар.

- Шаҳи машрик, ки мағрибро паноҳ аст,
Кизилшаҳ, к-афсараш болои моҳ аст.
Чу Маҳдӣ гарчи шуд Мағриб висоқаш,
Гузашт аз сарҳади Машрик ятоқаш.
- 370 Нигинаш гар ниҳад як накш бар¹⁵² мум,
Хироч аз Чин ситонад, қизья аз Рум.
Агар хоҳад, ба оби теги гулранг
Барорад руди Рус аз чашмаи Занг.
Гараш бояд, ба як фатҳи илоҳӣ
Фуру шӯяд зи Ҳиндустон сиёҳӣ.
Зи бими вай,
                        чӣ чавр аз давр бурдаст,
Чу барқ ар фитнае зодаст, мурдаст.
Чу абр аз чудҳои бедареғаш,
Ҷаҳон равшан шуда монанди¹⁵³ теғаш.
- 375 Саҳои абр чун букшояд аз банд,
Ба сад тарри фишонад қатрае чанд,
Бубахшад дасти ӯ сад баҳри¹⁵⁴ гавҳар,
Ки дар бахшиш нагардад нохунаш тар.
Ба хуршедӣ сарираш ҳаст¹⁵⁵ мавсуф.
Ба маҳ баркарда маъруфиш маъруф.
Замин ҳафт асту¹⁵⁶ гар ҳафтод будӣ,
Агар хоқаш набудӣ, бод будӣ.
Зухал¹⁵⁷ гар нестӣ ҳиндӯи ин ном,
Бад ин пирӣ дарафтодӣ аз ин¹⁵⁸ бом.
- 380 Арасро дар биёбон чӯш бошад,
Чу дар дарьё расад, хомӯш бошад¹⁵⁹.
Агар душман расонад сар ба¹⁶⁰ афлок,
Бад-ин даргоҳ чӣ бӯсад чуз сари хок?
Агар сад кӯҳ дарбандад ба бозӯ,
Набошад санг бо зар ҳамтарозӯ.
Аз он мансух, к-ӯро давр додаст,
Ба чор аркон камарбанде фитодаст.
В-аз он хилъат, ки иқболош буридаст,
Ба ҳафт ахтар кулаҳворе расидаст.

- 385 В-аз¹⁶¹ он оташ, ки алмосаш фурузад,
Аду гар оҳанин бошад, бисузад.
Чу дев аз оҳанаш душман гурезад,
Ки бар ҳар шахс афтад¹⁶², барнахезад.
Зи теге, к-ончунон гардан гузорад,
Чӣ хорад хасм,
агар гардан нахорад^{163?}
Зукол аз дуди хасмаш уд гардад,
Ки Миррих аз занаб масъуд гардад.
Ҳаёташ¹⁶⁴ бо Масеҳо ҳамрикоб аст,
Сабӯҳаш то қиёмат дар ҳисоб аст.
- 390 Ба обу ранг теғаш бурда тафзил,
Чу нилуфар ҳам аз Дачла ҳам аз Нил¹⁶⁵.
Ба ҳар ҳочат, ки халқ оғоз карда,
Даре дорад чу дарьё боз карда.
Қас аз дарьёи фазлаш нест маҳрум,
Зи дарвешӣ Хазар то мунъими Рум¹⁶⁶.
Паи мӯрест аз кин то ба меҳраш,
Сари мӯест аз сар то сипехраш.
Ҳар он мӯре, ки ёбад бар дараши бор,
Сулаймонеш бояд навбатидор.
- 395 Ҳар он пашша, ки бархезад зи роҳаш,
Сари Намруд зебад боргоҳаш.
Зи нофи нукта номаш мушк резад.
Чу сунбул хӯрд, аз оҳу мушк хезад.
Зи идрокаш Аторуд хӯшачин аст,
Магар худ номи хонаш хӯшша з-ин аст¹⁶⁷.
Чу бар дарьё занад теғи палолак,
Ба моҳӣ гов гӯяд «кайфа ҳолак?»
Гар аз наълаш ҳилол андоза гирад,
Фалакро ҳалқа дар дарвоза гирад.
- 400 Замираш корвонсолори ғайб аст,
Тавоноро зи доноӣ чӣ айб аст?
Ба маҷлис гар маю соқӣ намонад,
Чу боқӣ монад ў, боқӣ намонад!

Аз он ўҳда, ки дар сар дорад ин аҳд,
Бад-ин Маҳдӣ тавон растан аз ин маҳд.
Агар тӯфони боди¹⁶⁸ сахмнок аст,
Сулаймоне чунин дорад¹⁶⁹,

чӣ бок аст?

Агар худ мори Заҳҳокӣ занад неш,
Чу дар хели Фаридунӣ, маяндеш.

405 Бар аҳли рӯзгор аз ҳар қироне
Наёмад бе ситамгоре замоне¹⁷⁰.
Зи хусфи ин қирон моро чӣ бимастан,
Ки доро додгар,

довар надим¹⁷¹ аст.

Қиронеро, ки бо ин дод бошад,
Чу фол аз бод бошад,

бод бошад.

Чаҳон аз даргаҳаш тоқе камин аст,
Бар ин тоқ осмон чун обгинаст.

Бар он авҷ аз чу мо гарде чӣ хезад,
Ки абр он чо расад, обаш бирезад.

410 Бар он даргаҳ чу фурсат ёбӣ¹⁷², эй бод,
Биёр ин хочатоши хешро ёд.
Заминбӯсӣ кун аз роҳи ғулумӣ,
Чунон гӯ,

к-инчунин гӯяд Низомӣ,

Ки гар будам зи хидмат дур якчанд,
Набудам фориг аз шуғли¹⁷³ худованд¹⁷⁴.

Чу шуд пардохта дар силки аврок,
Мусаҷчал шуд ба номи шоҳи офок.
Чу донистам,

ки ин¹⁷⁵ Чамшеди сонӣ,

Ки бодаш то қиёмат зиндагонӣ,

415 Агар барги гуле бинад дар ин боғ,
Ба номи шоҳи офоқаш кунад доғ.
Маро ин раҳнамунӣ бахт фармуд,
Ки то шаҳ бошад аз ман¹⁷⁶ банда хушнуд.

ҲИКОЯТ

- Шунидастам¹⁷⁷, ки давлатпешае буд,
Ки бо Юсуфрухеш андешае буд.
Чунон дар кори он дилдор дил баст,
Ки аз тимори кори хештан раст.
Чунон дар дил нишонд он дилситонро,
Ки бо қонаш мусалсал кард қонро¹⁷⁸.
- 420 Гараш сад боғ бахшидандӣ аз нур,
Набурдӣ миннати як хӯша ангур.
Чу додандӣ гуле бар дасти ёраш,
Рух аз шодӣ шудӣ чун навбахораш.
Ба ҳукми он ки ёр уро чу қон буд,
Мудом аз шодии ӯ шодмон буд.
Муроди шах, ки мақсуди ҷаҳон аст,
Баъина бо бародар ҳам чунон аст.
Мабод ин дурчи давлатро¹⁷⁹ наварде,
Маяфтод андар ин нӯшоб гарде!
- 425 Ҷамолаш бод доим оламафрӯз,
Шабаш Меъроҷ боду рӯз Наврӯз!
Ба қадри он ки бод аз зулфи мушкин
Ғаҳе Ҳиндустон созад ғаҳе Чин,
Ҳама туркони Чин боданд ҳиндуш,
Мабод аз чиниён чине бар¹⁸⁰ абрӯш.
Ҳасудаи бастаи банди ҷаҳон бод,
Чу гардад дӯст, басташ парниён бод.
Мутеашро зи май пур бод киштӣ,
Чу ёғӣ гашт, бодаш тез душтӣ¹⁸¹
- 430 Чунин нузле, ки ёбӣ пурмаъониш,
Муборак бод бар қону қавониш!

ДАР ПИЖҲҶИШИ ИН КИТОБ

Маро чун ҳотифи дил дид дамсоз,
Баровард аз равоқи ҳиммат овоз,

- Ки биштоб, эй Низомӣ зуд, дер аст,
 Фалак бадаҳлу олам зудсер аст.
 Баҳоре нав барор аз чашмаи нӯш,
 Суханро дастбофе тоза дарпӯш.
 Дар ин манзил ба ҳиммат соз бардор,
 Дар ин парда ба вақт овоз бардор.
- 435 Камин созанд, агар бевақт ронӣ,
 Сар андозанд, агар бевақт хонӣ.
 Забон букшӯй чун гул рӯзаке чанд,
 Қ-аз ин карданд савсанро забон банд.
 Сухан пӯлод кун чун сиккаи зар,
 Бад-ин сикка дирамро сикка мебар.
 Нахуст оҳангарӣ бо теғ бинмой,
 Пас он гаҳ сайқалиро кор фармой.
 Сухан, к-он аз сари андеша н-ояд,
 Навиштанрову гуфтанро¹⁸² нашояд.
- 440 Суханро саҳл бошад назм додан,
 Бибояд лек бар назм истодан.
 Сухан бисъёр дорӣ¹⁸³, андаке кун¹⁸⁴,
 Якero сад макун¹⁸⁵, садро яке кун¹⁸⁵.
 Чу об аз эътидол афзун ниҳад гом,
 Зи серобӣ ба фарқ орад саранҷом.
 Чу хун дар тан зи одат беш гардад,
 Сазои гӯшмоли неш гардад.
 Сухан кам гӯй,
 то бар кор гиранд,
 Ки дар бисъёр бад бисъёр гиранд.
- 445 Туро бисъёр гуфтан гар салим аст,
 «Магӯ бисъёр» — дашноме азим аст.
 Сухан ҷон асту ҷондоруи ҷон аст.
 Магар чун ҷон азиз аз баҳри он аст.
 Ту мардум бин, ки чун бе рою ҳушанд.
 Ки ҷонеро ба ноне мефурушанд.
 Сухан гавҳар шуду гӯянда ғаввос,
 Ба сахтӣ дар каф ояд гавҳари хос.

- Зи гавҳарсуфтаи устодон ҳаросанд,
 Ки қиматмандии гавҳар шиносанд.
 450 Набинӣ вақти суфтаи марди ҳаққок
 Ба шогирдон диҳад дурри хатарнок.
 Агар ҳушъёр, агар махмур бошӣ,
 Чунон зӣ, к-аз таарруз¹⁸⁷ дур бошӣ.
 Ҳазорат мушрифи бечомагӣ ҳаст,
 Ба сад афғон кашида сӯи ту даст.
 Ба ғафлат бармаёвар як нафасро,
 Мадон ғофил зи кори хеш касро.
 Насиҳатҳои ҳотиф чун шунидам,
 Чу ҳотиф рӯй дар хилват кашидам.
 455 Дар он хилват,
   ки дил дарёест он чо,
 Ҳама сарчашмаҳо он ҷост, он чо,
 Ниҳодам такъягоҳ афсонаеро,
 Биҳиште кардам оташхонаеро.
 Чу шуд наққоши ин бутхона дастам,
 Чуз ороиш барӯ нақше набастам.
 Агарчи дар суҳан, к-оби ҳаёт аст,
 Бувад ҷоиз ҳар он ч-аз мумкинот аст,
 Чу битвон ростиро дарҷ кардан,
 Дурӯғеро чӣ бояд ҳарҷ кардан?!
 460 Зи кажгӯй суҳанро¹⁸⁸ кадр кам гашт,
 Қасе, к-ӯ ростгӯ шуд, мӯхташам гашт.
 Чу субҳи содиқ омад ростгӯфтор,
 Ҷаҳон дар зар гирифташ мӯхташамвор.
 Чу сарв аз ростӣ барзад алафро.
 Надид андар ҳазон торочи ғамро.
 Маро чун «Маҳзан-ул-асрор» ганҷе,
 Чӣ бояд, дар ҳавас паймуд ранҷе?
 Валекин дар ҷаҳон имрӯз кас нест,
 Ки ӯро дар ҳаваснома ҳавас нест.
 465 Ҳавас пухтам¹⁸⁹ ба шириндастқоре
 Ҳаваснокони ғамро ғамгусоре.

- Чунон нақши ҳавас бастам бар ӯ пок,
 Ки ақл аз хонданаши гардад ҳаваснок¹⁹⁰.
 На дар шохе задам чун дигарон даст,
 Ки бар вай чуз рутаб чизе тавон баст.
 Ҳадиси Хусраву Ширин ниҳон нест,
 В-аз он¹⁹¹ ширинтар, алҳақ, дoston нест.
 Агарчи достоне дилписанд аст,
 Арусе¹⁹² дар виқоя шаҳрбанд аст.
- 470 Баёзаш дар гузораши нест маъруф,
 Ки дар Бардаъ саводаш буд мавқуф.
 Зи таърихи куҳансолони он бум,
 Маро ин ганҷнома гашт маълум¹⁹³.
 Куҳансолони ин кишвар, ки ҳастанд,
 Маро бар шикқаи ин шуғл бастанд.
 Наёрад дар қабулаш ақл сустӣ,
 Ки пеши оқилон дорад дурустӣ.
 На пинҳон,
    бар дурустиши ошкор аст,
 Асарҳое, к-аз эшон ёдгор аст:
- 475 Асоси Бесутуну шакли Шабдиз
 Ҳамэдун дар Мадоин кохи Парвиз.
 Ҳаваскори он Фарҳоди мискин,
 Нишони ҷӯи ширу қасри Ширин,
 Ҳамон шаҳрду оби хушгувораши,
 Бинои¹⁹⁴ Хусраву ҷои шикораши,
 Ҳадиси Борбуд бо сози даҳруд,
 Ҳамон оромгоҳи шаҳ ба Шаҳруд,
 Ҳакиме, к-ин ҳикоят шарҳ кардаст,
 Ҳадиси ишқ аз эшон тарҳ кардаст.
- 480 Чу дар шаст уфтодаш зиндагонӣ,
 Ҳаданг афтодаш аз шастии ҷавонӣ.
 Ба ишқе-дар, ки шаст омад писандаш,
 Сухан гуфтан наёмад судмандаш.
 Нагуфтам, ҳар чӣ доно гуфт аз оғоз¹⁹⁵,
 Ки фаррух нест гуфтан гуфтаре боз.

Дар он ҷузве, ки монд аз ишқбозӣ,
Сухан рондам, ният бар марди ғозӣ.

СУХАНЕ ЧАНД ДАР ИШҚ

- Маро, к-аз ишқ беҳ н-ояд шиоре,
Мабодо, то зиям, ҷуз ишқ коре!
- 485 Фалак ҷуз ишқ меҳробе надорад,
Ҷаҳон бе хоки ишқ обе надорад.
Ғуломи ишқ шав, к-андеша ин аст,
Ҷама соҳибдилонро пеша ин аст.
Ҷаҳон ишқ асту дигар зарқсозӣ,
Ҷама бозист, илло ишқбозӣ.
Агар бе¹⁹⁶ ишқ будӣ ҷони олам,
Кӣ будӣ зинда дар даврони олам?
Қасе, к-аз ишқ холи шуд, фусурдаст,
Гараш сад ҷон бувад, бе ишқ мурдаст.
- 490 Агар худ ишқ ҳеҷ афсун надонад,
На аз савдои хешат вораҳонад,
Машав чун хар¹⁹⁷ ба хӯрду хоб хурсанд,
Агар худ гурба бошад¹⁹⁸, дил дар ӯ банд.
Ба ишқи гурба гар худгир бошӣ,
Аз он беҳтар, ки бо худ шер бошӣ.
Нарӯяд тухми кас бе донаи ишқ,
Қас эмин нест ҷуз дар хонаи ишқ,
Зи сӯзи ишқ беҳтар дар ҷаҳон чист¹⁹⁹,
Ки бе ӯ гул нахандид, абр нагрис.
- 495 Ҷамон габрон,
ки бар оташ нишастанд,
Зи ишқи офтоб оташпарастанд.
Мабин дар дил, ки ӯ султони ҷон аст,
Қадам дар ишқ неҳ, к-ӯ ҷони ҷон аст.
Ҷам аз қибла сухан гӯяд, ҷам аз Лот,
Ҷамаш каъба хазина, ҷам харобот.

- Агар ишқ уфтад дар синаи санг,
Ба маъшуқӣ занад дар гавҳаре чанг,
Ки миғнотис агар ошиқ набудӣ,
Бад-он шавқ оҳанеро чун²⁰⁰ рабудӣ?
500 В-агар ишқе набудӣ бар²⁰¹ гузаргоҳ,
Набудӣ қаҳрабо чӯяндаи қоҳ.
Басе сангу басе гавҳар ба чояндр,
На оҳанро, на қаҳро мерабояндр.
Ҳар он ҷавҳар, ки ҳастандр аз адад беш,
Ҳама доранд майли маркази хеш.
Гар оташ дар²⁰² замин манфаз наёбад,
Замин бишқофаду боло шитобадр.
В-агар обе бимонадр дар ҳаво дер,
Ба майли табъ ҳам роҷеъ шавадр зер.
505 Табоеъ ҷуз қашиш коре надонанд,
Ҳақимон ин қашишро ишқ хонанд²⁰³.
Гар андеша кунӣ аз роҳи биниш,
Ба ишқ аст истода офариниш.
Гар аз ишқ осмон озод будӣ,
Кучо ҳаргиз замин обод будӣ?
Чу ман бе ишқ худро²⁰⁴ ҷон надидам,
Диле бифрӯхтадр, ҷоне харидам.
Зи ишқ офокро пурдуд кардам,
Хирадро дида²⁰⁵ хоболуд кардам.
510 Камар бастам ба ишқ ин дostonро,
Салои ишқ дардодам ҷаҳонро.
Мабодо баҳрамандр аз вай ҳасисе
Ба ҷуз хушхоневу зебонависе.
Зи ман нек омадр ин, ар бад нависандр,
Ба музди ман гуноҳи х(в) ад нависандр.

УЗРАНГЕЗӢ ДАР НАЗМИ КИТОБ

Дар он муддат, ки ман дарбаства будам,
Сухан бо осмон пайваства будам,

- Гаҳе бурчи кавокиб мебуридам,
 Гаҳе сатри малоик медаридам,
 515 Ягона дӯсте будам худой
 Ба сад дил карда бо чон ошноӣ,
 Таассубро камар дарбаста чун шер,
 Шуда бар ман сипар, бар хасм²⁰⁶ шамшер,
 Дари дуньё ба дониш банд карда,
 Зи дуньё дил бад-ин хурсанд карда.
 Шабе дарҳам шуда чун ҳалқаи зар,
 Ба нукра накра зад бар ҳалқаи дар.
 Даромад саргирифта — сар гирифта,
 Итобе сахт бо ман даргирифта,
 520 Ки, аҳсант, эй чаҳондори маъонӣ,
 Ки дар²⁰⁷ мулки сухан соҳибқиронӣ.
 Пас аз панҷоҳ²⁰⁸ чилла дар чиҳил²⁰⁹ сол,
 Мазан панҷа дар²¹⁰ ин ҳарфу варақ мол.
 Дар ин рӯза чу ҳастӣ пойбарҷой,
 Ба мурдорустухоне рӯза макшой.
 Накарда орзу ҳаргиз туро банд,
 Ки дуньёро набудӣ орзуманд.
 Чу дорӣ дар синони нӯки хома
 Қалиди қуфли чандин ганчи нома,
 525 Мисеро зар барандудан ғараз чист?
 Зар андар сими тар,
 3-ин метавон зист²¹¹.
 Чаро чун ганчи Қорун хокбаҳрӣ?
 На устои сухангӯени даҳрӣ?
 Дари тавҳид зан, к-овоза дорӣ,
 Чаро расми муғонро тоза дорӣ?
 Сухандонон дилатро мурда донанд,
 Агарчи Зандхонон зинда хонанд.
 Зи шӯриш кардани он талхгуфтор
 Турушрӯй накардам ҳеч дар кор.
 530 Зи ширинқории Ширини дилбанд
 Фуру хондам ба гушаш нуктае чанд

В-аз он дебо, ки мебастам тирозаш,
Намудам нақшҳои дилнавозаш.
Чу соҳибсанг дид он нақши Артанг²¹²,
Фуру монд аз сухан чун нақш бар²¹³ санг.
Бад-ӯ гуфтам зи хомӯшӣ чӣ чӯй,
Забонат ку, ки аҳсанте бигӯй?
Ба сад таслим гуфт,

эй ман ғуломат,

Забонам вақф бар тасбеҳи номат.

535. Чу бишнидам зи Ширин дostonро,
Зи²¹⁴ ширинӣ фуру бурдам забонро.
Чунин сеҳре ту донӣ ёд²¹⁵ кардан,
Бутеро каъбае бунъёд²¹⁶ кардан.
Магар ширин бад-он²¹⁷ кардӣ даҳонам,
Қи дар ҳалқам шакар гардад забонам.
Агар хӯрдам забонро ман шакарвор,
Забони чун тӯе бодо шакарбор.
Ба поён бар, чу ин раҳ баркушодӣ,
Тамомаш кун, чу бунъёдаш ниҳодӣ!
- 540 Дар ин гуфтан зи давлат ёрият бод,
Барӯмандиву бархурдорият бод!
Чаро гаштӣ дар ин беғӯла побаст,
Чунин нақди ироқӣ²¹⁸ бар кафи даст?
Рикоб аз шаҳрбанди Ганча букшой,
Инони шер дорӣ, панча букшой.
Фарас берун фиған, майдон фарох аст,
Ту сарсабзиву давлат сабзшоҳ аст.
Замона нағзгуфторе надорад,
В-агар дорад, чу ту боре надорад.
- 545 Хумой кун, барафган соз бар кор,
Вилоятро ба чуғде чанд маспор.
Чароғанд ин ду-се парвонаи хеш,
Падидор омада дар хонаи хеш.
Ду манзил гар шаванд аз шаҳри худ дур,
Набинӣ ҳеҷ касро равнаку нур²¹⁹.

- Ту он хуршеди нуроникиёсӣ,
 Ки машриқ то ба мағриб рӯшиносӣ.
 Чу ту ҳолӣ ниҳодӣ пой дар пеш,
 Ба кунче ҳар касе гирад сари хеш.
- 550 Ҳам офоқи ҳунар ёбад ҳисоре
 Ҳам иқлими сухан бинад саворе.
 Ба тундӣ гуфтам, эй бахти баландам,
 На ту қассобиву ман гӯспандам.
 Мадам²²⁰ дам, то чароғи ман намирад,
 Ки дар Мӯсо дами Исо нагирад.
 Ба ҳашве чандам²²¹ оташ бармаяфрӯз,
 Ки ман худ чун чароғам хештансӯз.
 Ман он шиша (а)м²²², ки гар
бар ман занӣ санг
- Зи ному куньятам гирад чаҳон нанг.
- 555 Мисе бинӣ, заре бар вай кашида,
 Ба мурдоре гулобе бардамида.
 Набинӣ чуз ҳавои хеш қўтам,
 Ба чуз боде наёбӣ²²³ дар бурутам.
 Фалак дар толеам шере намудаст,
 Валекин шери пашминам²²⁴, чӣ суд аст?
 На он шерам, ки бо душман бароям,
 Маро он бас, ки ман бо ман бароям.
 Нишоте пеш аз ин буд, он²²⁵ қидам рафт.
 Ғуруре, к-аз чавонӣ буд, ҳам рафт.
- 560 Ҳадиси кӯдакиву худпарастӣ
 Раҳо кун, к-он хаёле²²⁶ буду мастӣ.
 Чу умр аз сӣ гузаштат²²⁷ ё худ аз бист,
 Намешояд дигар чун ғофилон зист.
 Нишоти умр бошад то чиҳил сол
 Чиҳилсола фуру резад пару бол.
 Пас аз панчаҳ набошад тандурустӣ,
 Басар кундӣ пазирад, пой сустӣ.
 Чу шаст омад, нишаст омад падидор,
 Чу ҳафтод омад, олат афтад аз кор.

- 565 Ба ҳаштоду навад чун даррасидӣ,
Басо сахтӣ, ки аз гетӣ кашидӣ.
В-аз он чо гар ба сад манзил расонӣ,
Бувад марге ба сурат зиндагонӣ.
Агар сад сол монӣ в-ар яке рӯз,
Бибаяд рафт аз ин кохи дилафрӯз²²⁸.
Пас он беҳтар, ки худро шод дорӣ,
Дар он шодӣ худоро ёд дорӣ.
Ба вақти хушдилӣ чун шамъи пуртоб²²⁹
Даҳан пурханда дорӣ, дида пуроб²³⁰.
- 570 Чу субҳ он равшанон аз гирья растанд,
Ки барқи хандаро бар лаб бубастанд²³¹.
Чу бегирья нашояд буд хандон,
В-аз ин ханда нашояд баст дандон,
Биёмӯзам туро, гар кор бандӣ,
Қи бе гирья замоне хуш бихандӣ.
Чу хандон гардӣ аз фархундафоле,
Бихандон тангдастери²³² ба моле.
Набинӣ офтоби осмонро,
Қ-аз²³³ он хандад, ки хандонад чаҳонро.

ОҒОЗИ ДОСТОН

- 575 Чунин гуфт он сухангӯи куҳанзод,
Ки будаш дostonҳои куҳан ёд,
Ки чун шуд моҳи Кисро дар сиёҳӣ,
Ба Ҳурмуз дод тахти подшоҳӣ.
Чаҳонафрӯз Ҳурмуз дод мекард,
Ба доди худ чаҳон обод мекард.
Ҳамон расми падар бар чой медошт,
Диҳиш бар дасту дин бар пой медошт.
Насабро дар чаҳон пайванд мехост,
Ба курбон аз худо фарзанд мехост.

- 580 Ба чандин назру курбонаш худованд
 Нарина дод фарзанде, чӣ фарзанд!
 Гиromӣ дурре аз даръеи шоҳӣ,
 Чароге равшан аз нури илоҳӣ.
 Муборактолее фаррухсарире,
 Ба толеъ тоҷдоре, тахтгире.
 Падар дар хусравӣ дида тамомаш,
 Ниҳода Хусрави Парвиз номаш.
 Аз он шуд номи он шаҳзода Парвиз,
 Ки будӣ доим аз ҳар кас паровез.
- 585 Гирифта дар ҳарираш доя чун мушк,
 Чу марвориди тар дар пунбаи хушк.
 Рухе аз офтоб андӯхкаштар,
 Шакархандидане аз субҳ хуштар.
 Чу майли шаккараш дар шир диданд,
 Ба ширу шаккараш мепарвариданд.
 Ба базми шоҳаш оварданд пайваст.
 Ба сони дастаи гул даст бар даст.
 Чу кор аз маҳд бо майдон фитодаш,
 Чаҳон аз дӯстӣ дар чон ниҳодаш.
- 590 Ба ҳар соле, ки давлат мефузудаш,
 Хирад таълими дигар менамудаш.
 Чу солаш панҷ шуд,
 дар ҳар шигифтӣ
 Тамошо кардиву ибрат гирифтӣ.
 Чу сол омад ба шаш, чун сарв меруст,
 Русуми шаш чиҳатро боз меҷуст²³⁴.
 Чунон машҳур шуд дар хубрӯй,
 Ки мутлақ Юсуфи Миср аст гӯй.
 Падар тартиб кард омӯзгораш,
 Ки то зоеъ нагардад рӯзгораш.
- 595 Бар ин гуфтор-бар бугзашт якчанд,
 Ки шуд дар ҳар ҳунар Хусрав ҳунарманд.
 Чунон қодирсухан шуд дар маонӣ,
 Қи баҳре гашт²³⁵ дар гавҳарфишонӣ...

- Фасеҳе, к-ӯ сухан чун об гуфтӣ,
Сухан бо ӯ ба устурлоб гуфтӣ.
Чу аз борикбинӣ муӣ месуфт,
Ба борикӣ сухан чун муӣ мегуфт,
Пас аз нӯҳсолагӣ мактаб²³⁶ раҳо кард,
Ҳисоби чанги шеру аждаҳо кард.
- 600 Чу бар даҳсолагӣ афганд бунъод,
Сари сисолагон медод²³⁷ бар бод.
Ба сарпанча шудӣ бо панчаи шер,
Сутунеро қалам кардӣ ба шамшер.
Ба тир аз муӣ букшодӣ гирехро,
Ба найза ҳалқа бирбудӣ зирехро.
Дар он омос,
- к-ӯ кардӣ камон боз,
Зи табли Зӯхра кардӣ таблаки боз.
Касе, к-ӯ даҳ камон ҳолӣ кашидӣ,
Камонашро ба ҳаммоли кашидӣ.
- 605 Зи даҳ душман камандаш хомтар буд,
Зи нӯҳ қабза хадангаш томтар буд.
Будӣ, гар худ будӣ деви сапеде
Ба пеши бедбаргаш барги беде²³⁸.
Чу барқи найзаро бар санг рондӣ,
Синон дар синои хоро нишондӣ.
Чу умр омад²³⁹ ба ҳадди чордах сол,
Баромад мурги донишро парубол.
Назар дар чустаниҳои ниҳон кард,
Ҳисоби неку бадҳои чаҳон кард.

СИФАТИ БУЗУРГУМЕД

- 610 Бузургумед марде буд доно,
Бузург умед аз²⁴⁰ ақлу тавоно.
Замин чав-чав шуда дар зери пояш,
Фалакро чав ба чав паймуда рояш.

- Ба даст оварда асрори²⁴¹ ниҳони,
 Калиди ганҷҳои осмонӣ.
 Талаб кардаш ба хилват шоҳзода,
 Забон чун теғи ҳиндӣ баркушода.
 Чавоҳир ҷуст аз он²⁴² даръеи фарҳанг,
 Ба ҷанг²⁴³ оварду зад бар доманаш ҷанг.
- 615 Дили равшан ба таълимаш барафрӯхт,
 В-аз ӯ бисъёр ҳикматҳо даромӯхт²⁴⁴.
 Зи паргори Зухал то маркази хок,
 Фуру хонд офаринишҳои афлок.
 Ба андак умр²⁴⁵ шуд даръедаруне
 Ба ҳар фанне²⁴⁶, ки гуфтӣ, зӯфунуне.
 Дил аз ғафлат ба огоҳӣ расидаш,
 Қадам бар пояи шоҳӣ расидаш.
 Чу пайдо шуд бар он ҷосуси асрор,
 Ниҳониҳои ин гарданда паргор²⁴⁷,
- 620 Зи хидмат хуштараш н-омад ҷаҳоне,
 Набудӣ фориг аз хидмат замоне.
 Ҷаҳондор аз ҷаҳонаш дӯсттар дошт,
 Ҷаҳон чӣ б-вад?
- Зи ҷонаш дӯсттар дошт!
- Зи баҳри ҷондарозиш аз ҷаҳон²⁴⁸ шоҳ
 Зи ҳар дасте дарозӣ кард кӯтоҳ.
 Мунодиро нидо фармуд дар шаҳр,
 Ки вой он кас, ки ӯ бар кас кунад қаҳр.
 Агар аспе чарад дар²⁴⁹ киштзоре,
 Агар²⁵⁰ ғасбе равад бар мевадоре²⁵¹.
- 625 Ва гар кас рӯи номаҳрам бубинад,
 Ҳамон дар хонаи турке нишинад,
 Сиёсатро зи ман гардад⁵²² сазовор,
 Бар ин савгандҳое хӯрд²⁵³ бисъёр.
 Чу шах дар адли худ нанмуд сустӣ,
 Падида омад ҷаҳонро тандурустӣ.
 Ҳаробӣ дошт аз кори²⁵⁴ ҷаҳон даст,
 Ҷаҳон аз дасткори ин ҷаҳон²⁵⁵ раст.

ИШРАТИ ХУСРАВ ДАР МАРҒЗОР ВА СИЕСАТИ ҲУРМУЗ

- Қазоро аз қазо як рӯз шодон,
Ба сахро рафт Хусрав бомдодон.
- 630 Тамошо карду сайд афганд бисъёр,
Деҳе хуррам зи дур омад падидор,
Ба гирдогирди он деҳ сабзаи нав,
Бар он сабза бисот афганда²⁵⁶ Хусрав.
Маи сурх аз нишоти сабза мех (в) ард,
Чунин то пушт бинмуд ин гули зард.
Чу хуршед аз ҳисори лочвардӣ
Алам зад бар сари девори зардӣ,
Чу султон дар ҳазимат уд месӯхт,
Аламо медариду чатр медӯхт.
- 635 Инони якрикобӣ зер мезад,
Дудастӣ бо фалак шамшер мезад,
Чу оқиз гашт аз ин²⁵⁷ хоки цигартоб,
Чу нилӯфар сипар афганд бар²⁵⁸ об.
Маликзода дар он деҳ хонае хост,
Зи сармастӣ дар ӯ маҷлис биёроост,
Нишаст он шаб ба нӯшонӯши ёрон,
Сабӯҳӣ кард бо шабзиндадорон.
Самои арғунунӣ гӯш мекард,
Шароби арғувонӣ нӯш мекард.
- 640 Суроҳиро зи май пурханда медошт,
Ба май қону ҷаҳонро зинда медошт.
Магар, к-аз тавсанонаш бадлигоме
Даҳан бар киштае зад субҳи боме
В-аз ин ғуриғулومه низ чун²⁵⁹ қанд
Зи ғӯра кард ғорат хӯшае чанд.
Саҳаргаҳ, к-офтоби оламафрӯз
Сари шабро чудо кард аз тани рӯз.
Ниҳод аз ҳавсала зоғи сияҳпар
Ба зери парри тӯтӣ хояи зар.

- Шаб ангишти сиёҳ аз пушт бардошт,
 Зи ҳарфи хокиён ангушт бардошт,
 645 Тане чанд аз гарончонон, ки донӣ,
 Хабар бурданд суи шаҳ ниҳонӣ,
 Ки «Хусрав дӯш берасмӣ²⁶⁰ намудаст,
 Зи шоҳаншаҳ наметарсад, чӣ суд аст?!»
 Малик гуфто: — «Намедонам гуноҳаш».
 Бигуфтанд он, ки «Бедод аст роҳаш.
 Самандаш киштзори сабзро х(в) ард,
 Гуломаш ғӯраи деҳқон табаҳ кард.
 Шаб аз дарвеш бистуд ҷои тангаш,
 Ба номаҳрам расид овози чангаш.
- 650 Гар ин бегонае кардӣ, на фарзанд,
 Бибурдӣ хонумонашро худованд.
 Занад бар ҳар раге²⁶¹ фассод сад неш,
 Вале дасташ биларзад бар раги хеш».
 Малик фармуд, то ханҷар кашиданд,
 Таковар маркабашро пай буриданд.
 Гуломашро ба соҳибғӯра доданд,
 Гулоберо ба обе шӯра доданд.
 Дар он хона, ки он шаб буд рахташ,
 Ба соҳибхона бахшиданд тахташ.
- 655 Пас он гаҳ нохуни чангӣ шикастанд,
 Зи рӯи чангаш абрешим гусастанд.
 Сиёсат бин, ки мекарданд аз ин пеш,
 На бо бегона, бо дурдонаи хеш.
 Қучо он адлу он инсофбозӣ,
 Ки бо фарзанд аз ин сон рафт бозӣ^{262?}
 Чаҳон з-оташпарастӣ шуд чунон гарм,
 Ки бодо з-ин мусулмонӣ туро шарм!
 Мусулмонем мо, ӯ габр ном аст,
 Гар ин габрӣ, мусулмонӣ кадом аст?
 Низомӣ

бар сари афсона шав боз,
 Қи мурги бандро талх омад овоз.

ШОФЕЪ АНГЕХТАНИ ХУСРАВ ПИРОНРО ПЕШИ ПАДАР

- Чу Хусрав дид, к-он хорй бар у рафт,
Ба кори хештан лахте фуру рафт.
- 660 Дурусташ шуд, ки хар-ч у кард, бад кард,
Падар подоши у бар чои х(в) ад кард.
Ба сар барзад зи²⁶³ дасти хештан даст
В-аз он ғам соате аз пой наншаст.
Шафеъ ангехт пирони кухунро,
Ки назди шах баранд он сарвбунро.
Магар шоҳ он шафоат дарпазирад,
Гуноҳи рафтaro бар вай нагирад.
Кафан пушиду теги тез бардошт,
Чаҳон фаръеди²⁶⁴ растохез бардошт.
- 665 Ба пӯзиш пеш мерафтанд пирон,
Пас андар шоҳзода чун асирон.
Чу пеши тахт шуд, нолид ғамнок,
Ба расми мучримон ғалтид бар хок²⁶⁵.
Ки: «Шоҳо, беш аз инам ранҷ манмой,
Бузургй кун, ба хурдон-бар²⁶⁶ бубахшой.
Бад-ин²⁶⁷ Юсуф мабин, к-олудагург аст,
Ки бас хурд аст, агар чурмаш бузург аст.
Ҳанӯзам бӯи шир ояд зи дандон,
Машав дар хуни ман чун шер хандон.
- 670 Иноят кун, ки ин саргашта фарзанд
Надорад токати хашми худованд²⁶⁸.
Агар чурмест, инак, теғу гардан,
Зи ту куштан, зи ман таслим кардан,
Ки барги хар ғаме дорам дар ин роҳ,
Надорам барги нохушнудии шоҳ²⁶⁹».
Бигуфт ину дигар раҳ бар сари хок
Чу соя²⁷⁰ сар ниҳод он гавҳари пок.
Чу диданд он гурӯҳон бурдборй,
Ҳама бигристанд, алҳақ, ба зорй.

- 675 В-аз он гирья, ки зорй бар маҳ афтод,
 Зи гирья ҳой-ҳуе бар шаҳ афтод,
 Ки тифле хурд бо он нозанинӣ,
 Кунад дар кор аз ин сон хурдабинӣ.
 Ба фарзанде, ки давлат бад нахоҳад,
 Чуз иқболи падар бо х(в) ад нахоҳад,
 Чӣ созад бо ту фарзандат, бияндеш,
 Ҳамон бинад зи фарзандон паси хеш,
 Ба неку бад машав дар банди фарзанд,
 Ниёбат худ кунад фарзанди фарзанд²⁷¹.
- 680 Чу Хурмуз дид, к-он фарзанди муқбил
 Мудовои равону меваи дил,
 Бад-он²⁷² фарзонагӣ в-оҳистароист,
 Бидонист ӯ, ки он фарри худоист.
 Сараш бӯсиду шафқат беш кардаш,
 Валиаҳди сипоҳи хеш кардаш.
 Аз он ҳазрат чу берун рафт Хусрав,
 Чаҳон дар мулк дод овозаи нав.
 Рухаш симои адл²⁷³ аз дур меод,
 Чаҳондорӣ зи рӯяш нур меод.

БА ХОБ ДИДАНИ ХУСРАВ НИЁИ ХЕШ АНУШЕРВОНРО

- 685 Чу омад зулфи шаб дар атрсоӣ,
 Ба торикӣ фуру шуд рӯшноӣ,
 Бурун омад зи парда сеҳрсозе
 Шашандозе ба ҷои шишабозе.
 Ба тоатхона шуд Хусрав, камар баст,
 Ниёиш кард яздонрову биншаст.
 Ба бархурдорӣ омад хоби нӯшин,
 Ки бар нохӯрда буд аз хоби дӯшин.
 Ниёи хештанро дид дар хоб,
 Ки гуфт: — Эй тозахуршеди чаҳонтоб!

- 690 Агар шуд чор мавлои азизат,
 Башорат медиҳам бар чор чизат:
 Яке, чун туршии²⁷⁴ он ғӯра х(в) ардӣ,
 Чу ғӯра з-он²⁷⁵ турушрӯӣ накардӣ,
 Дилороме туро дар бар нишинад,
 Қ-аз ӯ²⁷⁶ ширинтаре даврон набинад.
 Дуюм, чун маркабатро пай буриданд,
 В-аз он бар хотират гарде надиданд,
 Ба даст оӣ чунон шоҳона тахте,
 Ки бошад рост чун заррин дарахте.
- 695 Ба шабранге расӣ, Шабдиз номаш,
 Ки сарсар дарнаёбад гарди гомаш.
 Сеюм, чун шаҳ ба деҳкон дод тахтат,
 В-аз он тундӣ нашуд шӯрида бахтат,
 Чаҳорум, чун сабури кардӣ оғоз
 Дар он парда, ки мутриб гашт бесоз,
 Навосозе диҳандат Борбад ном,
 Ки бар ёдаш гуворад захр дар чом.
 Ба чои санг хоҳӣ ёфтан зар,
 Ба чои чор мӯхра, чор гавҳар».
- 700 Маликзода чу гашт аз хоб бедор,
 Парастииш²⁷⁷ кард яздонро дигар бор.
 Забонро рӯзу шаб хомӯш медошт,
 Намудори ниёро гӯш медошт.
 Хама шаб бо хирадмандон нахуфтӣ,
 Ҳикоят бозпурсидиву гуфтӣ²⁷⁸.

ҲИКОЯТ ҚАРДАНИ ШОПУР АЗ ШИРИН ВА ШАБДИЗ

Надиме хос будаш ном Шопур,
 Чаҳон гашта зи Мағриб то Лаҳовур.
 Зи наққошӣ ба Монӣ мужда дода,
 Ба рассомӣ-дар Уқлидас кушода.

- 705 Қаламзан чобуке суратгаре чувт²⁷⁹,
 Қи бе килк аз хаёлаш накш меруст²⁸⁰.
 Чунон дар лутф будаш обдастӣ,
 Қи бар об аз латофат накш бастӣ.
 Замин бўсид пеши тахти Парвиз,
 Фуру гуфт ин суханҳои диловез.
 Қи «Гар фармон диҳад шоҳи ҷаҳонам,
 Бигӯям сад як аз чизе, ки донам».
 Ишорат кард Хусрав, к-«Эй ҷавонмард,
 Бигӯ гарму макун ҳангомаро сард».
- 710 Забон букшод Шопури сухангӯй,
 Суханро баҳра дод аз рангу аз²⁸¹ бӯй.
 Қи «То гетист, гетӣ банда бодат,
 Замона солу маҳ фархунда бодат!
 Ҷамолатро²⁸² ҷавонӣ ҳамнафас бод,
 Ҷамеша бар муродат дастрас бод!
 Ҷамин²⁸³ бод он, ки ӯ шодат нахоҳад,
 Хароб он кас, ки ободат нахоҳад!
 Басе гаштам дар ин хиргоҳи шаштоқ
 Шигифтиҳо басе дидам дар офоқ,
- 715 Аз он бӯи кӯҳистон манзиле чанд,
 Қи бошад фарзаи даръеи Дарбанд,
 Зане фармондеҳ аст аз насли шоҳон,
 Шуда ҷӯши сипоҳаш то Сипоҳон.
 Ҷама иқлими Аррон то ба Арман
 Муқаррар гашта бар фармони он зан.
 Надорад ҳеч марзе бехироче,
 Ҷама дорад,
 магар тахтеву тоҷе.
 Ҷазораш қалъа бар кӯҳи баланд аст,
 Ҷазинашро худо донад, ки чанд аст.
- 720 Зи ҷинси чорпо чандон, ки хоҳӣ,
 Ба афзунӣ фузун аз мурғу²⁸⁴ моҳӣ.
 Надорад шӯю дорад комронӣ,
 Ба шодӣ мегузорад зиindaгонӣ.

- Зи мардон бештар дорад сутургӣ,
Меҳинбонуш хонанд аз бузургӣ.
Шамиро ном дорад он ҷаҳонгир,
Шамиро ро Меҳинбонуст тафсир.
Нишастӣ хешро дар ҳар ҳавое,
Ба ҳар фасле муҳайё карда ҷое.
725 Ба фасли гул ба Мавқон²⁸⁵ аст ҷояш.
Ки то сарсабз бошад хоки пояш.
Ба тобистон шавад бар²⁸⁶ кӯҳи Арман,
Хиромад гул ба гул,
хирман ба хирман.
Ба ҳангоми ҳазон ояд ба Абхоз,
Кунад дар ҷустани нахчир парвоз.
Зимистонаш ба Бардаъ майл чир аст,
Ки Бардаъро ҳавои гармсир аст.
Ҷаҳораш фасл аз ин сон дар шумор аст,
Ба ҳар фасле ҳавояш²⁸⁷ ихтиёр аст.
730 Нафас як-як ба шодӣ мешуморад,
Ҷаҳон хуш-хуш ба бозӣ мегузорад.
Дар ин зиндонсарон печ дар²⁸⁸ печ
Бародарзодае дорад, дигар ҳеч.

ВАСФИ ҶАМОЛИ ШИРИН

- Паридухте, парибугзор моҳе,
Ба зери миқнаа соҳибкулоҳе.
Шабафрӯзе ҷу маҳтоби ҷавонӣ,
Сияҳҷашме ҷу оби зиндагонӣ.
Қашида қомате ҷун нахли²⁸⁹ симин,
Ду зангӣ бар сари нахлаш рутабчин.
735 Зи бас к-овард ёд он нӯшлабро,
Даҳон пур оби шаккар шуд рутабро.
Ба марвориди дандонхон ҷун нур
Садафро оби дандон дода аз дур.

- Ду шаккар чун акики обдода,
 Ду гесӯ чун каманди тобдода.
 Хами гесӯш тоб аз дил кашида,
 Ба гесӯ сабзаро бар гил кашида.
 Шуда гарм аз насими мушкбезаш,
 Димоғи наргиси беморхезаш²⁹⁰.
- 735 Фусунгар карда бар худ чашми х(в) адро,
 Забон баста ба афсун чашми бадро.
 Ба сеҳре, к-оташи дилҳо кунад тез,
 Лабаширо сад забон, ҳар сад шакаррез.
 Намак дорад лабаш дар ханда пайваст,
 Намак ширин набошад в-они²⁹¹ ӯ ҳаст.
 Ту гӯй биниаш тегест аз сим,
 Ки кард он тег сеbero ба ду ним.
 Зи моҳаш сад қасабро рахна ёбӣ,
 Чу моҳаш рахнае бар²⁹² рух наёбӣ²⁹³.
- 740 Ба шамъаш-бар басте парвона бинӣ,
 Зи нозаш сӯи кас парво набинӣ.
 Сабо аз зулфу рӯяш хуллапӯш аст,
 Гаҳе қоқум, гаҳе қундузфуруш аст.
 Муваккал карда бар ҳар ғамза ғунче,
 Занах чун себу ғабғаб чун турунче.
 Рухаш тақвими анҷумро зада рох,
 Фишонда даст бар хуршеду бар мох.
 Ду пистон чун ду симин нори навхез,
 Бар он пистон гули бӯстон²⁹⁴ дирамрез.
- 745 Зи лаълаш бӯсаро посух нахезад,
 Ки лаъл ар во кушояд,
 дур бирезад,
 Ниҳода гардан оху гарданаширо,
 Ба оби чашм²⁹⁵ шуста доманаширо.
 Ба чашми оҳувон он чашмаи нӯш,
 Диҳад шерафганонро хоби харгӯш.
 Ҳазор оғушро пур карда аз хор,
 Як оғуш аз гулаш ноцида дайёр,

- Шабе сад кас фузун бинад ба хобаш,
 Набинад кас шабе чун офтобаш²⁹⁶.
- 750 Гар андоза зи чашми хеш гирад,
 Бар оҳуе сад оҳу беш гирад²⁹⁷.
 Зи рашки наргиси масташ хурушон
 Ба бозори Ирам райҳонфурушон.
 Ба идорой абруи ҳилолӣ
 Надидаш кас, ки чон наспурд холи.
 Ба ҳайрат монда Мачнун дар хаёлаш,
 Бақоим ронда Лайли бо чамолаш.
 Ба фармоне, ки хоҳад халқро кушт,
 Ба дасташ даҳ қалам, яъне даҳ ангушт.
- 755 Маҳ аз хубиш худро хол хонда,
 Шаб аз холаш китоби фол хонда.
 Зи гӯшу гарданаш лӯълӯ хурушон,
 Ки раҳмат бар чунон лӯълӯфурушон!
 Ҳадисеву ҳазор ошӯби дилбанд,
 Лабеву сад ҳазорон бўса чун қанд.
 Сари зулфе зи нозу дилбарӣ пур,
 Лабу дандоне аз ёкуту аз дур.
 Аз он ёкуту он²⁹⁸ дурри шакарханд
 Муфарраҳ сохта савдоие чанд.
- 760 Хунар саргашта бар рӯи чу моҳаш,
 Дилу чон фитна бар зулфи сиёҳаш²⁹⁹.
 Хунар фитна шуда бар чони покаш,
 Набишта ўҳдаи анбар ба хокаш.
 Рухаш насрину бўяш низ³⁰⁰ насрин,
 Лабаш ширину номаш низ Ширин.
 Шакарлафзон рухашро³⁰¹ нӯш хонанд³⁰²,
 Валиаҳди Меҳинбонуш хонанд³⁰³.
 Парируён,
 к-аз он кишвар амиранд,
 Ҳама дар хидматаш фармонпазиранд.
- 765 Зи меҳтарзодагони моҳпайкар,
 Бувад дар хидматаш ҳафтод духтар.

- Ба хубӣ ҳар яке ороми ҷоне,
 Ба зебӣ диловези³⁰⁴ ҷаҳоне.
 Ҳама орошта бо руду ҷоманд,
 Чу маҳ манзил ба манзил мехироманд.
 Гаҳе бар хирмани маҳ мушк пӯшанд,
 Гаҳе дар хирмани гул бода нӯшанд.
 Зи бурқаъ нестшон³⁰⁵ бар рӯй банде
 Ки н-орад ҷашмзаҳм он ҷо газанде³⁰⁶.
- 770 Ба хубӣ дар ҷаҳон ёре надоранд,
 Ба гетӣ ҷуз³⁰⁷ тараб коре надоранд.
 Чу бошад вақти зӯр, он зӯрмандон
 Қананд аз шер чанг, аз пил дандон.
 Ба ҳамла ҷони олабро бисӯзанд,
 Ба новак ҷашми кавкабро бидӯзанд.
 Агар ҳури биҳишти ҳаст машҳур,
 Биҳишт аст он тараф в-он лӯъбатон хур.
 Меҳинбону, ки он иқлим дорад,
 Басе з-ин гуна зарру сим дорад.

СИФАТИ ШАБДИЗ

- 775 Бар охур баста дорад раҳнаварде,
 Қ-аз ӯ дар так наёбад³⁰⁸ бод гарде.
 Сабак бурда зи ваҳми файласуфон,
 Чу мурғобӣ натарсад з-оби тӯфон.
 Ба як сафро,
 ки бар хуршед ронда,
 Фалакро ҳафт майдон боз монда.
 Ба гоҳи кӯҳқандан оҳанинsum,
 Гаҳи даръёбуридан хизрондум.
 Замонагардишу андешарафтор,
 Чу шаб короғаҳу чун субҳ бедор.
- 780 Ниҳода номи он шабранг Шабдиз,
 Бар ӯ ошиқтар аз мурғи шабовез.

- Яке занцири зар пайваста дорад,
Бад-он занчир пояш баста дорад.
На ширинтар зи Ширин халқ дидам,
На чун Шабдиз шабранге шунидам».
Чу баргуфт ин сухан Шопури хушьёр,
Фароғат хуфта гашту ишқ³⁰⁹ бедор.
Яко-як меҳр бар Ширин ниҳоданд,
Бад-он ширинзабон икрор доданд,
785 Ки устоде, ки дар Чин накш бандад,
Писандида бувад ҳар ч-ӯ писандад.
Чунон ошуфта шуд Хусрав бад-он гуфт,
К-аз³¹⁰ он савдо наёсуду намехуфт.
Ҳама рӯз ин³¹¹ ҳикоят бозмечуст³¹²,
Чуз ин тухм аз димоғаш барнамеруст³¹³.
Дар ин андеша рӯзе чанд мебуд,
Ба хушкафсонае хурсанд мебуд.
Чу кор аз даст шуд дасте баровард,
Сабуриро ба сарпой³¹⁴ даровард.
790 Ба хилват достони хондаро хонд,
Басе з-ин достон бо вай сухан ронд.
Бад-ӯ гуфт: «Эй бакоромад³¹⁵ вафодор,
Ба кор оям кунун, к-аз даст шуд кор.
Чу бунъеде бад-ин хубӣ ниҳодӣ,
Тамомаш кун, ки марде устодӣ.
Магӯ шаккар, ҳикоят мухтасар кун,
Чу гуфтӣ, сӯи Хӯзистон гузар кун.
Туро бояд шудан чун бутпарастон,
Ба даст овардан он бутро ба дастон.
795 Назар кардан, ки дар дил дод дорад,
Сари пайванди мардумзод дорад?
Агар³¹⁶ чун мум накше мепазирад,
Бар ӯ зан мӯҳри мо³¹⁷,
- то накш гирад.
В-ар оҳандил бувад, маншину баргард,
Хабар дех, то накӯбам оҳани сард».

РАФТАНИ ШОПУР ДАР АРМАН БА ТАЛАБИ ШИРИН

- Замин бӯсид Шопури сухандон,
Ки доим бод Хусрав шоду хандон!
Ба чашми нек бинодаш накӯхоҳ,
Мабодо чашми бадро сӯи ӯ роҳ!
- 800 Чу бар шоҳ офарин кард он ҳунарманд,
Чавобаш дод, к-«Эй гетихудованд,
Чу ман нақши қаламро даркашам³¹⁸ ранг,
Кашад Монӣ қалам дар нақши Аржанг.
Бичунбад нақш, к-ӯро ман кунам сар,
Бипаррад мурғ, к-ӯро ман кунам³¹⁹ пар.
Мадор аз ҳеҷ навъе гард бар дил,
Ки бошад гард бар дил, дард бар дил³²⁰.
Ба чора кардани кор ончунонам,
Ки ҳар бечорагиро³²¹ чора донам.
- 805 Ту хушдил бошу чуз шодӣ маяндеш,
Ки ман якдил гирифтам кор³²² дар пеш³²³.
Нагирам дар шудан як лаҳза ором,
Зи гӯрон так, зи мурғон пар кунам вом.
Нахусбам то нахусбонам саратро,
Наёям, то наёрам дилбаратро.
Чу оташ гар зи оҳан созад айвон,
Чу гавҳар гар шавад дар санг пинҳон,
Бурун-ш орам ба нерӯю ба найранг,
Чу оташ з-оҳану чун гавҳар³²⁴ аз санг.
- 810 Гаҳе бо гул, гаҳе бо хор созам,
Бубинам кору пас бо кор созам.
Агар давлат бувад, к-орам ба дасташ,
Чу давлат худ кунам Хусравпарасташ.
В-агар донам, ки очиз гаштам аз кор,
Кунам боре шаҳаншаҳро хабардор».
Сухан чун гуфта шуд, гӯянда бархосг,
Басечи роҳ кард аз ҳар даре рост.

- Буранда³²⁵ раҳ биёбон дар биёбон
Ба кӯҳистони Арман шуд шитобон³²⁶,
815 Ки он хубон чу анбӯҳ омадандӣ,
Ба тобистон дар он³²⁷ кӯҳ омадандӣ.
Чу Шопур омад он чо сабза нав буд,
Раёҳинро шақоиқ пешрав буд.
Гирифта сангҳои лочувардӣ,
Зи қисватҳои гул сурхиву зардӣ.
Қашида бар сари ҳар кӯҳсоре
Зумуррадгун бисоте марғзоре³²⁸.
Зи чирмикӯҳ то майдони буғро
Қашида хатти гул туғро ба туғро.
820 Дар он меҳроб,
                                  к-ӯ рукни Ироқ аст,
Камарбанди сутуни Инҳироқ аст,
Зи хоро буд дере сол қарда,
Қашишоне бад-ӯ дар сол х(в) арда.
Фуруд омад бад-он дайри қуҳансол,
Бар он оин, ки бошад расми абдол.

ДАР НАЖОДИ ШАБДИЗ

- Бад-ӯ рӯҳбони³²⁹ фарҳангӣ чунин гуфт,
Ба вақти он ки дурҳои дарӣ суфт,
Ки «Зери домани ин дайр ғорест,
Дар ӯ санге сияҳ, гӯй саворест.
825 Зи дашти Рамгала дар ҳар қироне,
Ба ғашт ояд тақовар модииёне.
Зи сад фарсангӣ ояд бар дари ғор,
Дар ӯ сунбад чу дар сӯрохи худ мор.
Бад-он³³⁰ санги сияҳ рағбат намояд,
Ба рағбат³³¹ хештан бар санг сояд.
Ба фармони худо з-ӯ ғашн гирад,
Худо гуфтӣ, шигифте дил пазирад.

- Ҳар он курра, к-аз он тухмаш бувад бор,
 Зи даврон так барад в-аз бод рафтор.
 Чунин гӯяд ҳам эдун³³² марди фарҳанг,
 Ки Шабдиз омадаст аз насли³³³ он санг.
- 830 Кунун з-он дайр агар санге бичӯй,
 Наёбӣ, гирдбодаш бурд гӯй.
 В-аз он курсӣ³³⁴, ки хонанд Инҳироқаш,
 Саре бинӣ фитода зери соқаш³³⁵.
 Ба мотамдории он кӯҳи гулранг,
 Сняҳҷома нишаста як ҷаҳон санг.
 Ба хашме, к-омада бар санглохаш,
 Шукуфавор карда шох-шоҳаш.
 Фалак гӯй шуд аз фаръеди ӯ маст,
 Ба сангистони ӯ-дар шиша бишкаст³³⁶.
- 835 Худоро гарчи ибратҳост бисъёр,
 Қиёматро бас ин ибрат намудор.
 Чу андар чорсад³³⁷ сол аз каму беш,
 Расад кӯҳе чунонро инчунин пеш,
 Ту бар лахте кулӯхи обхӯрда,
 Чароӣ такъяи ҷовид карда?!
 Низомӣ, з-ин наमत дар достон печ,
 Ки аз ту нашнаванд ин достон ҳеч.

НАМУДАНИ ШОПУР СУРАТИ ХУСРАВРО БОРИ АВВАЛ

- Чу мушкин ҷаъди шабро шона карданд,
 Чароғи рӯзро парвона карданд.
- 840 Ба зери тахтанарди обнусӣ
 Ниҳон шуд қаъбатайни сандарусӣ.
 Баромад Муштарӣ маншур бар³³⁸ даст,
 Ки шоҳ аз банду Шопур аз бало раст.
 Дар он дайри куҳан фарзона Шопур,
 Фурӯ осуд, к-аз раҳ буд ранчур.

- Дурустӣ хост аз пирони он дайр,
 Ки буданд оғаҳ аз чархи куҳансайр.
 Ки фардо чои он хубон кадом аст,
 Кадомин обу сабзишон мақом аст?
 845 Хабар додандаш он фарзона пирон,
 Зи нузҳатгоҳи он иқлимгирон,
 Ки дар поёни ин кӯҳи гаронсанг³³⁹
 Чамангоҳест, гирдаш бешан танг³⁴⁰.
 Саҳаргоҳ он саҳисарвони сармаст,
 Бад-он мумкинчамаи хоҳанд пайваст.
 Чу шуд даврони санҷобиву шакдӯз,
 Самури шаб нуҳуфт аз қоқуми рӯз.
 Сар аз Албурз барзад курси хуршед,
 Чаҳонро тоза кард оини Чамшед,
 850 Пағаҳтар³⁴¹ з-он бутони нишратангез,
 Миёи дарбасти Шопури саҳархез³⁴².
 Бар он сабза шабехун кард пешӣ,
 Ки бо он сурхгулҳо дошт хешӣ.
 Хучаста когазе бигрифт дар даст,
 Биайна сурати Хусрав дар у баст.
 Ба он сурат чу санъат кард лахте,
 Бидусонид³⁴³ бар соқи дарахте.
 В-аз он чо чун парӣ шуд нопадидор,
 Расиданд он парирӯён паривор.
 855 Ба сарсабзӣ бар³⁴⁴ он сабза нишастанд,
 Гаҳе шамшоду гаҳ гул даста бастанд.
 Гаҳ аз гулҳо гулоб ангехтандӣ,
 Гаҳ аз ханда табарзад рехтандӣ.
 Арӯсоне занашӯӣ надида,
 Ба ковин аз чаҳон худро харида.
 Нишаста ҳар яке чун дӯст бо дӯст,
 Намеғунҷид кас чун ғунча дар пӯст.
 Май оварданду дар май дил нишонданд,
 Гул оварданду бар гил мефишонданд.
 860 Ниҳода бода бар каф моҳу анҷум,

- Чаҳон холи зи деу девмардум.
 Хама тан шаҳват он покизагонро,
 Чунон к-оин бувад душизагонро.
 Чу маҳрам буд ҷой аз чашми ағъёр,
 Зи мастӣ рақсашон овард дар кор.
 Гаҳ ин медод бар гулҳо дуруде,
 Гаҳ он мегуфт бо булбул суруде.
 Надонистанд чуз шодӣ шуморе,
 На чуз хуррамдилӣ диданд коре.
- 865 Дар он ширинлабон рухсори Ширин
 Чу мохе буд, гирди моҳ Парвин.
 Ба ёди меҳрубонон айш мекард,
 Гаҳе медод бода, гоҳ меҳ (в) ард.
 Чу худбин шуд, ки дорад сурати моҳ,
 Бар он сурат фитодаш чашм ногоҳ.
 Ба хубон гуфт, к-«Он сурат биёред,
 Қӣ кардаст ин рақам, пинҳон мадоред?»
 Биёварданд сурат пеши дилбанд,
 Бар он³⁴⁵ сурат фуру шуд соате чанд.
- 870 На дил медод аз ӯ дил баргирифтаи,
 На мешоисташ андар бар гирифтаи.
 Ба ҳар дидоре аз вай маст мешуд,
 Ба ҳар ҷоме³⁴⁶ ки хӯрд, аз даст мешуд.
 Чу медид, аз ҳавас мешуд дилаш суст,
 Чу мекарданд пинҳон, бозмечуст.
 Ниғаҳбонон битарсиданд аз он кор,
 К-аз он сурат шавад Ширин гирифтор.
 Дариданд аз ҳам он нақши гузинро,
 Ки ранг аз рӯй бурдӣ нақши Чинро.
- 875 Чу Ширин номи сурат бурд, гуфтанд,
 Ки «Он тимсолро девон нухуфтанд.
 Паризор аст, аз ин³⁴⁷ саҳро гурезем,
 Ба саҳрои дигар афтему хезем».
 Аз он миҷмар чу оташ гарм гаштанд,
 Сипанде сӯхтанду даргузаштанд.

Кавокибро ба дуд оташ нишонданд³⁴⁸,
Чанибатро ба дигар³⁴⁹ дашт ронданд.

НАМУДАНИ ШОПУР СУРАТИ ХУСРАВРО БОРИ ДУВВУМ

- Чу барзад бомдодон бӯри гулранг,
Ғубори оташин аз наъл бар санг,
880 Кушод аз ганҷ дар ҳар кунҷ розе,
Чу даръё³⁵⁰ гашт³⁵¹ ҳар кӯҳе тирозе.
Дигар раҳ буд пешин рафта Шопур,
Ба пешоҳанги он бикрони чун ҳур,
Ҳамон тимсоли аввал соз карда,
Ҳамон қоғаз баробар боз карда,
Расиданд он бутон бо дилнавозӣ,
Дар он сабза чу гул карданд бозӣ.
Зада бар моҳ ханда, бар қасаб роҳ,
Паранди он қасабпӯшони чун моҳ.
885 Нишоте³⁵² нимрағбат менамуданд,
Ба тадриҷ андак-андак мефузуданд.
Чу дар бозӣ шуданд он лӯъбатон боз,
Замона кард лӯъбатбозӣ оғоз.
Дигар бора чу Ширин дида³⁵³ бар кард,
Дар он тимсоли рӯҳонӣ назар кард,
Ба парвоз андар омад мурғи қонаш,
Фуру баст аз сухангуфтан забонаш.
Бувад сармастро хобе кифоят,
Гири намдидаро обе кифоят.
890 Ба ёрон бонг барзад, к-ин чӣ ҳол аст?
Ғалат мекард худро, к-ин хаёл аст.
Ба сарве з-он сахисарвон бифармуд,
Ки он сурат биёвар назди ман зуд.
Бирафт он моҳу он сурат ниҳон кард,
Ба гил хуршед пинҳон чун тавон кард?!

Бигуфт: «Ин дар парӣ бармекушояд,
Парӣ з-ин сон бaсе бозӣ намояд».
В-аз он чо рахт барбастанд холӣ,
Зи гулҳо сабзаро карданд холӣ.

НАМУДАНИ ШОПУР СУРАТИ ХУСРАВРО БОРИ САВВҮМ

- 895 Шабоҳангом, к-ин анқои фартут
Шикам пур кард аз ин³⁵⁴ як дона ёқут,
Ба дашти Анҷарак³⁵⁵ ором карданд,
Ба нушонӯш май дар чом карданд.
Дар он сахро фуру хуфтанд сармаст,
Раёҳини зери пою бода бар даст.
Чу рӯз аз домани шаб сар баровард,
Замона тоҷи заррин бар сар овард.
Бар он пирузатахт он тоҷдорон
Раҳо карданд май бар чуръакорон.
- 900 В-аз он чо то дари дайри «Парисӯз»
Париданд он парируён ба як рӯз.
Дар³⁵⁶ он минӯи³⁵⁷ миногун чамиданд,
Фалакро ришта дар мино кашиданд.
Бисоте сабз чун қони хирадманд,
Ҳавое мӯътадил чун меҳри фарзанд,
Насиме хуштар аз бодии биҳиштӣ,
Заминро дур, ба даръё гул биқиштӣ.
Шақоик сангро бутхона карда,
Сабо чаъди чаманро³⁵⁸ шона карда.
- 905 Мусалсал гашта³⁵⁹ бар гулҳои хумрӣ,
Навои булбулу овози кумрӣ.
Паранда мурғакон густох-густох,
Шамоил бар шамоил, шох бар шох.
Ба ҳар гӯша ду мурғак гӯш бар гӯш,
Зада бар гул салон нӯш бар нӯш.

- Бад-он³⁶⁰ гулшан расид он нақшпардоз,
Хамон нақши нахустин кард оғоз.
Парипайкар чу дид он сабзаи х(в) аш,
Ба май биншаст бо чамъе париваш.
- 910 Дигар раҳ дид чашми меҳрубонаш
Дар он сурат,
        ки буд ороми чонаш,
Шигифтӣ монд аз он найрангсозӣ,
Гузашт андешан кораш зи бозӣ.
Дили саргаштаро дунбол бардошт,
Ба пон худ шуд он тимсол бардошт.
Дар он оина дид аз худ нишоне
Чу худро ёфт³⁶¹, бехуд шуд замоне.
Чунон шуд дар сухан носоз гуфтан,
Қ-аз он гуфтан нашояд бозгуфтан.
- 915 Луоби анкабӯтони магасгир
Хумоеро, нигар, чун кард нахчир?!
Дар он чашма, ки девонхона карданд,
Париро бин, ки чун девона карданд.
Ба чора ҳар кучо тадбир созанд,
На мардум, девро нахчир созанд.
Чу он гулбаргрӯён бар сари хок
Гули садбаргро диданд ғамнок,
Бидоинстанд, к-он кори парӣ нест,
Аҷаб корест, коре сарсарӣ нест.
- 920 Аз он беша пушаймонӣ гирифтанд,
Бар он сурат санохонӣ гирифтанд,
Ки сар бозӣ кунему чон фишонем,
Магар, к-аҳволи³⁶² сурат боздонем.
Чу Ширин дид, к-эшони ростгӯянд,
Ба чора росткардан чораҷӯянд,
Ба ёрӣ хостан бинмуд зорӣ,
Қи ёронро зи ёрон аст ёрӣ...
Басо коро³⁶³, ки аз ёрӣ барояд,
Бибояд ёр, то коре барояд.

- 925 Бад-он бутпайкарон³⁶⁴ гуфт он гуландом³⁶⁵,
 Қ-«Аз ин пайкар шудам бесабру ором.
 Биё, то ин ҳадис³⁶⁶ аз кас напӯшем,
 Бад-ин тимсоли нӯшин бода нӯшем».
 Дигарбора нишот оғоз карданд,
 Май оварданду ишрат соз карданд.
 Паёпай шуд ғазалҳои фироқӣ³⁶⁷,
 Баромад бонги нӯшонӯши соқӣ.
 Бути ширин набиди талх дар даст,
 Аз он талхиву ширинӣ ҷаҳон маст.
- 930 Ба ҳар навбат, ки май бар лаб ниҳодӣ,
 Заминро³⁶⁸ пеши сурат бўса додӣ.
 Чу мастӣ ошиқиро тангтар кард,
 Сабурӣ дар замон оҳанги дар кард.
 Якero з-он бутон биншонд дар роҳ,
 Ки ҳар касро, ки бинӣ бар³⁶⁹ гузаргоҳ,
 Назар кун, то дар ин сомон ҷӣ пӯяд,
 В-аз ин сурат бипурсаш, то ҷӣ гӯяд.
 Басе пурсида шуд пинҳону пайдо,
 Намешуд сирри он сурат ҳувайдо.
- 935 Тани Ширин гирифт аз ранҷ сустӣ,
 Қ-аз он сурат надодаш кас дурустӣ.
 Дар он андӯх мепечид чун мор,
 Фишонд аз ҷазъҳо лӯълӯи шаҳвор.

ПАЙДО ШУДАНИ ШОПУР

Баромад ногаҳ он мурғи фусунсоз,
 Ба оини муғон бинмуд парвоз.
 Чу Ширин дид дар симои Шопур,
 Нишони ошноӣ додаш аз дур.
 Ба Шопур он зан ўро баз наяфтод,
 Рақам³⁷⁰ зад,
 гарчи бар коғаз наяфтод,

- 940 Ишорат кард, к-он мугро бихонед
В-аз ин дар қиссае бо ӯ биронед.
Магар донад,
ки ин³⁷¹ сурат чӣ ном аст,
Чӣ онн дораду чояш кадом аст?
Парасторон ба рафтан роҳ руфтанд,
Ба кехбад ҳоли сурат бозгуфтанд.
Фусуне зери лаб мехонд Шопур
Чу наздике, ки аз коре бувад дур.
Чу пои сайдро дар доми худ дид,
Дар он чунбиш салоҳ ороми худ дид,
- 945 Ба посух гуфт, к-«Ин дур суфтани нест
В-агар ҳаст, аз сари по гуфтани нест!»
Парасторон бари Ширин давиданд,
Бигуфтанд, он чӣ аз кехбад шуниданд,
Чу Ширин ин сухан з-эшон ниюшид,
Зи гармӣ дар ҷигар хунаш бичӯшид.
Равона³⁷² шуд чу симин кӯҳ дарҳол,
Дарафганда ба кӯҳ овози халхол.
Бари Шопур шуд бесабру сомон,
Ба қомат чун саҳисарве хиромон.
- 950 Бару бозӯ чу буллӯрин ҳисоре,
Сару гесӯ чу мушкин навбаҳоре.
Қаманде карда гесӯш³⁷³ аз тани хеш,
Фиганда дар кучо? — Дар гардани хеш.
Зи ширинкориин он нақши ҷаммош
Фуру баста забону дасти наққош.
Руҳи чун лӯъбаташ дар дилнавозӣ
Ба лӯъбатбози худ мекард бозӣ.
Дилашро бурда буд он ҳиндуи ҷуст,
Ба туркӣ раҳти ҳиндура ҳамечуст³⁷⁴.
- 955 Зи ҳинду ҷустани он турктозаш,
Ҳама туркон шуда ҳиндуи нозаш.
Никоб аз гӯши гавҳаркаш кушода,
Чу гавҳар гӯш бар даръе ниҳода.

- Лабеву сад намак, чашмеву сад ноз,
Ба расми кехбадон дардодаш³⁷⁵ овоз,
Ки «Бо ман як замон чашмошно бош,
Мақун бегонагӣ, як дам маро бош».
Чу он найрангсоз овоз бишнид,
Диранг овардан он чо маслиҳат дид.
960 Забондон мардро з-он наргиси маст
Забоне монду он дигар шуд аз даст³⁷⁶.
Саноҳои парирух бар забон ронд,
Парӣ биншасту ӯро низ биншонд.
Бипурсидаш, ки «Чунӣ в-аз кучоӣ,
Ки бинам дар ту ранги ошноӣ?»
Чавобаш дод марди кордида,
Ки «Ҳастам неку бад бисъёр дида.
Худой аз ҳар нишебу ҳар фарозе
Напӯшидаст бар ман ҳеҷ розе.
Зи ҳадди Бохтар то буми³⁷⁷ Ховар
Чаҳонро гаштаам кишвар ба кишвар.
965 Замин бугзор,
к-аз маҳ то ба моҳӣ
Хабардорам зи ҳар маънӣ, ки хоҳӣ».
Чу Ширин ёфт он густохруӣ,
Бад-ӯ гуфто: «Дар³⁷⁸ ин сурат чӣ гӯӣ?»
Ба посух гуфт рангомез Шопур,
Ки «Бод³⁷⁹ аз рӯи хубат чашми бад дур!
Ҳикоятҳои ин сурат дароз аст
В-аз ин сурат маро дар парда роз аст.
Яқояк ҳар чӣ медонам сару пой
Бигӯям бо ту, гар холи бувад чой».
970 Бифармуд он санам, то³⁸⁰ он буте чанд
Банотуннаъшвор аз ҳам пароканд.
Чу холи дид майдон, он сухандон
Дарафганд аз сухан гӯе ба майдон,
Ки «Ҳаст ин сурати покизапайкар³⁸¹
Нишони офтоби ҳафт кишвар.

Сикандармавкебе доросаворе,
Зи Дорову Сикандар ёдгоре.
Ба хубиш осмон хуршед хонда,
Заминро тухме аз Чамшед монда.

975 Шаҳаншаҳ Хусрави Парвиз, к-имруз
Шаҳаншоҳӣ³⁸² бад-ӯ гаштаст пируз».

В-аз ин шева суханҳое барангехт,
Ки аз чонпарварӣ бо чон даромехт.
Сухан мегуфту Ширин хуш дода,
Бад-он гуфтори ширин гуш дода,
Ба ҳар нукта фуру мешуд замоне,
Дигар раҳ бозмечусташ нишоне.
Суханро зери парда ранг медод,
Чигар меҳурду лаъл аз санг медод.

980 Аз ӯ Шопур дигар роз нанхуфт,
Суханро ошкоро карду пас гуфт:

«Парируё, ниҳон медорӣ асрор,
Сухан дар шиша³⁸³ мегӯӣ паривор.
Чаро чун гул занӣ дар пӯст ханда,
Сухан бояд чу шаккар пӯстканда?
Чу меҳоҳӣ, ки ёбӣ рӯи дармон,
Мақун дард аз табиби хеш пинҳон».
Бути занҷирмӯӣ³⁸⁴ аз гуфтани ӯ
Барошuft, эй хушо ошуфтани ӯ!

985 Вале чун ишқ домангир будаш,
Дигар бор³⁸⁵ аз раҳи узр³⁸⁶ озмудаш.

Ҳарифе чинс диду хона холӣ,
Табакпӯш аз табак бардошт ҳолӣ.
Ба густохӣ бари Шопур биншаст,
Дари тунги шакарро муҳр³⁸⁷ бишкаст,
Ки «Эй кеҳбад,

ба ҳаққи кирдугорат,
Ки эмин кун маро дар зинҳорат.
Ба ҳукми он ки бас шӯридакорам,
Чу зулфи³⁸⁸ худ диле шӯрида дорам.

- 990 Дар ин сурат бад-ин сон меҳр бастам,
 Ки гӯй рузу шаб суратпарастам.
 Ба кор ой андар ин корам ба як чиз,
 Ки рӯзе ман³⁸⁹ ба кор оям туро низ.
 Чу ман дар гӯши ту пардохтам роз,
 Ту низ ар нуктае³⁹⁰ дорӣ, дарандоз³⁹¹».
 Фусунгар дар ҳадиси чораҷуӣ
 Фусуне беҳ надид аз ростгӯй.
 Чу ёра дастбӯсей рояш афтод,
 Чу халхоли зар андар пояш афтод,
- 995 Ба сад савганд гуфт: «Эй шамъи ёрон,
 Сазои тахту фахри тоҷдорон,
 Зи шаб бадхоҳи ту торикбинтар,
 Зи моҳи нав дилат борикбинтар,
 Ба ҳаққи он, ки дар зинҳори ӯям,
 Ки чун зинҳор дорӣ, рост гӯям.
 Ман он суратгарам, к-аз нақши паргор
 Зи Хусрав кардам ин сурат намудор.
 Ҳар он сурат, ки суратгар нигорад,
 Нишон дорад, валекин чон надорад.
- 1000 Маро суратгарӣ омӯхтастанд,
 Қабои чон дигар чо дӯхтастанд.
 Чу ту бар сурати Хусрав чунинӣ,
 Бубин, то чун бувад, к-ӯро бубинӣ?!
 Чаҳоне бинӣ аз нур офарида,
 Чаҳон нодида, аммо нури дида.
 Шигарфе, чобуке, чусте, далере,
 Ба меҳр оху, ба кина тундшере³⁹².
 Гуле беофати боди хазонӣ
 Баҳоре тоза бар шоҳи ҷавонӣ.
- 1005 Ҳанӯзаш гирди гул н-оруста шамшод,
 Зи савсан сарви ӯ чун савсан озод.
 Ҳанӯзаш парри яғлиқ дар уқоб аст,
 Ҳанӯзаш барги нилӯфар дар об аст.
 Ҳанӯзаш офтоб аз абр пок аст,

- Зи абру офтоб ўро чӣ бок аст.
 Ба як бўй аз Ирам сад дар кушода,
 Ба ду рух моҳро ду рух ниҳода.
 Бар адҳам зин ниҳад, Рустамниҳод аст,
 Ба май хӯрдан нишинад, Кайқубод аст.
- 1010 Шабе, к-ў ганҷбахширо диҳад дод,
 Кулоҳи ганчи Қорунро барад бод.
 Сухан гӯяд, дур аз марҷон барорад,
 Занад шамшер, шер аз чон барорад.
 Чу дарҷунбад рикоби кутбвораши,
 Инондуздӣ кунад бод аз ғубораши.
 Насаб гӯй, ба ном эзид, зи Ҷамшед,
 Ҳасаб³⁹³ пурсӣ, биҳамдуллаҳ, чу хуршед.
 Ҷаҳон, бо³⁹⁴ мавкабаш раҳ танг дорад,
 Алам болои ҳафт авранг дорад.
- 1015 Чу зар бахшад, шутур бояд ба фарсанг,
 Чу вақти оҳан ояд, вой бар санг!
 Чу дорад дашнаи пулодро пос,
 Бисанбонад зиреҳвар бошад³⁹⁵ алмос.
 Чу бошад навбати шамшербозӣ,
 Хатибонро диҳад шамшери ғозӣ.
 Қадамгоҳаш заминро хаста дорад,
 Шитобаш чархро оҳиста дорад.
 Фалак бо ў ба майдон кундашамшер,
 Ба гаштан низ гаҳ болову гаҳ зер.
- 1020 Ҷамолашро, ки базморон ид аст,
 Ҳунар асливу зебоӣ мачид аст.
 Ба иқболаш дил истикбол дорад,
 Чу ҳаст иқболкор, иқбол дорад.
 Бад-ин фарру ҷамол он³⁹⁶ оламафрӯз,
 Ҳавон ишқи ту дорад шабу рӯз.
 Ҳаёлатро³⁹⁷ шабе дар хоб дидаст,
 Аз он шаб ақлу ҳуш аз вай рамидаст.
 На май нӯшад, на бо кас ҷом гирад,
 На шаб хусбад, на рӯз ором гирад.

- 1025 Ба чуз Ширин нахоҳад ҳамнафасро,
 Бад-ин талхӣ мабодо айш касро!
 Маро қосид бад-ин хидмат фиристод,
 Ту донӣ, неку бад кардам туро ёд».
 Аз ин дар³⁹⁸ гуна-гуна дур ҳамесуфт,
 Сухан чандон, ки медонист, мегуфт.
 В-аз он ширинсухан Ширини мадхуш³⁹⁹
 Ҳамехӯрд он суханҳо хуштар аз нӯш⁴⁰⁰.
 Бад-он омад, ки сад бор афтад аз пой⁴⁰¹,
 Ба санъат хештан медошт бар ҷой⁴⁰².
- 1030 Замоне буду гуфт: «Эй марди хушёр,
 Чӣ медонӣ кунун тадбири ин кор⁴⁰³?»
 Бад-ӯ Шопур гуфт: «Эй рашки хуршед,
 Дилат осуда боду умр ҷовид!
 Савоб он шуд, ки накшой ба кас роз,
 Кунӣ фардо сӯи нахчир парвоз.
 Чу мардон барнишин бар пушти Шабдиз,
 Ба нахчир ою аз нахчир бигрез.
 Нахоҳад кас туро доман кашидан,
 На дар Шабдизи шабрангӣ⁴⁰⁴ расидан.
- 1035 Ту чун сайёра мешав⁴⁰⁵ мил дар мил,
 Ман оям, гар тавонам худ ба таъчил».
 Яке ангуштарӣ аз дасти Хусрав
 Бад-ӯ биспурд,
 к-«Ин баргиру⁴⁰⁶ мерав⁴⁰⁷.
 Агар дар роҳ бинӣ шоҳи навро,
 Ба шоҳи нав намо ин⁴⁰⁸ моҳи навро.
 Самандашро ба заррин наъл ёбӣ,
 Зи сар то по⁴⁰⁹ либосаш лаъл ёбӣ.
 Кулаҳ лаълу қабо лаълу камар лаъл,
 Рухаш ҳам лаъл бинӣ⁴¹⁰, лаъл дар лаъл.
- 1040 В-агарна аз Мадоин роҳ мепурс,
 Раҳи мушкӯи⁴¹¹ шоҳаншоҳ мепурс.
 Чу раҳ ёбӣ ба ақсои Мадоин,
 Равон бинӣ хазоин бар⁴¹² хазоин.

- Маликро ҳаст мушкӯе чу Фархор,
 Дар он мушкӯ канизонанд бисъёр.
 Бад⁴¹³-он мушкӯи мушкоғни фуруд оӣ,
 Қанизонро нигини шоҳ бинмой.
 Дар он гулшан чу сарв озод мебош,
 Чу шоҳи меван тар шод мебош⁴¹⁴.
- 1045 Тамошон ҷамоли шоҳ мекун,
 Муродатро ҳисоб он гоҳ мекун.
 В-агар ман бо туам чун соя бо тоҷ,
 Бад-ин андарз роят нест мӯхтоҷ».
 Аз он ҷо рафт ҷону дил пуруммед,
 Бимонд он моҳро танҳо чу хуршед.
 Давиданд он шигарфон сӯи Ширин,
 Банотуннаъшро карданд Парвин.
 Бифармуд ахтаронро моҳи тобон,
 К-аз он манзил шаванд он шаб шитобон.
- 1050 Ба наъли тозиёни⁴¹⁵ кӯхпайкар,
 Қунанд он кӯхро чун кони гавҳар.
 Равон карданд маҳд он дилнавозон,
 Чу маҳ тобону чун хуршед тозон.
 Сухангӯён-сухангӯён ҳама роҳ,
 Ба сар бурданд раҳро то ватангоҳ.
 Аз он гуфтан⁴¹⁶ баросуданд якчанд,
 Дили Ширин фуру монда дар он банд.
 Шабе, к-аз шаб ҷаҳон пурдуд карданд,
 Ҷаҳонро дида хоболуд карданд,
- 1055 Паранди сабз бар хуршед бастанд,
 Гулуро дар миёни бед бастанд,
 Ба бону гуфт Ширин, к-«Эй ҷаҳонгир,
 Бурун хоҳам шудан фардо ба нахчир.
 Яке фардо бифармо, эй худованд,
 Ки то Шабдизро букшояд⁴¹⁷ аз банд.
 Бар у⁴¹⁸ биншинаму саҳро навардам,
 Шабонгаҳ сӯи хидмат бозгардам».
 Меҳинбону ҷавобаш дод, к-«Эй моҳ.

- Ба чои маркабе сад мулк дархох,
 1060 Ба хукми он ки ин шабранг Шабдиз,
 Ба гохи пӯя бас тундасту бас тез,
 Чу раъди тунд бошад дар ғуридан,
 Чу боди тез бошад дар вазидан⁴¹⁹,
 Мабодо, к-аз сари тундиву тезӣ,
 Кунад дар зери об оташсitezӣ.
 В-агар бар вай нишастан ногузир аст,
 На шаб зеботар аз бадри мунир аст.
 Лагоми паҳлавонӣ⁴²⁰ бар сараш кун,
 Ба зери худ⁴²¹ риёзатпарвараш кун».
- 1065 Рухи гулчеҳра чун гулбарг бишкуфт,
 Замин бӯсиду хидмат карду⁴²² хуш хуфт.

ГУРЕХТАНИ ШИРИН АЗ НАЗДИ МЕҲИНБОНУ БА МАДОИН

- Чу барзад бомдодон хозани Чин,
 Ба дурчи гавҳарин бар қуфли заррин,
 Бурун омад зи дурҷ он нақши чинӣ,
 Шуданро карда бо худ нақшбинӣ.
 Бутони Чин ба хидмат сар ниҳоданд,
 Ба сони сарв бар пой ёстоданд.
 Чу Ширин дид рӯи меҳрубонон,
 Ба чарбӣ гуфт бо ширинзабонон,
- 1070 Ки «Бисмиллаҳ,
 ба саҳро меҳиromам,
 Магар бисмил шавад мурғе⁴²³ ба домам».
- Бутон аз сар сароғуч⁴²⁴ боз карданд,
 Дигаргун хидматашро соз карданд.
 Ба кирдори кулаҳдорони чун нӯш,
 Қабо бастанд бикрони қасабпӯш.
 Қи расме буд, к-он саҳрохиromон⁴²⁵
 Ба сайд оянд бар расми⁴²⁶ ғуломон.

- Ҳама дар гирди Ширин ҳалқа бастанд,
 Чу ҳолӣ барнишаст ӯ, барнишастанд.
- 1075 Ба сахрое шуданд аз сахни айвон,
 Ба сарсабзӣ чу Хизр аз Оби ҳайвон⁴²⁷.
 Дар он сахро равон карданд раҳвор
 В-аз он сахро ба сахроҳои бисёр.
 Шуданд он равзаи ҳурони дилкаш
 Ба сахрое чу минӯ хурраму х(в)аш.
 Замин аз сабза нузҳатгоҳи оху,
 Ҳаво аз мушк пур, ҳолӣ зи оху.
 Саранҷом аспро парвоз доданд,
 Инони худ ба маркаб боздоданд.
- 1080 Бути лашкаршикан бар пушти Шабдиз
 Саворе тунд буду маркабе тез.
 Чу маркаб гарм⁴²⁸ кард аз пеши ёрон,
 Бурун афтод аз он ҳамтаксаворон.
 Гумон бурданд, к-асбаш сар кашидаст,
 Надонистанд, к-ӯ сар даркашидаст.
 Басе чун соя дунболаш давиданд,
 Зи соя даргузар, гардаш надиданд.
 Ба чустан то ба шаб дамсоз гаштанд,
 Ба навмедӣ ҳам охир бозгаштанд.
- 1085 Зи шоҳи хеш ҳар як дур монда,
 Ба тан ранча, ба дил ранҷур монда,
 Ба даргоҳи Меҳинбону шабонгоҳ⁴²⁹
 Шуданд он ахтарон бе талъати моҳ.
 Ба дида пеши тахташро бирӯфтанд⁴³⁰,
 Ба талхӣ ҳоли Ширин бозгуфтанд,
 Қи сайёра чӣ шаббозӣ намудаш,
 Таки тайёра чун андар рабудаш.
 Меҳинбону чу бишнид ин суҳанро,
 Сало дардод ғамҳои куҳанро.
- 1090 Фуруд омад зи тахти хеш ғамнок,
 Басар бар хоку сар ҳам бар сари хок.
 Аз он ғам дастҳо бар сар ниҳода,

- Зи дида сели туфон баркушода⁴³¹.
 Зи Ширин ёди беандоза мекард,
 Бад-ӯ сӯғи бародар тоза мекард.
 Ба оби чашм гуфт: «Эй нозани мох,
 Зи ман чашми бадат бирбуд чоҳ.
 Гуле будӣ, ки бод аз борат афғанд,
 Надонам бар кадомин хорат афғанд.
- 1095 Чӣ афтодат, ки меҳр аз мо буридӣ,
 Кадомин меҳрубон бар мо гузидӣ?
 Чу оху з-ин ғазолон сер гаштӣ,
 Гирифтори кадомин шер гаштӣ?
 Чу моҳ аз ахтарони худ чудоӣ,
 На хуршедӣ, чунин тапхо чароӣ?
 Кучо сарви ту, к-аз чонам чаман дошт,
 Ба ҳар шохе⁴³² раге бо чони ман дошт?
 Рухат моҳ аст, то худ бар кӣ тобад,
 Манаш гум кардаам, то худ кӣ ёбад?»
- 1100 Ҳама шаб то ба рӯз ин навҳа мекард,
 Ғамаш бар ғам фузуду дард бар дард.
 Чу меҳр омад бурун аз чоҳи Бежан,
 Шуд аз нураш чаҳонро дида равшан⁴³²,
 Ҳама лашкар ба хидмат сар ниҳоданд,
 Ба навбатгоҳи фармон ёстоданд,
 Ки гар бону бифармояд, ба шабгир
 Паи Ширин биронем асп чун тир⁴³¹.
 Меҳинбону ба рафтаи майл нанмуд,
 На худ рафту на касро низ фармуд.
- 1105 Чу дар хоб ин балоро буд дида,
 Ки будӣ бозе аз дасташ парида.
 Чу ҳасрат хӯрд аз парвози он боз,
 Ҳамон боз омадӣ бар дасти ӯ боз.
 Бад-эшон гуфт: «Агар мо бозгардем
 В-агар бо осмон ҳамроз гардем,
 Нашуд мумкин, ки дар ҳеч обх(в) арде
 Биёбем аз паи Шабдиз гарде.

- Нашояд шуд паи мурғи парида,
 На дунболи шикори домдида.
- 1110 Кабӯтар чун парид аз каф, чӣ ноли,
 Ки во бурҷ ояд, ар бошад ҳилоли.
 Бале, чандон шикебам дар фироқаш,
 Ки барқе ёбам аз наъли буроқаш.
 Чу з-он гумгаштаганҷ⁴³⁵ огоҳ гардам,
 Дигар раҳ бо тараб ҳамроҳ гардам.
 Ба ганчина супорам⁴³⁶ ганҷро боз,
 Бад-ин шукрона гардам ганҷпардоз».
 Сипаҳ чун посухи бону шуниданд,
 Беҳ аз фармонбарӣ коре надиданд.
- 1115 В-аз он сӯи дигар Ширин ба Шабдиз
 Чаҳонро менавашт аз баҳри⁴³⁷ Парвиз.
 Чу сайёра шитобоҳанг мебуд,
 Зи раҳ рафтан ба рӯзу шаб наёсуд.
 Кабо дарбаста бар шакли ғуломон,
 Хамешуд деҳ ба деҳ сомон ба сомон.
 Набуд эмин зи душман гоҳу бегоҳ,
 Ба кӯҳу дашт мешуд роҳу бегоҳ.
 Раванда кӯҳро чун бод меронд,
 Ба так-дар бодро чун кӯҳ мемонд.
- 1120 Напӯшад бар ту он афсонаро роз,
 Ки дар роҳе зане шуд ҷодуисоз.
 Яке оинаву он шона афганд,
 Ба афсуне ба роҳаш кард дар банд.
 Фалак ин оина в-он шонаро ҷуст,
 Қ-аз ин кӯҳ омаду з-он беша барруст⁴³⁸.
 Зане,
     к-ӯ шонаву оина бифганд,
 Зи саҳтӣ шуд ба кӯҳу беша монанд.
 Шуда Ширин дар он роҳ аз бас андӯх
 Ғуборолуди чандин⁴³⁹ бешаву кӯҳ.
- 1125 Рухаш симои камрахтӣ гирифта,
 Мизоҷи нозукаш⁴⁴⁰ саҳтӣ гирифта,

Нишон мечусту мерафт он дилафруз
Чу мохи чордахшаб чордах рӯз.
Чанибатро ба як манзил намомонд,
Хабарпурсон-хабарпурсон ҳамеронд.
Таковар дастбурд аз бод мебурд,
Заминро даври чарх аз ёд мебурд.

АНДОМ ШУСТАНИ ШИРИН ДАР ЧАШМАОБ

- Сапедадам чу дам барзад сапедӣ,
Сиёҳӣ хонд ҳарфи ноумедӣ,
1130 Ҳазорон наргис аз чархи чаҳонгард
Фурӯ шуд, то баромад як гули зард.
Шитобон кард Ширин борагиро,
Ба талхӣ дод қон⁴⁴¹ якборагиро⁴⁴².
Падид омад чу минӯ марғзоре,
Дар ӯ чун оби ҳайвон чашмасоре.
Зи шарми оби он рахшандагонӣ,
Шуда дар зулмат оби зиндагонӣ.
Зи ранчи роҳ буд андом хаста,
Ғубор аз пой то сар барнишаста.
1135 Ба гирди чашма ҷавлон зад замоне,
Даҳ андар даҳ надид аз кас нишоне.
Фуруд омад, ба як сӯ борагӣ баст,
Раҳи андеша бар наззорагӣ баст.
Чу қасди чашма⁴⁴³ кард он чашмаи нур,
Фалакро об дар чашм омад аз дур.
Сухайл аз шаъри шаккаргун баровард,
Нафир аз шиърии гардун баровард.
Паранди осмонгун бар миён зад.
Шуд андар обу оташ дар чаҳон зад.
1140 Фалакро кард кӯҳлипуши Парвин,
Мувассил кард нулӯфар ба насрин.

- Хисораш нил шуд, яъне шабонгоҳ
 Зи чархи нилгун сар барзад он моҳ.
 Тани симин-ш меғалтид дар об,
 Чу ғалтад қоқуме бар рӯи санҷоб.
 Аҷаб бошад, ки гулро чашма шӯяд,
 Ғалат гуфтам, ки гул бар чашма рӯяд⁴¹⁴.
 Дар об андохта аз гесувон шаст,
 На моҳӣ, балки моҳ оварда дар даст.
 1145 Зи мушк ороиши кофур карда⁴⁴⁵,
 Зи кофураш чаҳон кофур х(в)арда⁴⁴⁶.
 Магар дониста буд аз пешдидан,
 Ки меҳмоне наваш хоҳад⁴⁴⁷ расидан.
 Дар оби чашмасор он шаккари ноб
 Зи баҳри меҳмон месохт чулоб.

ДИДАНИ ХУСРАВ ШИРИНО ДАР ЧАШМАСОР

- Сухангӯянда пири порсихон
 Чунин гуфт аз мулуки порсидон,
 Ки чун Хусрав ба Арман кас фиристод
 Ба пурсиш кардани он сарви озод,
 1150 Шабу рӯз интизори ёр медошт,
 Умеди ваъдаи дидор⁴⁴⁸ медошт.
 Ба шому субҳ андар⁴⁴⁹ хидмати шоҳ
 Камар мебаст чун хуршеду чун моҳ.
 Чу тахторой шуд тарфи кулоҳаш,
 Зи шодӣ тоҷи сар мехонд шоҳаш.
 Гиromӣ буд бар⁴⁵⁰ чашми чаҳондор,
 Чунин то чашмзаҳм афтод дар кор,
 Ки аз пӯлодкоре — хасми хунрез
 Дирамро сика зад бар номи Парвиз,
 1155 Ба ҳар шаҳре фиристод он дирамро,
 Бишӯронид аз он шоҳи Аҷамро.

- Зи бими сиккаву нерӯи шамшер
 Харосон шуд куҳангург аз чавоншер.
 Чунон пиндошт он мансубаро шох,
 Ки Хусрав бохт он шатранч ногоҳ.
 Бар он дил⁴⁵¹ шуд, ки лаъбе чанд созад,
 Бигирад шоҳи навро банд созад.
 Хисобе баргирифт аз рӯи⁴⁵² тадбир,
 Набуд оғаҳ зи бозиҳои тақдир.
- 1160 Ки натвон роҳи Хусравро гирифтан,
 На дар иқда маҳи навро гирифтан.
 Чу ҳар к-ӯ ростӣ дар дил пазирад,
 Чаҳон гирад, чаҳон ӯро нагирад.
 Бузургуммед аз ин⁴⁵³ маънӣ хабар ёфт,
 Шаҳи навро ба хилват ҷусту⁴⁵⁴ дарёёфт.
 Ҳикоят кард, к-«Ахтарро вабол аст,
 Маликро бо ту қасди гӯшмол аст.
 Бибояд зуфт⁴⁵⁵ рӯзе чанд аз ин⁴⁵⁶ пеш,
 Шитоб овардану бурдан сари хеш.
- 1165 Магар, к-ин оташат бедуд гардад,
 Ваболи ахтарат масъуд гардад⁴⁵⁷».
- Чу Хусрав дид, к-ошӯби замона
 Ҳалокашро ҳамесозад баҳона,
 Ба мушқу рафт пеши мушқмӯён,
 Васият карда бо он моҳрӯён,
 Ки «Меҳоҳам⁴⁵⁸ хиромидан ба нахчир,
 Ду ҳафта бешу кам з-ин коҳи дилгир.
 Шумо хандону хуррамдил нишинед,
 Тараб созеду рӯи ғам набинед.
- 1170 Гар ояд норпистоне дар ин боғ,
 Чу товусе нишаста бар пари зоғ,
 Фуруд оред, к-он меҳмон азиз аст,
 Шумо моҳеду хуршед он каниз аст.
 Бимонедаш, ки то беғам нишинад,
 Тараб месозаду шодӣ гузинад.
 В-агар танг ояд аз мушқуи хузро,

- Чу Хизр оҳанг созад сӯи саҳро,
 Дар он саҳро, ки ӯ хоҳад, битозед,
 Биҳиштирӯйро қасре бисозед,
 1175 Бад-он сурат, ки дил додаш гувоӣ,
 Хабар медод аз илҳоми худой.
 Чу гуфт ин қисса, берун рафт чун бод,
 Сулаймонвор бо ҷамъе паризод.
 Заминкан кӯҳи худро гарм карда,
 Сӯи Арман замиро нарм карда.
 Зи бими шох мешуд дил пур аз дард,
 Ду манзилро ба як манзил ҳамекард.
 Қазоро, аспашон дар роҳ шуд суст,
 Дар он манзил, ки он маҳ мӯй мешуст.
 1180 Ғуломонро бифармуд ёстодан,
 Сутуронро алуфа⁴⁵⁹ барниҳодан.
 Тани танҳо зи наздики ғуломон
 Сӯи он марғзор⁴⁶⁰ омад хиромон.
 Тавофе зад дар он⁴⁶¹ фирӯзагулшан,
 Миёни гулшан обе дид равшан.
 Чу товусе уқобе бозбаста⁴⁶²,
 Тазарве бар лаби кавсар нишаста.
 Гиёро зери наъл оҳиста месуфт,
 Дар он оҳистагӣ оҳиста⁴⁶³ мегуфт:
 1185 «Гар ин бут ҷони ман будӣ, ҷӣ будӣ,
 В-ар ин асп они ман будӣ, ҷӣ будӣ?»
 Набуд оғаҳ, ки он шабрангу⁴⁶⁴ он моҳ
 Ба бурчи ӯ фуруд оянд ногоҳ.
 Басо маъшук, к-ояд маст бар дар,
 Сабал дар дида бошад, хоб дар сар.
 Басо давлат, ки ояд бар гузаргоҳ,
 Чу мард⁴⁶⁵ оғаҳ набошад, гум кунад роҳ.
 Зи ҳар сӯ кард бар одат нигоҳе,
 Назар ногаҳ дарафтадаш ба моҳе.
 1190 Чу лахте дид, аз он дидан хатар дид,
 Ки беш ошуфта шуд, то бештар дид⁴⁶⁶.

- Арӯсе дид чун моҳе муҳайё,
 Ки бошад чои он маҳ бар сурайё.
 На моҳ, оинаи симобдода,
 Чу моҳи нахшаб аз симоб зода⁴⁶⁷.
 Дар оби нилгун чун гул нишаста,
 Паранде нилгун то ноф баста.
 Ҳама чашма зи ҷисми он гуландом
 Гули бодому дар гул мағзи бодом.
 1195 Ҳавосил чун бувад дар об чун ранг,
 Ҳамон равнақ дар ӯ аз обу аз ранг.
 Зи ҳар сӯ шоҳи⁴⁶⁸ гесӯ шона мекард,
 Бунафша бар сари гул дона мекард.
 Агар зулфаш ғалат мекард коре,
 Ки дорам дар буни⁴⁶⁹ ҳар мӯй море,
 Ниҳон бо шоҳ мегуфт аз баногӯш,
 Ки мавлои туам, ҳон, ҳалқадаргӯш⁴⁷⁰.
 Чӣ ганҷе буд, ганҷаш кимиёсанҷ,
 Ба бозӣ зулфи ӯ чун мори бар ганҷ
 1200 Фусунгар морро нагрифта дар мушт,
 Гумон бурдӣ, ки мор афсоиро кушт.
 Калид аз дасти бустонбон фитода,
 Зи бустон нори пистон дар кушода.
 Диле, к-он нори ширинкор дида,
 Зи ҳасрат гашта чун нори кафида.
 Бад-он чашма, ки чои моҳ гашта,
 Аҷаб бин, к-офтоб аз роҳ гашта.
 Чу бар фарқ об меандохт аз даст,
 Фалак бар моҳ марворид мебаст.
 1205 Танаш чун кӯҳи барфин тоб медод,
 Зи ҳасрат шоҳро барфоб медод.
 Шаҳ аз дидори он булури⁴⁷¹ дилкаш
 Шуда хуршед, яъне дил пуроташ.
 Фишонд аз дида борони саҳобӣ,
 Ки толеъ шуд қамар дар бурҷи обӣ.
 Суманбар ғофил аз наззораи шоҳ,

- Ки сунбул баста буд⁴⁷² бар наргисаш рох.
 Чу моҳ омад бурун аз абри мушкин
 Ба шоҳаншаҳ даромад чашми Ширин.
- 1210 Хумое дид бар⁴⁷³ пушти тазарве,
 Ба болои хаданге раста сарве.
 Зи шарми чашми ӯ-дар чашмаи об
 Хамеларзид чун дар чашма маҳтоб.
 Чуз ин чора надид он чашмаи қанд,
 Ки гесӯро чу шаб бар маҳ пароканд.
 Абир афшонд бар моҳи шабафрӯз⁴⁷⁴,
 Ба шаб хуршед мепӯшид дар⁴⁷⁵ рӯз.
 Саводе бар тани симин зад аз бим,
 Ки хуш бошад саводи нақш бар сим.
- 1215 Дили Хусрав бар он тобанда маҳтоб
 Чунон, чун зар даромезад ба симоб,
 Вале чун дид, к-аз шери шикорӣ
 Ба ҳам дар шуд гавазни марғзорӣ,
 Забунгирӣ накард он шернахчир,
 Ки набвад шери сайдафган забунгир.
 Ба сабре, к-оварад фарҳанг дар хуш,
 Нишонд он оташи чушандаро чуш.
 Чавонмардӣ хушоматро адаб кард,
 Назаргоҳаш дигар ҷое талаб кард.
- 1220 Ба гирди чашма дилро дона мекошт.
 Назар ҷои дигар бегона медошт.
 Ду гулбун, к-аз ду чашма хор диданд,
 Ду ташна, к-аз ду об озор диданд,
 Хам онро рӯзи аввал чашма зад рох,
 Хам ин аз чашмае афтод дар чоҳ.
 Сари чашма⁴⁷⁶ кушояд ҳар касе рахт,
 Ба чашма нарм гардад тӯшай сахт.
 Чуз эшонро, ки рахт аз чашма бурданд,
 Зи нармиҳо ба сахтиҳо супурданд,
- 1225 Набинӣ чашмае, к-аз оташи дил
 Надорад ташнаеро пой дар гил.

- На хуршеди чаҳон, к-ин чашмаи хун
 Бад-ин кор аст гардон гирди гардун.
 Чу шах мекард маҳро пардадорӣ,
 Ки хотун бурд натвон бе иморӣ.
 Бурун омад парирух чун парӣ тез,
 Кабо пӯшиду шуд бар пушти Шабдиз⁴⁷⁷.
 Ҳисобе кард бо худ, к-ин ҷавонмард,
 Ки зад бар гирди ман чун чарх новард,
 1230 Шигифт ояд маро, гар ёри ман нест,
 Дилам чун бурд, гар дилдори ман нест?
 Шундама лаъл дар лаъл аст конаш,
 Агар дилдори ман шуд, ку нишонаш?
 Набуд огах, ки шоҳон чоман роҳ
 Дигаргуна кунанд аз бими бадхоҳ.
 Хавон дил раҳаш мезад, ки бархез,
 Гули худро бад-ин шаккар баромез.
 Гар он сурат буд, ин рахшанда чон аст,
 Хабар буд ону ин боре аён аст.
 1235 Дигар раҳ гуфт, аз ин раҳ рӯй бартоб,
 Раво набвад намозе дар ду меҳроб.
 Зи як даврон⁴⁷⁸ ду шарбат х(в)ард натвон,
 Ду соҳибро парастииш кард натвон.
 В-агар хаст ин ҷавон он нозанин шоҳ,
 На чои пурсишаст ўро дар ин роҳ.
 Маро бех,
 к-аз даруни парда бинад,
 Ки бар бепардагон гарде нишинад.
 Ханўз аз парда берун нест ин кор,
 Зи парда чун бурун оям ба якбор⁴⁷⁹?
 1240 Уқоби хешро дар пӯя пар дод,
 Зи наълаш гову моҳиро хабар дод.
 Так аз боди сабо пешӣ гирифта,
 Ба чунбиш бо фалак хешӣ гирифта.
 Париро мегрифт аз гармхезӣ,
 Ба чашми дев дармешуд зи тезӣ.

- Пас аз як лаҳза Хусрав боз пас дид,
Ба чуз худ, нокасам, гар ҳеч кас дид.
Зи ҳар сӯ кард маркабро равона,
На дил диду на дилбар дар миёна.
- 1245 Фуруд омад аз он⁴⁸⁰ чашма замоне,
Зи ҳар сӯ чуст аз он гавҳар нишоне.
Шигифт омад дилашро, к-ин чунин тез
Бад ин зудӣ кучо рафт он диловез?
Гаҳе сӯи дарахтон дид густох,
Ки гӯй мурғ шуд⁴⁸¹, паррид бар шох.
Гаҳе дида ба оби чашма мешуст,
Чу моҳӣ моҳро дар об мечуст.
Замоне пул бар оби чашм бастӣ,
Гаҳе бар оби чашма пул шикастӣ.
- 1250 Зи чашмаш бурда он чашма сиёҳӣ,
Дар ӯ ғалтид чун дар чашма моҳӣ.
Чунон нолид,
                        к-аз бас нолиши ӯ
Пушаймон шуд сипеҳр аз молиши ӯ.
Маҳу Шабдизро дар боғ мечуст,
Ба чашме бозу чашме зоғ мечуст.
Зи⁴⁸² ҳар сӯ ҳамлабар чун бози нахчир,
Ки зоғе кард бозашро гаравгир.
Аз он зоғи сабукпар монда пурдоғ,
Чаҳон торик бар вай чун пари зоғ.
- 1255 Шуда зоғи сияҳ бози сапедаш,
Дарахти хор гашта мушкбедаш.
Зи бедаш гурбабед анчир карда,
Сиришкаш тухми беданчир карда⁴⁸³.
Хамида бедаш аз савдои хуршед,
Бале расм аст чавгон кардан аз бед
Баровард аз чигар сӯзанда оҳе,
Ки оташ дар чу ман мардумгиёҳе.
Баҳоре ёфтам, з-ӯ бар нах(в)ардам,
Фуроте дидаму лаб тар накардам

- 1260 Ба нодонӣ зи гавҳар доштам чанг,
 Кунун мебождам бар сар⁴⁸⁴ задан санг.
 Гуле дидам, начидам бомдодаш,
 Дареғо, чун шаб омад, бурд бодаш.
 Дар обе наргисе дидам шукуфта,
 Чу обе хуфта в-аз ӯ⁴⁸⁵ об хуфта.
 Шунидам, к-об хуфтад, зар шавад хок,
 Чаро симоб гашт он сарви чолок?
 Ҳумое бар сараш медод⁴⁸⁶ соя,
 Сарирамро зи гардун кард поя.
- 1265 Бар он соя чу маҳ доман фишондам,
 Чу соя, лочарам, бесанг⁴⁸⁷ мондам.
 Намадзинам нагардад хушк аз ин хун,
 Батар з-инам,
   батар з-ин, чун бувад, чун?!
 Бурун омад гуле аз чашмаи об,
 Намегӯям⁴⁸⁸ ба бедорӣ, ки дар хоб.
 Кунун, к-он чашмаро бо гул набинам,
 Чу хор он беҳ, ки бар⁴⁸⁹ оташ нишинам.
 Кӣ фармудам, ки рӯй аз маҳ бигардон,
 Чу бахт омад ба роҳат, раҳ бигардон?
- 1270 Кадомин дев табъамро бар ин дошт,
 Қи аз боғи Ирам бугзашту бигзошт?
 Ҳама ҷое шикебой ситудаस्त,
 Ҷуз ин як ҷо, ки сайд⁴⁹⁰ аз ман рабудаст.
 Чу барқ аз ҷон чароғе барфурузам,
 Шикеби ходро бар вай бисузам.
 Агар ман хурдаме з-он чашма обе,
 Набоистӣ зи дил кардан кабобе.
 Насихат бин, ки он ҳинду ҷӣ фармуд,
 Қи «Чун моле⁴⁹¹ биёбӣ, зуд хӯр, зуд!»
- 1275 Дар ин боғ аз гули сурху гули зард
 Пушаймонӣ нахӯрд он кас, ки бар х(в)ард.
 Ману з-ин пас чигар дар хун кашидан,
 Зи дил пайкони ғам берун кашидан.

Занам чандон тапонча бар сару рӯй,
Ки ё раб,

ё рабе хезад зи ҳар мӯй.

Магар, к-осудатар гардад⁴⁹² дар ин дард,

Танӯри оташам қадре⁴⁹³ шавад сард,

Ки ҷуз гавҳар набошад дар канорам,

Зи баҳри дида чандон дур биборам,

1280 Кай осуда шавад, то хун нарезад

Қасе, к-ӯро зи хун омос хезад?

Замоне гашт гирди чашма нолон,

Ба гирья дастҳо бар чашм⁴⁹⁴ молон.

Замоне бар замин афтод мадҳуш,

Гирифт он чашмаро чун гул дар оғӯш.

Аз он сарви равон,

к-аз чанг рафта

Зи сарваш обу аз гул ранг рафта.

Саҳисарваш фитода бар сари хок,

Шуда ларзон чунон, к-аз бод хошок.

1285 Ба дил гуфто,

гар ин маҳ⁴⁹⁵ одамӣ буд,

Кучо охир қадамгоҳаш замӣ буд?

В-агар буд ӯ парӣ, душвор бошад,

Парӣ бар чашмаҳо бисъёр бошад.

Ба қас натвон намуд ин довариро,

Ки Хусрав дӯст медорад париро.

Маро з-ин кор коме барнахезад,

Парӣ пайваста аз мардум гурезад.

Ба ҷуфти мурғи обӣ боз кай шуд?

Парӣ бо одамӣ дамсоз кай шуд⁴⁹⁶?

1290 Сулаймонам бибояд ном кардан,

Пас он гоҳе париро ром кардан.

Аз ин андеша лахте боз мегуфт,

Ҳикоятҳои дилпардоз мегуфт.

Ба навмедӣ дил аз дилхоҳ бардошт,

Ба дорулмулки Арман роҳ бардошт.

РАСИДАНИ ШИРИН БА МУШҚҶИ ХУСРАВ ДАР МАДОИН

- Фалак чун корсозиҳо намояд,
Нахуст аз парда бозиҳо намояд.
Ба дехконе чу ганче дод хоҳад,
Нахуст аз ранчбурдаш ёд хоҳад.
- 1295 Агар хору хасак дар раҳ намонад,
Гулу шамшодро қимат кӣ донад?
Бибояд доғи дурӣ рӯзаке чанд,
Пас аз дурӣ хуш ояд меҳру пайванд.
Чу Ширин аз бари Хусрав чудо шуд,
Зи наздикӣ ба дурӣ мубтало шуд,
Ба пурсиш-пурсиш аз даргоҳи Парвиз,
Ба мушқӯи Мадоин ронд Шабдиз.
Ба оини арӯсӣ шӯй чуста
В-аз оини арӯсӣ рӯй шуста,
- 1300 Фуруд омад, рақибонро нишон дод,
Дарун шуд, боғро сарви равон дод.
Чу диданд он шигарфон рӯи Ширин,
Газиданд аз ҳасад лабҳои ширин.
Ба расми хусравӣ бинвохтандаш,
Зи Хусрав ҳеҷ вонашнохтандаш.
Ҳаме гуфтанд Хусрав бо накӯӣ
Ба оташ хоستان рафтаст гӯӣ.
Биёвард оташе чун субҳ дилкаш,
В-аз-он оташ ба дилҳо дарзад оташ,
- 1305 Пас он гаҳ холи ӯ дидан гирифтанд,
Нишонаш⁴⁹⁷ бозпурсидан гирифтанд,
Ки «Чунӣ в-аз кучоиву чӣ номӣ,
Чӣ асливу чӣ мурғӣ в-аз чӣ домӣ?»
Парирух з-он бутон парҳез мекард,
Дурӯғе чандро сартез мекард,
Ки «Шарҳи холи ман лахте дароз аст,
Ба ҳозир гаштани Хусрав ниёз аст.

- Чу Хусрав дар шабистон ояд аз рох,
Шуморо худ кунад з-ин⁴⁹⁸ қисса огох,
1310 Валек ин асбро доред беранч,
Ки ҳаст ин асбро қимат бaсе ганч.
Чу баргуфт ин сухан мехмони танноз,
Нишонданд он канизонаш ба сад ноз.
Фишонданд оби гул бар чехраи мох,
Бубастанд асбро бар охури шоҳ.
Дигаргун зеваре карданд созаш,
Зи дар бастанд бар дебо тирозаш.
Гули васлаш ба боғи ваъда бишкуфт,
Фуру осуду эмин гашту хуш⁴⁹⁹ хуфт.
1315 Рақибоне, ки мушкӯ доштандӣ,
Шакарлабро⁵⁰⁰ каниз ангоштандӣ.
Шакарлаб бо канизон низ месохт,
Канизона бад-эшон⁵⁰¹ нард мебохт.

ТАРТИБ ҚАРДАНИ КУШК БАРОИ ШИРИН

- Чу Ширин дар Мадоин маҳд бинҳод,
Зи ширинлаб табақҳо шаҳд букшод.
Пас аз моҳе,
                                к-аз осоиш асар ёфт,
Зи берун рафтани Хусрав хабар ёфт,
Ки аз бими падар шуд сӯи нахчир
В-аз он чо сӯи Арман кард тадбир.
1320 Ба дард омад дилаш з-он бедавой,
Ки кораш дошт, алҳақ, бенавой.
Чунин⁵⁰² то муддате дар хона мебуд,
Зи бесабрӣ дилаш девона мебуд.
Ҳақиқат шуд варо, к-он як савора,
Ки мекард андар у чандон назора,
Чаҳонорой Хусрав буд, к-аз рох
Назар мекард чун хуршед дар мох.

Басе аз хештан бар хештан зад,
Фуру хурд он тағобунрову тан зад.
1325 Сабурӣ кард рӯзе чанд дар кор,
Намуд он гаҳ, ки хоҳам гашт бемор.
Маро қасре ба хуррам марғзоре
Бибояд сохтан бар кӯхсоре,
Қи кӯхистониям, гулзорпарвард,
Шуд аз гармӣ гули сурхам гули зард.
Бад-ӯ гуфтанд бутруёни дамсоз,
Ки «Эй шамъи бутон,

чун шамъ мағдоз!

Туро солори мо фармуд чое —
Муҳайё сохтан дар хуш ҳавое.
1330 Агар фармон диҳӣ, то корфармой —
Ба кӯхистон туро пайдо кунад чой?
Бигуфт: «Оре, бибояд сохтан зуд
Чунон қасре, ки шоханшоҳ фармуд».
Канизоне, к-аз ӯ дар рашк монданд,
Ба хилват марди банноро бихонданд,
Ки «Чодуест ин чо кордида,
Зи кӯхистони Бобул наврасида.
Заминро гар бигӯяд, к-эй замин, хез,
Ҳаво бинӣ гирифта рез бар⁵⁰³ рез.

1335 Фалакро низ агар гӯяд, биёром!
Бимонад то қиёмат бар яке гом.
Зи мо қасре талаб кардаст чое,
К-аз он сӯзандатар набвад ҳавое.
Бад-он то мардум он чо кам шитобанд,
Зи чоду чодуиҳо дарнаёбанд,
Бад-ин чоду шабехуне аҷаб кун,
Ҳавое ҳар чӣ нохуштар талаб кун.
Бисоз он чо чунон қасре, ки бояд,
Зи мо дархост кун⁵⁰⁴ музде, ки шояд.

1340 Пас он гаҳ аз хазу дебову динор
Вучуҳи харч додандаш ба хирвор,

- Чу банно шод гашт аз ганч бурдан,
 Чаҳонпаймой шуд дар ранч бурдан.
 Талаб мекард чое дур аз анбӯх,
 Ҳаволи бар ҳаволи, кӯҳ бар кӯҳ.
 Ба даст овард чое гарму дилгир,
 К-аз ӯ тифле шудӣ⁵⁰⁵ дар ҳафтае пир.
 Ба даҳ фарсанг аз Қирмоншаҳон дур,
 На аз Қирмоншаҳон, бал аз чаҳон дур.
 1345 Бад-он чо рафту он чо⁵⁰⁶ коргаҳ сохт,
 Ба дӯзах-дар чунон⁵⁰⁷ қасре бипардохт,
 Ки донад ҳар кӣ он чо асб тозад,
 Ки ҳуреро чунон дӯзах⁵⁰⁸ насозад.
 Чу аз шаб гашт мушкин рӯи он аср,
 Зи мушкӯ рафт Ширин сӯи он қаср.
 Қанизе чанд бо ӯ норасида,
 Хиёнаткорию шаҳват надида.
 Дар он зиндонсарои танг мебуд,
 Чу гавҳар шаҳрбанди санг мебуд.
 1350 Ғами Хусрав рақиби хеш карда,
 Дари дил бар ду олам пеш карда.

РАСИДАНИ ХУСРАВ БА АРМАН НАЗДИ МЕҲИНБОНУ

- Чу Хусрав дур шуд з-он чашмаи об,
 Зи чашми обрезаи дур шуд хоб.
 Ба ҳар манзил, к-аз он чо дуртар гашт,
 Зи навмедӣ дилаш ранчуртар гашт.
 Дигар раҳ шодмон мешуд ба уммед,
 Ки барн-омад ҳанӯз аз кӯҳ хуршед.
 Чу ман з-ин раҳ ба машриқ мешитобам,
 Магар хуршеди равшанро⁵⁰⁹ биёбам.
 1355 Чу гул бар марзи кӯҳистон гузар кард,
 Насимаш марзбонро хабар кард.

- Амалдорон баробар медавиданд,
Зару дебо ба хидмат мекашиданд.
Бутоне дид базмафрӯзу⁵¹⁰ дилбанд,
Ба равшанрӯи Хусрав орзуманд.
Хуш омад бо бутон пайвандаш он чо,
Мақом афтод рӯзе чандаш он чо.
Аз он чо сӯи Мавқон сар бадар кард,
Зи Мавқон сӯи Бохарзон гузар кард.
- 1360 Меҳинбону чу з-ин ҳолат хабар ёфт,
Ба хидмат кардани шоҳона биштофт.
Ба истиқболи шоҳ овард парвоз,
Сипоҳе сохта бо баргу бо соз⁴¹¹.
Гиромӣ нузлҳои хусравона
Фиритод аз адаб сӯи хазона.
Зи дебову ғулому гавҳару ганҷ
Дабиронро қалам дар хат шуд аз ранҷ.
Фуруд омад ба даргоҳи чаҳондор,
Чаҳондораш навозиш кард бисъёр.
- 1365 Ба зери тахти шаҳ курсӣ нишонданд,
Нишаст ӯву⁵¹² дигар қавм ёстоданд.
Шаҳаншаҳ бозпурсидаш, ки «Чунӣ,
Ки бодат дам ба дам айше фузунӣ?
Ба меҳмонит овардам гаронӣ,
Мабодат дарди сар з-ин меҳмонӣ!»
Меҳинбону чу дид он дилнавозӣ,
Зи хидмат дод худро сарфарозӣ.
Нафас букшод чун боди сахаргоҳ,
Фуру хонд офаринҳо дархури шоҳ.
- 1370 Бад-он толеъ,
ки пушташро қавӣ кард,
Паноҳаш боргоҳи хусравӣ кард.
Яке ҳафта ба навбатгоҳи Хусрав
Равон мекард ҳар дам тӯҳфаи нав.
Пас аз⁵¹³ як ҳафта рӯзе, к-он чунон рӯз
Надидаст офтоби оламафрӯз,

- Ба сарсабзӣ нишаста шоҳ бар тахт,
 Чу султоне, ки бошад чокараш бахт,
 Зи марзангӯш хатти нав дамида,
 Басе дилро чу турра сар бурида,
 1375 Бисоти шаҳ зи яғмои ғуломон
 Чу боғе пурсаҳисарви хиромон,
 Ба чӯш омад сухан дар коми ҳар кас,
 Ба мавлоӣ баромад номи ҳар кас,
 Ба ромаш сохтан бе дафъ шуд кор,
 Ба хоҷат хостан бе манъ шуд ёр,
 Меҳинбону замин бўсиду барҷаст,
 Ба Хусрав гуфт: «Моро ҳочате ҳаст,
 Ки дорулмулки Бардаъро⁵¹⁴ навозӣ,
 Зимистоне дар он чо айш созӣ.
 Хавои гармсер аст он тарафро,
 Фарохиҳо бувад обу алафро».
 1380 Иҷобат кард Хусрав, гуфт: «Барҳез,
 Ту мерав, к-омадам ман аз қафо низ.
 Сапедадам зи лашкаргоҳ Хусрав
 Суи боғи сапед омад равора.
 Ватан хуш буд, рахт он чо кашиданд⁵¹⁵,
 Маликро тоҷу тахт он чо кашиданд⁵¹⁶.
 Зи ҳар сӯ хаймаҳо карданд бар пой,
 Гирифтанд аз ҳаволи ҳар касе қой.
 Меҳинбону ба даргоҳи ҷаҳонгир
 Накард аз шарти⁵¹⁷ хидмат ҳеч тақсир.
 1385 Шаҳ он чо рӯзу шаб ишрат ҳамекард,
 Маи талху ғами Ширин ҳамех(в)ард.

МАҶЛИСИ БАЗМИ ХУСРАВ ВА БОЗ- ОМАДАНИ ШОПУР

Яке шаб аз шаби наврӯз хуштар,
 Чӣ шаб, к-аз рӯзи ид андӯхкуштар.

- Самои хиргаҳӣ дар хиргаҳи шоҳ,
Надима чанд мавзунтабъу дилхоҳ.
Мақолатҳои ҳикмат боз карда,
Суханҳои мазоҳик соз карда.
Ба гирдогирди хиргоҳи каёнӣ
Фуру ҳишта намадҳои алонӣ.
- 1390 Дама бар дар кашида теги фӯлод,
Сари номаҳрамонро дода бар бод.
Даруни хиргаҳ аз бӯи хучаста
Бухури уду анбар қилла баста.
Набиди хушгвору ишрати х(в) аш
Ниҳода манқали заррин бар оташ.
Зуголи арманӣ бар оташи тез,
Сиёҳоне чу зангӣ ишратангез.
Чу мушки нофа дар нашви гиёҳӣ,
Пас аз сурҳӣ ҳамегирад сиёҳӣ.
- 1395 Чаро он мушкбеди удкирдор
Шавад баъд аз сиёҳӣ сурхрухсор?
Сияхро сурх чун кард озарангӣ,
Чу болои сиёҳӣ нест ранге?
Магар,
    к-аз рӯзгор омӯхт найранг,
Ки аз мӯи сиёҳи мо барад ранг.
Ба боғи шӯъла-дар деҳқони ангишт,
Бунафша медуруду лола мекишт.
Сияҳ пӯшида чун зогони кӯҳсор,
Гирифта хуни худ дар ною минқор.
Уқобе тири худ карда пари хеш,
Сияҳморе фиганда мӯҳра дар пеш.
- 1400 Маҷусимиллате⁵¹⁸ ҳиндустонӣ,
Чу Зардушт омада дар Зандхонӣ.
Дабире аз Ҳабаш рафта ба Булғор,
Ба шангарфӣ мидоде карда бар⁵¹⁹ кор.
Зимистон гашта чун райҳон аз ӯ х(в) аш,
Ки райҳони зимистон омад оташ.

- Суроҳӣ чун хурӯсе соз карда,
Хурӯсе, к-ӯ ба вақт овоз карда.
Зи рашки он хурӯси оташинтоҷ,
Гаҳе тайху бар оташ, гоҳ дурроҷ
1405 Равон гашта ба нуқлони кабобӣ,
Гаҳе кабки дарӣ, гаҳ мурғи обӣ.
Турунчу себ лаб бар лаб ниҳода,
Чу дар заррин суроҳӣ лаълбода⁵²⁰.
Зи наргис в-аз бунафша сaҳни хиргоҳ
Гулистоне ниҳода дар назаргоҳ⁵²¹.
Зи бас норинчу нори маҷлисафрӯз
Шуда дар ҳуққабозӣ боди наврӯз,
Чаҳонро тозатар доданд рӯхе,
Ба сар бурданд субҳе бо сабӯхе⁵²².
- 1410 Зи чанг абрешими дастоннавозон
Дарида парлаҳои ишқбозон.
Суруди паҳлавӣ дар нолаи чанг
Фиганда сӯзи оташ дар дили санг.
Камонча оҳи мусивор мезад,
Муганнӣ роҳи мусикор мезад.
Ғазал бардошта ромишгари руд,
Ки падруд,
                        эӣ нишоту айш, падруд!
Чӣ хуш боғест боғи зиндагонӣ,
Гар эмин будӣ⁵²³ аз боди хазонӣ.
- 1415 Чӣ хуррам кох шуд кохи замона,
Гараш будӣ⁵²⁴ асоси ҷовидона!
Аз он сард омад ин кохи⁵²⁵ диловез,
Ки чун ҷо гарм кардӣ, гӯядат: «Хез!»
Чу ҳаст ин дайри хоки сустбунъёд,
Ба бодаш дод бояд зуд, барбод.
Зи фардову зи дӣ касро нишон нест,
Ки рафт он аз миён в-ин дар миён нест.
Як имрӯз аст моро нақди айём,
Бар ӯ ҳам эътимодест нест то шом.

- 1420 Биё, то як даҳан пурханда дорем,
Ба май чону чаҳонро⁵²⁶ зинда дорем.
Ба тарки хоб мебояд шабе гуфт,
Ки зери хок мебояд базе хуфт.

ОГОҲИ ДОДАНИ ШОПУР ХУСРАВРО АЗ ШИРИН

- Малик сармасту соқӣ бода дар даст,
Навои чанг мешуд шаст бар⁵²⁷ шаст⁵²⁸.
Даромад гулрухе чун сарви озод,
Зи дилдорони Хусрав бо дили⁵²⁹ шод,
Ки «Бар дар бор хоҳад банда Шопур,
Чӣ фармой? Дарояд ё шавад дур?»
- 1425 Зи шодӣ хост частан Хусрав аз чой,
Дигар раҳ ақро шуд корфармой.
Бифармудаш даровардан ба даргоҳ,
Зи дилгармӣ ба чӯш омад дили шох,
Ки буд дил дар бараш з-уммеду аз⁵³⁰ бим
Ба шамшери хатар гашта ба ду ним.
Ҳамеша чашм бар⁵³¹ раҳ, дил ду ним аст,
Балои чашми бар роҳе азим аст.
Агарчи ҳеҷ ғам бе дарди сар нест,
Ғаме аз чашми бар⁵³² роҳе батар нест.
- 1430 Мабодо ҳеҷ касро чашм бар⁵³³ роҳ.
Қ-аз ӯ рух зард гардад, умр кӯтоҳ.
Даромад нақшбанди монавидаст,
Заминро нақшҳои бӯса барбаст⁵³⁴.
Замин бӯсиду худ бар чой мебуд,
Ба расми бандагон бар пой мебуд⁵³⁵.
Гиromӣ кардаш аз тамкини худ шох,
Нишонд ӯрову холи кард хиргоҳ.
Бипурсид аз нишони кӯху дашташ,
Шигифтиҳо, ки буд аз саргузашташ.

- 1435 Дуо бардошт аввал⁵³⁶ марди хушъёр,
 Ки «Шахро зиндагонӣ бод бисъёр!
 Музаффар бод бар душман сипоҳаш,
 Маяфтод аз сари давлат кулоҳаш!
 Муродаш бо саодат раҳсипар⁵³⁷ бод,
 Зи нав ҳар рӯзаш иқболе дигар бод!
 Ҳадиси бандаро дар чорасозӣ
 Бисоте ҳаст бо лахте дарозӣ.
 Чу шаҳ фармуд гуфтан, чун нагӯям,
 Ризои⁵³⁸ шоҳ чӯям, чун наҷӯям?»
- 1440 В-аз аввал то ба охир он чӣ донист,
 Фуру хонд он чӣ хондан метавонист,
 Аз он пинҳон шудан чун мурғ аз анбӯх
 В-аз он пайдо шудан чун чашма дар кӯҳ.
 Ба ҳар чашма шудан ҳар субҳгоҳе
 Баровардан муқаннаъвор моҳе.
 В-аз он сурат ба сурат боз х(в) ардан
 Ба афсун фитнаеро фитна кардан.
 В-аз он чун ҳиндувон бурдан зи роҳан,
 Фиристодан ба туркистони шоҳаш.
- 1445 Сухан чун з-он баҳори нав баромад,
 Хуруше беҳуд аз Хусрав баромад.
 Ба хоҳиш гуфт,
 к — «Он хуршедрухсор
 Бигӯ, то чун ба даст омад дигар бор?»
 Муҳандис гуфт: «Кардам хушъёрӣ,
 Дигар иқболи хусрав кард ёрӣ.
 Чу чашми тиргар чосус гаштам,
 Ба дӯкони камонгар баргузаштам.
 Ба даст овардам он сарви равонро,
 Бути сангиндили симинмиёнро⁵³⁹.
- 1450 Чӣ дидам? Тезрое, тозарӯе,
 Масеҳе баста дар ҳар тори⁵⁴⁰ мӯе,
 Ҳама рух гул чу бодома зи нагзӣ,
 Ҳама тағ дил чу бодоми думағзӣ

- Миёне ёфтам, к-аз⁵⁴¹ соқ то рӯй
 Ду оламро гиреҳ баста ба як муй.
 Дахоне карда бар тангиш зӯрӣ,
 Чу Хӯзистонӣ андар чашми мӯре.
 Набӯсида лабаш бар ҳеҷ ҳастӣ,
 Магар оинаро, он ҳам, ба мастӣ.
- 1455 Накарда дасти ӯ бо кас дарозӣ
 Магар бо зулфи худ, в-он ҳам, ба бозӣ.
 Басе лоғартар аз мӯяш миёнаш,
 Басе ширинтар аз номаш даҳонаш.
 Агарчи фитнаи олам шуд он моҳ,
 Чу олам фитна шуд бар сурати шоҳ.
 Чу маҳро дил ба рафтан тез кардам,
 Пас он гаҳ чораи Шабдиз кардам.
 Раванда моҳро бар пушти шабранг
 Фиристодам ба чандин рангу⁵⁴² найранг.
- 1460 Ман ин чо муддате ранчур мондам,
 Бад-ин узр аз рикобаш дур мондам.
 Кунун⁵⁴³ донам, ки он сахтикашида
 Ба мушкӯи малик бошад расида».
- Шаҳ аз дилдодагӣ дар бар гирифташ,
 Қадам то фарқ дар гавҳар гирифташ.
 Сипосашро тирози остин кард,
 Бар ӯ бисъёр-бисъёр офарин кард.
 Ҳадиси чашмаву саршустани моҳ,
 Дурустӣ дод қавлашро бари шоҳ.
- 1465 Малик низ он чӣ дар раҳ дид яксар,
 Яко-як бозгуфт аз хайру аз шар.
 Ҳақиқат гашташон,
 к-он мурғи дамсоз
 Ба ақсои Мадоин карда парвоз.
 Қарор он шуд, ки дигарбора Шопур
 Чу парвона шавад дунболи он нур.
 Зумуррадро сӯи кон оварад боз,
 Раёҳинро ба бӯстон оварад боз.

РАФТАНИ ШОПУР ДИГАР БОР БА ТАЛАБИ ШИРИН

- Хушо мулко, ки мулки зиндагонист!
Беҳо рӯзо, ки он рӯзи чавонист!
- 1470 На ҳаст аз зиндагӣ хуштар шуморе,
На аз рӯзи чавонӣ рӯзгоре.
Ҷаҳонхусрав, ки солори ҷаҳон буд,
Ҷавон буду аҷаб хушдил ҷавон буд!
Нахӯрдӣ беғино як чуръа бода,
На бе мутриб шудӣ табъаш кушода.
Муғанниро, ки поранҷӣ надодӣ,
Ба ҳар дастон кам аз ганче надодӣ⁵⁴⁴.
Ба ишрат буд рӯзе бода дар даст,
Меҳинбону даромад шоду биншаст.
- 1475 Малик ташрифи хоси хеш додаш,
Зи дигар вақтҳо дил беш додаш.
Чу омад вақти хон, дорои олам
Зи мӯбад хост расми боҷбарсам.
Ба ҳар хӯрде, ки Хусрав дастгаҳ дошт,
Ҳадиси боҷбарсамро ниғаҳ дошт.
Ҳисоби боҷбарсам ончунон аст,
Ки ӯ бар чошнигири нишон аст.
Иқозат бошад аз фармони мӯбад,
Хӯришҳоро, ки ин нек асту он бад.
- 1480 Ба май хӯрдан нишонд он гаҳ меҳонро,
Ҳам он фархунда бонуи ҷаҳонро.
Ба чоми хос май мех (в) ард бо ӯ,
Сухан⁵⁴⁵ аз ҳар даре мекард бо ӯ.
Чу аз чоми набиди талх шуд маст,
Ҳикоятро ба Ширин бозпайваст.
Зи Ширин қиссаи оворагӣ кард,
Ба дил шодӣ, ба лаб ғамхорагӣ кард,
Ки «Бонуро бародарзодае буд.
Чу гул хандон, чу сарв озодае буд,

- 1485 Шунидам, к-адҳами тавсан кашидаш,
 Чу анқо кард аз ин чо нопадидаш.
 Маро аз хона пайке омад имрӯз,
 Хабар овард аз он моҳи дилафруз,
 Гар ин чо як-ду ҳафта бозмонам,
 Бар он азмам, ки чояш⁵⁴⁶ боздонам.
 Фиристам қосиде то бозаш орад⁵⁴⁷,
 Ба сони мурғ дар парвозаш орад⁵⁴⁸».
- 1490 Меҳинбону чу кард ин қиссаро гӯш
 Фуру монд аз сухан бе сабру бе қуш⁵⁴⁹.
- 1490 Ба хидмат бар замин⁵⁵⁰ ғалтид чун⁵⁵¹ хок,
 Хуруше баркашид аз дил шағабнок,
 Ки «Он дур ку,
 ки гар бинам ба хобаш,
 На дар доман, ки дар даръеи обаш,
 Ба нуки чашмаш аз даръё барорам,
 Ба чон биспорамаш, пас чон супорам?»
 Пас он гаҳ бӯса зад бар маснади шох,
 Ки «Маснадбӯс бодат Зӯҳраву Моҳ!
 Зи моҳи то ба моҳ афсарпарастат,
 Зи Машриқ то ба Мағриб зердастат!
- 1495 Ман он гаҳ гуфтам, ӯ ояд фаро даст,
 Ки иқболи малик дар банда пайваст.
 Чу иқболи ту бо мо сар дарорад,
 Чунин бисъёр сайд аз дар дарорад.
 Агар қосид фиристад сӯи ӯ шох,
 Маро бояд зи⁵⁵² қосид кардан огоҳ.
 Ба ҳукми он ки Гулгуни сабукхез —
 Бад-ӯ бахшам зи ҳамзодони Шабдиз,
 Ки бо Шабдиз кас ҳамтак набошад,
 Чуз ин⁵⁵³ Гулгун, агар бадраг набошад.
- 1500 Агар Шабдиз бо моҳи тамом аст,
 Ва ҳамроҳиш Гулгун тезгом аст.
 В-агар Шабдиз набвад монда бар чой,
 Ба чуз Гулгун кӣ дорад зери ӯ пой⁵⁵⁴»

- Малик фармуд, то он рахши манзур
 Баранд аз охури ӯ сӯи Шопур.
 В-аз он чо яктана Шопур бархост,
 Дуаспа роҳ рафтанро биёрост.
 Сӯи мулки Мадоин рафт пӯён,
 Гиromӣ моҳро як моҳ чӯён.
- 1505 Ба мушкӯ-дар набуд он моҳрухсор,
 Маалқисса, ба қаср омад дигар бор.
 Дари қасри нигорин зад замоне,
 Қас омад додаш аз Хусрав нишоне.
 Дарун бурдандаш аз дар шодмона,
 Ба хилватгоҳи он шамъи замона⁵⁵⁵.
 Чу сар дар қасри Ширин кард Шопур,
 Уқубатборае дид аз чаҳон дур.
 Нишаста гавҳаре дар байзаи санг,
 Биҳиштипайкаре дар дӯзахи танг.
- 1510 Рухаш чун лаъл шуд з-он гавҳари пок,
 Намозаш бар ду рӯх молид бар хок.
 Саноҳо кард бар рӯи чу моҳаш,
 Бипурсид аз ғаму тимори роҳаш,
 Ки «Чун будиву чун растӣ зи бедод,
 Ки аз бандат набуд ин банда озод?
 Умедам ҳаст, к-ин сахтӣ пасин аст,
 Дилам з-ин пас ба шодӣ-бар яқин аст.
 Яқин медон, ки гар сахтӣ кашидӣ,
 Аз он сахтӣ ба осонӣ расидӣ.
- 1515 Чӣ чой аст ин,
 ки бас дилгир чой аст?
 Қӣ зад роят, ки бас шӯридарой⁵⁵⁶ аст?
 Дар ин зулмат вилоят чун диҳад нур?
 Бад-ин дӯзах қаноат чун кунад хур?
 Магар як узр ҳаст, он низ ҳам ланг,
 Ки ту лаъливу бошад лаъл дар санг».
 Чу нақши Чин дар он наққоши Чин дид,
 Қалиди коми⁵⁵⁷ худ дар остин дид.

- Ниҳод аз шармноки даст бар руҳ,
 Сипосаш бурду⁵⁵⁸ бозаш дод посух,
 1520 Ки «Ғар ғамҳои дида бар ту хонам,
 Ситамҳои кашида бар ту ронам,
 На дар гуфт ояду на дар шунидан,
 Қалам бояд ба ҳарфаш даркашидан⁵⁵⁹.
 Бад-он мушкӯ, ки фармудӣ, расидам,
 Дар ӯ муште маломатдида дидам.
 Ба ҳам карда канизе чанд чаммош
 Ғуломи вақти худ, к-«эй хоҷа, хуш бош!»
 Чу Зӯҳра баркушода дасту бозӯ
 Баҳои хеш дида дар тарозӯ.
- 1525 Чу ман будам арӯсе порсой,
 Аз он муште чалаб чустам чудой⁵⁶⁰.
 Дили худ бар чудой рост кардам,
 В-аз эшон кӯшке дархост кардам.
 Дилам аз рашк пурхуноб⁵⁶¹ карданд,
 Бад-ин ибратғаҳам партоб карданд.
 Сабурободи ман гашт⁵⁶² ин сняхсанг,
 Қи аз талҳӣ чу сабр омад⁵⁶³ сняхранг.
 Чу карданд ихтиёр ин ҷои дилгир,
 Зарурат сохт мебояд, чӣ тадбир?»
- 1530 Пас он гаҳ гуфт Шопураш,
 ки «Бархез,
 Ки фармон инчунин додаст⁵⁶⁴ Парвиз!»
 В-аз он гулхан бар он Гулгун нишондаш,
 Ба гулзори муроди шоҳ рондаш.
 Чу зин бар пушти Гулгун баст Ширин,
 Ба пӯя даст бурд аз моҳу⁵⁶⁵ парвин.
 Бад-он паррандагӣ зераш хумое,
 Паре мебаст дар ҳар зери пое.
 В-аз он⁵⁶⁶ сӯ Хусрав андар кор монда,
 Дилаш дар интизори ёр монда,
- 1535 Агарчи офати умр интизор аст,
 Чу сар бо васл дорад, саҳл кор аст.

Чй хуштар⁵⁶⁷ з-он ки баъд аз интизори,
Ба уммеде расад уммедворе?

ОГОҲИИ ХУСРАВ АЗ МАРГИ ПАДАР

Нишаста шоҳ рӯзе нимхушъёр⁵⁶⁸
Ба уммеде⁵⁶⁹, ки гардад бахт бедор.
Даромад қосиде аз раҳ ба таъчил,
Зи Ҳиндустон ҳикоят кард бо пил.
Мижа чун коси чинӣ нам гирифта,
Миён чун мӯи зангӣ ҳам гирифта.

1540 Ба хатти Чину Занг овард маншур,
Ки «Шоҳи Чину Занг аз тахт шуд дур.
Кушод ин туркхӯ чархи каёнӣ,
Зи ҳиндӯи ду чашмаш посбонӣ.
Ду марворидаш аз мино буриданд,
Ба ҷои ришта дар сӯзан кашиданд.
Ду лӯъбатбозро бепарда карданд,
Раҳи сурма ба мил озурда карданд.
Чу Юсуф гум шуд аз девони додаш,
Замона доғи яъқубӣ ниҳодаш.

1545 Чаҳон чашми чаҳонбинаш туро дод,
Ба ҷои найза дар дасташ асо дод.
Чу солори чаҳон чашм аз чаҳон баст,
Ба солорӣ⁵⁷⁰ туро бояд миён баст.
Зи наздикони тахти хусравонӣ
Набишта ҳар яке ҳарфи ниҳонӣ,
Қи зинҳор омаданро кор фармой,
Чаҳон аз даст шуд, таъчил бинмой.
Гарат сар дар гил аст,

он ҷо машӯяш,

В-агар лаб дар⁵⁷¹ сухан, бо кас мағӯяш».

1550 Чу Хусрав дид, к-айём он амал кард,
Қаманд афганду шодирвон бадал кард,

Дурусташ шуд, ки ин даврони⁵⁷² бадахд,
Бақам бо нил дорад, сирка бо шахд.
Ҳавои хонаи хокӣ чунин аст,
Гаҳе занбӯру гоҳе ангубин аст.
Амал бо азл дорад, меҳр бо кин,
Турушталхест бо ҳар чарбу ширин.
Зи регаш нест эмин ҳеч чӯе,
Мусаллам нест аз сангаш сабӯе.

1555 Чу дар банди вучудӣ, роҳи ғам гир,
Фароғат боядат, роҳи адам гир.
Буна чун қон ба боди пок барбанд,
Дари зиндонсарои хок барбанд.
Ҷаҳон ҳиндӯст, то рахтат нагирад,
Магираш суст, то сахтат нагирад.
Дар ин дукон наёбӣ⁵⁷³ ришта тойӣ,
Ки набвад сӯзи неш андар қафое.
Қӣ ошомад кадуе об аз ӯ сард,
Қ-аз истисқо нагардад чун каду зард?

1560 Дарахт он гаҳ бурун орад баҳоре,
Ки бишкофад сари ҳар шохсоре.
Фалак⁵⁷⁴, то нашканад пушти дутое,
Ба кас надҳад яке ҷав мӯмиёе.
Чу бе мурдан кафан дар кас напӯшанд,
Беҳ, ар мардум чу кирм атлас напӯшанд.
Чу бояд шуд бад-он гулгуна мӯхтоҷ,
Ки гардад бар дари гармоба тороҷ,
Либосе пӯш чун хуршеду чун моҳ,
Ки бошад то ту бошӣ⁵⁷⁵, бо ту ҳамроҳ.

1565 Барафшон доман аз ҳар хон, ки дорӣ,
Қаноат кун бад-ин як нон, ки дорӣ.
Ҷаҳоно,

чанд аз ин бедод кардан,
Маро ғамгину худро шод кардан?
Ғамин дорӣ⁵⁷⁶ маро, шодат нахоҳам!
Ҳасобам хокӣ, ободат нахоҳам!

- Ту он гандумнамои чавфурушӣ,
 Ки дар гандум чави пӯсида пӯшӣ⁵⁷⁷.
 Туро бас бод аз ин гандумнамоӣ,
 Маро з-ин даъвӣ санги осиеӣ!
 1570 Ҳамон беҳтар, ки шаб то шаб дар ин чоҳ
 Ба қурсе чав кушоям рӯза чун моҳ.
 Низомӣ, чун Масеҳо шав тарафдор,
 Чаҳон бугзор бар муште алафхор.
 Алафхорӣ куниву харсаворӣ,
 Пас он гаҳ нузли Исо чашм дорӣ!
 Чу хар, то зинда бошӣ, бор мекаш,
 Ки бошад гӯшти хар дар зиндагӣ х(в) аш.

БАР ТАХТ НИШАСТАНИ ХУСРАВ БА ЧОИ ПАДАР

- Чу шуд маълум, к-аз ҳукми илоҳӣ
 Ба Ҳурмуз-бар табаҳ шуд подшоҳӣ,
 1575 Ба фаррухтар замон шоҳи чавонбахт,
 Ба дорулмулки худ шуд бар сари тахт.
 Дилаш гарчи ба Ширин мубтало буд,
 Ба тарки мамлакат гуфтан хато буд.
 Зи як сӯ мулкро бар кор медошт,
 Зи дигар сӯ назар бар⁵⁷⁸ ёр медошт.
 Чаҳонро аз иморат дод ёрӣ,
 Вилоятро зи фитна растагорӣ
 Зи бас, к-афтодагонро дод медод,
 Чаҳонро адли Нушервон шуд аз ёд.
 Чу аз шуғли вилоят бозпардохт,
 Дигарбора ба нӯшу ноз пардохт.
 1580 Шикору айш кардӣ шому шабгир,
 Набудӣ як замон бе чому нахчир.
 Чу ғолиб шуд ҳавои дилситонаш,
 Бипурсид аз рақибон достонаш.

- Хабар доданд, к-«Акнун муддате ҳаст,
 К-аз ин қаср он нигорин рахт барбаст.
 Намедонем Шопураш кучо бурд,
 Чу шоҳаншаҳ нафармудаш, чаро бурд?
 Шаҳ аз найранги ин гарданда дӯлоб
 Аҷаб дармонду очиз шуд дар ин боб.
 1585 Зи Ширин бар тариқи ёдгорӣ
 Таки Шабдиз кардаш ғамгусорӣ.
 Ба ёди моҳ бо Шабранг месохт,
 Ба уммеди гуҳар бо санг месохт.

БОЗОВАРДАНИ ШОНУР ШИРИНРО ПЕШИ МЕҲИНБОНУ

- Чу Ширинро зи қаср овард Шопур,
 Маликро ёфт⁵⁷⁹ аз меъодгаҳ дур.
 Фуруд овардаш аз Гулгуни раҳвор,
 Ба гулзори Меҳинбону дигар бор.
 Чаманро сарв доду равзаро хур,
 Фалакро офтобу дидаро нур.
 1590 Парасторону наздикону хешон,
 Ки буданд аз паи Ширин парешон,
 Чу дидандаш заминро бӯса доданд,
 Замин гаштанду дар пояш фитоданд.
 Басе шукру басе шукрона карданд,
 Чаҳоне вақфи оташхона карданд.
 Меҳинбону, нашояд гуфт, чун буд,
 Ки аз шодӣ зи шодирвон бурун буд.
 Чу пире, к-ӯ чавонӣ бозёбад,
 Бимирад, зиндагонӣ бозёбад,
 1595 Сараш дар бар гирифт аз меҳрубонӣ,
 Чаҳон аз сар гирифташ зиндагонӣ.
 На чандон дилхушиву меҳр додаш,
 Ки дар сад байт битвон кард ёдаш.

- Зи ганчи хусравиву⁵⁸⁰ мулки шоҳӣ
 Фидо кардаш, ки «Мекун ҳар чӣ хоҳӣ!»
 Шиканчи шарм дар мӯяш наёвард,
 Ҳадиси рафта бар рӯяш наёвард.
 Чу медонист, к-он найрангсозӣ
 Далеле равшан аст аз ишқбозӣ.
 1600 Дигар, к-аз шаҳ нишонҳо буд дида,
 В-аз он симинбарон лахте шунида.
 Сари хум бар маи чӯшида медошт,
 Ба гил хуршедро пӯшида медошт⁵⁸¹.
 Дилаш медод, то фармон пазирад,
 Қавидил гардаду дармон пазирад.
 Навозишҳои беандоза кардаш,
 Ҳамон аҳди нахустин тоза кардаш.
 Ҳамон ҳафтод лӯъбатро бад-ӯ дод,
 Ки то бозӣ кунад бо лӯъбатон шод.
 1605 Дигар раҳ чархи лӯъбатбоз дасте
 Ба бозӣ бурд бо лӯъбатпарасте.
 Чу Ширин боздид он духтаронро,
 Зи маҳ пироя дод он ахтаронро.
 Ҳамон лаҳву нишот андеша⁵⁸² кардаш,
 Ҳамон бозори пешин пеша⁵⁸³ кардаш.

ГУРЕХТАНИ ХУСРАВ АЗ БАҲРОМИ ЧУБИН

- Қалиди фатхро дандон падид аст,
 Ки рои оҳанин зарринкалид аст.
 Зи сад шамшерзан рои қавӣ беҳ,
 Зи сад қолаб кулоҳи хусравӣ беҳ.
 1610 Ба рое лашкареро бишканӣ пушт,
 Ба шамшере яке то даҳ тавон кушт,
 Чу оғаҳ гашт Баҳроми қавироӣ,
 Ки Хусрав шуд ҷаҳонро корфармой,

- Сараш савдон тоҷи хусравӣ дошт,
 Ба даст овард, чун рои қавӣ дошт.
 Дигар, к-ин тӯхматаш бар табъ раҳ кард,
 Ки Хусрав чашми Ҳурмузро табаҳ кард.
 Набуд огах, ки чун Юсуф шавад дур,
 Фирок аз чашми Яъкубе барад нур.
- 1615 Ба ҳар кас номаи пӯшида бинвишт,
 Бар эшон кард нақши хубро зишт.
 Қ-«Аз ин кӯдак чаҳондорӣ наояд,
 Падаркуш подшоҳиро нашоюд.
 Бар ӯ як чуръа май ҳамранги озар,
 Гиромитар зи хуни сад бародар.
 Бубахшад кишваре бо бонги руде,
 Зи мулке дӯсттар дорад суруде.
 Зи гармӣ раҳ ба кори худ надонад,
 Зи хомӣ ҳеч неку бад надонад.
- 1620 Ҳанӯз аз ишқбозӣ гармдоғ аст,
 Ҳанӯзаш шӯри Ширин бар⁵⁸⁴ димоғ ас
 Аз ин шӯхи сарафган сар битобед,
 Ки чун сар шуд,
    сари дигар наёбед.
 Ҳамон беҳтар, ки ӯро банд созем,
 Чунин бо обу оташ чанд созем?
 Магар, к-аз банди мо панде пазирад,
 В-агарна чун падар мурд, ӯ бимирад.
 Шумо гиред роҳашро ба шамшер,
 Ки инак ман расидам тунд чун шер».
- 1625 Ба тадбире чунин он шери кинхоҳ
 Раиятро бурун овард бар шоҳ,
 Шаҳаншаҳ бахтро саргашта мидид,
 Раиятро зи худ баргашта мидид.
 Ба зар иқболро пурзӯр медошт,
 Ба кӯрӣ душманонро кӯр медошт.
 Чунин то хасм лашкар дар сар овард,
 Раият дасти истило⁵⁸⁵ баровард.

- Зи бепуштї чу очиз гашт Парвиз,
 Зи рӯи тахт шуд бар пушти Шабдиз.
 1630 Дар он ғавго, ки тоҷ ӯро гирех буд,
 Саре бурд аз миён, к-аз тоҷ беҳ буд.
 Қаёнї тоҷро бе тоҷвар монд,
 Чаҳонро бар чаҳонҷӯи дигар монд.
 Чу шоҳаншаҳ зи бозиҳои айём
 Бақоим рехт бо шамшери Баҳром,
 Ба шамшери⁵⁸⁶ хилоф ин натъи хунрез
 Ба ҳар хона, ки шуд, додаш шаҳ ангез.
 Ба сад найрангу дастон роҳу берох
 Ба Озарбойҷон овард бунгоҳ.
 1635 В-аз он чо сӯи Мавқон кард манзил,
 Муғона ишқи он бутхона дар дил.

БА ҲАМ РАСИДАНИ ХУСРАВ ВА ШИРИН ДАР ШИҚОРГОҲ

- Чунин гӯяд чаҳондида сухангӯї,
 Ки чун мешуд дар он саҳро чаҳонҷӯї,
 Шикоре чун шакар мезад зи ҳар сӯ,
 Баромад гарди Ширин аз дигар сӯ.
 Ки бо ёрони чаммош он дилафрӯз
 Ба азми сайд берун омад аз рӯз.
 Ду сайдафган ба як чо бозх (в) ардан.
 Ба сайди якдигар парвоз карданд.
 1640 Ду тирандоз чун сарви ҷавона,
 Зи баҳри якдигар карда нишона.
 Ду ёр аз ишқи худ махмур монда,
 Ба ишқ-андар зи ёрон дур монда.
 Якеро дастӣ шоҳї тоҷ дода,
 Яке сад тоҷро тороч дода.
 Якеро сунбул аз гул баркашида,
 Якеро гирди гул сунбул дамида.

- Яке марғули анбар баста бар гӯш,
 Яке мушкин каманд афганда бар дӯш.
 1645 Яке аз тавқи худ махро шикаста,
 Яке махро⁵⁸⁷ зи ғабғаб тавқ баста.
 Назар бар якдигар чандон ниҳоданд,
 Ки об аз чашми якдигар кушоданд.
 На аз Ширин ҷудо мегашт Парвиз,
 На аз Гулгун гузар мекард Шабдиз.
 Тариқи дӯстиро соз ҷустанд,
 Зи якдигар нишонҳо бозҷустанд.
 Чу номи ҳам шуниданд он ду чолок,
 Фитоданд аз сари зин бар сари хок.
 1650 Гузашта соате сар баргирифтанд,
 Замин аз ашк дар гавҳар гирифтанд.
 Ба оинтар бипурсиданд х(в) адро,
 Фурӯ гуфтанд лахте неку бадро.
 Сухан бисъёр буд, андеша карданд,
 Ба кам гуфтан сабури пеша карданд.
 Ҳаворо бар замин чун мурғ бастанд,
 Чу мурғе бар хаданги тир нишастанд.
 Инон аз ҳар тараф барзад саворе,
 Парирӯе расид аз ҳар каноре.
 1655 Маҳу хуршедро диданд нозон,
 Қирон карда ба бурҷи ишқбозон.
 Фиганда ишқашон оташ ба дил-дар,
 Фарас дар зерашон чун хар ба гил-дар.
 Дар эшон хира шуд ҳар кас,
 ки метохт,
 Ки Хусравро зи Ширин бознашнохт.
 Хабар доданд мӯре чанд пинҳон,
 Ки ин Булқис гашту он Сулаймон.
 Зи ҳар сӯ лашкари нав мерасиданд.
 Ба гирди ҳар ду саф бармекашидад.
 1660 Чу лашкар чамъ шуд бар парран кӯҳ,
 Замин бар гов менолид аз анбӯҳ.

- Ба Хусрав гуфт Ширин, к-«Эй худованд,
 На ман, чун ман ҳазорат банда дар банд.
 Зи тоҷат осмонро баҳрамандӣ,
 Заминро зери тахтат сарбаландӣ.
 Агарчи дар басити ҳафт кишвар
 Чаҳон хоси чаҳондор аст яксар.
 Бад-ин наздикӣ аз баҳшидаи шоҳ.
 Високе ҳаст моро бар гузаргоҳ,
 1665 Агар ташрифи шаҳ моро навозад,
 Камар бандад раҳӣ гардан фарозад.
 Агар бар фарши мӯре бугзарад пил,
 Фитад афтодаеро чома дар нил».
 Малик гуфто:
     «Чу меҳмон мепазирӣ,
 Ба чон оям,
     агар чон мепазирӣ».
 Сучуд овард Ширин дар сипосаш,
 Саноҳо гуфт афзун аз қиёсаш.
 Дуаспа пеши бону кас фиристод,
 Зи меҳмон бурдани шоҳаш хабар дод.
 1670 Меҳинбону чу аз кор огаҳӣ ёфт,
 Бар асбоби ғараз шоҳаншаҳӣ ёфт.
 Ба истикбол шуд бо нузлу асбоб,
 Нисор афшонд бар хуршеду маҳтоб.
 Фуруд овард Хусравро ба кохе,
 Ки тӯбӣ буд аз он фирдавс шохе —
 Сарое бар сипехраш сарфарозӣ,
 Ду майдонаш фарохиву дарозӣ.
 Фиристодаш ба дасти узрхоҳон,
 Чунон нузле,
     ки бошад расми шоҳон.
 1675 На чандонаш хазина пешкаш кард,
 Қи битвон дар ҳисобаш дастх (в) аш кард.
 Маликро ҳар замон дар кори Ширин
 Чу чон ширин будӣ бозори Ширин.

АНДАРЗ ВА САВГАНД ДОДАНИ МЕҲИНБОНУ ШИРИНО

- Чу деҳқон дона дар гил пок резад,
Зи гил гар дона хезад, пок хезад.
Чу гавҳар пок дорад мардуми пок,
Қай олуда шавад дар домани хок.
Меҳинбону, ки покӣ дар гуҳар дошт,
Зи холи Хусраву Ширин хабар дошт.
- 1680 Дарандешид аз он ду ёри дилкаш,
Қи чун созад ба ҳам хошоку оташ.
Ба Ширин гуфт, к-«Эй фарзона фарзанд,
На бар ман, бар ҳама хубон худованд.
Яке нози туву сад мулки шоҳӣ,
Яке муи ту в-аз маҳ то ба моҳӣ.
Саодат хочатоши сояи ту,
Салоҳ аз чумлаи перояи ту⁵⁸⁸.
Чаҳонро аз чамолат рӯшноӣ,
Чамолат дар паноҳи порсой.
- 1685 Ту ганче сарбамӯҳрӣ нобисуда,
Баду неки чаҳон ноозмуда.
Чаҳон найрангҳо донад намудан,
Ба дурр дуздидану ёқут судан.
Чунонам дар дил ояд, к-ин чаҳонгир
Ба пайванди ту дорад рою тадбир.
Гар ин соҳибчаҳон дилдодаи туст,
Шикоре бас шигарф афтодаи туст.
Валекин гарчи бинӣ ношикебаш,
Набинам⁵⁸⁹, гӯшдорӣ бар фиребаш.
- 1690 Набойд, к-аз сари ширинзабонӣ
Хӯрад ҳалвои ширин ройгонӣ.
Фурӯ монад туро олудаи хеш,
Ҳавои дигаре гирад фаро пеш.
Чунон зӣ бо рухи хуршеднураш,
Қи пеш аз нон наяфтӣ дар танӯраш.

- Шунидам даҳ ҳазораш хубрӯянд,
 Ҳама шаккарлабу занҷирмӯянд.
 Дилаш чун з-он ҳама гулҳо бихаандад
 Чӣ гӯй, дар гуле чун меҳр бандад?
- 1695 Бале, гар даст бар гавҳар наёбад,
 Сар аз гавҳар харидан барнатобад.
 Чу бинад некаҳду неқномат,
 Зи ман хоҳад ба оине⁵⁹⁰ тамомат.
 Фалакро⁵⁹¹ порсой бар ту гардад,
 Чаҳонро подшой бар ту гардад.
 Чу ту дар гавҳари худ пок бошӣ,
 Ба чои захри ӯ таръёк бошӣ.
 В-агар дар ишқ бо ту даст ёбад,
 Туро ҳам гофилу ҳам маст ёбад,
- 1700 Чу Вис аз неқномӣ дур гардӣ,
 Ба зиштӣ дар чаҳон машхур гардӣ.
 Гар ӯ моҳ аст, мо низ офтобем,
 В-агар Қайхусрав аст, Афросиёбем.
 Паси мардон шудан, мардӣ набошад,
 Зан он бех,
 к-аш чавонмардӣ набошад.
 Басо гулро, ки нағзу тар гирифтанд,
 Бияфганданд чун бӯ баргирифтанд.
 Басо бода, ки дар соғар кашиданд,
 Ба чуръа рехтандаш чун чашиданд.
- 1705 Ту худ донӣ, ки вақти сарфарозӣ
 Заношӯй бех аст аз ишқбозӣ».
 Чу Ширин гӯш кард ин панди чун нӯш,
 Ниҳод он⁵⁹² пандро чун ҳалқа дар гӯш.
 Дилаш бо он сухан ҳамдостон буд,
 Ки ӯро низ дар хотир ҳамон буд.
 Ба ҳафт авранги равшан хӯрд савганд,
 Ба равшанномаи гетихудованд,
 Ки «Гар хун гирьям аз ишқи чамолаш,
 Нахоҳам шуд магар чуфти ҳалолаш!»

- 1710 Чу бону дид он савгандхорӣ,
Паид омад дилашро устуворӣ.
Ризо додаш, ки дар майдону дар кох
Нишинад бо малик густох-густох,
Ба шарти он ки танҳой начӯяд,
Миёни чамъ гӯяд, он чӣ гӯяд⁵⁹³.

ЧАВГОН БОХТАНИ ХУСРАВ БО ШИРИН

- Дигар рӯзина, к-аз субҳи чаҳонтоб
Тило шуд лаъл бар лӯълӯи хушоб,
Язакдоре зи лашкаргоҳи хуршед
Инон афканд бар бирчису ноҳид.
- 1715 Ҳамон як шахс, к-инро соз карда,
Ҳамон анҷумгарӣ оғоз карда.
Чу шери мода он ҳафтод духтар
Сӯи Ширин шуданд ошӯб дар сар.
Ба мардӣ ҳар яке Исфандиёре,
Ба тирандохтан Рустамсаворе.
Ба чавгон худ чунон чолок буданд,
Қи гӯй аз чанбари гардун рабуданд.
Хаданги таркаш андар сарв бастанд,
Чу сарве бар хаданги зин нишастанд.
- 1720 Ҳама бурқаъ фуру ҳиштанд бар мох,
Равон гаштанд сӯи хидмати шоҳ.
Бурун шуд ҳочиби шаҳ, борашон дод,
Шаҳаншаҳ дил ба чон дар корашон дод.
Навозиш кард Ширинрову бархост,
Нишондаш пеши худ бар чониби рост.
Чӣ дид? Алҳак, бутоне шӯху дилбанд,
Сарое пуршакар, шаҳре пур аз қанд.
В-аз он ғофил, ки зӯру заҳра доранд,
Ба майдон аз саворӣ баҳра доранд.

- 1725 Зи баҳри ирзи он мушкинниқобон
 Ба нузҳат сӯи майдон шуд шитобон.
 Чу дар бозигаҳи майдон расиданд,
 Парирӯён зи шодӣ мепариданд.
 Равон шуд ҳар маҳе чун офтобе,
 Падид омад зи ҳар кабке укобе.
 Чу Хусрав дид, к-он мурғони дамсоз
 Чаманро фоҳтанду сайдро боз,
 Ба Ширин гуфт: «Ҳон, то рахш тозем,
 Бар ин паҳна замоне гӯй бозем.
- 1730 Маликро гӯй дар чавгон фиғанданд,
 Шигарфон шӯр дар майдон фиғанданд.
 Зи чавгон гашта бедистон ҳама роҳ,
 Замин з-он бед сандал суда бар мсҳ.
 Ба ҳар гӯе,
 ки бурдӣ бодро бед,
 Шикастӣ дар гиребон гӯи хуршед.
 Зи як сӯ моҳ буду ахтаронаш,
 Зи дигар сӯ шаҳу фармонбаронаш.
 Гавазну шер бозӣ менамуданд,
 Тазарву боз ғорат мерабуданд.
- 1735 Гаҳе хуршед бурдӣ гӯю гаҳ моҳ,
 Гаҳе Ширин гарав додӣ, гаҳе⁵⁹⁴ шох.
 Чу ком аз гӯю чавгон баргирифтанд,
 Тавофе гирди майдон даргирифтанд.
 Ба Шабдезу ба Гулгун гирди майдон
 Чу рӯзу шаб ҳамекарданд чавлон.
 В-аз он чо сӯи саҳро рон кушоданд,
 Ба сайдандохтан чавлон кушоданд.
 На чандон сайди гуногун фиғанданд,
 Ки ҳаддаш дар ҳисоб ояд, ки чанданд.
- 1740 Ба захми найзаҳо ҳар нозанине
 Наистон карда бар гӯрон замине.
 Ба нуки тир ҳар хотунсаворе
 Фуру дода зи оху марғзоре.

- Малик з-он модашерони шикорӣ
 Шигифтӣ монда дар чобуксаворӣ.
 Ки ҳар як буд дар майдон хумое,
 Ба даъвигоҳи нахчир аждаҳое.
 Малик медид дар Ширин ниҳонӣ,
 К-аз он сайдаш чӣ орад армуғонӣ.
- 1745 Сурину чашми оху дид ногоҳ,
 Ки пайдо шуд ба сайдафгандани шох,
 Ғазоле маст шамшере гирифта,
 Ба чои охуе шере гирифта.
 Аз он нахчирпардозӣ чаҳонгир,
 Чаҳонгире чу Хусрав гашт нахчир.
 Чу товуси фалак бугрехт аз боғ,
 Ба гулчидан ба боғ омад сияҳзоғ,
 Шуданд аз чилва товусон гусаста,
 Ба парри зоғрангон барнишаста.
- 1750 Хама дар ошъёнҳо рух нуҳуфтанд,
 Зи ранчи мондагӣ то рӯз хуфтанд.
 Дигар рӯз остонбӯсон давиданд,
 Ба даргоҳи малик саф баркашиданд.
 Хамон чавгону гӯй оғоз карданд,
 Хамон нахчиркардан соз карданд.
 Дар ин карданд моҳе умри худ сарф,
 В-аз ин ҳирфат наҷафганданд як ҳарф.
 Малик фурсат талаб мекард бисъёр,
 Ки бо Ширин кунад як нукта бар кор.
- 1755 Наёмад фурсате бо ӯ падидаш,
 Ки дар банди тавакқуф буд калидаш.
 Шабонгах,
 к-он шакарлаб бозмегашт,
 Хумои ишқ бепарвоз мегашт.
 Шаҳаншаҳ гуфт, к-«Эй бар некувон шох,
 Чамолат чашми давлатро назаргоҳ!
 Биё то бомдодон з-аввали рӯз
 Шавем аз гунбади пирӯза пирӯз

- Май орему нишот андеша гирем,
 Тараб созему шодӣ пеша гирем.
- 1760 Агар шодем, агар ғамгин дар ин даёр,
 Наем эмин зи даврони куҳансайр.
 Чу мебояд шудан з-ин даёр ночор,
 Нишот аз ғам беҳу шодӣ зи тимор.
 Ниҳод ангушт бар чашм он париваш,
 Замиро бўса доду кард шабх(в) аш.
 Малик бар ваъдаи моҳи шабафрӯз
 Дар ин фикрат, ки фардо чун шавад рӯз.

СИФАТИ БАҲОР ВА АЙШИ ХУСРАВУ ШИРИН

- Чу пири сабзпӯши осмонӣ
 Зи сабза баркашад субҳи⁵⁹⁵ ҷавонӣ,
- 1765 Ҷавононрову пиронро дигар бор
 Ба сарсабзӣ дарорад сурхгулзор.
 Гул аз гул тахти ковусӣ барорад,
 Бунафша парри товусӣ барорад.
 Басо мурғо, ки ишқовоза гардад,
 Басо ишқи куҳан, к-он тоза гардад.
 Чу хуррам шуд ба Ширин ҷони Хусрав,
 Ҷаҳон мекард аҳди хуррамӣ нав.
 Чу аз хуррамбахору хуррами дӯст
 Ба гулҳо бардарид аз хуррамӣ пӯст,
- 1770 Гул аз шодӣ алам дар боғ мезад,
 Сипоҳи фохта бар зоғ мезад.
 Суман соқиву наргис чом дар даст,
 Бунафша дар хумору сурхгул маст.
 Сабо бурқаъ фиғанда⁶⁰¹ содагонро,
 Сало дардода корафтодагонро.
 Шамол ангехта ҳар сӯ хуруше,
 Зада бар говчашме пилгӯше.

- Загин натъи шакоикпӯш гашта,
 Шакоик маҳди марзангӯш гашта.
 1775 Саҳисарв аз чаман қомат кашида,
 Зи ишқи⁶⁰² лола пероҳан дарида.
 Бунафша тоби зулф афганда бар дӯш,
 Кушода бод насринро баногӯш.
 Арӯсони раёҳин даст бар рӯй,
 Шигарфони шукуфа шона дар мӯй.
 Ҳаво бар сабза гавҳарҳо гусаста,
 Зумуррадро ба марворид баста.
 Намуда нофи хок обистаниҳо,
 Зи ноф оварда берун рустаниҳо.
 1780 Ғизоли ширмаст аз дилнавозӣ
 Ба гирди сабза бо модар ба бозӣ.
 Тазарвон бар раёҳин пар фишонда,
 Раёҳин дар тазарвон пар нишонда.
 Зи ҳар шоҳе шукуфта навбаҳоре,
 Гирифта ҳар гуле бар каф нисоре.
 Навои булбулу овои дурроҷ
 Шикеби ошиқонро дода тороҷ.
 Чунин фасле бад-ин ошиқнавозӣ,
 Хато бошад,
 хато бе ишқбозӣ.
 1785 Хиромон Хусраву Ширин шабу рӯз
 Ба ҳар нузҳатгаҳе шоду дилафрӯз.
 Гаҳе хӯрданд май дар марғзоре,
 Гаҳе чиданд гул дар⁵⁹⁶ кӯҳсоре.
 Раёҳин бар раёҳин бода дар даст,
 Ба Шаҳруд омаданд он рӯз сармаст⁵⁹⁷.
 Чанибат бар лаби Шаҳруд бастанд,
 Ба бонги руду ромишгар нишастанд.
 Ҳаловатҳои Ширини шакарханд
 Наи Шаҳрудро карда наи қанд.
 1790 Ҳамон равнақ зи хубиш он тарафро,
 Ки аз борони найсонӣ садафро.

Абир арзон зи чаъди мушкбезаш,
 Шакар қурбони⁵⁹⁸ лаъли шахдхезаш.
 Зи бас ханда, ки шахдаш бар шакар зад,
 Ба Хӯзистон шуд афғони табарзад.
 Қади чун сарваш аз девони шоҳй
 Ба гулбун⁵⁹⁹ дода ташрифи сипоҳй⁶⁰⁰.
 Чу гул бар наргисаш карда назора,
 Ба дандон карда худро пора-пора.
 1795 Суман, к-аз хочагй бар гул задй дӯш,
 Ғуломи он баногӯш аз буни гӯш.

ШЕР КУШТАНИ ХУСРАВ ДАР БАЗМГОҲ

Малик азми тамошо кард рӯзе,
 Назаргоҳаш чу Ширин дилфурузе.
 Касеро, к-он чунон дилхоҳ бошад,
 Ҳама ҷое⁶⁰³ тамошогоҳ бошад!
 Зи сабза ёфтанд оромгоҳе,
 Ки чуз савсан наруст аз вай гиёҳе,
 Дар он саҳни биҳиштй ҷой карданд,
 Малиқро боргаҳ барпой карданд.
 1800 Қанизону ғуломон гирди хиргоҳ,
 Сурайёвор гирди хирмани⁶⁰⁴ моҳ.
 Нишаста Хусраву Ширин ба як ҷой,
 Зи дур овехта дури ба як пой.
 Суроҳиҳои лаъл аз дасти соқй
 Ба ханда гуфт: «Бод ин айш боқй!»
 Шаробу ошиқй ҳамдаст гашта,
 Шаҳаншаҳ з-ин ду май сармаст гашта.
 Баромад тунд шери бешапарвард,
 Ки аз дунбол мезад бар ҳаво⁶⁰⁵ гард.
 1805 Чу бадмастон ба лашкаргаҳ дарафтод,
 В-аз ӯ лашкар ба якдигар барафтод.

- Фароз омад ба гирди боргаҳ танг,
 Ба тундї кард сӯи Хусрав оҳанг.
 Шаҳ аз мастї шитоб овард бар шер,
 Ба якто пираҳан бе диръу шамшер.
 Қамонкаш кард муште то баногӯш,
 Чунон бар шер зад, к-аз шер шуд хуш.
 Бифармудаш пас он гаҳ сарбуридан
 Зи гардан пушташ берун кашидан.
- 1810 В-аз он пас расми шоҳон шуд, ки пайваст
 Бувад дар базмгаҳшон теғ бар⁶⁰⁶ даст.
 Агарчи шерпайкар буд Парвиз,
 Малик буду малик бошад гаронхез.
 Зи мастї кард бо шер он далерї,
 Ки номи мастї омад шергирї.
 Ба дастовези шерафкандани шоҳ
 Маҷоли⁶⁰⁷ дастбӯсї ёфт он моҳ.
 Даҳон аз бӯса чун чуллоб тар кард,
 Зи бӯса дасти шахро пуршакар кард.
- 1815 Малик бар тунги шаккар мӯҳр бишкаст,
 Ки шаккар дар даҳон бояд,
 на дар даст⁶⁰⁸.
 Лабаш бӯсиду гуфт: «Ин ангубин аст,
 Нишон додаш, ки чои бӯса ин аст.
 Нахустин пайк бурдї шаккарин чом.
 Ки аз Хусрав ба Ширин бурд пайғом.
 Агарчи кард сад чоми дигар нӯш,
 Нашуд чоми нахустинаш фаромӯш.
 Мае, к-аввал қадаҳ чом оварад пеш,
 Зи сад чоми дигар дорад баҳо беш.
- 1820 Май аввал чоми софихез бошад,
 Ба охир чоми дурдомез бошад.
 Гуле, к-аввал барорад тарфи чӯяш,
 Фузун бошад зи сад гулзор бӯяш.
 Дуре, к-аввал шикам бошад садафро,
 Зи лӯълӯ бишканад бисъёр сафро.

- Зи ҳар хӯрде, ки таъми нӯш дорад,
 Халоват бештар сарчӯш дорад.
 Ду ошиқ чун чунон шарбат чашиданд,
 Инон пайваста аз заҳмат кашиданд.
- 1825 Чу як дам чои холӣ ёфтандӣ,
 Чу ширу май ба ҳам биштофтандӣ.
 Чу дузде, к-ӯ ба гавхар даст ёбад,
 Пас он гаҳ посбонро маст ёбад,
 Ба чашме поси душман доштандӣ,
 Ба дигар чашм райҳон коштандӣ.
 Чу фурсат даркашидӣ хасро мил,
 Рабудандӣ яке бўса ба таъчил.
 Санам то шармгин будиву хушъёр,
 Набудӣ бар лабаш симурғро бор.
- 1830 Дар он соат, ки аз май маст гаштӣ,
 Ба бўса бо малик ҳамдаст гаштӣ.
 Чунон тангаш кашидӣ шаҳ дар оғӯш,
 Ки кардӣ қоқумашро парниёнпӯш.
 Зи бас, к-аз гоз нилаш баркашидӣ,
 Зи барги гул⁶⁰⁹ бунафша бардамидӣ.
 Зи шарми он кабудиҳош бар моҳ,
 Ки маҳро худ кабуд омад гузаргоҳ.
 Агар хушъёр, агар сармаст будӣ,
 Сапедобаш чу гул дар⁶¹⁰ даст будӣ.

АФСОНА ГУФТАНИ ХУСРАВУ ШИРИН ВА ШОПУРУ ДУХТАРОН

- 1835 Фурузанда шабе равшантар аз рӯз,
 Чаҳон равшан ба маҳтоби шабафрӯз.
 Шабе боди Масеҳо дар димоғаш,
 На он боде, ки биншонад чароғаш.
 Зи торикӣ дар он шаб як нишон буд,
 Ки оби зиндагӣ дар вай ниҳон буд.

- Саводе на бар он шабгун иморӣ,
 Чуз он исмат, ки бошад пардадорӣ.
 Сабо гард аз чабини чон зудуда⁶¹¹,
 Ситора субхро дандон намуда.
- 1840 Шабе буд аз дари максудчӯй,
 Мурод он шаб зи модар зод гӯй.
 Аз ин сӯ Зӯхра дар гавҳаргусастан,
 В-аз он сӯ маҳ ба марворидбастан.
 Замиш дар мушкпаймудан ба хирвор,
 Ҳаво дар ғолиясудан садафвор.
 Зи мушкафшонии боди тарабноқ
 Абиромез гашта нофаи хок.
 Димоғи олам аз боди⁶¹² баҳорӣ
 Ҳаворо сохта уди қуморӣ.
- 1845 Самои Зӯхра шабро даргирифта,
 Маҳи якҳафта нисфе баргирифта.
 Сурайё бар надими хос гашта,
 Аторуд бар уфуқ раққос гашта,
 Ҷарасҷунбонии мурғони шабхез
 Ҷарасҳо баста дар⁶¹³ мурғи шабовез.
 Даду дом аз нишоти донаи хеш
 Ҳама мутриб шуда дар хонаи хеш.
 Агарчи мухталифовоз буданд,
 Ҳама бо сози шаб дамсоз буданд.
- 1850 Малик бар тахти Афридун нишаста,
 Дил андар қиблаи Ҷамшед баста,
 Фуруғи рӯи Ширин дар димоғаш,
 Фароғат дода аз шамъу чароғаш.
 Насими сабзаву бӯи раёҳин
 Паём оварда аз Хусрав ба Ширин,
 Қ-аз ин хуштар шабе хоҳад расидан?
 В-аз ин шодобтар бӯе дамидан?
 Чаро чандин висол аз дур бинам,
 Агар нурум,
 то дар нур бинам.

- 1855 В-агар хунем, хунат чун начӯшад,
 В-агар чӯшад, ба ман бар чанд пушад?
 Ҳавое муътадил, чун хуш нахандем,
 Танӯре гарм, нон чун дарнабандем?
 На ҳар рӯзе зи нав рӯяд баҳоре,
 На ҳар соат ба дом ояд шикоре.
 Ба ақл он беҳ, ки рӯзӣ хӯрда бошад,
 Қи бешак кори карда, карда бошад.
 Басо нон, к-аз пай сайёд бурданд,
 Чу дидӣ моҳиву мурғон-ш хӯрданд.
- 1860 Масал зад гург, чун рӯбах дағо буд,
 Талаб ман кардаму рӯзӣ туро буд.
 Аз ин фикрат, ки бо он моҳ мерафт,
 Чу моҳ он офтоб аз роҳ мерафт.
 Дигар раҳ девро дар банд медошт,
 Фаришташ бар сари савганд медошт.
 Аз ин сӯ тахти шоҳаншаҳ ниҳода,
 Вашоке чанд бар пой истода.
 Ба хидмат пеши тахти шоҳ Шопур,
 Чу пеши ганҷи бодовард, ганҷур.
- 1865 В-аз он сӯ офтоби бутпарастон
 Нишаста гирди ӯ даҳ норпистон:
 Фарангису Суҳамли сарвболо,
 Аҷабнӯшу Фалакнозу Ҳумуйло,
 Ҳумоюну Сумантурку Паризод,
 Хутанхотуну Гавҳармулки дилшод.
 Гулобу лаълро бар кор карда,
 Зи лаълӣ рӯй чун гулнор карда.
 Чу мастӣ хони шарм аз пеш бардошт,
 Хирад роҳи висоқи хеш бардошт.
- 1870 Малик фармуд, то ҳар дилситоне
 Фуру гуяд ба навбат достоне.
 Нишаста лаълдорони қасабпӯш
 Қасаб бар моҳ баста,
 лаъл бар гӯш.

Зи гамза тиру аз абру камонсоз,
Ҳама борикбину ростандоз.
Зи шаккар ҳар яке тунге кушода,
Зи ширин бар шакар тангӣ ниҳода.

МАСАЛ ГУФТАНИ ДУХТАРОНИ ШИРИН

- Фарангис аввалин маркаб равон кард,
Қи «Давлат дар замин ганче ниҳон кард.
1875 Аз он давлат Фаридуне хабар дошт,
Замиро боз кард,
он ганҷ бардошт».
- Сухайли симтан гуфто: «Тазарве
Ба бозе буд дар поёни сарве.
Фуруд омад яке шоҳин ба шабгир,
Тазарви нозаниро кард нахчир».
- Аҷабнӯши шакарпосух чунин гуфт,
Қи «Анбарбӯ гуле дар боғ бишқуфт.
Биҳиштӣ мурғе омад сӯи гулзор,
Рабуд он анбарин гулро ба минқор».
- 1880 Аз он беҳ достоне зад Фалакноз,
Қи «Моро буд як чашм аз ҷаҳон боз.
Ба мо чашме дигар кард ошноӣ,
Ду беҳ бинад зи чашме рӯшноӣ».
- Ҳумайло гуфт: «Обе буд равшан,
Равон гашта миёни сабзгулшан.
Ҷавоншере баромад ташна аз роҳ,
Бад-он чашма даҳон тар кард ногоҳ».
- Ҳумоюн гуфт: «Лаъле буд конӣ
Зи ғоратгоҳи байёён ниҳонӣ,
1885 Даромад давлати шоҳӣ ба тороч,
Ниҳод он лаълро бар гӯшаи тоҷ».
- Сумантурки суман баргуфт: «Як рӯз
Чудо гашт аз садаф дурри шабафрӯз.

- Фалак дар икди шоҳӣ банд кардаш,
Ба ёкуте дигар пайванд кардаш».
Паризоди парирух гуфт: «Моҳе
Ба бозӣ⁶¹⁴ буд дар нахчиргоҳе.
Баромад офтобе з-осмон беш,
Қашид он моҳро дар чанбари хеш».
1890 Хутанхотун чунин гуфт аз сари ҳуш,
Ки «Танҳо буд шамшоде қасабпӯш.
Бар-ӯ пайваст ногаҳ сарве озод,
Ки хуш бошад ба як чо сарву шамшод».
Забон букшод Гавҳармулки дилбанд,
Ки «Зӯҳра низ танҳо буд якчанд.
Саодат баркушод иқболро даст,
Қирони Муштарӣ дар Зӯҳра пайваст».

МАСАЛ ГУФТАНИ ШОПУР

- Чу омад дар суҳан навбат ба Шопур,
Суҳанро тоза кард аз ишқ маншур,
1895 Ки «Ширин ангубине буд дар чом,
Шаҳаншаҳ равғани ӯ шуд саранҷом.
Ба рангомезии санъат ман онам,
Ки дар ҳалвои эшон заъфаронам».
Пас он гаҳ кардашон дар паҳлавӣ ёд,
Ки «Аҳсан-т,
эй чаҳонпахлав, ду ҳамзод!
Чаҳонро ҳар ду чун равшан дурахшед,
Зи якдигар мабурреду малахшед!»

МАСАЛ ГУФТАНИ ШИРИН

Суҳан чун бар лаби Ширин гузар кард,
Ҳаво пурмушқу саҳро пуршакар кард.

- 1900 Зи шарм андар замин меди́ду мегуфт,
 Ки «Дил беишқ буду ёр бечуфт.
 Чу Шопур омад андар чораи кор,
 Диламро пора кард он пораи кор.
 Қазои ишқ агарчи сарнабишт аст,
 Маро ин сарнабишт у дарнабиштаст.
 Чу сарришта сӯи ин нақши зебост,
 Зи сурхӣ⁶¹⁵ нақши рӯям нақши дебост.
 Маро, к-аз дасти Хусрав нуклу чом аст,
 На Қайхусрав, Панохусрав ғулом аст.
- 1905 Сарам аз сояи у тоҷвар бод,
 Надимаш бахту давлат роҳбар бод!»

МАСАЛГУФТАНИ ХУСРАВ

- Чу давр омад ба Хусрав гуфт: «Боре
 Сияҳшере буд андар марғзоре
 Гавазне бар раҳи шер ошъён кард,
 Расан дар гардани шери жиён кард.
 Ман он шерам, ки Ширинам ба нахчир
 Ба гардан барниҳод аз зулф занчир.
 Агар Ширин набошад дастгирам,
 Чу шамъ аз тобиши боде бимирам.
- 1910 В-агар шери жиён ояд ба ҳарбам,
 Чу Ширин сӯи ман бошад, бичарбам».
 Ҳарифон чинсу ёрон аҳл буданд,
 Ба ҳар ҳарфе, ки мешуд, даст суданд.
 Дили маҳрам бувад чун тахтаи хок,
 Бар у дасте занӣ,
 ҳоли шавад пок.
 Дигар раҳ табъи Ширин гармтар гашт,
 Дилаш дар кори⁶¹⁶ Хусрав нармтар гашт.
 Қадаҳ пурбода карду лаъл пурнӯш⁶¹⁷,
 Ба Хусрав дод, к-инро нӯш кун, нӯш.

- 1915 Бихӯр, к-ин чоми ширин нӯш бодат,
 Ба чуз Ширин ҳама фармӯш бодат!
 Малик чун гул шудӣ хар дам шукуфта,
 Аз он лаъли насуфта лаъл суфта.
 Гаҳе гуфт: «Эй кадаҳ, шаб рахт бандад,
 Ту бигрӣ талх, то Ширин бихандад».
 Гаҳе гуфт: «Эй саҳар манмой дандон,
 Маханд, офокро бар ман махандон».
 Ба дасти он бутони маҷлисафрӯз
 Сипехр ангуштарӣ мебохт то рӯз.
- 1920 Бибурд ангуштарӣ чун субҳ, бархост,
 Ки бар бонги хурӯс ангуштарӣ хост.
 Бутон чун ёфтанд аз хуррамӣ баҳр,
 Шуданд аз соҳати саҳро сӯи шаҳр.
 Чаҳон хӯрданду як чав ғам нах(в) арданд,
 Зи шодӣ коҳбарге кам накарданд.
 Чу омад шишаи хуршед бар санг,
 Чаҳон бар халқ шуд чун шишаи танг,
 Дигар раҳ шишаи май баргирифтанд,
 Чу шиша бодаҳо ар сар гирифтанд.
- 1925 Ба он шишадилон аз турктозӣ
 Фалакро пеша гашта шишабозӣ.
 Ба май хӯрдан тарабро тоза⁶¹⁸ карданд,
 Ба ишрат қони шабро тоза⁶¹⁹ карданд.
 Хамон афсонаи дӯшина гуфтанд,
 Хамон лаъли парандӯшина суфтанд.
 Дили Хусрав зи ишки ёр пурчӯш,
 Ба ёди нӯшлаб⁶²⁰ мекард май нӯш.
 Маи рангин, зиҳӣ товуси бе мор,
 Лаби Ширин,
     зиҳӣ⁶²¹ хурмои бе хор!
- 1930 Ниҳода бар яке каф соғари мул,
 Гирифта бар дигар каф дастаи гул.
 Аз он май хӯрду з-он гул бўӣ бардошт,
 Паи дилчустани дилчӯӣ бардошт.

Шароби талх дар чонош асар кард,
Ба ширинӣ сӯи Ширин назар кард.
Ба ғамза гуфт бо ӯ нуктае чанд,
Ки буд аз бўса лабхоро забон банд.
Ҳам аз роҳи ишоратҳои фаррух
Ҳадиси хештанро ёфт посух.

1935 Суханҳо дар карашма менухуфтанд,
Ба нуки ғамза гуфтанд, он чӣ гуфтанд.
Ҳама шаб посбонӣ пеша карданд,
Басе шабро дар ин андеша карданд.
Зи гармӣ рӯи Хусрав хай гирифта,
Сабӯҳи хуррамиро пай гирифта,
Ки Ширинро чӣ гуна маст ёбад,
Бар он тунги шакар чун даст ёбад?
Намеафтод фурсат дар миёна,
Ки тири Хусрав афтад бар нишона.

1940 Дили шодаш ба дидори дилафрӯз
Тараб мекарду хуш мебуд то рӯз.
Чу бар шабдизи шаб гулгуни хуршед
Ситом афганд чун гулбарг бар бед,
Маху хуршед дил дар сайд бастанд,
Ба Шабдизу ба Гулгун барнишастанд,
Шуданд аз марзи Мавқон сӯи Шаҳруд,
Бино карданд шаҳре аз маю руд.
Гаҳе бар гирди шат бастанд занчир,
Зи мурғу моҳӣ афганданд нахчир.

1945 Гаҳе бар фарзаи нӯшоби Шаҳруд
Чаҳон пурнӯш карданд аз маю руд.
Гаҳе ронданд сӯи дашти Мандур,
Тихӣ карданд дашт аз охуву гур.
Бад-ин сон рӯзҳо тадбир карданд,
Гаҳе ишрат,

гаҳе нахчир карданд.
Арӯси шаб чу нақш афганд бар даст,
Ба шаҳророй анҷум килла барбаст.

- Арӯси шоҳ низ аз хучла бархост,
 Ба рӯи хештан мачлис биёрост.
- 1950 Арӯсони дигар бо ӯ шуда ёр,
 Хама мачлис арӯсу шоҳ бекор.
 Шакар бисьёру бодом андаке буд,
 Кабӯтар беҳаду шоҳин яке буд.
 Хама бар ёди Хусрав май гирифтанд,
 Паёнай хушдилиро пай⁶²² гирифтанд.
 Шабе бе руду ромишгар набуданд,
 Замоне бе маю согар набуданд.
 Маю маъшуку гулзору чавонӣ,
 Аз ин хуштар набошад зиндагонӣ!
- 1955 Тамошои гулу гулзор кардан,
 Маи лаъл аз кафи дилдор х(в)ардан
 Хамоил дастҳо дар гардани ёр,
 Дарахти норван печида бар нор,
 Ба дасте домани чонон гирифтанд,
 Ба дигар даст набзи чон гирифтанд,
 Гаҳе чустан ба ғамза чорасозӣ,
 Гаҳе кардан ба бўса нардбозӣ,
 Гаҳ овардан баҳори нав дар оғӯш,
 Гаҳе бастан бунафша бар баногӯш,
- 1960 Гаҳе дар гӯши дилбар роз гуфтан,
 Гаҳе ғамхон дилпардоз гуфтан,
 Чаҳон ин асту ин худ дар чаҳон нест,
 В-агар ҳаст, эй аҷаб, чуз як замон нест!

ОЗУРДАНИ ХУСРАВ АЗ ШИРИН ВА РАФТАН БА ЧОНИБИ РУМ

Шабе аз чумла шабҳои баҳорӣ
 Саодат рух намуду бахт ёрӣ.
 Шуда шаб равшан аз маҳтоб чун рӯз,
 Қадаҳ бардошта моҳи шабафрӯз.

- Дар он маҳтоби равшантар зи хуршед
 Шуда бода равон дар сояи бед.
- 1965 Сафири мурғу нӯшонӯши соқӣ
 Зи дилҳо бурда андӯхи фироқӣ.
 Шамома бо шамоил роз мегуфт,
 Сабо тафсири оят бозмегуфт.
 Саҳисарве равон бар ҳар каноре,
 Зи ҳар сарве шукуфта навбахоре.
 Яке бар чои соғар даф гирифта,
 Яке гуллобдон бар каф гирифта.
 Чу давре чанд рафт аз чоми нӯшин,
 Гарон шуд ҳар саре аз хоби дӯшин.
- 1970 Ҳарифон аз нишастан маст гаштанд,
 Ба рафтан бо малик ҳамдаст гаштанд.
 Хумори соқиён афтода дар тоб,
 Димоғи мутрибон печида дар хоб.
 Муҳайё маҷлисе бе гарди ағъёр,
 Ба ном эзид гуле бе заҳмати хор!
 Шаҳ аз роҳи шикебой гузар кард,
 Шикори орзуро тангтар кард.
 Сари зулфи гиреҳгири дилором
 Ба даст оварду раст аз дасти айём.
- 1975 Лабаш бӯсиду гуфт: «Эй ман ғуломат,
 Бидеҳ дона, ки мурғ омад ба домат.
 Ҳар он ч-аз умри пешин рафт, гӯ, рав,
 Кунун рӯз аз нав асту рӯзӣ аз нав.
 Ману ту,
     чуз ману ту кист ин чо?
 Ҳазар кардан зи баҳри чист ин чо?
 Яке соат мани дилсӯзро бош,
 Агар рӯзе будӣ, имрӯзро бош.
 Ба сони мевадори нобарӯманд,
 Умеди мову тақсири ту то чанд?»
- 1980 Агар худ пул аз санги кабуд аст,
 Чу беоб аст, пул з-он рӯи рӯд аст.

- Саги қассобро дар паҳлуи мёш
 Цигар бошад, вале аз паҳлуи хеш.
 Басо абре, ки бандад киллаи⁶²³ мушк,
 Ба ишва боғи деҳқонро кунад хушк.
 Басо шӯразамин, к-аз обнокӣ
 Даҳони ташнагонро кард хокӣ.
 Чӣ бояд захр дар чоме ниҳодан,
 Зи ширинӣ бар ӯ номе ниҳодан?
- 1985 Ба тарки лӯълӯи тар чун тавон гуфт,
 Ки лӯълӯро ба таррӣ беҳ тавон суфт?
 Бара дар ширмастӣ хӯрд бояд,
 Ки чун пухта шавад,
 гургаш рабояд.
 Кабӯтарбачча чун ояд ба парвоз,
 Зи чанги шаҳ фитад дар чангали боз.
 Ба сарпанча машав чун шер сармаст,
 Ки моро панҷаи шерафгане ҳаст.
 Гавазни кӯҳ агар гарданфароз аст,
 Каманди чораро бозӯ дароз аст.
- 1990 Гар оҳуи биёбон гармхез аст,
 Сағони шоҳро так низ тез аст.
 Мазан чандин гиреҳ бар зулфу холат,
 Закоте деҳ қазогардони молат.
 Чу нили хешро ёбӣ харидор,
 Агар дар Нил бошӣ, бозкун бор».

ПОСУХИ ШИРИН

- Шакарпосух ба лутф овоз додаш,
 Чавобе чун табарзад боздодаш,
 Ки «Фаррух н-ояд аз чун ман ғуборе,
 Ки ҳамтахтӣ кунад⁶²⁴ бо тоҷдоре.
- 1995 Хари худро чунон чобук набинам,
 Ки бо тозисаворе барнишинам.

- Наям чандон шигарф андар саворӣ,
 Ки орам пой дар шери шикорӣ.
 Агар нозе кунам, максудам он аст,
 Ки дар гармӣ шакар хӯрдан зиён аст.
 Чу з-ин гармӣ баросоем якчанд,
 Маро шаққар муборак, шоҳро қанд».
- 2000 Сараш гар саркаширо раҳнамун буд,
 Тақозои дилаш, ё раб, ки чун буд?!
 Шуда аз сурхрӯй тез чун хор,
 Хушо хоре, ки орад сурхгул бор!
 Ба ҳар мӯе, ки тундӣ дошт чун шер,
 Ҳазорон мӯи қоқум дошт дар зер.
 Қамони абруяш гар шуд гиреҳгир,
 Қарашма бар ҳадаф меронд чун тир.
 Синон дар ғамза, к-омад навбати ҷанг,
 Ба ҳар ҷанге-дараш сад оштӣ ранг.
- 2005 Намак дар ханда, к-ин лабро макун реш,
 Ба ҳар лафзи «макун»-дар сад «бикун» беш.
 Қасаб бар рух, ки гар нӯшам ниҳон аст,
 Баногӯшам ба хӯрда дар миён аст.
 Аз ин сӯ ҳалқаи лаб карда хомӯш,
 Зи дигар сӯ ниҳода ҳалқа дар гӯш.
 Ба чашме ноз беандоза мекард,
 Ба дигар чашм узре тоза мекард.
 Чу сар печид, гесӯ маҷлис орошт,
 Чу рух гардонд,
 гардан узри он хост.
- 2010 Чу Хусравро ба хоҳиш гармдил ёфт,
 Мурувватро дар он бозӣ хичил ёфт.
 Намуд андар ҳазимат шоҳро пушт,
 Ба гӯгирди сафед оташ ҳамекушт.
 Бад-он пуштӣ чу пушташ монд вопас,
 Ки рӯи шоҳ пуштибони ман бас.

- Ғалат гуфтам, намудаш тахтаи оҷ,
 Ки шахро низ бояд тахт бо тоҷ.
 Ҳисоби дигар он будаш дар ин кӯй,
 Ки пуштам низ меҳроб аст чун рӯй.
- 2015 Дигар ваҷҳ он, ки ғар ваҷҳе шуд аз даст,
 Аз он равшантарам ваҷҳе дигар ҳаст.
 Чӣ хуш нозест нози хубрӯён,
 Зи дидарондаро дар дида чӯён.
 Ба чашме тирагӣ кардан, ки бархез,
 Ба дигар чашм дил додан, ки мағрез.
 Ба сад чон арзад он рағбат, ки чонон —
 Нахоҳам, гӯяду хоҳад ба сад чон.

ПОСУХ ДОДАНИ ХУСРАВ ШИРИНРО

- Чу Хусрав дид, к-он моҳи ниёзӣ
 Нахоҳад кардан ўро чорасозӣ,
 2020 Ба густохӣ даромад, к-«Эй дилором,
 Гувожа чанд хоҳӣ зад, биёром.
 Чу май хӯрдиву май додӣ ба ман бор,
 Чаро бояд,
     ки ман мастам, ту хушъёр?
 Ба хушъёрӣ машав бо ман, ки мастӣ,
 Чу ман бедил най? Ҳаққо, ки ҳастӣ!
 Туро ин кабкбишкастан чӣ суд аст,
 Ки бози ишқ кабкатро рабудаст?»
 В-агар хоҳӣ, ки дар дил роз пӯшӣ,
 Шикебат бод, то бо дил бикӯшӣ.
- 2025 Ту низ андар ҳазимат бӯқ мезан,
 Зи чоҳе хайма бар айюқ мезан.
 Дар ин савдо, ки бо шамшери тез аст,
 Силоҳи гарданафрозон гурез аст.
 Ту худ донӣ, ки дар шамшербозӣ
 Ҳалоки сар бувад гарданфарозӣ.

- Дилат гарчи ба дилдорӣ накушад,
Бнгӯ, то ишварангӣ мефурушад.
Бигӯяд, дӯстам в-ар х(в) ад набошад,
Маро нек афтад, уро бад набошад.
- 2030 Басе фол аз сари бозича бархост,
Чу ахтар мегузашт, он фол шуд рост.
Чи некӯ фол зад соҳибмаонӣ,
Ки «Худро фоли некӯ зан, чу донӣ.
Бад ояд фол, чун бошӣ бадандеш,
Чу гуфтӣ нек, нек ояд фаро пеш».
Маро аз лаъли ту бўсе тамом аст,
Ҳалолом кун, ки он низам ҳаром аст.
В-агар хоҳӣ, ки лаб з-ин низ дӯзам,
Бад-ин гармӣ на, к-он гоҳе бисӯзам.
- 2035 Аз он тарсам, ки фардо рух харошӣ,
Ки чун ман ошиқеро кушта бошӣ.
Туро ҳам хуни ман доман бигирад,
Ки хуни ошиқон ҳаргиз намирад.
Гирифтам, рои дамсозӣ надорӣ,
Ба бўсе ҳам сари бозӣ надорӣ?
Надорам захираи бўси лабонат,
Чӣ бўсам? Остин ё остонат?
Нагӯям, бўсаро мирӣ ба ман деҳ,
Лабатро чошнигири ба ман деҳ.
- 2040 Бидеҳ як бўса, то даҳ воситонӣ,
Аз ин беҳ чун бувад бозоргонӣ?!
Чу бозургони сад хирвор қандӣ,
Беҳ, ар бо ман ба қанде дар набандӣ.
Чу букшой,
                                кушояд банд бар ту,
Фурӯ бандӣ, фурӯ банданд бар ту.
Чу саққо оби чашма беш резад,
Зи чашма, к-об хезад, беш хезад.
Дар оғӯшат кашам чун об дар меғ,
Маро қонӣ ту, бо қон чун занам теғ?

- 2045 Сари зулфи ту чун ҳиндуи нопок
 Ба рӯзи пок рахтамо барад пок.
 Ба дуздӣ ҳиндуятро гар нагирам,
 Чу ҳинду дузди нофармонпазирам.
 Агарчи⁶²⁵ дузд бо сад дахра⁶²⁶ бошад,
 Чу бонгаш барзанӣ, безахра⁶²⁷ бошад.
 Набуррад дузди ҳиндуру касе даст,
 Ки бо дуздӣ, чавонмардиш ҳам ҳаст.
 Каманди зулфи худ дар гарданам банд,
 Ба сайди лоғар имшаб бош хурсанд.
- 2050 Ту дилхар бош, то ман чон фурушам,
 Ту соқӣ бош, то ман бода нӯшам.
 Шаби васлат лабе пурханда дорам,
 Чароғи ошноӣ зинда дорам.
 Ҳисоби ҳалқа хоҳад кард гӯшам,
 Ту мехар банда то ман мефурушам.
 Шумори бўса хоҳад буд корам,
 Ту медеҳ бўса, то ман мешуморам.
 Биё, то аз дари давлат дароём,
 Чу давлат хуш баромад, хуш бароём.
- 2055 Як имшаб тоза дорем ин нафасро,
 Ки бар фардо вилоят нест касро.
 Ба нақд имшаб чу бо ҳам созгорем,
 Назар бар насьяи фардо чӣ дорем?
 Макун бозӣ бад-он зулфи шикангир,
 Ба ман бозӣ кун имшаб,
 дасти ман гир.
 Ба чон омад дилам, дармони ман соз,
 Канори худ ҳисори чони ман соз.
 Зи чон ширинтарӣ, эй чашмаи нӯш,
 Сазад, гар гирамат чун чон дар оғӯш.
- 2060 Чу шаккар гар сарат бўсам в-агар пой,
 Ҳама ширинтар ояд қоят аз қой.
 Ҳама тан дар ту ширинӣ нухуфтанд,
 Ба кам коре туро Ширин нагуфтанд.

Дар ин шодӣ беҳ, ар ғамгин набошӣ,
На Ширин бошӣ, ар ширин набошӣ».

ПОСУХИ ШИРИН ХУСРАВРО

- Шакарлаб гуфт: «Аз ин зинҳорхорӣ
Пушаймон шав, макун безинҳорӣ,
Ки шаҳро бад бувад зинҳор хӯрдан,
Бад омад дар ҷаҳон бад кор кардан.
- 2065 Маҷӯӣ обе, ки обамро бирезад,
Махоҳ он ком, к-аз ман барнахезад,
К-аз ин мақсуд бемақсуд гардам,
Ту оташ гаштаӣ, ман уд гардам.
Маро беишқ худ дил меҳрубон буд,
Чу ишқ омад, фасурда чун тавон буд?
Гар аз бозори ишқ⁶²⁸ андоза гирам,
Ба ту ҳар дам нишоте тоза гирам,
Валекин нард бо худ бохт натвон,
Ҳамеша бо хушӣ дарсохт⁶²⁹ натвон.
- 2070 Ҷаҳон нима зи баҳри шодкомист,
Дигар нима зи баҳри некномист.
Чӣ бояд табъро бадром⁶³⁰ кардан,
Ду некӯномро бадном кардан?
Ҳамон беҳтар,
ки аз худ шарм дорем,
Бад-ин шарм аз худо озарм дорем.
Зан афгандан набошад мардрой,
Худафган бош, агар мардӣ намоӣ⁶³¹.
Ман он ширин дарахти обдорам,
Ки ҳам ҳалвову ҳам чуллоб дорам.
- 2075 Нахуст аз ман қаноат кун ба чуллоб,
Ки ҳалво ҳам ту хоҳӣ хӯрд, маштоб.
Ба аввал шарбат аз⁶³² ҳалво маяндеш,
Ки ҳалво пас бувад, чуллоб дар пеш.

- Чу моро канду шаккар дар даҳон⁶³³ аст,
 Ба Хӯзистон чӣ бояд дарзадан даст?
 Зулоли об чандоне бувад х(в) аш,
 К-аз ӯ битвон нишонд ошӯби оташ.
 Чу об аз сар гузашт, ояд зиёне
 В-агар худ бошад оби зиндагонӣ.
 2080 Гар ин дил чун ту чононро нахоҳад,
 Диле бошад, ки ӯ чонро нахоҳад.
 Вале табқардари ҳалво чашидан,
 Наярзад солҳо сафро кашидан».

ЛОБА ҚАРДАНИ ХУСРАВ ПЕШИ ШИРИН

- Малик чун дид, к-ӯ дар қор хом аст,
 Забонаш тавсан асту табъ ром аст,
 Ба лоба гуфт, к-«Эй моҳи чаҳонтоб,
 Итоби дӯстон ноз аст, бартоб.
 Савоб ояд, раво дорӣ, писандӣ,
 Қи вақти дастгирӣ даст бандӣ?
 2085 Давидам, то ба ту дасте дарорам,
 Ба даст орам туро, дасте барорам.
 Чу мебинам кунун, зулфат маро баст,
 Ту дар даст омадӣ, ман рафтам аз даст.
 Нагӯям, дар вафо савганд бишкан,
 Хуморамро ба бӯсе чанд бишкан.
 Асиреро ба ваъда шод мекун,
 Муборак мурдае озод мекун.
 Зи боғи васл пургул кун канорам,
 Чу донӣ, к-аз фироқат бар чӣ хорам.
 2090 Магар з-он гул гулоболуд гардам,
 Ба бӯй аз гулситон хушнуд гардам.
 Ту сармасту сари зулфи ту дар даст,
 Агар хушдил нишинам, ҷои он ҳаст.

- Чу бо ту май хӯрам, чун каш набошам,
 Туро бинам, чаро дилх(в) аш набошам?
 Камар заррин бувад, чун бо ту бандам,
 Даҳан ширин шавад, чун бо ту хандам.
 Гар аз ман мебарӣ чун мӯҳра аз мор,
 Ман аз гул бозмемонам, ту аз хор.
- 2095 Гар аз дарди сари ман мешавӣ фард,
 Ман аз сар дур мемонам, ту аз дард.
 Цигар хӯр, к-аз ту беҳ ёре надорам⁶³⁴,
 Зи ту хуштар чигархоре надорам⁶³⁵.
 Маро гар рӯи ту дилкаш набошад,
 Дилам бошад,
- валекин х(в) аш набошад.
- Агар дида шавад бар ту бадалгир,
 Бувад дар дида кас, лекин ба тасғир.
 В-агар чон гардад аз рӯят инонтоб,
 Бувад чонро арӯсӣ, лек дар хоб.
- 2100 Итобе гар бувад моро аз ин пас,
 Миёнҷӣ дар миёна мӯи ту бас».
- Чу лахте қиссаҳои хуш фуру гуфт,
 Гирифта зулфи дилбар⁶³⁶ хуш фуру хуфт.

ДАМИДАНИ РҶЗ

- Фалак чун чоми ёкутин равон кард,
 Зи чуръа хокро ёкутсон кард,
 Малик бархост чоми бода дар даст,
 Ҳанӯз аз бодаи дӯшина сармаст.
 Ҳамон савдо гирифта доманаширо,
 Ҳамон оташ расида хирманаширо.
- 2105 Ҳавои гарм буду оташи тез,
 Намекард аз гиёҳи хушк парҳез.
 Гирифт он норпистонро чунон сахт,
 Қи деборо фуру 'банданд бар тахт.

- Басе кӯшид Ширин, то ба сад зӯр
 Қазои шер гашт аз паҳлӯи гӯр.
 Маликро гарм дид аз беқарорӣ,
 «Мақун,— гуфто,— бад-ин сон гармкорӣ.
 Чӣ бояд хештанро гарм кардан,
 Маро дар рӯи худ бешарм кардан?
 2110 Чу ту гармӣ кунӣ, некӯ набошад,
 Гуле, к-ӯ гарм шуд, хушбӯ набошад.
 Чу бошад гуфтугӯи хоҷа бисъёр,
 Ба густохӣ падида ояд парастор.
 Ба гуфтан бо парасторон чӣ кӯшӣ?
 Сиёсат бояд ин чо ё хамӯшӣ.
 Сутури подшоҳӣ то бувад ланг,
 Ба душворӣ мурод ояд фаро чанг.
 Чу рӯзи бенавой бар сар ояд,
 Муродат худ ба зӯр аз дар дарояд.
 2115 Набошад ҳеч ҳушъерӣ дар он маст,
 Қи гул бар пой дорад, чом дар даст.
 Ту давлат чӯ, қи ман худ ҳастам, инак,
 Ба даст ор он, қи ман дар дастам, инак.
 Нахоҳам нақши бедавлат намудан,
 Ману давлат ба ҳам хоҳем будан.
 Зи давлатдӯстӣ чон бар ту резам,
 Наям душман, қи аз давлат гурезам.
 Тараб кун, чун дари давлат кушодӣ,
 Махӯр ғам, чун ба рӯзи нек зодӣ.
 2120 Нахуст иқбол в-он гаҳ ком чустан,
 Нашояд ганҷ бе ором чустан.
 Ба сабре метавон коме харидан,
 Ба ороме дилороме харидан.
 Забон — он гаҳ сухан,
 чашм — он гаҳе нур,
 Нахуст ангур в-он гаҳ оби ангур.
 Ба гармӣ кори оқил беҳ нагардад,
 Ба так донӣ, қи буз⁶³⁷ фарбеҳ нагардад.

РАФТАНИ ХУСРАВ АЗ ПЕШИ ШИРИН

- Маликро гарм кард он оташи тез,
Чунон к-аз хашм шуд бар пушти Шабдиз.
Ба тундї гуфт: «Ман рафтам, шабат х(в) аш
Гарам дарьё ба пеш ояд, гар оташ.
Худо донад, к-аз оташ барнагардам,
Зи дарьё низ мӯе тар нагардам.
Чї пиндорї, ки хоҳам хуфт аз ин пас?
Ба тарки хоб хоҳам гуфт аз ин пас!
- 2145 Замирро пили боло канд хоҳам,
Даба дар пой пил афканд хоҳам.
Шавам чун пилу н-орам сар ба болин,
На пиле, к-ӯ бувад пили сафолин.
Ба нодонї харе бурдам бар ин бом,
Ба доної фуруд орам саранҷом.
Сабӯеро, ки донам сохт охир,
Тавонам бар замин андохт охир.
Маро бояд ба чашм⁸⁴¹ оташ барафрӯхт,
Ба оташ сӯхтан бояд даромӯхт.
- 2150 Маро ишқи ту аз афсар баровард,
Басо танро, ки ишқ аз сар баровард.
Маро гар шӯри ту дар сар набудї,
Сари шӯрида беафсар набудї.
Фигандї чун фалак дар сар камандам,
Раҳо кардї, чу кардї шахрбандам.
Нахустам бода додї, маст кардї,
Ба мастї-дар маро побаст кардї.
Чу гаштам маст, мегӯї, ки бархез,
Ба бадхоҳони хушъёр андаровез.
- 2155 Бале, хезам,
даровезам ба бадхоҳ,
Вале он гаҳ ки берун оям аз чоҳ.
Бар он азмам, ки раҳ дар пеш гирам,
Шавам дунболи кори хеш гирам.

- Бигирам панди ту дар ёд аз ин бор,
 Бикӯшам, ҳар чӣ бодобод, аз ин бор.
 Маро аз ҳоли худ огоҳ кардӣ,
 Ба неку бад сухан кӯтоҳ кардӣ.
 Ман аввал бас ҳумоюнбахт будам,
 Ки ҳам бо тоҷу ҳам бо тахт будам.
 2160 Ба гирди олам оворам ту кардӣ,
 Чунин бадрӯзу бечорам ту кардӣ.
 Гарам нагрифтӣ андӯҳи ту фитроқ,
 Кадомин бодам овардӣ бад-ин хок?
 Бале, то бо манат хуш буд якчанд,
 Хадисат буд бо ман хуштар аз қанд.
 Кунун, к-аз меҳри худ дурим додӣ,
 Бибояд шуд, ки дастурем додӣ.
 Ман аз кӯри шудан ғофил набудам,
 Ки меҳмоне чунон баддил набудам.
 2165 Нишастам, то ҳаме хонам ниҳодӣ,
 Равам,
         чун нон дар анбонам ниҳодӣ».
- Нас он гаҳ пой бар гилӣ бияфшурд,
 Зи роҳи Гилакон лашкар бадар бурд.
 Дил аз Ширин ғуборангез карда,
 Ба азми Рум рафтан тез карда.
 Дар он раҳ рафтан аз ташвиши тороч,
 Ба тарки тоҷ карда таркро тоҷ.
 Зи бими теғи раҳдорони Баҳром
 Зи рахрафтан набудаш як дам ором.
 2170 Уқоби чорпар, яъне ки дар зер,
 Наҳанге дар миён, яъне ки шамшер.
 Фарас меронд то руҳбони он дайр,
 Ки ронд аз ахтарон бо ӯ базе сайр,
 Бар он руҳбони дайр афтод роҳаш,
 Ки доно хонд ғайбомӯзи шоҳаш.
 Зи рояш рӯи давлатро барафрӯхт
 В-аз ӯ бисъёр ҳикматҳо биёмӯхт.

- В-аз он чо то лаби даръё ба таъчил
 Дуаспа карда кӯче мил дар мил.
- 2175 В-аз он чо низ якрон ронд яксар,
 Ба Кустантания шуд сӯи қайсар.
 Азим омад, чу гашт он ҳол маълум,
 Азимулрумро он фол дар Рум.
 Ҳисоби толеъ аз иқбол кардаш,
 Ба авни толеъ истиқбол кардаш.
 Чу қайсар дид, к-омад бар дараш бахт,
 Бад-ӯ таслим кард он тоҷ бо⁶⁴² тахт.
 Чунон дар кеши Исо шуд бад-ӯ шод,
 Ки духти хеш Марьямро бад-ӯ дод.
- 2180 Ду шахро дар зифофи хусравона
 Фаровон шартҳо шуд дар миёна.
 Ҳадиси он арӯсу шоҳи⁶⁴³ фаррух,
 Ки аҳли Румро чун дод посух.
 Ҳамон лашкар кашидан бо Ниётус
 Чунон оростан чун парри товус.
 Нагӯям, чун дигар гӯяндае гуфт,
 Ки ман бедорам, ар пӯяндае хуфт.
 Чу ман нархи касонро бишканам соз,
 Қасе нархи маро ҳам бишканад боз.

ЛАШКАР КАШИДАНИ ХУСРАВ БА ЧАНГИ БАҲРОМ ВА ЗАФАР ЁФТАН

- 2185 Чу рӯзе чанд шоҳ он чо тараб кард,
 Ба ёрӣ хоستان лашкар талаб кард.
 Сипоҳе дод Қайсар бешумораш,
 Ба зар чун зар муҳайё кард кораш.
 Зи бас лашкар, ки бар Хусрав шуд анбӯх,
 Равон шуд рӯи⁶⁴⁴ ҳомун кӯҳ дар кӯҳ.
 Чу кӯҳи оҳанин аз ҷой чунбид,
 Замин гуфтӣ, ки сар то пой чунбид.

- Чиҳил-панҷоҳ ҳазорон марди корӣ
Гузин кард аз ялони корзорӣ.
2190 Шабехун карду омад суи Баҳром,
Зирехро чома карду хӯдро чом.
Чу оғаҳ гашт Баҳроми ҷаҳонгир,
Ба ҷанг омад, чу шер ояд ба нахчир.
Вале чун бахт рӯбоҳӣ намудаш,
Зи шериву⁶⁴⁵ ҷаҳонгирӣ чӣ судаш?
Ду лашкар рӯ ба рӯ ханҷар кашиданд,
Ҷуноҳу қалбро саф баркашиданд.
Таранги тиру ҷокоҷоки шамшер
Дарида мағзи пилу захираи шер.
2195 Ғиреву кӯс дода мурдари гӯш,
Димоғи зиндагонро бурда аз хуш.
Суми аспон зи оташ наъл баста,
Зи хун баргустувонҳо лаъл баста.
Саҳили тозиёни оташинҷӯш
Заминро рехта симоб дар гӯш.
Саворон теғи барқафшон кашиди,
Ҳузаброн сар ба сар дандон кашиди.
Аҷал бар ҷон ҷаминсозӣ намуда,
Қиёматро⁶⁴⁶ яке бозӣ намуда.
2200 Синон бар синаҳо сар тез карда,
Ҷаҳонро рӯзи растохез карда.
Зи бас найза,
ки бар сар беша баста,
Ҳазиматро раҳи андеша баста.
Дар он беша на гӯр аз шер мераст,
На шер аз хӯрдани шамшер мераст.
Ҷунон мешуд ба зери диръҳо тир,
Ки зери пардаи гул боди шабгир.
Уқобони хаданги хунсиришта
Бароти каргасон бар пар навишта
2205 Зирехбурҳон аз захр об дода,
Зирехпӯшон кино хоб дода

- Зи мавчи хун, ки бар мешуд ба айюк,
 Пур аз хун гашта тосакҳои манҷук.
 Ба сӯғи найзаҳои сарфитода
 Сабо гесӯи парчамҳо кушода.
 Ба марги сарварони сарбурида
 Замин ҷайб, осмон доман дарида.
 Ҳамойл дарфиганда ҳар касе зер,
 Яке шамшеру дигар захми шамшер.
- 2210 Фуру баста дар он ғавғой туркон —
 Зи бонги нои туркӣ нои туркон.
 Ҳарири сурхи байрақҳо кушода —
 Наистоне буд оташдарфитода.
 На чандон теғ шуд бар хун шитобон,
 Ки бошад реғу санг андар биёбон.
 На чандон тир шуд бар баргрэзон,
 Ки резад барг вақти баргрэзон.
 Ниҳода тахти шаҳ бар пушти пиле,
 Кашида теғ гирдогирд миле.
- 2215 Бузургуммед пеши пили сармаст
 Ба соатсанҷӣ устурлоб дар даст,
 Назар мекарду он фурсат ҳамечуст,
 Ки бозори муҳолиф кай шавад суст.
 Чу вақт омад,
 маликро гуфт: «Биштоб,
 Муборак толеъ аст ин лаҳза, даръёб!
 Ба натъи кина бар чун пай фишурдӣ,
 Дарафган пилу шаҳ рух зан, ки бурдӣ».
 Малик дар чунбиш омад бар сари пил,
 Сӯи Баҳром шуд ҷӯшанда чун Нил.
- 2220 Бар ӯ зад пилпоя хештанро,
 Ба пой пил бурд он пилтанро.
 Шикаст афтод бар хасми ҷаҳонсӯз,
 Ба фаррухфол Хусрав гашт пирӯз.
 Зи хун чандон равон шуд ҷӯй дар ҷӯй,
 Ки хун мерафту сар мебурд чун гӯй.

- Каманди румиён бар шакли занчир,
 Чу мӯи зангиён гашта гиреҳгир.
 Ба ҳиндитеғ ҳар касро, ки диданд,
 Сараш чун турраи ҳинду⁶⁴⁷ буриданд.
- 2225 Димоғ ошуфта шуд баҳромиёро
 Чунон к-аз равшанӣ сарсомиёро.
 Зи чандоне халоиқ кас нараста,
 Магар Баҳрому баҳре чанд хаста.
 Зи шерӣ⁶⁴⁸ кардани Баҳрому зӯраш,
 Чаҳон афганд чун Баҳроми Гӯраш.
 Ҳар он сурат, ки худро чашмзад ёфт,
 Зи чашми нек дидан чашми бад ёфт.
 Надидам кас, ки худро диду нашкаст,
 Дуруст он монд, к-ӯ аз чашми худ раст.
- 2230 Чу аз Хусрав инон печид Баҳром,
 Ба коми душманон шуд кому ноком.
 Чаҳон хирман басте донад чунин сӯхт,
 Мушаъбадро набояд бозӣ омӯхт.
 Қадомин сарвро дод ӯ баландӣ,
 Қи бозаш ҳам надод аз дардмандӣ?
 Қадомин сурхгулро, к-ӯ бипарвард,
 Надодаш оқибат ранги гули зард?
 Ҳама луқма шакар натвон фуру бурд,
 Гаҳе софӣ тавон хӯрдан, гаҳе дурд.
- 2235 Чу шодирову ғамро ҷой рӯбанд,
 Ба ҷое сар, ба ҷое пой кӯбанд.
 Ба ҷое сози мутриб баркашад соз,
 Ба ҷое мӯягар бардорад овоз.
 Ҳар овозе, ки ҳаст аз созу аз сӯз,
 Дар ин гунбад, ки мебинӣ ба як рӯз,
 Танӯре сахт гарм аст ин алафхор,
 Ту хоҳӣ,
 пургулаш кун, хоҳ пурхор.
 Чаҳон бар аблақе тавсан⁶⁴⁹ савор аст.
 Лагад хӯрдан аз ӯ ҳам дар шумор аст.

2240 Фалак бар сабзхинге тундхез аст,
Зи роҳаш ақро⁶⁵⁰ ҷои гурез аст.
Нашояд бар касе кард устуворӣ,
Қи нанмудаст бо кас созгорӣ.
Чу бар Баҳроми Чӯбин тунд шуд бахт,
Ба Хусрав монд ҳам шамшеру ҳам тахт.
Сӯи Чин шуд бар абрӯ чин сиришта,
Изо ҷоъул қазо бар сар навишта.
Ситам танҳо на бар чун ӯ касе рафт,
Дар ин парда чунин бозӣ бәсе рафт.

БАР ТАХТ НИШАСТАНИ ХУСРАВ БОРИ ДҶУМ

2245 Чу сар баркард моҳ аз бурчи моҳӣ,
Маҳи Парвез шуд дар бурчи шоҳӣ.
Зи Савраш Зӯхра в-аз Харчанг Бирчис
Саодат дода аз таслису тасдис.
Зи паргори Ҳамал хуршеди манзур
Ба Далв андар фиғанда бар Зухал нур.
Аторуд карда з-аввал хатти Чавзо,
Сӯи Миррихи шерафган тамошо.
Занаб Миррихро мекарда дар кос,
Шуда чашми Зухал ҳамкосаи⁶⁵¹ рос.

2250 Бад-ин толеъ, к-аз ӯ пирӯз шуд бахт,
Малик биншаст бар пирӯзагун тахт.
Баровард аз сапедӣ то⁶⁵² сиёҳӣ,
Зи мағриб то ба машриқ номи шоҳӣ.
Чу шуд кори мамолик барқарораш,
Қавитар гашт рӯз аз рӯзгораш.
Қашид аз хок тахте бар сурайё,
Дар ӯ гавҳар ба киштӣ, дур ба дарьё.
Чунон, к-аз бас гуҳарҳои ҷаҳонтоб
Ба шаб тобандатар будӣ зи маҳтоб,

- 2255 Бар он тахти муборак шуд чу шерон,
 Муборак бод гуфтандаш далерон.
 Чаҳон хуррам шуд аз накши нигинаш,
 Фуру хонд офариниш офаринаш.
 Зи акси ончунон равшанчанобе
 Хуросонро дарафзуд офтобе.
 Шуд овози нишоту шодкомӣ
 Зи Марви шоҳчон то Балхи бомӣ.
 Чу фаррух шуд бад-ӯ ҳам тахту ҳам тоҷ,
 Даромад ғамзаи Ширин ба тороч.
- 2260 На он ғамро зи дил шоист рондан,
 На ғампардозро шоист хондан.
 Ба ҳукми он ки Марьямро нигаҳ дошт,
 К-аз ӯ бар авчи Исо пойгаҳ дошт.
 Агарчи подшоҳӣ буду ганчаш,
 Зи беёрӣ паёпай буд ранчаш.
 Намегӯям тараб ҳосил намекард,
 Тараб мекард, лек аз дил намекард.
 Гаҳе қасди набиди хом⁶⁵³ кардӣ,
 Гаҳе аз гирья май дар чом кардӣ.
- 2265 Гаҳе гуфтӣ ба дил, к-«Эй дил, чӣ хоҳӣ
 Зи олам⁶⁵⁴? Ошиқӣ ё подшоҳӣ?
 Ки ишқу мамлакат н-ояд ба ҳам рост,
 Аз ин ҳар ду яке мебоядат хост.
 Чӣ хуш гуфтанд шерон бо палангон,
 Ки хар курра кунад ё роҳи Зангон?
 Маро бо мамлакат гар ёр будӣ,
 Дилам з-ин мулк бархурдор будӣ.
 Бихаррам,
                   гар фурушад бахти бедор
 Ба сад мулки Хутан як мӯи дилдор.
- 2270 Шабе дар боғ будам хуфта бо ёр,
 Ба болин барнишаста бахти бедор.
 Чу бахтам хуфту ман бедор гаштам,
 Бад-ин сон бе дилу бе ёр гаштам.

- Кучо он нав ба нав маҷлис ниҳодан,
Биҳишти ошиқонро дар кушодан?
Нишастан бо парирӯени чун нӯш,
Шаҳаншоҳи парирӯён дар оғӯш?
Кучо Ширину он ширинзабонӣ,
Ба ширинӣ чу оби зиндагонӣ?
- 2275 Кучо он айшу он шабҳо нахуфтан,
Ҳама шаб то саҳар афсона гуфтан?
Кучо он тоза гулбарги шакарбор,
Шакар чидан зи гулбаргаш ба хирвор?
Арӯсиро бад-он рӯин ҳисорӣ
Зи бозӯ сохтан симин иморӣ?
Гаҳаш чун гул ниҳодан рӯй бар рӯй,
Гаҳаш бастан чу сунбул мӯй бар мӯй?
Гаҳе мастӣ шикастан бар хумораш,
Гаҳе пинҳон кашидан дар канораш?
- 2280 Гаҳе хӯрдан маи чун хуни бадхоҳ,
Гаҳе такъя задан бар маснади моҳ?
Суханҳое, ки гуфтам, ё шунидам,
Ҳаёле буд ё хобе, ки дидам.
Маро гӯянд, хандон шав чу хуршед,
Ки андӯҳ барнатобад чои Ҷамшед.
Даҳан⁶⁵⁵ пурхандаи хуш чун тавон кард,
Дар ӯ ё ханда гунҷад ё дами сард?
Киро чӯям, киро хонам ба фаръёд?
Баҳоре буду бирбудаш зи ман бод.
- 2285 Ҳаёл аз ночавонмардӣ ҳама рӯз
Ба ишва мефизояд бар дилам сӯз⁶⁵⁶.
Зи беҳасмӣ гар афзун гашт ганҷам,
Зи беёрӣ дарафзудааст ранҷам.
Ман он мурғам,
ки афтодам ба ноком
Зи пашмин хона дар абрешимин дом.
Чу ман сӯи гулистон рой дорам,
Чӣ суд ар банди зар бар пой дорам?

- На банд аз пой мешояд буридан,
На бо ин банд мешояд паридан.
- 2290 Ғами як тан маро худ нотавон кард,
Ғами чандин кас охир⁶⁵⁷ чун тавон х(в) ард?
Маро бояд, ки сад ғамхор бошад,
Чу ман сад ғам хӯрам, душвор бошад.
Зи хар баргираму бар худ ниҳам бор,
Харонро ханда меояд бад-ин⁶⁵⁸ кор.
Маҳу хуршедро бар фарши хокӣ
Зи чамъият расид ин тобнокӣ.
Парокандадилам, бе нур аз онам,
Наям маҷмӯъ, дилранчур аз онам.
- 2295 Ситора⁶⁵⁹ низ ҳам райҳони боғанд,
Пароканданд, аз он ноқис чароғанд.
Шарора з-он надорад партави шамъ,
Ки ин нури парокандасту он чамъ.
Нахоҳад дил, ки тоҷу тахт гирам,
Нахоҳам ман, ки бо дил сахт гирам.
Дили торикрӯзамро шаб омад,
Тани беморхезамро таб омад.
Намешуд муш дар сӯрохи каждум,
Ба ёрӣ чойрӯбе баст бар дум.
- 2300 Сиёҳак буд зангӣ худ ба дидор,
Ба сурхӣ⁶⁶⁰ мезанад чун гашт бемор».
Дигар раҳ бонг бар худ зад ба тундӣ,
Ки «Бо давлат нашоҷад кард кундӣ.
Чу давлат ҳаст,
                                бахт ором гирад,
Зи давлат бо ту чонон чом гирад.
Сар аз давлат кашидан, сарварӣ нест,
Ки бо давлат касеро доварӣ нест.
Қас аз бедавлатӣ коме наёбад,
Беҳ аз давлат фалак номе наёбад.
- 2305 Ба давлат ёфтаи шоҷад ҳама ком,
Чу дона ҳаст, мурғ ояд фаро дом.

Ту гандум кор, то ҳастӣ бар орад,
Гиё худ дар миён дасте барорад.
Ба ҳар коре-дар аз давлат бувад нур,
Ки бод аз кори мо бедавлатӣ дур!»
Басе бархонд аз ин афсона бо дил,
Чу ишқ омад, кучо сабру кучо дил?
Сабури кард бо ғамҳои дурӣ,
Ҳам охир шодмон шуд з-он сабури.

НОЛИДАНИ ШИРИН ДАР ҶУДОИИ ХУСРАВ

- 2310 Чунин дар дафтар овард он сухансанҷ,
Ки бурд аз ўстодӣ дар сухан ранҷ,
Ки чун Ширин зи Хусрав бозпас монд,
Дилаш дар банду ҷонаш дар ҳавас монд:
Зи бодоми тар оби гул барангехт,
Гулобе бар гули бодом мерехт,
Ба сони гўсфанди кушта бар ҷой
Фурӯ афтода мезад даст бар пой.
Тан аз бетоқатӣ пардохта зўр,
Дил аз тангӣ шуда чун дидаи мўр.
- 2315 Ҳаво бар бод дода хирманашро,
Гирифта хуни дида⁶⁶¹ доманашро.
Чу зулфи хеш беором гашта,
Чу мурғе пойбанди дом гашта.
Шуда з-андешаи ҳичрони ёраш
Зи баҳри дида пургавҳар канораш.
Гаҳе аз пой меафтод чун маст,
Гаҳ аз бедод мезад даст бар даст⁶⁶².
Дилаш ҳарроқои оташзане дошт,
Бад-он оташ сари дудафгане дошт.
- 2320 Магар дудаш равад з-он сӯ,
ки дил буд,
Ки афтад бар сари пӯшидаҳо дуд.

- Кушода риштаи гавҳар зи дида,
 Мижа чун ришта дар гавҳар кашида.
 Зи хоб эмин, ҳавасҳои димоғаш,
 Зи беҳобӣ шуда чашму⁶⁶³ чароғаш.
 Даҳан хушку лаб аз гуфтор баста,
 Зи дида бар сари гавҳар нишаста.
 Саҳисарваш чу барги бед ларзон,
 Шуда з-ӯ нофа косид, нифа арзон.
- 2325 Замоне бар замин ғалтид ғамнок,
 Зи мушкинчаъд мушк афшонд бар хок.
 Чу насрин баркушода нохуне чанд,
 Ба насрин барги гул аз лола меканд,
 Гаҳе бар шаккар аз бодом зад об,
 Гаҳе хонд фундукро ба унноб.
 Гаҳе чун гӯй ҳар сӯ медавидӣ,
 Гаҳе бар ҷой чун чавгон хамидӣ.
 Намак дар дидаи⁶⁶⁴ беҳоб мекард,
 Зи наргис лоларо сероб мекард.
- 2330 Дарахте баршуда чун гунбади нур,
 Гудозон гашт чун дар об кофур.
 Баҳоре тоза чун рахшанда маҳтоб,
 Зи ҳам бугсуст чун бар хок симоб.
 Шабехуни ғам омад бар раҳи дил,
 Шикаст афтод бар лашкаргаҳи дил.
 Қамирсозони меҳнат барнишастанд,
 Язақдорони тоқатро шикастанд.
 Зи бунгоҳи чигар то қалби сина
 Ба ғорат шуд хазина бар хазина.
- 2335 Ба сад чаҳд аз миён султони чон раст,
 Валек он гаҳ ки хидматро⁶⁶⁵ миён баст.
 Гаҳе дилро ба нафрин ёд кардӣ⁶⁶⁶,
 Зи дил чун бедилон фаръед кардӣ⁶⁶⁷.
 Гаҳе бо бахт гуфтӣ,
 к-«Эй ситамгор,
 Накардӣ, то туй, з-ин зишттар кор.

- Муродеро, ки дил бар вай ниҳодӣ,
 Ба даст овардиву аз даст додӣ.
 Фурӯ шуд ногаҳон поят ба ганче,
 Зи даст афшондияш бе пойранче.
- 2340 Баҳореро, ки дар бар вай кушодӣ,
 Рабудӣ гул, ба дил хораш ниҳодӣ.
 Чароғе, к-аз ҷаҳонаш баргузидӣ,
 Туро доданду бодаш дардамидӣ.
 Ба оби зиндагонӣ даст кардӣ,
 Ниҳон шуд лочарам, к-аз вай нах(в) ардӣ.
 Зи матбах баҳра ҷуз оташ набудат
 В-аз он оташ нишоти х(в) аш набудат.
 Аз он оташ баромад дудат акнун,
 Пушаймонӣ надорад судат акнун».
- 2345 Гаҳе фаррух сурӯши осмонӣ
 Дилаш додӣ, ки ёбӣ комронӣ.
 Гаҳе деви ҳавас мебурдаш аз роҳ
 Ки мебоист рафтан бар паи шоҳ.
 Чу бисьёре дар ин меҳнат ба сар бурд,
 Ҳам охир з-он миён киштӣ бадар бурд.
 Ба сад зорӣ зи хоки роҳ бархост,
 Зи бас хорӣ шуда бо хоки раҳ рост.
 Ба даргоҳи Меҳинбону гузар кард,
 Зи кори шоҳ бонуро хабар кард.
- 2350 Дили бону мувофиқ шуд дар ин⁶⁶⁸ кор,
 Насиҳат карду пандаш дод бисьёр.
 Ки «Собир шав дар ин ғам рӯзаке чанд,
 Намонад ҳеч кас ҷовид дар банд.
 Набояд тездавлат буд чун гул,
 Ки оби тезрав зуд афғанад пул.
 Чу ғӯй афтону хезон беҳ бувад кор,
 Ки ҳар кас,
- к-ӯ фитад, хезад дигар бор.
- Нарӯяд ҳеч тухме, то нагандад,
 На коре баркушояд, то набандад.

- 2355 Мурод он беҳ, ки дер ояд фаро даст,
 Ки ҳар кас зудхӯр шуд, зуд шуд маст.
 Набояд роҳрав, к-ӯ зуд ронад.
 Ки ҳар к-ӯ зуд ронад, зуд монад.
 Харе, к-ӯ шаст ман баргирад осон,
 Зи шасту панҷ ман набвад ҳаросон.
 Набинӣ абр, к-ӯ тундӣ намояд,
 Бигирьяд сахту он гаҳ баркушояд.
 Бибояд сохтан бо сахтӣ акнун,
 Қӣ донад кори фардо чун бувад, чун?
- 2360 Басе дар кори Хусрав ранҷ дидӣ,
 Басе хориву⁶⁶⁹ душворӣ кашидӣ.
 Агар суде нахӯрдӣ з-ӯ зиён нест,
 Бувад нохӯрда яхнӣ, бок аз он нест.
 Чу вақт ояд, ки об ояд фаро зер,
 Намонад давлатат дар корҳо дер.
 Бад аз нек он гаҳе ояд падидаат,
 Ки куфл аз кор букшояд калидата.
 Басе дебо, ки ёбӣ сурху зардаш,
 Кабуду азрак ояд дар навардаш.
- 2365 Басо дурчо, ки бинӣ гардфарсой,
 Бувад ёкут ё пирӯзаро чой».
 Чу бону з-ин сухан лахте фуру гуфт,
 Бути бесабр шуд бо собирӣ чуфт.
 В-аз ин дар низ Шопури хирадманд
 Ба кор овард бо ӯ нуктае чанд.
 Дилашро дар сабури банд карданд,
 Ба ёди Хусраваш хурсанд карданд.
 Шикобо шуд дар ин ғам рӯзгоре,
 На дар тан дил, на дар давлат қарорс

ВАСИЯТ ҚАРДАНИ МЕҲИНБОНУ ШИРИНО

- 2370 Меҳинбону дилаш додӣ шабу рӯз,
 Бад-он то нашканад моҳи шабафрӯз.

- Яке рӯзаш ба хилват пеши худ хонд,
 Ки умраш остин бар давлат афшонд.
 Калиди ганҷо додаш, ки «Баргир,
 Ки пешат мурд хоҳад модари пир».
 Даромад кори андомаш ба сустӣ,
 Ба беморӣ кашид аз тандурустӣ,
 Чу рӯзе чанд бар вай ранҷ шуд чир,
 Тан аз ҷон сер шуд, ҷон аз ҷаҳон сер.
- 2375 Ҷаҳон аз ҷони ширинаш ҷудо кард,
 Ба Ширин ҳам ҷаҳон ҳам ҷон раҳо кард.
 Фуру рафт офтобаш дар сиёҳӣ,
 Буна дар хок бурд аз тахти шоҳӣ.
 Чунин аст офариниширо вилоят,
 Ки бошад ҳар баҳореро ниҳоят.
 Наёмад шишае аз санг дар даст,
 Ки боз он шишаро ҳам санг нашкаст.
 Фигон з-ин чарх, к-аз найрангсозӣ
 Гаҳе шиша кунад, гаҳ шишабозӣ.
- 2380 Ба аввал аҳд занбӯр ангабин кард,
 Ба охир аҳд боз он ангабин х(в)ард.
 Бад-ин қолаб, ки бодаш дар кулоҳ аст,
 Машав ғарра, ки муште хоки роҳ аст.
 Зи боде, к-ӯ кулоҳ аз сар кунад дур,
 Гиёҳ осуда бошад, сарв ранҷур.
 Бад-ин хон,
                   к-ӯ бино бар бод дорад,
 Машав ғарра⁶⁷⁰, ки бад бунъед дорад.
 Чӣ мепечӣ дар ин доми гулӯпеч.
 Ки ҷавзе⁶⁷¹ пуда бинӣ дар миён ҳеч.
- 2385 Чу рӯбоҳону харгӯшон манеҳ гӯш,
 Ба рӯбаҳбозии ин хобхаргӯш.
 Басо шери шикору гурги ҷангӣ,
 Ки шуд дар зери ин рӯбаҳпалангӣ.
 Назар кардам зи рӯи таҷрибат, ҳаст
 Хушиҳои ҷаҳон чун хориши даст.

- Ба⁶⁷² аввал дастро хориш х(в) аш афтад,
 Ба охир даст бар даст оташ афтад.
 Ҳамэдун чоми гетӣ хушгувор аст,
 Ба аввал мастиву охир хумор аст.
- 2390 Раҳо кун ғам, ки дунъё ғам наярзад,
 Мақун шодӣ, ки шодӣ ҳам наярзад.
 Агар хоҳӣ ҷаҳон дар пеш кардан,
 Шикамворе нахоҳӣ беш х(в) ардан.
 Гарат сад ганҷ ҳаст, ар як дирам нест,
 Насибат з-ин ҷаҳон чуз як шикам нест.
 Ҳаме то пой дорад тандурустӣ,
 Зи сахтиҳо нагирад табъ сустӣ.
 Чу баргардад мизоч аз истиқомат,
 Ба душворӣ ба даст ояд саломат.
- 2395 Даҳон чандон намояд нӯшхандӣ⁶⁷³,
 Ки ёбад⁶⁷⁴ дар табиат нӯшмандӣ⁶⁷⁵.
 Чу гирад ноумедӣ мардро гӯш,
 Қунад роҳи раҳиро фаромӯш.
 Ҷаҳон заҳр асту хӯи талхнокаш,
 Ба камхӯрдан тавон раст аз ҳалокаш.
 Машав пурхора чун кирмон дар ин гӯр⁶⁷⁶,
 Ба камхӯрдан камар⁶⁷⁷ дарбанд чун мӯр.
 Зи камхӯрдан касеро таб нагирад,
 Зи пурхӯрдан ба рӯзе сад бимирад.
- 2400 Ҳаром омад алаф тороч кардан,
 Ба дору табъро мӯхточ кардан.
 Чу бошад хӯрдани нон гулшакарвор,
 Набошад табъро бо гулшакар кор.
 Чу гулбун ҳар чӣ бугзорӣ, бихандад,
 Чу хӯрдӣ,
   гар шакар бошад, бигандад.
 Чу дунъёро нахоҳӣ, чанд ҷӯй,
 Бад-ӯ пӯй, бади ӯ чанд гӯй.
 Ғами дунъё касе дар дил надорад,
 Ки дар дунъё чу мо манзил надорад.

- 2405 Дар ин сахро касе, к-ӯ чойгир аст,
 Зи муште обу нонаш⁶⁷⁸ ногузир аст.
 Мақун дилтангӣ, эй шахсат гиле⁶⁷⁹ танг,
 Қи бад бошад гиле тангу диле⁶⁸⁰ танг.
 Чаҳон аз номи он кас нанг дорад,
 Қи аз баҳри чаҳон дил танг дорад.
 Ғами рӯзӣ махӯр, то рӯз монад,
 Қи худ рӯзирасон рӯзӣ расонад⁶⁸¹.
 Фалак бо ин ҳама номусу найранг,
 Шабу рӯз аблаке дорад куҳанланг.
- 2410 Бар ин аблақ, ки омад-шуд гузинад,
 Чу ин омад фуруд, он барнишинад.
 Дар ин селоби ғам, к-аз мо падар бурд,
 Писар чун зинда монад, чун падар мурд!
 Қасе, к-ӯ хуни ҳиндӯе бирезад,
 Чу ворис бошад⁶⁸², он хун барнахезад.
 Чӣ фарзандӣ ту бо ин турктозӣ,
 Қи ҳиндӯи падаркушро навозӣ.
 Бизан тире бар ин кӯжи камонпушт,
 Қи чандин пушт бар пушти⁶⁸³ ту ро кушт.
- 2415 Фалакро то камон бе зеҳ нагардад,
 Шикори кас дар ӯ фарбеҳ нагардад.
 Гавазноро, ки раҳ бар шер бошад,
 Гиё дар зери по шамшер бошад.
 Ту эмин чун шудӣ бар мондани хеш,
 Қи дорӣ бод дар пас, чоҳ дар пеш.
 Мабош эмин, ки ин даръеи хомӯш
 Накардаст одамихӯрдан фаромӯш.
 Қадомин рабъро бинӣ рабеъе,
 Қ-аз он букъа бурун н-ояд бақеъе.
- 2420 Чаҳон он беҳ, ки доно талх гирад,
 Қи ширинзиндагонӣ талх мирад.
 Қасе

к-аз зиндагӣ бо дарду доғ аст,
 Ба вақти марг хандон чун чароғ аст.

Сароне, к-аз чунин сар пурфусунанд,
Чу гул гарданзанонро даст бӯсанд,
Агар воиз бувад, гӯяд, ки чун коҳ
Ту бифган⁶⁸⁴, то манаш бардорам аз роҳ,
В-агар зоҳид, бувад сад мурда, кӯшад,
Ки ту берун кунӣ, то ӯ бипӯшад.

2425 Чу н-омад дар чаҳон поянда чизе
Ҳама мулки чаҳон н-арзад пашизе
Раҳоварди адам раҳтӯшаи хок
Сиришти софӣ омад гавҳари пок.
Чунин гуфтанд доноёни хушёр,
Ки неку бад ба марг ояд падидор.
Басо зан ном, к-он чо мард ёбӣ,
Басо мардо, ки рӯяш зард ёбӣ.
Худовандо,

чу ояд пой бар санг,

Фитад киштӣ дар он гирдобаи танг,
2430 Низомиро ба осоиш расонӣ,
Бубахшиву ба бахшоиш расонӣ!

НИШАСТАНИ ШИРИН БА ПОДШОҲӢ

Чу бар Ширин муқаррар гашт шоҳӣ,
Фуруғи мулк бар маҳ шуд зи моҳӣ.
Ба инсофаш раият шод гаштанд,
Ҳама зиндониён озод гаштанд.
Зи мазлумони олам чавр бардошт,
Ҳама оини чавр аз давр бардошт.
Зи ҳар дарвозае бардошт боце,
Начуст аз ҳеч деҳқоне хироче.

2435 Мусаллам кард шаҳру рӯсторо,
Қи беҳтар дошт аз дунё дуоро.
Зи адлаш боз бо теҳу шуда хеш,
Ба як чо об хӯрда гург бо меш.

- Раият ҳар чӣ буд аз дуру пайванд,
 Ба дину доди⁶⁸⁵ ӯ хӯрданд савганд.
 Фарохӣ дар чаҳон чандон асар кард,
 Ки як дона ғала сад бештар кард.
 Ният чун нек бошад подшоро,
 Гуҳар хезад ба ҷои гул гиёро.
 2440 Дарахти бадният хӯшидашоҳ аст,
 Шаҳи некуниятро пай фарох аст.
 Фарохиҳову тангиҳои атроф
 Зи адли подшоҳи худ занад лоф.
 Зи⁶⁸⁶ чашми подшоҳ афтод рое,
 Ки бадрой кунад дар подшой.
 Чу Ширин аз шаҳаншаҳ беҳабар буд,
 Дар он шоҳӣ дилаш зеру забар буд.
 Агарчи давлати кайхусравӣ дошт,
 Чу мадхушон сари саҳроравӣ дошт.
 2445 Хабар пурсид аз ҳар корвоне.
 Магар, к-орандаш аз Хусрав нишоне.
 Чу оғаҳ шуд, ки шоҳи муштарибахт
 Расонид аз замин бар осмон тахт,
 Зи ганҷаафшониву гавҳарнисорӣ
 Ба ҷой овард расми дӯстдорӣ.
 Валек аз кори Марьям тангдил буд,
 Ки Марьям дар таассуб сангдил буд.
 Маликро дода буд дар Рум савганд,
 Ки бо кас дарнасосад меҳру⁶⁸⁷ пайванд.
 2450 Чу Ширин аз чунин талхӣ хабар ёфт,
 Нафасро з-ин ҳикоят талхтар ёфт.
 Зи дилкӯрӣ ба кори дил фуру монд,
 Дар он меҳнат чу ҳар дар гил фуру мснд.
 Дар он як сол, к-ӯ фармондиҳӣ кард,
 На мурғе,
     балки мӯреро наёзард.
 Дилаш чун чашми шӯхаш хуфтагӣ дошт,
 Хама кораш чу зулф ошуфтагӣ дошт.

- Хаметарсид, к-аз шӯридароӣ
Кунад номуси адлаш бевафой.
2455 Чуз он чора надид он сарви чолок,
К-аз он даъвӣ кунад девони худ пок.
Кунад танҳоравӣ дар кори Хусрав,
Ба танҳой хӯрад тимори Хусрав.
Набуд аз рои сусташ пой барҷой,
Ки бедил буду бедил ҳаст берой.
Ба мавлое супурд он подшоҳӣ,
Дилаш⁶⁸⁸ сер омад аз соҳибкулоҳӣ.

ОМАДАНИ ШИРИН БА МАДОИН

- Ба Гулгуни раванда рахт барбаст,
Зада Шопур дар фитроки ӯ даст.
2460 В-аз он хубон,
чу дар раҳ пой бифшурд,
Канизе чандро бо хештан бурд,
Ки дар ҳар ҷой бо ӯ ёр буданд,
Ба ранҷу роҳаташ ғамхор буданд.
Басе бардошт аз дебову динор,
Зи чинси чорпоён низ бисъёр.
Зи гову гӯсфанду аспу уштур
Чу даръё карда кӯҳу даштро пур.
В-аз он ҷо сӯи қаср омад ба таъчил,
Паси ӯ чорпоён мил дар мил.
2465 Дигар раҳ дар садаф шуд лӯълӯи тар,
Ба санги хеш тан дардод гавҳар.
Ба ҳури⁶⁸⁹ ҳиндувон омад хазина,
Ба сангистони ғам рафт обгина.
Аз он дурри хушоб он санги сӯзон
Чу оташгоҳи мӯъбад шуд фурузон.
Зи рӯи ӯ, ки буд хуррам баҳоре,
Шуд он оташкада чун лозазоре.

- Зи гармӣ, к-он ҳаво дар кори ӯ буд,
 Ҳаво, гуфтӣ, ки гармидори ӯ буд.
 2470 Малик донист, к-омад ёр наздик,
 Бидид уммедро дар кор наздик.
 Зи Марьям буд дар хотир ҳаросаш,
 Ки Марьям рӯзу шаб медошт посаш.
 Ба маҳд оварданаш руҳсат намеёфт,
 Ба рафтани низ ҳам⁶⁹⁰ фурсат намеёфт.
 Ба пайгоме қаноат кард аз он моҳ,
 Ба боде дил ниҳод аз хоки он роҳ.
 Набудӣ як замон бе ёди дилдор
 В-аз он андеша мепечид чун мор.

ОГОҲИИ ХУСРАВ АЗ МАРГИ БАҲРОМИ ЧУБИН

- 2475 Чу шоҳаншоҳи субҳ омад бар авранг,
 Сипоҳи Рум зад бар лашкари ранг.
 Баромад Юсуфе норинҷ дар даст,
 Турунчи маҳ Зулайховор бишкаст.
 Шуд аз чашми фалак найрангсозӣ,
 Кушод абруйҳо⁶⁹¹ дар дилнавозӣ.
 Дари пирӯзагун гунбад кушоданд,
 Ба пирӯзӣ чаҳонро мужда доданд.
 Замона эмин аз ғавғову фаръед,
 Замин осуда аз ташнеъу бедод.
 2480 Ба фоли фарруху перояи нав
 Ниҳода хусравонӣ тахти Хусрав.
 Саропарда ба сидра сар кашида,
 Самотине ба гардун баркашида.
 Ситода Қайсару Ҳокону Фағфур
 Як омоч аз бисоти пешгаҳ дур,
 Ба ҳар гӯша муҳайё карда чое,
 Бар ӯ зонӯ зада кишвархудое.

Тарафдорон,

ки саф дар саф кашиданд,
Зи ҳайбат⁶⁹² пушти пой хеш диданд.

2485 Қасе,

к-аш дар дил омад сар буридан,
Наёраст аз сиёсат боздидан.

Зи бас гавҳар камарҳои шабафрӯз

Дари густохбинӣ баста бар рӯз.

Қабо баста камардорони чун пил,

Камарбанде зада миқдори даҳ мил.

Дар он саф,

к-оташ аз бим об гаштӣ,

Сухан гар зар будӣ, симоб гаштӣ,

Нишаста Хусрави Парвиз бар тахт,

Чавонфарру чавонтабъу чавонбахт.

2490 Дурӯя гирди⁶⁹³ тахти подшоиш

Кашида саф⁶⁹⁴ ғуломони сароиш.

Зи хомӯшӣ дар он зарринапаргор

Шуда нақши ғуломон нақши девор.

Заминро зери тахт ором дода,

Ба расми хос бори ом дода.

Ба фатҳулбоби давлат бомдодон

Зи дар пайке даромад сахт шодон.

Замин бӯсиду гуфто:⁶⁹⁵ «Шодмон бош,

Ҳамеша дар ҷаҳон шоҳи ҷаҳон⁶⁹⁶ бош!

2495 Ту зарринбаҳра бош аз тахти заррин,⁶⁹⁷

Қи чӯбинбаҳра⁶⁹⁸ шуд Баҳроми Чӯбин.

Нишот аз хонаи чӯбин бурун тохт,

Қи Чӯбин хона аз душман бипардохт».

Шаҳаншаҳ аз дили сангини айём

Масал зад бар тани чӯбини Баҳром,

Қи то бар мо замона чӯбзан буд,

Фалак чӯбакзани чӯбинатан буд.

Чу чӯби давлати мо шуд баровар,

Маҳи Чӯбина чӯбин шуд ба ховар.

- 2500 На ин Бахром, агар Бахроми Гӯр аст,
 Саранҷом аз ҷаҳонаш бахра гӯр аст.
 Агар Бахроми Гӯре рафт аз ин дом,
 Биё, то бингарӣ сад гӯри Бахром.
 Ҷаҳон то дар ҷаҳон ёриш мекард,
 Таманнои ҷаҳондориш мекард.
 Кучо он шер, к-аз шамшергири
 Чу мастон⁶⁹⁹ кард бо мо шергири?
 Кучо он теғ, к-оташ дар ҷаҳон зад,
 Тапонча бар дарафши ковиён зад.
- 2505 Басо фарзонро,⁷⁰⁰ к-ӯ шерзод аст,
 Фиреби хокиён⁷⁰¹ бар бод додаст.
 Басо гурги ҷавон, к-аз рӯбаҳи пир
 Ба афсун баста шуд дар доми нахчир.⁷⁰²
 Аз он бар гург рӯбахрост шоҳӣ,
 Ки рӯбаҳ дом бинад, гург моҳӣ.
 Басо шах, к-аз фиреби ёфтагӯён
 Хусуматро шавад бевақт ҷӯён.
 Саранҷом аз шитоби хомтадбир
 Ба ҷои парниён бар дил ниҳад тир.
- 2510 Зи мағрури кулоҳ аз сар шавад дур,
 Мабодо кас ба зӯри хеш мағрур!
 Ҷароғ арчи зи равған нур гирад,
 Басе бошад,
     ки аз равған бимирад.
 Хӯришҳоро намак рӯ тоза дорад,
 Намак бояд, ки низ андоза дорад.
 Махӯр чандон, ки хурмо хор гардад,
 Гувориш дар даҳан мурдор гардад.
 Чунон хӯр, к-аз заруратҳои ҳолат
 Ҳароми дигарон бошад ҳалолат.
- 2515 Муқимеро, ки ин дарвоза бояд,
 Ғаму шодишро андоза бояд.
 Маҷӯ болотар аз даврони худ ҷой,
 Макаш беш аз гилеми хештан пой.

- Чу даръё бармазан мавче, ки дорӣ,
 Мапар болотар аз авче, ки дорӣ.
 Ба қадри шуғли худ бояд задан лоф,
 Ки зардӯзӣ надонад бўрьёбоф.
 Чӣ некӯ достоне зад ҳунарманд:
 «Ҳалила бо ҳалила, қанд бо қанд».
- 2520 На фаррух шуд ниҳоди нав ниҳодан,
 Раҳу расми куҳан барбод додан.
 Ба қандили қадимон-дар задан санг,
 Ба колои ятимон-бар задан чанг.
 Ҳар он, к-ӯ кишт тухме, кишта бар дод,
 На ман гуфтам, ки дона з-ӯ хабар дод.
 На ҳар тухме дарахте рост рӯяд,
 На ҳар руде суруде рост гӯяд.
 Ба сарҳангӣ ҳамоил кардани теғ,
 Басо маҳро, ки пӯшад чеҳра дар меғ,
- 2525 Ту⁷⁰³ хунрезе мабин, к-ӯ шер гирад,
 Ки хунаш гирад, арчи дер гирад.
 Аз ин аблақсавори нимзангӣ,
 Ки дар зер аблақе дорад дурангӣ,
 Мабош эмин, ки бо хӯи паланг аст,
 Кучо якдил шавад, к-охир дуранг аст?
 Ситам дар мазҳаби давлат раво нест,
 Ки давлат бо ситамгор ошно нест.
 Ҳаре дар коҳдон афтод ногоҳ,
 Нагӯям вой бар хар, вой бар коҳ!
- 2530 Мағас бар хони ҳалво кай кунад пушт,
 Ба анцире ғуробе чун⁷⁰⁴ тавон кушт?
 Ба сими дигарон заррин макун кох,
 К-аз ин⁷⁰⁵ дин раҳна гардад,
киса сӯроҳ.
 Нигаҳ дор андар ин ошуфта бозор
 Қадини козур аз норинчи аттор,
 Машав хомӯш, чу кор афтад ба зорӣ,⁷⁰⁶
 Ки бошад хомӯшӣ навъе зи ёрӣ.

- Шунидастам,⁷⁰⁷ ки дар занчири омон
 Яке⁷⁰⁸ будаст аз ин⁷⁰⁹ ошуфтано мон.
- 2535 Чу бо ӯ сохтӣ но болиге чанг,
 Ба болиғтар касе бардоштӣ санг.
 Бипурсиданд, к-«Аз тифлон хӯри хор,
 Зи пирон кин кашӣ, чун бошад ин кор?»
 Ба ханда гуфт: «Агар пирон наханданд,
 Кучо тифлон ситамгорӣ писанданд?
 Чу даст аз пой нохушнуз бошад,
 Ба чурми пой сар мохуз бошад.
 Ба ҷабборӣ мабин дар ҳеч дарвеш,
 Ки ӯ ҳам мӯхташам бошад бари хеш.
- 2540 Зи айби некмардум дида бардӯз,
 Ҳунар дидан зи чашми бад маёмӯз.⁷¹⁰
 Ҳунар бинад чу айб ин чашми ҷосус,
 Ту чашми зоғ бин,
 на пой товус.
- Туро ҳарфе ба сад тазвир дар мушт,
 Манеҳ бар ҳарфи кас беҳуда ангушт.
 Ба айби хеш як дида намоӣ,
 Ба айби дигарон сад-сад кушоӣ.
 На кам з-оинаӣ дар⁷¹¹ айбҷӯӣ,
 Ба⁷¹² оина раҳо кун сахтрӯӣ.
- 2545 Ҳафози оина ин як ҳунар бас,
 Ки пеши кас нагӯяд ғайбати кас.
 Чу соя рӯсиёҳ он кас нишинад,
 Ки вопас гӯяд он-ч аз пеш бинад.
 Нашояд дид хасми хешро хурд,
 Ки нард аз хомдастон кам тавон бурд.
 Машав ғарра бар он харгӯши зарфом,
 Ки бар ханчар нигорад марди рассом,
 Ки чун шерон бад-он ханчар ситезанд,
 Бад-ӯ хуни басе харгӯш резанд.
- 2550 Дар оби нармрав мангар ба хорӣ,
 Ки тунд ояд гаҳи зинҳорхорӣ.

Бар оташ дил манех,
к-ӯ рух фурузад,
Қи вақт ояд, ки сад хирман бисӯзад.
Ба густохӣ мабин дар хандаи шер,
Қи на дандон намояд, балки шамшер.
Ҳар он кас,

к-ӯ занад лофи далерӣ,
Зи чанги шер ёбад номи шерӣ.
Чу кинхоҳӣ зи Хусрав кард Баҳром,
Зи кини хусравон хусрав шудаш ном.
2555 Бех, ар бо кам зи худ худро насанҷӣ,
Қ-аз афкандан ва з-афтодан биранҷӣ.
Ситеза бо бузургон беҳ тавон бурд,
Қи аз ҳамдастии хурдон шавӣ хурд.
Наҳанг он беҳ,

ки дар⁷¹³ даръё ситезад,
Қ-аз оби хурд моҳӣ хурд хезад».
Чу Хусрав гуфт бисъёре дар ин боб,
Бузургон рехтанд аз дидагон⁷¹⁴ об.
Фуруд омад зи тахт он рӯз дилтанг,
Равон карда зи наргис оби гулранг.
2560 Се рӯз андӯх хӯрд аз баҳри Баҳром,
На бо тахт ошно мешуд, на бо чом.

БАЗМОРОИИ ХУСРАВ

Чаҳорум рӯз маҷлис⁷¹⁵ тоза карданд,
Ғиноҳоро баландовоза карданд.
Ба бахшидан даромад дасти даръё,
Замин гашт аз ҷавоҳир чун сурайё.
Малик чун шуд зи нӯши соқиён маст,
Ғами дидори Ширин бурдаш аз даст,
Талаб фармуд кардан Борбудро,
В-аз ӯ дармонталаб шуд дарди худро.

СӢ ЛАҲНИ БОРБУД

2565 Даромад Борбуд чун булбули маст,
Гирифта барбате чун об дар даст.
Зи сад дастон, ки ўро буд дар соз,
Гузида кард сӢ лаҳни хушовоз.
Зи белаҳнӣ⁷¹⁶ бад-он сӢ лаҳни чун нӯш,
Гаҳе дил додиву гаҳ бистадӣ хуш
Ба барбат чун сари захма даровард,
Зи руди хушк бонги тар даровард.

А в в а л — Ганчи бодовард

Чу бод⁷¹⁷ аз «Ганчи бодовард» рондӣ
Зи ҳар боде лабаш ганче фишондӣ.

Д у в в у м — Ганчи гов

2570 Чу «Ганчи гов»-ро кардӣ навосанҷ,
Барафшондӣ замин ҳам гову ҳам ганҷ.

С а в в у м — Ганчи сӯхта

Зи «Ганчи сӯхта» чун сохтӣ роҳ,
Зи гармӣ сӯхтӣ сад ганчро оҳ.

Ч а х о р у м — Шодирвони марворид

Чу «Шодирвони марворид» гуфтӣ,
Лабаш гуфтӣ, ки марворид суфтӣ.

П а н ч у м — Тахти тоқдисӣ

Чу «Тахти тоқдисӣ» соз кардӣ,
Биҳишт аз тоқҳо дар боз кардӣ.

Ш а ш у м в а ҳ а ф т у м —

Ноқусӣ ва Аврангӣ

Чу «Ноқусӣ»-ву «Аврангӣ» задӣ соз,
Шудӣ авранг чун ноқус аз овоз.

Ҳ а ш т у м — Ҳуққаи Ковус

2575 Чу қанд аз «Ҳуққаи Ковус» додӣ,
Шакар колои ўро бўс додӣ.

Н ў ҳ у м — Моҳ бар кўҳон

Чу лаҳни «Моҳ бар кўҳон» кушодӣ,
Забонаш моҳ бар кўҳон ниҳодӣ.

Д а ҳ у м — Мушқдона

Чу баргуфтӣ навои «Мушқдона»,
Хутан гаштӣ зи бўи мушқ хона.

Ё з д а ҳ у м — Ороиши хуршед

Чу зад з-«Ороиши хуршед» роҳе,
Дар ороиш будӣ хуршед моҳе.

Д у в о з д а ҳ у м — Нимрӯз

Чу гуфтӣ «Нимрӯз»-и маҷлисафрӯз,
Хирад беҳуд будӣ то нимаи рӯз.

С е з д а ҳ у м — Сабз дар сабз

2580 Чу бонги «Сабз дар сабзаш» швнидӣ,
Зи боғи зард сабза бардамидӣ.

Ч а х о р д а ҳ у м — Қуфли румӣ

Чу «Қуфли румӣ» овардӣ дар оҳанг,
Кушодӣ қуфли ганҷ аз Рум то Зағ.

П о н з д а ҳ у м — Сарвистон

Чу бар дастони «Сарвистон» гузаштӣ,
Сабо соле ба сарвистон нагаштӣ.

Ш о и з д а ҳ у м — Сарви саҳӣ

В-агар⁷²⁰ «Сарви саҳӣ»-ро соз додӣ,
Саҳисарваш ба хун хат боздодӣ.

Ҳ а ф д а ҳ у м — Нӯшинбода

Чу «Нӯшинбода»-ро дар парда бастӣ,
Хумори бодаи нӯшин шикастӣ.

Ҳ а ж д а ҳ у м — Ромиши ҷон

2585 Чу қардӣ «Ромиши ҷон»-ро равона,
Зи ромиш ҷон фидо қардӣ замона.

Н у з д а ҳ у м — Нози наврӯз

Чу дар парда кашидӣ «Нози⁷²¹ наврӯз»
Ба наврӯзӣ нишастӣ давлат он рӯз.

Б и с т у м — Мушкӯя

Чу бар «Мушкӯя» қардӣ мушкмоли,
Ҳама мушкӯ шудӣ пурмушк ҳоли.

Б и с т у я к у м — Меҳргонӣ

Чу нав қардӣ навои «Меҳргонӣ»,
Бибурдӣ ҳуши халқ аз меҳрбонӣ.

Б и с т у д у в в у м — Марвои нек

Чу бар «Марвои нек» андохтӣ фол,
Ҳама нек омадӣ мурвои он сол.

Бисту саввум — Шабдиз

2590 Чу дар шаб баргирифти роҳи «Шабдиз»,
Шуданди ҷумлаи⁷²³ офоқ шабхез.

Бисту чаҳорум — Шаби фаррух

Чу бар дастон «Шаби фаррух» кашидӣ,
Аз он фархундатар шаб кас надидӣ.

Бисту панҷум — Фаррухрӯз

Чу ёраш⁷²⁴ рои «Фаррухрӯз» гаштӣ,
Замона фарруху фирӯз гаштӣ.

Бисту шашум — Ғунҷаи кабки дарӣ

Чу кардӣ «Ғунҷаи кабки дарӣ» тез,
Бибурдӣ⁷²⁵ ғунҷаи кабки диловез.

Бисту ҳафтум — Нахчиргон

Чу бар «Нахчиргон» тадбир кардӣ,
Басе чун зӯхраро нахчир кардӣ.

Бисту ҳаштум — Кини Сиёвуш

2595 Чу захма рондӣ аз «Кини Сиёвуш»,
Пур аз хуни сиёвушон шудӣ гӯш.

Бисту нӯҳум — Кини Эраҷ

Чу кардӣ «Кини Эраҷ»-ро сароғоз,
Ҷаҳонро кини Эраҷ нав шудӣ боз.

Чу кардӣ «Боғи Ширин»-ро шакарбор,
Дарахти талхро ширин шудӣ бор.

Навоҳое бад-ин сон ромишангез
Ҳамезад Борбуд дар пардаи тез.
Ба гуфти Борбуд, к-аз бор беҳ гуфт
Забони Хусраваш сад бор «зеҳ!» гуфт.

2600 Чунон буд расми он бадри мунаввар,
Ки бар ҳарза бидодӣ бадраи зар.
Ба ҳар парда, ки ӯ бинвохт он рӯз,
Малик ганче дигар пардохт⁷²⁶ он рӯз,
Ба ҳар парда,

ки ӯ барзад навое,

Малик додаш пур аз гавҳар қабое.
Зиҳӣ лафзе, ки гар бар тангдастӣ
«Зеҳ»-е гуфтӣ, зеҳе заррин бубастӣ.
Дар ин даврон гарат з-ин беҳ писанданд,
Зеҳе пашмин ба гардан во набанданд.

2605 Зи олиҳиммати гардан барафроз,
Таноби ҳарза аз гардан бияндоз.⁷²⁷
Ба хурсандӣ тамаъро дида бардӯз,
Зи чун ман қатра даръёй даромӯз.
Ки чандин ганҷ бахшидам ба шоҳе
В-аз он хирман наҷустам барги коҳе.
Ба бебаргӣ суханро рост кардам,
На ӯ доду на ман дархост кардам.
Маро ин бас, ки пур кардам ҷаҳонро,
Валинеъмат шудам даръёву конро.

2610 Низомӣ, гар зеҳи заррин басте ҳаст,
Зеҳи ту зӯҳд шуд,

мағзораш аз даст.

Бад-ин зеҳ гар гиребонро тирозӣ.
Кунӣ бар гарданон гарданфарозӣ.

ШАФОАТ ҚАРДАНИ ХУСРАВ ПЕШИ МАРЪЯМ АЗ ШИРИН

- Чу бадр аз чайби гардун сар баровард,
Замин атфи хилолӣ бар сар овард,
Зи маҷлис дар шабистон рафт Хусрав,
Шуда савдои Ширин дар сараш нав.
Чу баргуфтӣ зи Ширин саргузаште,
Даҳони Марьям аз ғам талх гаштӣ.
- 2615 Дар он мастӣ нишаста пеши Марьям,
Дами Исо бар ӯ мехонд ҳар дам,
Ки «Ширин гарчи аз ман дур беҳтар,
Зи реши ман намак маҳчур беҳтар,
Вале донам, ки душманком гаштаст,
Ба гетӣ-дар ба ман бадном гаштаст.
Чу ман бинвозаму дорам азизаш,
Савоб ояд, ки бинвозӣ ту низаш.
Иҷозат деҳ, к-аз он қасраш биёрам,
Ба мушқӯи парасторон супорам.
- 2620 Набинам рӯи ӯ, гар боз бинам,
Пуроташ бод чашми нозанинам».
Чавобаш дод Марьям, к-«Эй ҷаҳонгир,
Шукӯҳат чун кавокиб осмонгир.
Хилофатро ҷаҳон⁷²⁸ бар дар ниҳода,
Фалак бар хатти ҳукмат сар ниҳода.
Агар ҳалвои тар шуд номи Ширин,
Нахоҳад шуд фуруд⁷²⁹ аз ком ширин.
Туро беранҷ ҳалвое чунин нарм,
Биринчи сардро то кай кунӣ гарм?»
- 2625 Рутаб хӯр, хор нодидан туро суд,
Ки бас ширин бувад ҳалвои бедуд.
Маро бо ҷодуе ҳамҳуққа сози,
Ки барсозад зи Бобул ҳуққабозӣ?
Ҳазор афсона аз бар беш дорад,
Ба таннозӣ яке дар пеш дорад.

Туро бифребаду моро кунад дур,
Ту з-ӯ розӣ шавӣ,

ман аз ту маҳчур.

Ман афсунҳои ӯро нек донам,
Чунин афсонаҳоро нек хонам.

- 2630 Басо зан, к-ӯ сад аз панҷаҳ надонад,
Аторудро ба зарк⁷³⁰ аз раҳ биронад.
Занон монанди райҳони сафоланд,
Дарун сӯ хубсу берун сӯ чамоланд.
Нашояд ёфтан дар ҳеч барзан
Вафо дар аспу дар шамшеру дар зан.
Вафо мардист,

бар зан чун тавон баст,

Чу зан гуфтӣ, бишӯ аз мардумӣ даст.
Басе карданд мардон чорасозӣ,
Надиданд аз яке зан ростбозӣ.

- 2635 Зан аз паҳлӯи чап, гӯянд, бархост,
Маҷӯӣ аз ҷониби⁷³¹ чап ҷониби⁷³² рост.
Чӣ бандӣ дил дар он дур аз худое,
К-аз ӯ ҳосил надорӣ чуз балое?
Агар ғайрат барӣ, бодард бошӣ,
В-агар беғайратӣ, номард бошӣ.
Бирав, танҳо дам аз шодӣ баровар,
Чу савсан сар ба озодӣ баровар.¹
Пас он гаҳ бар забон овард савганд,
Ба ҳуши зираку ҷони хирадманд,

---

¹ Низомӣ, ҳамон навъе ки тарцимаи ҳол ва осори ӯ шаҳодат медиҳад, нисбат ба занон чунин ақидае аслан надошта ва нисбат ба занони худ чи дар вақти зинда буданашон ва чи пас аз марг эҳтиром ва дӯстдории ҳосе дошт ва ба ҳурмати зан ва ишқи зан чунин шоҳасарҳои безаволе эҷод кард. Дар ин ҷо ӯ мувофиқи завқи мамдӯҳ ҳамон ақидаи нисбат ба зан дар доираи табақаи ҳукмрон қорӣ бударо ба қалам овардааст.

- 2640 Ба тоҷи Қайсару тахти шаҳаншоҳ,
 Ки «Гар Ширин бад-ин кишвар кунад роҳ,
 Ба гардан барниҳам мушкин расанро,
 Баровезам зи чаврат хештанро.
 Ҳамон беҳ, к-ӯ дар он водӣ нишинад,
 Ки чуғд он беҳ, ки ободӣ набинад».
 Яқин шуд шоҳро, чун Марьям ин гуфт,
 Ки ҳаргиз дарнасозад чуфт бо чуфт.
 Суханро аз дари дигар буне⁷³³ кард,
 Навозиш менамуду сабр мекард.
- 2645 Сӯи Хусрав шудӣ пайваста Шопур,
 Ба сад ҳилат паёме додӣ аз дур.
 Чавобаш ҳам ниҳонӣ бозбурдӣ,
 Зи хунхоре ба ғамхора супурдӣ.
 Аз он бозича ҳайрон гашт Ширин,
 Ки бе ӯ чун шикебад шоҳ чандин.
 Дилаш⁷³⁴ донист, к-он н-аз бевафоист,
 Шикебаш бар салоҳи подшоист.

Ф И Р И С Т О Д А Н И Х У С Р А В Ш О П У Р Р О БА ТАЛАБИ ШИРИН

- Шафоат кард рӯзе шаҳ ба Шопур,
 Ки «То кай бошам аз дилдори худ дур?»
- 2650 Биёр он моҳро як шаб дар ин бурч,
 Ки пинҳон дорамаш чун лаъл дар дурч.
 Ман аз баҳри салоҳи давлати хеш
 Наёрам рағбате кардан бад-ӯ беш,
 Ки тарсам, Марьям аз бас ношикебӣ
 Чу Исо баркашад худро салибӣ.
 Ҳамон беҳтар, ки бо он моҳи дилдор
 Нуҳуфта дӯстӣ варзам паривор.
 Агарчи сӯхта поям зи роҳаш,
 Чу дасти сӯхта дорам нигоҳаш.

- 2655 Гар ин шӯх он парирухро бубинад,
 Шавад девеву бар деве нишинад.
 Пазируфтори фармон гашт наққош,
 Ки бандам нақши Чинро дар ту, хуш бош!
 Ба қаср омад чу дарьёи пур аз чӯш,
 Ки бошад мавчи он дарьё ҳама нӯш.
 Ҳикоят кард бо Ширин сароғоз,
 Ки «Вақт омад, ки бар давлат кунӣ ноз.
 Маликро дар шикорат рахш тунд аст,
 Валек аз Марьямаш шамшер кунд аст.
- 2660 Аз он ўро чунин озарм дорад,
 Ки аз паймони Қайсар шарм дорад.
 Биё, то як савора барнишинем,
 Раҳи мушкӯи Хусрав баргузинем.
 Тараб месоз бо Хусрав ниҳонӣ,
 Сар ояд хасро давлат, чу донӣ.

ИТОБ ҚАРДАНИ ШИРИН БА ШОПУР

- Бути танҳонишин, моҳи тихирав,
 Тихӣ аз хештан, танҳо зи Хусрав,
 Ба тундӣ барзад овозе ба Шопур,
 Ки «Аз худ шарм дор, эй аз худо дур!
- 2665 Мағӯ чандин, ки мағзамро бируфтӣ,
 Қифоят кун, тамои аст, он чӣ гуфтӣ.
 На ҳар гавҳар, ки пеш ояд, тавон суфт,
 На ҳар ч-он⁷³⁵ бар забон ояд, тавон гуфт.
 На ҳар обе ки пеш ояд, тавон х(в) ард,
 На ҳар ч-аз даст бархезад,
 тавон кард.
 Наёмад ҳеч аз инсофи ту ёдам,
 Ба беинсофият инсоф додам.
 Аз ин санъат худо дури диходат,
 Хирад з-ин кор дастури диходат!

- 2670 Баровардӣ маро аз шахриёрӣ,
 Кунун хоҳӣ,⁷³⁶ ки аз чонам барорӣ.
 Ман аз бедонишӣ дар ғам фитодам,
 Шудам хушк аз ғам андар нам фитодам.
 Дар он чо гар замин⁷³⁷ будӣ яке сӯз,
 Ба гесӯ рӯфтаме роҳаш шабу рӯз.
 Хар аз дӯкони полонгар гурезад,
 Чу бинад, чавфуруш аз чой хезад.
 Қасодӣ чун кашам, гавҳарнажодам,
 Нахонда чун равам, охир на бодам?
- 2675 Чу з-оби ҳавз тар гаштаст зинам,
 Хато бошад, ки дар даръё нишинам.
 Чӣ фармоӣ, диле бо ин харобӣ
 Кунам бо аждаҳое ҳамниқобӣ?
 Чу он даргохро дархур наяфтам,
 Ба зӯр он беҳ, ки аз дар дарнаяфтам.
 Бубин, то чанд бор ин чо фитодам,
 Ба ғамхориву хорӣ дил ниҳодам.
 Наяфтод он рафиқи бевафоро,
 Ки бифристад саломе хушк моро.
- 2680 Ба як газ миқнаа то чанд кӯшам,
 Салехи мардумӣ то чанд пӯшам?
 Раво навбад, ки чун ман заншуморе
 Кулахдорӣ кунад бо тоҷдоре.
 Қазои бад, нигар, к-омад маро пеш,
 Намак бар хастагиву хор бар реш.
 Ба гулчидан будам, дар хор мондам,
 Ба коре мешудам, дар бор мондам.
 Чу худ бад кардам, аз кас чун хурушам,
 Хатой худ зи чашми бад чӣ пӯшам?
- 2685 Якero гуфтам, ин чоноу чаҳон аст,
 Чаҳон бистад, кунун дар банди чоно аст.
 На ҳар кас,
 к-оташе гӯяд забонаш,
 Бисӯзонад тафи оташ даҳонаш.

- Тарозуро ду сар бошад, на як сар,
 Яке чав дар ҳисоб орад, яке зар.
 Тарозуе, ки моро дод Хусрав,
 Яке сар дорад, он ҳам низ пурчав.
 Дилам з-он чав, ки харборе надорад,
 Ба ғайр аз хӯрданаш коре надорад.
- 2690 Намонам чуз арӯсера дар ин санг,
 Ки аз гач карда бошандаш ба найранг.
 Арӯси гач шабистонро нашоёд,
 Турунчи мум райхонро нашоёд.
 Басе кардам шигарфиҳо, ки шоёд,
 Ки гӯям в-аз туям шарме наёяд.
 Чӣ кард он раҳзани хунхораи ман
 Чуз⁷³⁸ оташпорае дар бораи⁷³⁹ ман.
 Ман инак зинда, ӯ бо ёри дигар,
 Зи меҳр ангехта бозори дигар.
- 2695 Агар худ рӯи ман рӯест аз санг,
 Дар ӯ бинад, фуру резад аз ин нанг.
 Гирифтам, сагсифат кардандам охир,
 Ба шири саг напарвардандам охир?
 Саг аз ман беҳ бувад, гар то тавонам,
 Фиребашро чу саг аз дар наронам.
 Шавам, пеши саг андозам дилеро,
 Ки хоҳад сагдили беҳосилеро.
 Дил он беҳ,
 к-ӯ бад-он⁷⁴⁰ кас во набинад,
 Ки дар саг бинаду дар мо набинад.
- 2700 Маро худ кошки модар назодӣ,
 В-агар зодӣ, ба хӯрди саг бидодӣ.
 Биё, то қач нашинам, рост гӯям,
 Чӣ хорихо, к-аз ӯ н-омад ба рӯям.
 Ҳазорон парда бастам рост дар кор,
 Ханӯзам пардаи қач медиҳад ёр.
 Шуд обам в-ӯ ба мӯе тар наёмад,
 Чунон, к-обе ба обе барнаёмад.

- Чӣ гуна рост ояд раҳзанеро,
 Ки резад обрӯи чун манеро?
 2705 Фарас бо ман чунон дар ҷанг рондаст,
 Ки ҷои оштӣ ранге намондаст.
 Чу моро нест пашме дар кулоҳаш,
 Кашидам пашм дар хайлу сипоҳаш.
 Зи бас сар зери ӯ бурдан хамидам,
 Зи бас тори ғамаш худро надидам.
 Дилам кӯр асту биной гузинад,
 Чӣ кӯридил, ҷи он кас, к-ӯ набинад?
 Сарам мехораду парво надорам,
 Ки дар ишқаш сари худро бихорам.
 2710 Забонам худ чунин пурзахм аз он аст,
 Ки ҳар-ч-ӯ медиҳад, захми забон аст.
 Сазад, гар бо ман ӯ ҳамдам набошад,
 Зи кас бахтам набуд, з-ӯ ҳам набошад.
 Бад-ин бахтам чун ӯ ҳамхоба бояд,
 Қ-аз ӯ сарсомро гармоба пояд.
 Дилам мечасту донистам, к-аз айём
 Зиёне дид хоҳам кому ноком.
 Бале, ҳаст озмуда дар нишонҳо,
 Ки ҳар, к-аш дил ҷаҳад, бинад зиёнҳо.
 2715 Кунунам мечаҳад ҷашми гуҳарбор,
 Чӣ хоҳам дид, бисмиллаҳ, дигар бор?!
 Маро з-ин қаср берун гар биҳишт аст,
 Набояд рафт, агарчи сарнабишт аст.
 Гар ояд духтари Қайсар, на Шопур,
 Аз ин қасраш ба расвой кунам дур.
 Ба дастон мефиребандам, на мастам,
 Наёранд аз раҳи дастон ба дастам.
 Агар ҳуши маро дар дил надонанд,
 Ман он донам,
 ки дар Бобул надонанд.
 2720 Сар ин ҷо беҳ бувад сарқаш, на он ҷо,
 Ки наъл ин ҷост дар оташ, на он ҷо.

- Агар Хусрав на, Кайхусрав бувад шох,
Набояд карданаш сарпанча бо мох.
Бех, ар пахлӯ кунад з-ин наргиси маст,
Ниҳад пешам чу савсан даст бар даст.
В-агар бо чӯши гармам барситезад,
Чунон чӯшам, к-аз ӯ чавшан⁷⁴¹ бирезад.
Фиристам зулфро то як фан орад,
Шикебашро расан дар гардан орад.
- 2725 Бигӯям ғамзаро, то вақти шабгир
Самандашро ба ракс орад ба як тир.
Зи гесӯ мушк бар оташ фишонам,
Чу удаш бар сари оташ нишонам.
Зи тоби зулфи хеш орам ба тобаш,
Фурӯ бандам ба сеҳри ғамза хобаш.
Хаёлабро бифармоям, ки дар хоб
Бад-ин хокаш давонад тез чун об.
Маро бугзор то гирьям бад-ин рӯз,
Ту модармурдаро шеван маёмӯз.
- 2730 Манам аз ёди ӯ пайваста шодам,
Ки ӯ дар умрҳо н-орад ба ёдам.
Зи меҳрам гирди ӯ бӯе нагардад,
Ғами ман бар дилаш мӯе нагардад.⁷⁴²
Гар он номехрубон аз меҳр сер аст,
Замона бар чунин бозӣ далер аст.
Шикебой кунам чандон, ки як рӯз
Дарояд аз дари узр он дилафрӯз.
Каманди дил дар он саркаш чӣ печам,
Расан дар гардани оташ чӣ печам?
- 2735 Заминам ман,
ба қадр ӯ осмонвор,
Заминро кай бувад бо осмон кор?
Кунад бо чинси худ ҳар чинс⁷⁴³ парвоз,
Кабӯтар бо кабӯтар, боз бо боз.
Нашояд бодро дар хок бастан,
На бо ҳам обу оташро нишастан.

- Чу васлаш нест, аз ҳичрон чӣ тарсам?
 Тане то зинда, аз зиндон чӣ тарсам?
 Бувад сармоядоронро ғами бор.
 Тихидаст эмин аст аз дузду таррор.
- 2740 На он мурғам, ки бар ман кас ниҳад қайд,
 На ҳар бозе тавонад карданам сайд.
 Гар ояд Хусрав аз бутхонаи Чин,
 Зи шӯристон наёбад шаҳди Ширин.
 Агар Шабдизи тавсанро таке ҳаст,
 Зи тезӣ низ Гулгунро раге ҳаст.
 В-агар Марьям дараhti қанд гаштаст,
 Рутабҳои маро Марьям сириштаст.
 Гар ӯро даъвии соҳибкулоҳист,
 Маро низ аз қасаб сарбанди шоҳист.
- 2745 Нахоҳам кардан ин талхӣ фаромӯш,
 Ки чон Ширин канад, Марьям кунад нӯш.
 Яке дур чусту даръё дар камин ёфт,
 Яке сирка талаб кард, ангабин ёфт.
 Хамасола набошад сина бар⁷⁴⁴ даст,
 Ба ҳар чо гирдроне, гардане ҳаст.
 Набудам ошиқ, ар будам ба тақдир,
 Пушаймонам, хато кардам, чӣ тадбир?
 Мазоҳе кардам, ӯ дархост пиндошт,
 Дурӯге гуфтам,
 ӯ худ рост пиндошт.
- 2750 Дили ман ҳаст аз ин бозор безор,
 Қасам хоҳӣ, ба додору ба дидор!
 Суханро ришта бас борик риштам,
 В-агарчи дар шаби торик риштам.
 Чунин то кай чу мум⁷⁴⁵ афсурда бошам,
 Барафрӯзам в-агарна мурда бошам.
 Ба нафринаш нагуям хайру шар ҳеч,
 Худовандо, ту медонӣ, дигар ҳеч.
 Лаб он касро диҳам, к-ӯро ниёз аст,
 На дастерост ҳалво, к-он дароз аст.

- 2755 Баҳореро, ки бар хокаш фишонӣ,
 Аз он беҳ, к-аш барад боди хазонӣ.
 Гирифтори сагон гаштан ба нахчир
 Беҳ аз афсӯси шерони забунгир.
 Биё, гӯ, гар манат бояд, чу мардон
 Ба пой худ, касе ранча магардон.
 Ҳижаброне, ки шерони шикоранд,
 Ба пой худ паёми худ гузоранд.
 Чу давлат пойбасти ўст поям,
 Ба пой дигарон хондан наёям.
- 2760 Ба дӯши дигарон занбил соянд,
 Ба дандони касон занчир хоянд.
 Чӣ тадбир аз паи тадбир кардан,
 Нахоҳам хештанро пир кардан.
 Ба пирӣ май хӯрам? Бодам қадаҳ хурд,
 Ки хангоми раҳил охур занад курд.
 Ба нодонӣ дарафтодам бад-ин дом,
 Ба доноӣ бурун оям саранҷом.
 Магар нашнидӣ аз чодуи чавзан,
 Ки «донад дуди ҳар кас роҳи равзан».⁷⁴⁶
- 2765 Маро ин ранҷу ин тимор дидан
 Зи дил бояд, на аз дилдор дидан.
 Хама чо дузд аз бегона хезад,
 Маро бингар,
 ки дузд аз хона хезад.
 Ба афсун аз дили худ раст натвон,
 Ки дузди хонаро дар баст натвон.
 Чу кӯрон гар на лаъл аз санг пурсам,
 Чаро деҳ бинаму фарсанг пурсам!
 Дили ман дар ҳақи ман рои бад зад,
 Ба дасти худ табар бар пой худ зад.
- 2770 Диле дорам, к-аз ў ҳосил надорам,
 Маро он беҳ, ки дил бо дил надорам.
 Дилам золим шуду ёрам ситамгор,
 Аз ин дил бедилам, з-ин ёр беёр.

- Шудам дилшод рӯзе бо дилафрӯз,
 Аз он рӯз ӯфтодастам бад-ин рӯз.
 Ғами рӯзӣ хӯрад ҳар кас, ба тақдир —
 Чу ман ғамрӯзӣ афтодам, чӣ тадбир?
 Ниҳон то кай кунам сӯзе ба сӯзе,
 Ба сар то кай барам рӯзе ба рӯзе?
- 2775 Маро, к-аз сабр кардан талх шуд ком,
 Сазад, гар лӯъбати сабрам ниҳӣ ном.
 Агар дурам зи ганҷу кишвари хеш,
 На охир ҳастам озоди сари хеш?
 Нашояд ҳукм кардан бар ду бунъёд:
 Яке бар бетамаъ, дигар бар озод».
 В-аз он пас иқди лӯълӯ бар шакар зад,
 Ба уннобу табарзад бонг барзад,
 Қи «Гар шаҳ гӯяд, ӯро дӯст дорам,
 Бигӯ, к-ин ишва н-ояд дар шуморам.
- 2780 В-агар гӯяд бад-он субҳам ниёз аст,
 Бигӯ, бедор маншин, шаб дароз аст.
 В-агар гӯяд, ба Ширин кай расам боз,
 Бигӯ, бо рӯзаи Марьям ҳамесоз.
 В-агар гӯяд, бад-он ҳалво кашам даст,
 Бигӯ,
 рағбат ба ҳалво кам кунад маст.
 В-агар гӯяд, кашам тангаш дар оғӯш,
 Бигӯ, к-ин орзӯ бодат фаромӯш!
 В-агар гӯяд, кунам з-он лаб шакаррез,
 Бигӯ, дур аз лабат дандон макун тез.
- 2785 В-агар гӯяд, бигирам зулфу холаш,
 Бигӯ, то ҳо, нагирӣ, ҳо, мамолаш.
 В-агар гӯяд ниҳам рух бар рухи мох,
 Бигӯ, бо рух баробар чун шавад шоҳ?
 В-агар гӯяд, рабоям з-он занах гӯй,
 Бигӯ, чавгон хӯрӣ з-он зулф бар рӯй.
 В-агар гӯяд, бихоям лаъли хандон,
 Бигӯ, аз дур мехӯр оби дандон.

- Гар аз фармони ман сар баргирояд,
Бигӯ, фармон фироқат рост шояд.
- 2790 Фироқаш гар кунад густохбинӣ,
Бигӯ, бархезамат ё менишинӣ?
Висолаш гар бигӯяд, з-они уям,
Бигӯ, хомӯш биншин, то нагӯям»
Фурӯ мехонд аз ин муште фасона
Дар у таҳдидҳои модагона.
Итобаш гарчи мезад шиша бар санг,
Ақиқаш нарх мебуррид дар чанг.
Чу бар Шопур тундӣ зад хумораш,
Зи ранчи дил сабуктар гашт бораш.⁷⁴⁷
- 2795 Ба нармӣ гуфт, к-«Эй марди сухангӯӣ,
Сухан дар мағзи ту чун об дар чӯӣ.
Агар вақте кунӣ бар шаҳ саломе,
Бад-он ҳазрат⁷⁴⁸ расон аз ман паёме.
Ки Ширин гӯяд, эй бадмеҳри бадахд,
Кучо он сӯхбати ширинтар аз шаҳд?
Маро зан буд, к-аз ман барнагардӣ,
Харидори касе дигар нагардӣ.
Кунун дар худ хато кардӣ занамро,
Ки дар дил ҷой кардӣ⁷⁴⁹ душманамро.
- 2800 Аз ин бедод дил дар дод бодат,
Зи оҳи талхи Ширин ёд бодат!
Чу бахти хуфта ёриро нашой,
Чу даврон созгориро нашой.
Бад-ин хорӣ маҷӯям,
гар азизам,
Хати озодиям дех, гар канизам.
Туро ман ҳамсарам дар ҳамнишинӣ,
Ба чашми зердастонам ҷӣ бинӣ?
Чунин дар пояи зерам макун ҷой,
В-агарна бар дарат боло ниҳам пой.
- 2805 Ба пилпилдонаҳои ашки ҷӯшон
Давонам бар дари хешат хурушон.

- Надорй чуз муроди хештан кор,
Набойд буд аз ин сон хештандор.
Чу ту дил бар муроди хеш дорй,
Муроди дигарон кай пеш дорй?
Маро то хор дар раҳ мешикастй,
Камон дар кори «дех», «дех» мешикастй.
Ба хори талх Ширин буд густох,
Чи ширин шуд рутаб, хор аст бар шох.
- 2810 Ба боғ афганданат полуд хунам,
Чу бар бигрифт боғ, аз дар бурунам.
Нагаштам з-оташат гарм, эй дилафрӯз,
Ба дудат кӯр мегардам шабу рӯз.
Чафо з-ин беш? к-андомиам шикастй,
Чу номовар шудй, номам шикастй.
Амалдорон чу худро соз бинанд,
Ба маъзулон аз ин беҳ боз бинанд.
Ба маъзулй ба чашмам дарнишастй,
Чу омил гаштй, аз ман чашм бастй.
- 2815 Ба оби дида киштй чанд ронам?
Висолатро ба ёрй чанд хонам?
Чу бе ёр омадй, ман будамат ёр,
Чу дар корй, набошад бо манат⁷⁵⁰ кор.
Чу корамро ба расвой фигандй,
Сипар бар оби раъной фигандй.
Бароти куштанамо соз додй,
Ба осеби⁷⁵¹ фироқам боз додй.
Намонд аз чони ман чуз ришта тое,
Макаш, к-ин ришта сар дорад ба чое.
- 2820 Мазан шамшер бар Ширини мазлум,
Туро он бас,
ки рондй⁷⁵² найза бар⁷⁵³ Рум.
Чу накши коргоҳи румият ҳаст,
Зи румикори Арман дур кун даст.
Зи боғи Рум гул дорй ба хирман,
Макун тороҷи тахту тоҷи Арман.

- Мақун, к-аз гармї оташ зуд хезад,
В-аз оташ, тарсам, он гаҳ⁷⁵⁴ дуд хезад.
Ҳазор аз баҳри май хўрдан бувад ёр,
Яке аз баҳри ғам хўрдан ниғаҳ дор.
- 2825 Маро дар кори худ ранҷур дорї,
Кашї дар дому доман дур дорї.
Хасак бар домани даврон маяфшон,
Намак бар чони маҳҷурон маяфшон.
Туро дар базми шоҳон хуш барад хоб,
Зи бунгоҳи ғарибон рўй бартоб.
Раҳо кун, то дар ин меҳнат, ки ҳастам,
Худои хештанро мепарастам.
Ба дом оварда гир, ин мурғро боз,
Дигарбора ба саҳро карда парвоз.
- 2830 Марав роҳе,⁷⁵⁵ ки ҳар дар гил бимонад,
Зи корат бедилонро дил бимонад.
Мазан оташ дар ин чони ситамкаш,
Раҳо кун хонае аз баҳри оташ.
Дар ин оташ, ки ишқ афрўхт бар ман,
Дареғо, ишқ хоҳад сўхт хирман!
Ғамат бар ҳар рагам⁷⁵⁶ печид море,
Шикастам⁷⁵⁷ дар буни ҳар мўй хоре.
На шаб хусбам, на рўз осоишам ҳаст,
На аз ту заррае бахшоишам ҳаст.
- 2835 Сабурї чун кунам умре чунин танг?
Ба манзил чун расам пое чунин ланг?
Зи ашқу оҳи ман дар ҳар шуморе —
Бувад даръе наме, дўзах шароре.
Дар ин даръе,
                            к-ам оташ гашт киштї,
Маро ҳам дўзахї хон, ҳам бихиштї.
В-агарна бар дари дўзах ниҳонї
Чаро мечўям оби зиндагонї?
Маро чун бад набошад ҳол бе ту?
Ки будам бо ту пор, имсол бе ту?

- 2840 Туро хокест, хок аз дар гузашта,
 Маро обест, об аз сар гузашта.
 Бар оби дида киштӣ чанд ронам?
 Висолатро ба ёрӣ чанд хонам?
 Ҳама корам, ки бе ту нотамом аст,
 Чунин хом аз таманноҳои хом аст.
 Набинӣ, ҳар кӣ мирад, то намирад,
 Умед аз зиндагонӣ бар нагирад.
 Хирад моро ба дониш раҳнамун аст,
 Ҳисоби ишқ аз ин дафтар бурун аст.
- 2845 Бар ин аблақ касе чобуксавор аст,
 Ки дар майдони ишқ ошуфтакор аст.
 Муфаррах сохтан фарзонагонрост,
 Чу шуд пардохта, девонагонрост.
 Ба ишқ-андар сабурӣ хомкорист,
 Бинои ошиқӣ бар беқарорист.
 Сабурӣ аз тариқи ишқ дур аст,
 Набошад ошиқ он кас, к-ӯ сабур аст.
 Бад-ин сон гарчи Ширин аст ранчур,
 Зи Хусрав бод доим ранчу ғам⁷⁵⁸ дур!»
- 2850 Чу бар Шопур хонд ин дostonро,
 Сабук бўсид Шопур остонро,
 Ки «Аз тадбири мо рои ту беш аст,
 Ҳама гуфтори ту бар ҷои хеш аст».
 В-аз он пас гар дилаш андеша суфтӣ,
 Сухан бо ӯ насанчида нагуфтӣ.
 Сухан бояд ба дониш дарҷ кардан,
 Чу зар санчидан, он гаҳ харҷ кардан.

ОҒОЗИ ИШҚИ ФАРҲОД

- Парипайкар нигори парниёнпӯш,
 Бути сангиндили симинбаногӯш,
 2855 Дар он водӣ, ки ҷое буд дилгир,
 Нахӯрдӣ ҳеч хӯрде хуштар аз шир.

- Гараш сад гуна ҳалво пеш будӣ,
 Ғизо-ш аз модиёну меш будӣ.
 Аз ӯ то чорпоён дуртар буд,
 Зи шир овардан ӯро дарди сар буд.
 Ки пиromуни он водӣ ба харвор
 Ҳама харзахра буд чун захираи мор.
 Зи чӯби захр чун чӯпон хабар дошт,
 Чарогоҳи гала чои дигар дошт.
- 2860 Дили Ширин ҳисоби шир мекард,
 Чӣ фан созад, дар он тадбир мекард,
 Ки шир овардан аз чое чунон дур.
 Парасторони ӯро дошт ранчур,
 Чу шаб зулфи сиёҳ афганд бар дӯш,
 Ниҳод аз моҳи заррин ҳалқа дар гӯш,
 Дар он ҳалқа, ки буд он моҳи дилсӯз,
 Чу мори ҳалқа мепечид то рӯз.
 Нишаста пеши ӯ Шопур танҳо,
 Фуру карда зи ҳар навъе суханҳо.
- 2865 Аз ин⁷⁵⁹ андеша,
 к-он сарви саҳӣ дошт,
 Дили фарзона Шопур огаҳӣ дошт.
 Чу гулрух пеши ӯ ин қисса баргуфт,
 Ниюшанда чу барги лола бишкуфт.
 Намозаш бурд чун ҳинду париро,
 Сутудаш чун Аторуд Муштариро,
 Ки «Ҳаст ин чо муҳандис марде устод,
 Цавоне номи ӯ фарзона Фарҳод.
 Ба вақти ҳандаса ибратнамое,
 Миҷастидону уклидускушоие.
- 2870 Ба теша чун сари санъат бихорад,
 Замиро мурғ бар моҳӣ нигорад.
 Ба санъат сурхгулро ранг бандад,
 Ба оҳан нақши Чин бар санг бандад.
 Ба пеша⁷⁶⁰ даст бӯсандаш ҳама Рум,
 Ба теша санги хороро кунад мум.

- Ба устоде чунин корат барояд,
 Бад-ин чашма гул аз хорат барояд.
 Бувад ҳар кор бе устод душвор,
 Нахуст устод бояд, он гаҳе кор!
- 2875 Шавад мард аз ҳисоб ангуштаригар,
 Валек аз муму гил н-аз оҳану зар.
 Гарам фармон диҳӣ, фармон пазирам,
 Ба даст оварданаш бар даст гирам.
 Ки мо ҳар ду ба Чин ҳамзод будем,
 Ду шогирд аз яке устод будем.
 Чу ҳар моя, ки буд аз пеша бардошт,
 Қалам бар ман фиғанд,
 ӯ теша бардошт».
- Чу Шопур ин ҳикоятро ба сар бурд,
 Ғами шир аз дили Ширин бадар бурд.
- 2880 Чу рӯз оинаи хуршед дарбаст,
 Шаби садчашм ҳар сад чашм барбаст.
 Таҷассум кард Шопур он заминро.
 Ба даст овард Фарҳоди гузинро.
 Ба шодирвони Ширин бурд шодаш,
 Ба расми хоҷагон курсӣ ниҳодаш.
 Даромад Кӯҳкан монанди кӯҳе,
 Қ-аз ӯ омад халоикро шукӯҳе.
 Чу як пил аз ситабриву баландӣ,
 Ба миқдори ду пилаш зӯрмандӣ.
- 2885 Рақибони ҳарам бинвохтандаш,
 Ба вочиб чойгоҳе сохтандаш.
 Буруни парда Фарҳод истода,
 Миён дарбаставу бозӯ кушода,
 Дар андеша, ки лӯъбатбоз гардун
 Чӣ бозӣ орадаш⁷⁶¹ з-он парда берун.
 Чаҳон ногаҳ шабехунсозие кард,
 Паси он парда лӯъбатбозие кард.
 Ба ширинхандаҳои шаккаринсоз
 Даромад шаккари Ширин ба овоз.

- Гала дур асту мо мӯхточи ширем,
 Тилисме кун, ки шир осон бигирем.
 Зи мо то гӯсфандон як-ду фарсанг
 Бубояд канд чӯе маҳкам аз санг.
 Ки чӯпононам он чо шир дӯшанд,
 Парасторонам ин чо шир нӯшанд».
- 2910 Зи ширин гуфтану гуфтори ширин,
 Шуда ҳуш аз сари Фарҳоди мискин.
 Суханҳоро шунидан метавонист,
 Валекин фаҳм кардан менадонист.
 Забонаш кард посухро фаромушт,
 Ниҳод аз очизӣ бар дида ангушт.
 Хикоят бозчуст аз зердастон,
 Ки мастам, кӯрдил бошанд мастон.
 Надонам, к-ӯ чӣ мегӯяд, бигӯед,
 Зи ман коме, ки мечӯяд, бичӯед.
- 2915 Рақибон он ҳикоят баргирифтанд,
 Суханҳое, ки рафт,
 аз сар гирифтанд.
 Чу оғаҳ гашт аз он андеша Фарҳод,
 Фиганд он ҳукмро бар дида бунъёд.
 Дар он хидмат ба ғоят чобукӣ дошт,
 Ки кори нозанинон нозукӣ дошт.
 Аз он чо рафт берун теша дар даст,
 Гирифт аз меҳрубонӣ пеша дар⁷⁶⁵ даст.
 Чунон аз ҳам дарид андоми он бум,
 Ки мешуд зери захмаш санг чун мум.
- 2920 Ба теша рӯи хоро мехарошид,
 Чу бед аз санг маҷро метарошид.
 Ба ҳар теша, ки бар санг озмудӣ,
 Ду ҳамсангаш чавоҳир музд будӣ.
 Ба як моҳ аз миёни санги хоро,
 Чу даръё кард чӯе ошкоро.
 Зи ҷои гӯсфандон то дари кох
 Дурӯя сангҳо зад шох дар шох.

- Чу кор омад ба охир, ҳавзае баст,
Қи ҳавзи кавсараш бўсид мар⁷⁶⁶ даст.
2925 Чунон тартиб кард аз санг чӯе,
Қи дар дарзаш намегунҷид мӯе.
Дар он ҳавза, ки кард ӯ сангбасташ,
Равон шуд об, гуфти, з-обдасташ.
Бино чандон тавонад буд душвор,
Қи банноро наёмад даст дар кор.
Агар сад кӯҳ бояд канд пулод,
Забун бошад ба дасти одамизод.
Чӣ чора, к-он бани одам надонад,
Ба чуз мурдан, к-аз ӯ бечора монад!

ОМАДАНИ ШИРИН БА ДИДАНИ ФАРҲОД

- 2930 Хабар бурданд Ширинро, ки Фарҳод
Ба моҳе ҳавза басту чӯй букшод.
Чунон, к-аз гӯсфандон шому шабгир
Ба ҳавз ояд ба пой хештан шир.
Биҳиштипайкар омад сӯи он дашт,
Ба гирди чӯи ширу ҳавз⁷⁶⁷ баргашт.
Чунон пиндошт, к-он ҳавзи гузида
Накардаст одамӣ, ҳаст офарида.
Бале, бошад зи кори одамӣ дур
Биҳишту чӯи ширу ҳавзаву ҳур.
2935 Басе бар дасти Фарҳод офарин кард,
Қи «Раҳмат бар чунон кас,
к-инчунин кард!»
Чу захмат дур шуд, наздик хондаш,
Зи наздикони худ бартар нишондаш.
Қи устодитро ҳақ чун гузорем,
Қи мо худ музди шогирдон надорем?
Зи гавҳар шабчароғе чанд будаш,
Қи икди гӯш гавҳарбанд будаш.

- Зи нағзӣ ҳар дуре монанди тоҷе,
В-аз ӯ ҳар дона шаҳреро хироче.
2940 Кушод аз гӯш бо сад узри чун нӯш,
Шафоат кард, к-ин бистону бифрӯш.
Чу вақт ояд, к-аз ин беҳ даст ёбем,
Зи ҳаққи хидматат сар барнатобем.
Бар он ганчина Фарҳод офарин хонд,
Зи дасташ бистаду дар пояш афшонд.
В-аз он чо роҳи саҳро тез бардошт,
Чу дарёе ашки саҳрорез бардошт.
Зи бими он ки кор аз нур мешуд,
Ба сад мардӣ зи мардум дур мешуд.

ЗОРИ ҚАРДАНИ ФАРҲОД АЗ ИШҚИ ШИРИН

- 2945 Чу дил дар меҳри Ширин баст Фарҳод,
Баровард аз вучудаш ишқ фаръед.
Ба саҳтӣ мегузашташ рӯзгоре,
Намеомад зи дасташ ҳеч коре.
На сабри он, ки дорад барги дурӣ,
На барги он, ки созад бо сабурӣ.
Фурӯ рафта дилашро пой дар гил,
Зи дасти дил надода даст бар дил.
Забон аз кору кор аз об рафта,
Зи тан нерӯ, зи дида хоб рафта.
2950 Чу дев аз заҳмати мардум гурезон,
Фатон хезонтар аз бемори хезон.
Гирифта кӯҳу дашт аз беқарорӣ,
В-аз ӯ дар кӯҳу дашт афтод зорӣ.
Саҳисарваш чу шоҳи⁷⁶⁸ гул хамида,
Чу гул сад чой пероҳан дарида.
Зи гирья булбула в-аз нола булбул,
Гираҳ бар дил зада чун ғунчан гул.

- Ғамашро дар ҷаҳон ғамхорае не,
 Зи ёраш ҳеч гуна чорае не.
- 2955 Дуто з-он шуд, ки аз раҳ хор меканд,
 Чу хор аз пой худ мисмор меканд.
 На аз хораш ғами доман даридан,
 На аз теғаш ҳароси сар буридан.
 Зи дурӣ гашта савдой ба як бор,
 Шуда дур аз шикебой ба як бор.
 Зи хун ҳар соат афшондӣ⁷⁶⁹ нисоре,
 Паидид овардӣ аз рух лолазоре.
 Зи нола бар ҳаво чун килла бастӣ,
 Фалакҳоро табақ дар ҳам шикастӣ.
- 2960 Чу тифле ташна, к-обаш бояд аз ҷом,
 Надонад оброву дояро ном,
 Зи гармӣ бурда ишқ ороми ўро,
 Ба ҷӯш оварда ҳафт андоми ўро.
 Расида оташи дил дар димоғаш,
 Зи гармӣ сӯхта ҳамчун чароғаш.
 Зи маҷруҳӣ дилаш сад ҷой сӯроҳ,
 Равонаш бар ҳалоки хеш густоҳ.
 Балову ранҷро омоч гашта,
 Бало з-андоза,
 ранҷ аз ҳад гузашта.
- 2965 Чунон аз ишқи Ширин талх⁷⁷⁰ бугрифт,
 Ки шуд овози гирьяш бист дар бист.
 Дилаш рафта, қарору бахт мурда,
 Паи дил медавид он рахтбурда.
 Чунон дармерамид аз дӯсту душман,
 Ки ҷоду аз сипанду дев аз оҳан.
 Ғамаш доман гирифта в-ў ба ғам шод,
 Чу ганҷе, к-аз харобӣ гардад обод.
 Зи ғам тарсон ба ҳушъериву мастӣ,
 Чу мор аз сангу гург аз ҷӯбдасте.
- 2970 Дилаш нолону чашмаш зору гирьён,
 Ҷигар аз оташи ғам гашта бирьён.

Илочи дарди бедармон надонист,
Ғами худро сару сомон надонист.
Фуру монда чунин танхову ранчур,
Зи ёрон мунқатеъ в-аз дӯстон дур.
Гирифта ишки Ширинаш⁷⁷¹ дар оғӯш,
Шуда пайванди Фарходаш фаромӯш.
На рухсат,

- к-аз ғамаш чоме фиристад,
На кас махрам, ки пайғоме фиристад.
- 2975 Гар аз даргоҳи ӯ гарде расидӣ,
Ба ҷои сурма дар чашмаш кашидӣ.
В-агар дар роҳи ӯ дидӣ гиёе,
Бибӯсидиву бархондӣ саное.
Ба сад талхӣ рух аз мардум нухуфтӣ,
Сухан ширин ҷуз аз Ширин нагуфтӣ.
Чунон пиндошт он дилдодаи маст,
Ки сӯзад ҳар киро, чун ӯ диле ҳаст.
Қасе, к-аш оташе дар дил фурузад,
Чаҳон яксар чунон донад, ки сӯзад.
- 2980 Чу бурдӣ номи он маъшуқи чолок,
Задӣ бар ёди ӯ сад бӯса бар хок.
Чу сӯи қасри ӯ наззора кардӣ,
Ба ҷои ҷома ҷонро пора кардӣ.
Чу ваҳшитавсан аз ҳар сӯ шитобон
Гирифта унс бо ваҳши биёбон.
Зи маъруфони ин доми забунгир
Бар ӯ гирд омада як дашт нахчир.
Яке болингаҳаш руфтӣ, яке ҷой,
Яке доман-ш бӯсидӣ, яке пой.
- 2985 Ғаҳе бо оҳувон хилват гузидӣ,
Ғаҳе дар мавкаби гӯрон давидӣ.
Ғаҳе ашки гавазгон дона кардӣ,
Ғаҳе дунболи шерон шона кардӣ.
Ба рӯзаш оҳувон дамсоз буданд,
Гавазгонаш ба шаб ҳамроз буданд.

- Намудӣ рӯзу шаб чун чарх новард,
 Нахӯрдиву наёшомидӣ аз дард.
 Бад-он ҳинчор, к-аввал роҳ рафтӣ,
 Агар раҳ ёфтӣ, як моҳ рафтӣ.
 2990 Агар будиш сад девор дар пеш,
 Надидӣ, то накардӣ рӯи ӯ реш.
 В-агар тире ба чашмаш дарнашастӣ,
 Зи мадҳушӣ мижа бар ҳам набастӣ.
 В-агар пеш омадӣ чоҳеш дар роҳ,
 Зи бепарҳезӣ афтодӣ дар он чоҳ.
 Дил аз ҷон баргирифта в-аз ҷаҳон сер,
 Бало ҳамроҳ дар болову дар зер.
 Шабеvu сад дарегу нола то рӯз,
 Дилеву сад ҳазорон ҳасрату сӯз.
 2995 Раҳ ар дар кӯю гар дар кох кардӣ,
 Нафираш сангро сӯроҳ кардӣ.
 Нишоте, к-аз ғами ёраш ҷудо кард,
 Ба сад қаҳр⁷⁷² он нишот аз дил раҳо кард.
 Ғаме, к-он бо дилаш дамсоз мешуд,
 Дуаспа пеши он ғам боз мешуд.
 Адими рух ба хуни дида мешуст,
 Сухайли хешро дар дида мечуст.
 Нахуфт арчанд хобаш мебибоист,
 Ки дар бар дӯстон бастан нашоист.
 3000 Дил аз раҳти худӣ бегона будаш,
 Ки раҳти дигаре дар хона будаш.
 Аз он буд нақши ӯ шӯрида пайваст,
 Ки нақши дигаре бар хештан баст.
 Наёсуд аз давидан субҳ то шом,
 Магар,
     к-аз хештан берун ниҳад гом.
 Зи тан мехост то дурӣ гузинад,
 Магар бо дӯст дар як тан нишинад.
 Набуд огах, ки мурғаш дар қафас нест,
 Ба майдон шуд малик, дар⁷⁷³ хона кас нест.

- 3005 Чунон бо ихтиёри ёр дарсохт,
 Ки аз худ ёри худро бознашнохт.
 Агар дар нуру гар дар нор дидӣ,
 Нишони ҳаҷру васли ёр дидӣ.
 Зи ҳар нақше, ки ўро омадӣ пеш,
 Ба некаhtar задӣ фоли дили хеш.
 Қасе дар ишқ фоли бад нагирад
 В-агар гирад, барои х(в) ад нагирад.
 Ҳар он нақше, ки ояд зишт ё хуб,
 Кунад бар коми хеш он нақш мансуб.
- 3010 Ба ҳар ҳафта⁷⁷⁴ шудӣ меҳмони он ҳур,
 Ба дидоре қаноат кардӣ аз дур.
 Дигар раҳ роҳи саҳро баргирифтӣ,
 Ғами он дилситон аз сар гирифтӣ.
 Шабонгоҳ омадӣ монанди нахчир
 В-аз он ҳавза бихўрдӣ шарбате шир.
 Ҷуз он шир аз чаҳон х(в) арде набудаш,
 Бурун з-он ҳавз новарде набудаш.
 Ба шаб з-он ҳавзпоя ҳеҷ нагзашт,
 Ҳама шаб гирди пой ҳавз мегашт.
- 3015 Дар офоқ ин сухан шуд достоне,
 Фитод ин дoston дар ҳар забоне.

ОГОҲӢ ЁФТАНИ ХУСРАВ АЗ ИШҚИ ФАРҲОД

Яке маҳрам зи наздикони даргоҳ
 Фуру гуфт ин ҳикоят чумла бо шоҳ,
 Ки Фарҳод аз ғами Ширин чунон шуд,
 Ки дар олам ҳадисаш дoston шуд.
 Димоғашро чунон савдо гирифтаст,
 К-аз он савдо раҳи саҳро гирифтаст.
 Зи савдои чамоли он дилафруз
 Бараҳнапову сар гардад шабу рӯз.

3020 Дилам,—

гӯяд,—

ба Ширин дардманд аст,

Бад-ин овоза овозаш баланд аст.

Ҳаросе н-аз чавон дорад,

на аз пир,

На аз шамшер метарсад,

на аз тир.

Дилаш з-он моҳ бепайванд бинам,

Ба овозеш⁷⁷⁵ аз ӯ хурсанд бинам.

Зи бас,

к-орад ба ёд он симтанро,

Фаромӯш карда хоҳад хештанро.

Кунад ҳар ҳафта бар қасраш саломе,

Шавад розӣ чу бинюшад паёме.

3025 Малик чун кард гӯш ин дostonро,

Ҳавас дар дил фузуд он дилситонро.

Ду ҳаммайдон ба ҳам беҳтар гироянд,

Ду булбул бар гуле хуштар сароянд.

Чу нақдери ду кас бошад харидор,

Баҳои нақд беш ояд падидор.

Дили Хусрав ба навъе шодмон шуд,

Ки бо ӯ бедиле ҳамдoston шуд.

Ба дигар навъ ғайрат бурд бар ёр,

Ки соҳибғайраташ афзуд дар кор.

3030 Дар он андеша очиз гашт рояш,

Бо ҳукми он ки дар гил буд пояш.

Чу бар тан чира гардад дардмандӣ,

Фуруд⁷⁷⁶ ояд саҳисарв аз баландӣ.

Нашояд кард худро чораи кор,

Ки бемор аст рои марди бемор.

Сухан дар тандурустӣ тандуруст аст,

Ки дар сустӣ⁷⁷⁷ ҳама тадбир суст аст.

Табиб арчанд гирад набз пайваст,

Ба беморӣ ба дигар кас диҳад даст.

РОЙ ЗАДАНИ ХУСРАВ ДАР КОРИ ФАРҲОД

- 3035 Зи наздикони худ бо маҳраме чанд
Нишасту зад дар ин маънӣ даме чанд,
Ки «Бо ин марди савдоӣ чӣ созем,
Бад-ин мӯхра чӣ гуна ҳуққа бозем?
Гараш монам бад-ӯ, қорам табоҳ аст,
В-агар хунаш бирезам,⁷⁷⁸ бегуноҳ аст.
Басе кӯшидам андар подшоӣ,
Магар иде кунам бе рустоӣ,
Кунад бар ман кунун ид он маҳи нав,
Ки кард ошуфтаеро ёри Хусрав».
- 3040 Хирадмандон чунин доданд посух,
Ки «Эй давлат ба дидори ту фарруҳ,
Қамин мавлои ту соҳибқулоҳон,
Ба хоки пой ту савганди шоҳон,
Қаҳон андозаи умри дарозат,
Саодат ёру давлат корсозат!
Гар ин ошуфтаре тадбир созем,
На з-оҳан,
к-аз зараш занҷир созем,
Ки савдоро муфарраҳ зар бувад зар,
Муфарраҳ худ ба зар гардад муяссар.⁷⁷⁹
- 3045 Нахусташ хонд бояд бо сад уммед,
Зарафшонӣ бар ӯ кардан чу хуршед.
Ба зар н-аз дилситон,
к-аз дин барояд,
Бад-ин ширинӣ аз Ширин барояд.
Басо бино, ки аз зар кӯр гардад,
Бас оҳан, к-ӯ ба зар безӯр гардад.
Гараш натвон ба зар маъзул кардан,
Ба санге боядаш машғул кардан,
Қи то он рӯз, к-ояд рӯзи ӯ танг,
Гузорад умр дар пайкори он санг».

ТАЛАБ ҚАРДАНИ ХУСРАВ ФАРҲОДРО

- 3050 Чу шах бишнид қавли анчуманро,
Талаб фармуд кардан кӯҳканро.
Даровардандаш аз дар чун яке кӯҳ,
Фитода аз пасаш халқе ба анбӯҳ.
Нишони меҳнат андар сар гирифта,
Раҳе бехеш андар бар гирифта.
Зи рӯяш гашта пайдо беқарорӣ,
Бар ӯ бигрифта даврон ба зорӣ.
На дар Хусрав ниғаҳ карду на дар тахт,
Чу шерон панча кард андар замин сахт.
- 3055 Ғами Ширин чунон аз худ⁷⁸⁰ рабудаш,
Қи парвои худу Хусрав набудаш.
Малик фармуд, то бинвохтандаш,
Ба ҳар гоме нисоре сохтандаш.
Зи пой он пилболоро нишонданд,
Ба пояш пил боло зар фишонданд.
Чу гавҳар дар дили покаш яке буд,
Зи гавҳарҳо зару хокаш яке буд.
Чу меҳмонро наёмад чашм бар⁷⁸¹ зар,
Зи лаб букшод Хусрав ганчи гавҳар.
- 3060 Ба ҳар нукта,
ки Хусрав соз медод,
Чавобаш ҳам ба нукта бозмедод.

МУНОЗИРАИ ХУСРАВ БО ФАРҲОД

- Нахустин бор гуфташ, к-аз кучой?
Бигуфт: Аз дори мулки ошноӣ.
Бигуфт: Он чо ба санъат дар чӣ кӯшанд?
Бигуфт: Андӯҳ харанду чон фурушанд.
Бигуфто: Чонфурушӣ дар адаб нест,
Бигуфт: Аз ишқбозон ин ачаб нест.

- Бигуфт: Аз дил шудӣ ошиқ бад-ин сон?
Бигуфт: Аз дил ту мегӯй, ман аз чон.
- 3065 Бигуфто: Ишқи Ширин бар ту чун аст?
Бигуфт: Аз чони ширинам фузун аст.
Бигуфто: Ҳар шабаш бинӣ чу маҳтоб?
Бигуфт: Оре, чу хоб ояд, кучо хоб?!
Бигуфто: Дил зи меҳраш кай кунӣ пок?
Бигуфт: Он гаҳ, ки бошам хуфта⁷⁸² дар хок.
Бигуфто: Гар хиромӣ дар сарояш?
Бигуфт: Андозам ин сар зери пояш.
Бигуфто: Гар кунад чашми туро реш?
Бигуфт: Ин чашми дигар дорамаш пеш.
- 3070 Бигуфто: Гар касеш орад фаро чанг?
Бигуфт: Оҳан ҳӯрад в-ар худ бувад санг.
Бигуфто: Гар наёбӣ сӯи ӯ роҳ?
Бигуфт: Аз дур шояд дид дар моҳ.
Бигуфто: Дурӣ аз маҳ нест дарх(в)ар,
Бигуфт: Ошуфта аз маҳ дур беҳтар.
Бигуфто: Гар бихоҳад, ҳар чӣ дорӣ?
Бигуфт: Ин аз худо хоҳам ба зорӣ.
Бигуфто: Гар ба сар ёбиш хушнуд?
Бигуфт: Аз гардан ин вом афганам зуд.
- 3075 Бигуфто: Дӯстиш аз табъ бугзор.
Бигуфт: Аз дӯстон н-ояд чунин кор.
Бигуфт: Осуда шав, к-ин кор хом аст,
Бигуфт: Осудагӣ бар ман ҳаром аст.
Бигуфто: Рав сабури кун дар ин дард,
Бигуфт: Аз чон сабури чун тавон кард?
Бигуфт: Аз сабр кардан кас хичил нест,
Бигуфт: Ин дил тавонад кард,
дил нест.
- Бигуфт: Аз ишқ қорат сахт зор аст,
Бигуфт: Аз ошиқӣ хуштар чӣ кор аст?
- 3080 Бигуфто: Чон мадеҳ, бас дил, ки бо ӯст,
Бигуфто: Душмананд ин ҳар ду бе дӯст.

Бигуфто: Дар ғамаш метарсӣ аз кас?

Бигуфт: Аз меҳнати ҳичрони ӯ бас!

Бигуфто: Ҳеч ҳамхобет бояд?

Бигуфт: Ар ман набошам, низ шояд.

Бигуфто: Чунӣ аз ишқи чамолаш?

Бигуфт: Он кас надонад чуз хаёлаш.

Бигуфт: Аз дил чудо кун ишқи Ширин!

Бигуфто: Чун зиям бе ҷони ширин?

3085 Бигуфт: Ӯ они ман шуд, з-ӯ макун ёд,

Бигуфт: Ин кай кунад бечора Фарҳод?

Бигуфт: Ар ман кунам дар вай нигоҳе?

Бигуфт: Офокро сӯзам ба оҳе.

Чу очиз гашт Хусрав дар ҷавобаш,

Наёмад беш пурсидан савобаш.

Ба ёрон гуфт: к-аз хокиву обӣ

Надидам кас бад-ин ҳозирҷавобӣ.

Ба зар дидам, ки бо ӯ барнаёям,

Чу зарраш низ бар санг озмоям.

3090 Кушод он гаҳ забон чун теғи пӯлод,

Фиганд алмосро бар санг бунъёд.

Ки «Моро ҳаст кӯҳе бар гузаргоҳ,

Ки мушкил метавон кардан бад-ӯ роҳ.

Миёни кӯҳ роҳе канд бояд,

Чунон, к-омадшудӣ⁷⁸³ моро бишояд.

Бад-ин тадбир⁷⁸⁴ касро дастрас нест,

Ки кори тусту кори ҳеч кас нест.

Ба ҳаққи ҳурмати Ширини дилбанд,

К-аз ин беҳтар надонам хӯрд⁷⁸⁵ савганд,

3095 Ки бо ман сар бад-ин ҳочат дарорӣ,

Чу ҳочатмандам,

ин ҳочат барорӣ».

Ҷавобаш дод марди оҳанинчанг,

Ки «Бардорам зи роҳи Хусрав ин санг.

Ба шарти он ки хидмат карда бошам,

Чунин шарте ба ҷой оварда бошам.

- Дили Хусрав ризои ман бичӯяд,
 Ба тарки шаккари Ширин бигӯяд».
- Чунон дар хашм шуд Хусрав зи Фарҳод,
 Ки ҳалқаш хост озурдан ба пӯлод.
- 3100 Дигар раҳ гуфт, аз ин шартам чӣ бок аст,
 Ки санг аст, он чӣ фармудам, на ҳоҷ аст.
 Агар ҳоҷ аст, чун шояд буридан
 В-агар буррад, кучо шояд кашидан?
 Ба гармӣ гуфт, к-«Оре шарт кардам
 В-агар з-ин шарт баргардам, на мардам.
 Миён дарбанду зӯри даст букшой,
 Бурун шав дастбурди хеш бинмой».
- Чу бишнид ин сухан Фарҳоди бедил,
 Нишони кӯҳ ҷуст аз шоҳи «одил».
- 3105 Ба кӯҳе кард Хусрав раҳнамунаш,
 Ки хонад ҳар кас акнун Бесутунаш.
 Ба ҳукми он ки санге буд хоро,
 Ба⁷⁸⁶ сахтӣ рӯи он санг ошкоро.
 Зи даъвигоҳи Хусрав бо диле х(в) аш,
 Равон шуд Кӯҳкан чун кӯҳи оташ.
 Бар он кӯҳи камаркаш рафт чун бод,
 Камар дарбасту захми теша букшод.
 Нахуст озарми он курсӣ ниғаҳ дошт,
 Бар $\bar{y}$ ⁷⁶⁷ тимсолҳои нағз бингошт.
- 3110 Ба теша сурати Ширин бар он санг
 Чунон барзад,
 ки Монӣ нақши Аржанг.
 Пас он гаҳ аз синони тешаи тез,⁷⁸⁸
 Гузориш кард шакли шоҳу Шабдиз.
 Бад-он сурат шунидӣ, к-аз ҷавонӣ
 Ҷавонмарде чӣ кард аз меҳрубонӣ.
 В-аз он дунба, ки омад пихпарвард,
 Чӣ кард он пиразан бо он ҷавонмард?
 Агарчи дунба бар гургон тала баст,
 Ба дунба шермарде з-он тала раст.

- 3115 Чу пих аз дунба з-он сон дид бозӣ,
Ту бар дунба чаро пих мегудозӣ?
Мақун, к-ин меш дандон пир дорад,
Ба хӯрдан дунбаи дилгир дорад.
Чу бурчи толеат н-омад занабдор
Зи пас рафтан чаро бояд занабвор.

КҶҲ ҚАНДАНИ ФАРҲОД ВА ЗҶРИИ Ҷ

- Чу шуд пардохта Фарҳодро чанг
Зи суратқории девори он санг,
Наёсудӣ зи вақти субҳ то шом,
Буридӣ кӯҳ бар ёди дилором.
- 3120 Ба кӯҳ андохтан букшод бозӯ,
Ҳама буррид санге бе тарозӯ.
Ба ҳар хориш, ки бо он хора кардӣ,
Яке бурч аз ҳисораш пора кардӣ.
Ба ҳар захме зи пой афганд кӯҳе,
Қ-аз он омад халоиқро шукӯҳе⁷⁸⁹.
Ба алмоси мижа ёкут месуфт,
Зи ҳоли хештан бо кӯҳ мегуфт,
Ки «Эй кӯҳ,
арчи дорӣ санги хора,
Чавонмардӣ куну шав пора-пора.
- 3125 Зи баҳри ман ту лахте рӯй бихрош,
Ба пеши захми сангинам сабук бош.
Вагарна ман ба ҳаққи ҷони ҷонон,
Ки то он дам, ки бошад бар танам ҷон,
Наёсояд танам з-озор бо ту,
Қунам ҷон бар сари пайкор бо ту!»
Шабоҳангом, к-аз саҳрои андӯҳ
Расидӣ офтобаш бар сари кӯҳ,
Сиёҳӣ бар сапедӣ нақш бастӣ,
Алам бархостӣ, султон нишастӣ,

- 3130 Шудӣ наздики он сурат замоне
 Дар он санг аз гуҳар ҷустӣ нишоне.
 Задӣ бар пой он сурат бaсе бӯс,
 Баровардӣ зи ишқаш нола чун кӯс.
 Ки «Эй меҳробӣ чашми нақшбандон,
 Давобахши даруни дардмандон,
 Бути симинтани сангиндили ман,
 Ба ту гумраҳ шуда мискин дили ман.
 Ту дар санге чу гавҳар пойбаста,
 Ман аз санге чу гавҳар дилшикаста».
- 3135 Замоне пеши ӯ бигристӣ зор,
 Пас аз гирья намудӣ узри бисъёр.
 В-аз он чо баршудӣ бар пуштаи кӯх,
 Ба пушт андар гирифта бори андӯх.
 Назар кардӣ сӯи қасри дилором,
 Ба зорӣ гуфтӣ: «Эй сарви гуландом,
 Чигарполудаеро дил барафрӯз,
 Зи кор афтодаро⁷⁹⁰ коре даромӯз.⁷⁹¹
 Муроди бемуродеро раво кун,
 Умеди ноумедеро вафо кун.
- 3140 Ту худ донам, ки аз ман ёд н-орӣ,
 Ки ёре беҳтар аз ман ёд дорӣ.
 Манам ёре, ки бар ёдат шабу рӯз
 Чаҳон сӯзам ба фаръеди чаҳонсӯз.
 Туро то дил ба Хусрав шод бошад,
 Ғарибе чун манат кай ёд бошад?!
 Нишаста шод Ширин чун гули нав,
 Шакаррезон⁷⁹² ба ёди рӯи Хусрав.
 Фидо карда чунин Фарҳоди мискин,
 Зи баҳри чони Ширин чони ширин.
- 3145 Агарчи н-орӣ, эй бадри мунирам,
 Пас аз ҳаҷчеву умре дар замирам.
 Ман аз ишқи ту, эй шамъи шабафрӯз,
 Бад-ин рӯзам, ки мебинӣ,
 бад-ин рӯз.

- Дар ин даҳлезан тангофарида,
 Вучуде дорам аз санг офарида.
 Маро ҳам бахти бад доман гирифтаст,
 Ки ин бадбахтӣ андар ман гирифтаст.
 Агар на з-оҳану санг аст рӯям,
 Вафо аз сангу оҳан чанд чӯям?
 3150 Макун з-ин беш хорӣ бар дили танг,
 Ғариберо макуш чун мор дар санг.
 Туро паҳлӯи фарбеҳ нест ноёб,
 Ки дорӣ бар яке паҳлӯ ду қассоб.
 Манам танҳо чунин бар пушта монда,
 Зи нанги лоғарӣ нокушта монда.
 Зи ишқат сӯзаму месозам аз дур,
 Ки парвона надорад тоқати нур.
 Аз он наздики ту мен-ояд ин хок,
 Ки бошад кори наздикон хатарнок.
 3155 Ба ҳаққи он, ки ёре ҳақшиносам,
 Ки чуз^с куштан манеҳ бар сар сипосам.
 Магар,
     к-аз банди ғам бозам раҳонӣ,
 Ки мурдан беҳ маро з-ин зиндагонӣ.
 Ба рӯзи ман ситора бар маёёд,
 Ба бахти ман кас аз модар мазоёд!
 Маро модар дуо кардаст гӯй,
 Ки аз ту дур бодо, ҳар чӣ чӯй.
 Агар дар теғи даврон заҳмате⁷⁹³ ҳаст,
 Чаро буррад туро нохун, маро даст.
 3160 В-агар бе майл шуд пистони гардун,
 Чаро бахшад туро ширу маро хун?
 Бад-он шире, ки аввал модарат дод,
 Ки чун аз чӯи ман шире хӯрӣ шод,
 Кунӣ ёдам ба шири шаккаролуд,
 Ки дорад ташнаро ширу шакар суд!
 Ба шире чун шубонон даст гирам,
 Ки дар ишқи ту чун тифле ба ширам.

- Ба ёд орам чу шири хушгуворон,
Фаромӯшам макун чун ширхорон.
- 3165 Гарам шириние надҳӣ зи чомат,
Даҳон ширин ҳаме дорам⁷⁹⁴ зи номат.
Чу кас чуз ту надорам ёри ғамхор,
Маро бе ёру бе ғамхор магзор.
Забон тар кун, бихон ин хушклабро,
Ба рӯзи равшан ор ин тира шабро.
Ба донге гарчи ҳастам бо ту дарвеш,
Тавонгарвор ҷонро мекашам пеш.
Зи давлатмандии дарвеш бошад,
Ки бесармоя судандеш бошад.
- 3170 Масӯз он дил, ки дилдораш ту бошӣ,
Зи гетӣ чораи кораш ту бошӣ.
Чу дар хубӣ ғариб афтодӣ, эй мох,
Ғарибонро фурӯ магзор дар рох,
Ту, к-имрӯз аз ғарибӣ бенасибӣ,
Битарс аз меҳнати рӯзи ғарибӣ.
Тамаъ дар зиндагонӣ баста будам,
Умед андар чавонӣ баста будам.
Аз он ҳар ду кунун навмед гаштам,
Балоро хонаи ҷовид гаштам.
- 3175 Дареғо, ҳар чӣ дар олам рафиқ аст,
Ту ро то вақти сахтӣ ҳамтариқ аст.
Ғаҳи сахтӣ таносонӣ пазиранд,
Ту гӯӣ дасту эшон пой гиранд.
Махӯр хунам,
ки хун хӯрдам зи баҳрат,
Ғарибам, охир, эй ман хоки шаҳрат.
Чӣ бад кардам, ки бо ман кина чӯӣ?
Бад афтад, гар баде кардам, нагӯӣ?
Хаёлатро парастиишҳо намудам
В-агар ҷурме чуз ин дорам, чухудам!
- 3180 Макун бо ёри якдил бевафой,
Ки кас бо кас накард ин нохудой.

- Агар бодам, ту низ, эй сарви озод,
 Саре чун бед дарчунбон ба ин⁷⁹⁵ бод.
 В-агар хокам, ту эй ганчи хатарнок,
 Зиёратхонае барсоз аз ин хок.
 Агар нагзорӣ, эй шамъи тирозам,
 Ки пиҳе дар чароғат мегудозам,
 Чунонам куш, ки дур аз остонат,
 Рамиме бошам аз даст устухонат.
- 3185 Манам дурроҷаи мурғони шабхез,
 Ҳама шаб мунисам мурғи шабовез.⁷⁹⁶
 Шабе хоҳам, ки бинӣ зорияро,
 Саҳархезиву шаббедорияро.
 Гар аз пӯлод дорӣ дил, на аз санг,
 Бубахшой бар ин маҷрӯҳи дилтанг.
 Қашам ҳар лаҳза ҷавре нав-нав аз ту,
 Ба як ҷав бар ту,
 эй ман ҷав-ҷав аз ту.
- Ман афтода чунин чун гови ранҷур,
 Ту мебинӣ харак⁷⁹⁷ меронӣ аз дур.
- 3190 Қарам⁷⁹⁸ з-ин беш кун бо мурдаи хеш,
 Мақун бедод бар дилбурдаи хеш.
 Ҳақиқат дон, маҷозӣ нест ин кор,
 Ба кор оям, ки бозӣ нест ин кор.
 Ман андар дасти ту чун қоҳ пастам,
 Вагарна кӯҳ очиз шуд зи дастам.
 Чу ман дар зӯри даст аз кӯҳ бешам,
 Чӣ бошад лашкаре чун кӯҳ пешам.
 Агар ман теғ бар ҳайвон кунам тез,
 На Шабдизам, ҷаве санҷад, на Парвез.
- 3195 Зи Парвизу зи Ширину зи Фарҳод
 Ҳама дар ҳарф панҷем, эй паризод.
 Чаро чун номи ҳар як панҷ ҳарф аст,
 Ба бурдан панҷаи Хусрав шигарф аст?
 Надонам хасро ғолибтар аз хеш,
 Ки дар мағлубу ғолиб номи ман беш.

- Валек идбори худро мешиносам
В-аз иқболи муҳолиф меҳаросам.
Ҳам идборе ачаб дар роҳ дорам,
Ки муқбилтар касе бадхоҳ дорам.
- 3200 Мабодо кас в-агарчи шоҳ бошад,
Ки ӯро муқбиле бадхоҳ бошад.
Аз он тарсам, ки дар пайкори ин кӯх,
Гарав бар хасм монад, бар ман андӯх.
Маро он кас, ки ин пайкор фармуд,
Талабгори ҳалоки чони ман буд.
Дар ин сахтӣ маро шуд мурдан осон,
Ки чон дар ғусса дорам, ғусса дар чон.
Маро дар ошиқӣ корест мушкил,
Ки дил бар санг бастам, санг бар дил.
- 3205 Ҳақиқат дон, маҷозӣ нест ин кор,
Ба кор оям, ки бозӣ нест ин кор!
Тавон худро ба сахтӣ сангдил кард,
Бад-ин сахтӣ на, к-оҳанро хичил кард.
Маро ишқат чу муми зард сӯзад,
Дилам бар хештан з-ин дард сӯзад.
Маро гар нуқраву зар нест дар бор,
Ки дар поят кашам хирвор-хирвор,
Руҳи зардам кунад дар ашкборӣ,
Гаҳе заркӯбиву⁷⁹⁹ гаҳ нуқракорӣ.
- 3210 Зи савдои ту, эй шамъи ҷаҳонтоб,
На дар бедорӣ осудам, на дар хоб.
Агар бедорам, андӯх боядам х(в) ард
В-агар дар хобам,
афзун бошадам дард.
Чу дар бедориву хоб ин чунинам,
Паноҳе беҳ зи ту худро набинам.
Биё, к-аз мардумӣ чон бар ту резам,
На девам, к-охир аз мардум гурезам.
Қасе дар банди мардум чун набошад,
Ки ӯ аз санг мардум метарошад?

- 3215 Тарошам сангу ин пинҳониям нест,
 Ки дар пеш аст, дар пешониям нест.
 Касеро ру ба ру аз халқ бахт аст,
 Қи чун оина пешониш сахт аст?
 Бар он кас чун бубахшад нашви хокӣ,
 Ки дорад чун бунафша шармнокӣ?
 Зи бешармӣ касе, к-ӯ шӯхдидаст,
 Чу наргис бо кулоҳи зар кашидаст.
 Чаҳонро нест гарде пастар аз ман,
 Набинӣ ҳеҷ кас бекастар аз ман.
- 3220 На чандон дӯсте дорам диловез,
 Ки гар рӯзе бияфтам, гӯядам, хез.
 На чандонам касе дар хел пайдост,
 Ки гар мирам, кунад болини ман рост.
 Манам танҳо дар ин андӯҳу чоне,
 Фидо карда саре бар остоне.
 Агар сад сол дар чоҳе нишинам,
 Қасе чуз оҳи худ боло набинам.
 В-агар гардам ба кӯҳу дашт сад сол,
 Ба чуз соя касам н-ояд ба дунбол.
- 3225 Чӣ сағҷонам, ки бо ин дардноқӣ,
 Чу сағдорон давам хуниву хокӣ.
 Сагонро дар чаҳон чою маро не,
 Гиёро бар замин пою маро не.
 Палангонро ба кӯҳистон паноҳ аст,
 Наҳангонро ба даръё чойгоҳ аст.
 Мани бесанги хокӣ монда дилтанг,
 На дар хокам-дар осоиш,
 на дар санг.
 Чу бар хокам набуд аз ғам ҷудой,
 Шавам дар хок, то ёбам раҳой.
- 3230 Бад-ин беравғанӣ мағзи димоғам
 Ғами дил, бин, ки сузад чун чароғам.
 Зи ман хокистаре монда дар ин дард,
 Ба хокистар тавон оташ ниҳон кард?

- Манам хоке чу бод аз чой рафта,
 Нишот аз дасту зӯр аз пой рафта.
 Агар пое ба даст орам дигар бор,
 Ба доман даркашам чун нақши девор.
 Чу нуқта зери паргор оварам рӯй,
 Шавам, дар нақши девор оварам рӯй.
- 3235 Ба сад девори сангин пешу пасро
 Бубандам, то набинам нақши касро.
 Набандам дил дигар дар сурати кас,
 Аз ин суратпарастидан маро бас».
- Чу з-ин сурат ҳадисе чанд рондӣ,
 Дили мискин бар он сурат фишондӣ.
 Чу шаб рӯй аз вилоят даркашидӣ,
 Сипоҳи рӯз роят баркашидӣ.
 Дигар бор он қиёматрӯзи шабхез,
 Ба захми кӯҳ кардӣ тешаро тез.
- 3240 Ба шаб то рӯз гавҳарбор будӣ,
 Ба рӯзаш сангсуфтан кор будӣ.
 Мабодо кас бад-ин бехонумонӣ,
 Бад-ин талхӣ чӣ бояд зиндагонӣ?
 Ба ту боди ҳалокам медавонад,
 Хато гуфтам, ки хокам медавонад.
 Чу ту ҳастӣ, нагуям, кистам ман,
 Деҳ они туст,
- дар деҳ чистам ман?!
- Нашояд гуфт, ман ҳастам, ту ҳастӣ,
 Ки он гаҳ лозим ояд худпарастӣ.
- 3245 Ба рафтан боз мекӯшам, чӣ суд аст,
 Наёбам раҳ, ки пешоҳанг дуд аст.
 Дар ин манзил, ки пой аз пӯя фарсуд,
 Расидан дер мебинам, шудан зуд.
 Ба рафтан маркабам бас тезгом аст,
 Надонам чои оромам кадом аст?
 Чу аз ғам нестам як лаҳза озод,
 Нахоҳам ҳеч касро дар чаҳон шод.

- Дило, донї, ки доноён чї гуфтанд,
 Дар он дарьё, ки дурри ақл суфтанд:
 3250 «Касе, к-ӯро бувад дар табъ сустї,
 Нахоҳад ҳеч касро тандурустї».
 Маро ишқ аз кучо дарх(в) ард бошад,
 Ки бар мӯе хазорон дард бошад.
 Зи бас сангу зи бас гавҳар, ки мерехт,
 Димоғаш санг бо гавҳар баромехт.
 Ба гирди олам аз Фарҳоди ранчур
 Ҳадиси кӯҳкандан гашт машхур.
 Зи ҳар буқъа шудандї сангсоён,
 Бимондандї дар у ангуштхоён.
 3255 Зи сангу оҳанаш ҳайрон шудандї,
 Дар он саргашта саргардон шудандї.

РАФТАНИ ШИРИН БА КҶҲИ БЕСУТУН ВА САБҚАТ ШУДАНИ АСПИ ВАЙ

- Муборак рӯзе аз хушрӯзгорон
 Нишаста буд Ширин пеши ёрон.
 Сухан мерафташон аз ҳар наварде
 Чунон, ояд зи ҳар гармеву сарде.
 Яке айши гузашта ёд мекард,
 Бад-он таърих дилро шод мекард.
 Яке афсонаи оянда мехонд,
 Ки шодї бештар хоҳем з-ин⁸⁰⁰ ронд.
 3260 Зи ҳар шева сухан, к-он дилнавоз аст
 Бигуфтанд он чї вогуфтан дароз аст.
 Сухан чун шуд мусалсал, оқибат кор
 Сутуни Бесутун омад падидор.
 Ба ханда гуфт бо ёрон дилафрӯз:
 «Алам бар Бесутун хоҳам зад имрӯз.
 Бубинам, к-оҳанин бозӯи Фарҳод,
 Чї гуна санг мебуррад ба пӯлод.

- Магар 3-он сангу оҳан рӯзгоре
Ба дил гармӣ фитад, бар ман шароре».
- 3265 Бифармуд аспро зин барниҳодан,
Саборо маҳди заррин барниҳодан.
Набуд он рӯз Гулгун дар висоқаш,
Бар аспе дигар афтод иттифоқаш,
Бурун омад,
                                    чӣ гӯям, чун бахоре
Ба зебӣ чу яғмоӣ нигоре.
Равон шуд наргисон пурхоб гашта,⁸⁰¹
Чу сад хирман гули сероб гашта.⁸⁰²
Бад-он нозуктаниву обдорӣ
Чу мурғе буд дар чобуксаворӣ.
- 3270 Чунон чобукнишин буд он дилором,
Ки барчастӣ ба зин миқдори даҳ гом.
Зи наълаш бар сабо мисмор мезад,
Заминро чун фалак паргор мезад.
Чу омад бо нисори мушку насрин
Бари он кӯҳи сангин кӯҳи симин.
Зи акси рӯи он хуршеди рахшон,
Зи лаъл он санғҳо шуд чун Бадахшон.
Чу кӯҳе Кӯҳканро назди худ хонд
В-аз он чо кӯҳтан зӣ кӯҳкан ронд.
- 3275 Ба ёди лаъли у Фарҳоди чонкан
Қананда кӯхро чун марди конкан.
Зи ёри сангдил харсанг меҳ (в) ард,
Валекин арбада бо санг мекард.
Иёри дастбурдашро⁸⁰³ дар он санг
Тарозуе наёмад рост дар чанг.
Ба шахси кӯхпайкар кӯх меканд,
Ғаме дар пеш чун кӯҳи Дамованд.
Даруни санг аз он меканд модом,
Ки аз сангаш бурун меомад он ком.
- 3280 Руҳи хоро ба хуни лаъл мешуст,
Магар дар санги хоро лаъл мечуст.

Чу аз лаъли лаби Ширин хабар ёфт,
Ба санги хора-дар, гуфти, гуҳар ёфт.
Ба дасташ оҳан аз дил гармгар гашт,
Ба оҳан сангаш аз дил нармгар гашт.
Ба дасте сангро меканд чун гил,
Ба дигар даст мезад санг бар дил.
Дилашро ишқи он бут мехарошид,
Чу бут будаш, чаро бут метарошид?

- 3285 Шакарлаб дошт бо худ соғаре шир,
Ба дасташ дод к-«Ин бар ёди ман гир».
Ситад шир аз кафи Ширин чавонмард,
Ба ширинӣ, чӣ гӯям, чун шакар х(в) ард.
Чу Ширин соқие бошад ҳамоғӯш,
На шир, ар захр бошад ҳам

шавад нӯш!

Чу ошиқ маст гашт аз чоми боқӣ,
Зи маҷлис азми рафтаи кард соқӣ.
Шуд андомаш гарон аз зар кашидан,
Фуру монд асбаш аз гавҳар кашидан.

- 3290 На асб, ар кӯҳи зар будӣ надимаш,
Сақат гаштӣ ба зери кӯҳи симаш.
Чунин гӯянд, к-асби бодрафтор
Сақат шуд зери он ганҷи гуҳарбор.
Чу ошиқ дид, к-он маъшуқи чолок
Фуру хоҳад фитод аз бод бар хок,
Ба гардан асбро бо шаҳсавораш
Зи чо бардошт,⁸⁰⁴ эсон кард кораш.
Ба қасраш бурд аз он сон нозпарвард,
Ки мӯе бар тани Ширин наёзард.

- 3295 Ниҳодаш бар бисоти навбати гоҳ,
Ба навбатгоҳи хеш омад дигар роҳ.
Ҳамон оҳангарӣ бо хора мекард,
Ҳамон сангӣ ба оҳанпора мекард.
Шуда бар кӯҳ кӯҳе бо дили танг,
Саре бар санг мезад бар сари санг.

Чу оху сабзае бар кӯх дида,
Зи шӯристон ба гӯристон рамида.

ОГОҲИИ ХУСРАВ АЗ РАФТАНИ ШИРИН БА НАЗДИ ФАРҲОД

- Чаҳонсолор Хусрав ҳар замоне
Ба чарбӣ қустӣ аз Ширин нишоне.
3300 Ҳазораш бештар соҳибхабар буд,
Ки ҳар як бар сари коре дигар буд.
Гар ангуште задӣ бар бинӣ он мох,
Маликро як ба як кардандӣ огох,
Дар он муддат, ки шуд Фарҳодро дид,
На кӯх, он қалъаи пӯлодро дид,
Хабар доданд солори чаҳонро,
Ки чун Фарҳод дид он дилситонро,
Даромад зӯри дасташро шукӯхе,
Ба ҳар захме зи пой афганд кӯхе.
3305 Аз он соат нишоте даргирифтаст,
Зи санг оини сахтӣ баргирифтаст.
Бад-он оҳан, ки ӯ санг озмун кард,
Тавонад Бесутунро бесутун кард,
Кулунге мезанад чун шери чангӣ,
Кулунге, не, ки ӯ бошад кулангӣ.
Бичарбад рӯбах, ар чарбиш бошад,
В-агар бо гург ҳамхарбиш бошад.
Чу аз динор гавро бештар бор
Тарозу сар бигардонад зи динор.
3310 Агар монад бад-ин қувват яке мох,
Зи пушти кӯх берун оварад роҳ.
Малик бесанг шуд з-он сангсуфтан,
Ки боисташ ба тарки лаъл гуфтан.
Ба пурсиш гуфт бо пирони хушъёр:
«Чӣ бояд сохтан тадбири ин кор?»

- Чунин гуфтанд пирони хирадманд
 Ки «Гар хоҳӣ, ки осон гардад ин банд,
 Фуру кун қосидеро, к-аз сари роҳ
 Бад-ӯ⁸⁰⁵ гӯяд, ки Ширин мурд ногоҳ.
- 3315 Магар якчанде⁸⁰⁶ афтад дасташ аз кор
 Диранге дар ҳисоб ояд падидор.
 Талаб карданд нофарҷомгӯе,
 Гиреҳпешоние, дилтангруе,
 Чу қассоб аз ғазаб хунинишоне,
 Чу нафот аз бурут оташфишоне.
 Суханҳои бадаш таълим карданд,
 Ба зар ваъда, ба оҳан бим карданд.
 Фиристоданд сӯи Бесутунаш,
 Шуда бар ноҳафозӣ раҳнамунаш.
- 3320 Чу чашми шӯхи ӯ Фарҳодро дид,
 Ба дасташ дашнаи пӯлодро дид,
 Ба сони шери ваҳшӣ часта аз банд,
 Чу пили мастгашта кӯҳ меканд.
 Дилаш дар кори Ширин гарм гашта,
 Ба дасташ сангу оҳан нарм гашта.
 Аз он оташ,
   ки дар ҷону чигар дошт,
 На аз хешу на аз олам хабар дошт.
 Ба ёди рӯи Ширин байт мегуфт,
 Чу оташ теша мезад, кӯҳ месуфт.
- 3325 Сӯи Фарҳод рафт он сангдил мард,
 Забон букшоду худро тангдил кард.
 Ки «Эй нодони ғофил, дар ҷӣ корӣ?
 Чаро умре ба ғафлат мегузорӣ?».
 Бигуфто: «Бар нишоти номи ёрӣ
 Қунам з-ин сон, ки бинӣ, дасткорӣ.
 Ҷӣ ёр, он ёр, к-ӯ ширинзабон аст,
 Маро сад бор ширинтар зи ҷон аст»,
 Чу марди туршрӯи талхгуфтор
 Дами ширин зи Ширин дид дар кор,

- 3330 Баровард аз сари ҳасрат яке бод,
 Ки «Ширин мурду огаҳ нест Фарҳод.
 Дареғо, он чунон сарви шағабнок,
 Зи боди марг чун афтод бар хок,
 Зи хокаш анбар афшонданд бар моҳ,
 Ба оби дида шустандаш ҳама роҳ.
 Ҳам охир бо ғамаш дамсоз гаштанд,
 Супурдандаш ба хоку бозгаштанд».
 Дар ӯ ҳар лаҳза теге чанд мебаст,
 Ба рӯяш дар дареғе чанд мебаст.
- 3335 Чу гуфт он зулфу он хол, эй дареғо,
 Забонаш чун нашуд лол, эй дареғо?
 Қасеро дил диҳад, к-ин роз гӯяд?
 Набинад, в-ар бубинад, бозгӯяд?
 Чу афтод ин сухан дар гӯши Фарҳод,
 Зи токи кӯҳ чун кӯҳе дарафтод.
 Баровард аз чигар оҳе чунон сард,
 Ки гуфтӣ дурбоше бар чигар х(в)ард.
 Ба зорӣ гуфт, к-овах ранҷ бурдам,
 Надида роҳате дар ранҷ мурдам.
- 3340 Агар сад гӯсфанд ояд фаро пеш,
 Барад гург аз гала қурбони дарвеш.
 Чӣ хуш гуфт он гулобӣ бо гулистон,
 Ки ҳар⁸⁰⁷ ч-ат боз бояд дод мастон.
 Фуру рафта ба хок он сарви чолок,
 Чаро бар сар нарезам ҳар замон хок?
 Зи гулбун рехта гулбарги хандон,
 Чаро бар ман нагардад боғ зиндон?
 Парида аз чаман кабки баҳорӣ,
 Чаро чун абр нахрушам ба зорӣ?
- 3345 Фуру мурда чароги оламафруз,
 Чаро рӯзам нагардад шаб бад-ин рӯз?
 Чароғам мурд, бодам сард аз он аст,
 Маҳам рафт,
 офтобам зард аз он аст.

Ба Ширин дар адам хоҳам расидан,
Ба як так то адам хоҳам давидан».
Салои дарди Ширин дар баҳон дод,
Замин бар ёди у бўсиду чон дод.
Замона худ чуз ин коре надонад,
Ки андӯхе диҳад, қоне ситонад.

3350 Чу корафтода⁸⁰⁶ гардад бенавое
Дараш даргирад аз ҳар сӯ балое.
Ба ҳар шоҳи гуле, к-ӯ дарзанад чанг,
Ба ҷои гул биборад бар сараш санг.
Чунон аз хушдилӣ бебахр гардад,
Ки дар комаш табарзад заҳр гардад.
Чунон танг ояд аз шӯридани бахт,
Ки барбояд гирифташ 3-ин ҷаҳон рахт.
Инони умр аз ин сон дар нишеб аст,
Чавониро чунин по дар рикеб аст.

3355 Касе ёбад⁸⁰⁹ зи даврон растагорӣ,
Ки бардорад иморат 3-ин иморӣ.
Масеховор дар дайре нишинад,
Ки бо чандон чароғаш кас набинад,
Ҷаҳон дев асту вақти девбастан,
Ба хушхӯй тавон 3-ин дев растан.
Макун дӯзах ба худ-бар хӯи бадро,
Биҳишти дигарон кун хӯи х(в) адро.
Чу дорад хӯи ту мардумсириштӣ,
Ҷам ин ҷову ҳам он ҷо дар биҳиштӣ.

3360 Махусб, эй дида,
  чандин ғофилу маст,
Чу бедорон баровар дар ҷаҳон даст,
Ки чандон хуфт хоҳӣ дар дили хок,
Ки фармӯшат кунад⁸¹⁰ даврони афлок.
Бад-ин панҷоҳсола ҳуққабозӣ,
Бад-ин як мӯҳра гил то чанд нозӣ.
На панҷаҳ сол агар панҷаҳ ҳазор аст,
Сараш барнеҳ, ки ҳам нопойдор аст.

- Нашояд оҳанинтар будан аз санг,
 Бубин, то рег чун резад ба фарсанг.
- 3365 Замин натъест, регаш чун нарезад,
 Қи бар натъе чунин чуз хун нарезад.
 Басо хуне, ки шуд бар хоки ин дашт,
 Сиёвуше наруст аз зери ин ташт.
 Ҳар он зарра, ки орад тундбоде,
 Фаридуне бувад ё Қайқубоде.
 Қафе гил дар⁸¹¹ хама рӯи замӣ нест,
 Ки бар вай хуни чандин одамӣ нест.
 Қӣ медонад, ки ин дайри куҳансол
 Чӣ муддат дораду чун будаш аҳвол.
- 3370 Ба ҳар сад сол давре гирад аз сар,
 Чу он даврон шуд, орад даври дигар.
 Намонад кас, ки бинад даври ўро,
 Бад-он то дарнаёбад ғаври ўро.
 Ба рӯзе чанд бо даврон давидан,
 Чӣ шояд дидану чӣ т-вон шунидан?
 Зи чавру адл дар ҳар давр созест,
 Дар ў донандаро пӯшида розест,
 Намехоҳӣ, ки бинӣ чавр бар чавр,
 Набояд гуфт рози давр бо давр.
- 3375 Шабу рӯз аблақе шуд тунд, зинҳор,
 Бад-ин аблақ инони хеш маспор.
 Ба сад фан гар намой зуфунунӣ
 Нашояд бурд аз ин аблақ хурунӣ.
 Чу гурба хештан то кай парастӣ,
 Бияфган аз бағал гурба, ки растӣ.
 Фалак чандон, ки деги хокро пухт,
 Нарафт аз хӯи ў хомӣ чу кимухт.
 Қимористони чархи нимхоя
 Басе пурмояро бурдаст моя.
- 3380 Арӯси хок агар бадри мунир аст,
 Ба дасти бод кун амраш,
 ки пир аст.

Магар хусфе ки хоҳад будан аз бод,
Талоқи амр хоҳад хокро дод.
Гар он бод ояду гар н-ояд имруз,
Ту бар хоке чунин машъал маяфруз.
Дар ин як мушт хок, эй хок дар мушт,
Гар афрузӣ чароғ аз ҳар даҳ ангушт,
Нашуд мумкин, ки ин хоки хатарнок
Бар ангушти бурида барканад хок.

3385 Ту беандом аз ин андом сустӣ,
Ки гоҳе рахна дорад, гоҳ сустӣ,
Фуруд афтодан осон бошад аз бом,
Агар дар раҳ набошад касриандом
Набинӣ, марди беандом дар хоб
Наранҷад, гар фитад сад тири партоб.
Турунҷ аз дуди гӯгирд он надида,
Ки мо з-ин нӯҳ турунҷи норасида.
Чу Юсуф з-ин турунҷ аз сар натобӣ,
Чу норинҷ, аз Зулайҳо захм ёбӣ.

3390 Саҳаргаҳ маст шав, санге барандоз,
Зи норинҷу турунҷ ин хон бипардоз.
Бурун афкан буна з-ин дори нӯҳдар,
Магар,

к-эмин шавӣ з-ин мори нӯҳсар.

Нафас, к-ӯ хочатоши зиндагонист,
Зи мо парвардаи боди хазонист.
Агар як дам занӣ бе ишқ, мурдаст,
Ки бар мо як ба як дамҳо шумурдаст.
Бибояд ишқро Фарҳод будан,
Пас он гоҳе ба мурдан шод будан.

3395 Муҳандис дастаи пӯлодтеша
Зи чӯби нори тар кардӣ ҳамеша.
Зи баҳри он ки бошад дастгираш,
Ба даст андар бувад фармонпазираш.
Чу бишнид ин суханҳои чигартоб,
Фарози кӯҳ кард он теша партоб.

- Синон дар санг рафту даста⁸¹² дар хок,
 Чунин гӯянд хоке буд намнок.
 Аз он даста баромад шушай нор,
 Дарахте гашту боре дод⁸¹³ бисъёр.
- 3400 Аз он шӯша кунун гар нор ёбӣ,
 Давои дарди ҳар бемор ёбӣ.
 Низомӣ гар надид он норбунро,
 Ба дафтар-дар⁸¹⁴ чунин хонд ин сухунро.

ТАЪЗИЯТНОМАИ ХУСРАВ БА ШИРИН АЗ РОҲИ ТАНЗ

- Сароянда чунин афганд бунъёд,
 Ки чун дар ишқи Ширин мурд Фарҳод,
 Дили Ширин ба дард омад зи доғаш,
 Ки мурғе нозанин гум шуд зи боғаш.
 Бар он озод сарви чӯйборӣ
 Басе бигрист чун абри баҳорӣ.
- 3405 Ба расми меҳтаронаш ҳулла барбаост,
 Ба хокаш доду омад бод дар даст.
 Зи хокаш гунбаде олий барафрохт,
 В-аз он гунбад зиёратхонае сохт.
 Хабар доданд Хусравро чапу рост,
 Ки аз раҳ заҳмати он хор бархост.
 Пушаймон гашт шоҳ аз кардаи хеш
 В-аз он озор гашт озурдаи хеш.
 Дарандешиду буд андешаро чой,
 Ки бодафрохро чун дорад ӯ пой.
- 3410 Касе, к-ӯ бо касе бадсоз гардад.
 Бад-ӯ рӯзе ҳамон бад бозгардад.
 Дар ин ғам рӯзу шаб андеша мекард,
 Аз⁸¹⁵ ин андеша ҳам рӯзе қафо х(в) ард.
 Дабири хосро наздики худ хонд,
 Ки бар коғаз чавохир донад афшонд.

- Гулаш фармуд дар шаккар сириштан,
Ба Ширин номае ширин навиштан.
Нахустин пайкари он нақши дилбанд
Тавалло карда бар номи худованд.
- 3415 Ба номи рӯшноибарши биниш,
Ки равшанчашм аз ӯ гашт офариниш,
Падидорандаи инсиву чонӣ
Асарҳои заминӣ в-осмонӣ.⁸¹⁶
Фалакро карда гардон бар сари хок,
Заминро чои⁸¹⁷ гардишгоҳи афлок.
Пас аз номи худову номи покон
Бароварда ҳадиси дарднокон.
Ки «Шоҳи некувон Ширини дилбанд,
Ки хонандаш шакархоён⁸¹⁸ шакарханд!
- 3420 Шунидам, к-аз пай ёре ҳаваснок
Ба мотам навбате зад бар сари хок.
Зи сунбул кард бар гул мушкбезӣ,
Зи наргис бар суман симобрезӣ.
Дуто кард аз гамаш сарви равонро,
Ба нилӯфар бадал кард арғувонро.
Суманро аз бунафша тавқ барбаст,
Рутабҳоро ба захми устухон хаст.
Ба лола тахтаи гулро тарошид,
Ба лӯълӯ гушаи маҳро хорошид.
- 3425 Паранди моҳро пайванд букшод,
Зи рух бурқабъ,
зи гесӯ банд букшод.
Чаҳонро сӯхт аз фаръёд кардан,
Ба зорӣ дӯстонро ёд кардан.
Чунин ояд зи ёрон шарти ёрӣ,
Ҳамин бошад нишони дӯстдорӣ.
Бар он ҳаммоли кӯҳафган бубахшуд,
Ба сар зонӯ, ба зонӯ кӯҳ паймуд.
Ғарибе кушта беш арзад фиғоне,
Чаҳон гӯ, то бар ӯ гирьяд чаҳоне.

- 3430 Бад-ин сон ошике дар ғам бимирад,
 Чун $\bar{y}$ бод он, ки з- $\bar{y}$ ибрат нагирад!
 Ҳисоб аз кори $\bar{y}$ дур аст моро,
 Дил аз баҳри ту ранчур аст моро.
 Чу донам, сахт ранчидӣ зи⁸¹⁹ маргаш,
 Ки мурду ҳам намеғӯй ба таркаш.
 Чаро боисташ аввал куштан аз дард,
 Чу куштӣ, чанд хоҳӣ андӯҳаш х(в)ард?
 Ғамаш меҳӯр, ки хунаш ҳам ту х(в)ардӣ,
 Азизаш кун, ки хораш ҳам ту кардӣ.
- 3435 Агар сад сол бар хокаш нишинӣ,
 Аз $\bar{y}$ хокитаре ҳаргиз набинӣ.
 Чу хок ар сад чигар дорӣ ба дасте,
 Наёбӣ мисли $\bar{y}$ Ширинпарасте.
 Валекин чун надорад гирья суде,
 Чӣ бояд бе кабоб ангехт дуде?
 Ба ғамхӯрдан накардӣ ҳеҷ тақсир,
 Чӣ шояд кард бо торочи тақдир?
 Бино бар марг дорад зиндагонӣ,
 Нахоҳад зистан кас ҷовидонӣ.
- 3440 Ту рӯзӣ в- $\bar{y}$ ситора, эй дилафрӯз,
 Фуру мирад ситора, чун шавад рӯз.
 Ту субҳӣ в- $\bar{y}$ чароғ, ар дил пазирад,
 Чароғ он беҳ, ки пеш аз субҳ мирад.
 Ту ҳастӣ шамъу $\bar{y}$ парвонаи маст,
 Чу шамъ ояд, равад⁸²⁰ парвона аз даст.
 Ту боғӣ в- $\bar{y}$ гиёҳе, к-аз ту хезад,
 Гиёҳ он беҳ,
 ки ҳам дар боғ резад.
 Ту оташтабӣ, $\bar{y}$ уди балоқаш,
 Бисӯзад уд, чун бифрӯзад оташ.
- 3445 Агар мурғе парид аз гулситонат,
 Парастад насри тоир з-осмонат.
 В-агар шуд қатраи об аз сабӯят,
 Басо Дачла, ки сар дорад ба ҷӯят.

- Чу монад бадр, гӯ, бишкан ҳилоле,
Чу хубӣ ҳаст з-ӯ кам гир холе.
Агар Фарҳод шуд, Ширин бимонод,
Чӣ бок аз зардгул, насрин бимонод!»
Нависанда чу аз нома бипардохт,
Замин бўсиду пеши Хусрав андохт.
3450 Ба қосид дод Хусрав номаро зуд,
Ситад қосид бибурд он чо, ки фармуд.
Чу Ширин дид, к-омад номаи шоҳ,
Рух аз шодӣ фурузон кард чун моҳ.
Се чо бўсиду мӯҳри нома бардошт,
В-аз ӯ як ҳарфро нохонда нагзошт.
Цигарҳо дид мушкандуд карда,
Табарзодҳои захролуд карда.
Қасабҳое дар ӯ печида сад мор,
Рутабҳое дар ӯ пӯшида сад хор.
3455 Ҳама микрозаҳои парниёнпӯш,
Ҳама захробҳои хуштар аз нӯш.
На сабри он, ки ин шарбат бинӯшад,
На чои он, ки аз тундӣ бичӯшад.
Ба сахтиву ба ранҷ он ранҷу сахтӣ
Фуру хӯрд аз сари бедорбахтӣ.

МУРДАНИ МАРЬЯМ

- Дарандеш, эй ҳаким, аз кори айём,
Ки подоши амал бошад саранҷом.
Намонад зоеъ,
ар нек аст, агар дун,
Камарбаста ба ин кор аст гардун.
3460 Чу Хусрав бар фусуси марги Фарҳод,
Ба Ширин он чунон талхӣ фиристод,
Чунон афтод тақдири илоҳӣ,
Ки бар Марьям⁸²¹ сар омад подшоҳӣ.

- Чунин гӯянд, Ширин талхзаҳре
 Ба хӯрдаш дод, аз он к-ӯ хӯрд баҳре.
 В-агар мерост хоҳӣ, бугзар аз заҳр,
 Ба заҳролуди ҳиммат бурдаш аз даҳр.⁸²²
 Ба ҳиммат хиндувон чун барситезанд,
 Зи шоҳи хушк барги тар бирезанд.
- 3465 Фусунсозон, ки аз маҳ муҳра созанд,
 Ба чашмафсои ҳиммат ҳуққа бозанд.
 Чу Марьям рӯзаи Марьям ниғаҳ дошт,
 Даҳон дарбаст аз он шаккар,
 ки шаҳ дошт,
 Бираст аз чанги Марьям шоҳи олам
 Чунон к-обистанон аз Чанги Марьям.
 Дарахти Марьямаш чун аз бар афтод,
 Зи ғам шуд чун дарахти Марьям озод.
 Валек аз баҳри чоҳу эҳтиромаш,
 Зи мотам дошт оине тамомаш.
- 3470 Нарафт аз ҳурматаш бар тахти шоҳӣ,
 Напӯшид аз салабҳо чуз сиёҳӣ.
 Чу Ширинро хабар доданд аз ин кор,
 Ҳамаш гул дар ҳисоб афтоду ҳам хор.
 Ба навъе шодмон гашт аз ҳалокаш,
 Ки раст аз рашк бурдан ҷони покаш.
 Ба дигар навъ ғамгин гашту дилсӯз,
 Ки оқил буду метарсид аз он рӯз.
 Зи баҳри хотири Хусрав яке моҳ
 Зи шодӣ қард дасти хеш кӯтоҳ.⁵²³
- 3475 Пас аз моҳе,
 ки хор аз реш бархост,
 Чаҳонро ин ғубор аз пеш бархост,
 Дилаш тухми ҳавас фармуд киштан,
 Чавоби номаи Хусрав навиштан.
 Суханҳое,
 ки ўро буд дар дил,
 Фишонд аз тайрагӣ чун дона бар гил.

ТАЪЗИЯТНОМАИ ШИРИН БА ХУСРАВ ДАР МАРГИ МАРЪЯМ АЗ РАҲИ БОДАФРОҲ

Нависанда чу бар коғаз қалам зад,
Ба тартиб он суханҳоро рақам зад.
Суханро аз ҳаловат кард чун қанд,
Сарогози суханро дод пайванд.

- 3480 Ба номи подшоҳи подшоҳон,
Гуноҳомурзи муште узрхоҳон.
Худованде, ки моро корсоз аст,
Зи мову хидмати мо бениёз аст.
На пайкар, холиқи пайкарнигорон,
Ба ҳайрат з-ин шумор ахтаршуморон,
Замин то осмон, хуршед то моҳ,
Ба Туркистони фазлаш ҳиндуи роҳ.
Дихад бе ҳаққи хидмат халқро кут,
Нигорад бе қалам дар санг ёкут.
- 3485 Зи мурғу мӯр дар даръёву дар кӯх,
Намонад ҷовидон касро дар андӯх.
Гаҳи неъмат дихад нуқсонпазирӣ,
Кунад ҳангоми ҳайрат дастгирӣ.
Чу аз шукраш фаромӯшгор гардем,
Бимолад гӯш, то бедор гардем.
Ба ҳукми ўст дар қонуни биниш,
Тағайюрҳои холи офариниш.
Гаҳе роҳат кунад қисмат, гаҳе ранҷ
Гаҳе ифлос пеш орад, гаҳе ганҷ.
- 3490 Чаҳонро нест коре чуз дурангӣ,
Гаҳе румӣ намояд, гоҳ зангӣ.
Гаҳ аз бедоди ин онро дихад дод,
Гаҳ аз тимори он инро кунад шод.
Чӣ хуш гуфто Лаҳовардӣ ба Тусӣ,
Ки марги хар бувад сағро арусӣ.
На ҳар қисмат, ки пеш ояд, нишот аст,
На ҳар поя, ки зер афтад, бисот аст.

- Чу рӯзибахши мо рӯзӣ⁸²⁴ чунин кард,
 Гаҳе рӯзӣ даво бошад, гаҳе дард.
- 3495 Хирадманд ӯ бувад, к-ӯ дар ҳама кор
 Бисозад гоҳ бо гул, гоҳ бо хор.
 Чаҳондори меҳин, хуршеди⁸²⁵ офок,
 Ки зад бар фарқи ҳафт авранг шаш тоқ,
 Чаҳон дорад ба зери подшоҳӣ
 Сареву бо сарӣ соҳибкулоҳӣ.
 Биҳишт аз ҳазраташ миёодгоҳест,
 Зи боғи⁸²⁶ давлаташ тӯбӣ гиёҳест.
 Дар ин даврон, ки маҳ то моҳӣ ӯрост,
 Зи моҳӣ то ба моҳ оғоҳӣ ӯрост,
- 3500 Хабар дорад,⁸²⁷ ки рӯзу шаб дуранг аст,
 Наволаш гаҳ шакар, гоҳе шаранг аст.
 Дар ин сандалсарои обнӯси
 Гаҳе мотам бувад, гоҳе арӯси.
 Арӯси шоҳ агар дар зери хок аст,
 Арӯсони дигар дорад, чӣ бок аст?
 Фалак з-он дод бар рафтан далериш,
 Ки буд оғаҳ зи шоҳу зудсериш.
 Аз ӯ беҳ гарчи шаҳро ҳамдаме нест,
 Шаҳаншаҳ зуд сер омад, ғаме нест.
- 3505 Назар бар гулситоне дигар орад
 В-аз ӯ беҳ дилситоне дар бар орад.
 Дарег он аст, к-он лӯъбат намонад
 Вагарна ҳар кӣ монад, айш ронад.
 Маранҷ, эй шоҳи нозукдил, бад-ин ранҷ,
 Ки ганҷ аст он санам,
 дар хок беҳ ганҷ.
- Махӯр ғам, к-одамӣ ғам барнатобад,
 Чу ғам гуфтӣ, замин ҳам барнатобад.
 Биранҷад нозанин аз ғам кашидан,
 Насозад нозуконро ғам чашидан.
- 3510 Инон он беҳ, ки аз Марьям битобӣ,
 Қи гар Исо шавӣ, гардаш наёбӣ.

- Агар дар тахта рафт он нозанин чуфт,⁸²⁸
 Ба тарки тахти шоҳӣ чун тавон гуфт?
 Ба май биншин, зи мижгон май чӣ резӣ,
 Ғамат хезад, гар аз ғам барнахезӣ.
 На ҳар кас пеши мире пеш мирад,
 Бад-ин сахтӣ ғаме дар пеш гирад.
 Ту зӣ, к-ӯ мурду ҳар, к-ӯ зод рӯзе,
 Ба маргаш тан бибояд дод рӯзе.
 3515 Ба нолидан макун бар мурда бедод,
 Ки мурда собирӣ хоҳад, на фаръёд.
 Чу кори колбад гирад табоҳӣ,
 На дарвешӣ ба кор ояд, на шоҳӣ.
 Зи баҳри чашмае махрӯшу махрош,
 Зи файзи⁸²⁹ Даҷла гӯ як қатра кам бош!
 Ба шодӣ бар лаби шат чоми чам гир,
 Кухан занбиле аз Бағдод кам гир.
 Дили нағнуда бе ӯ бигнаводат,
 Чунон к-аз дида рафт, аз дил раводат!
 3520 Агар сарве шуд аз бӯстони олам,
 Ту боқӣ мон, ки ҳастӣ ҷони олам.
 Махӯр ғам, то тавонӣ, бода хӯр шод,
 Мабодо, к-аз сарат мӯе барад бод!
 Агар ҳастӣ шавад дур аз ту аз даст,
 Биҳамдуллаҳ, чу ту ҳастӣ, ҳама ҳаст.
 Ту дурқадриву дурр танҳо накӯтар,
 Ту лаълӣ, лаъл беҳамто накӯтар.
 Ба танҳой қаноат кун чу хуршед,
 Ки ҳамсар ширк шуд дар роҳи Ҷамшед.
 3525 Агар бо мурғ бояд мурғро хуфт,
 Ту симурғӣ, бувад симурғ бечуфт.
 Маранҷ, ар бо ту он гавҳар намонад,
 Ту конӣ, кон зи гавҳар дарнамонад.
 Сар он беҳтар,
 ки ӯ ҳамсар надорад,
 Гуҳар он беҳ, ки ҳамгавҳар надорад.

- Гар охуе зи сахро рафт, бугзор,
 Ки дар сахро бувад з-ин чинс бисьёр.
 В-агар⁸³⁰ як дона рафт аз хирмани шоҳ,
 Фидо бодаш фалак бо хирмани моҳ.
 3530 Гуле гар шуд, чӣ бояд хӯрд хоре,
 Иваз бошад гулери навбахоре.
 Буте гар каср шуд, Қисро бимонод,
 Фаи Марьям махӯр, Исо бимонод!

РАСИДАНИ НОМАИ ШИРИН БО ХУСРАВ

- Чу Хусрав номаи Ширин фуру хонд,
 Аз он ширинсухан очиз фуру монд.
 Ба худ гуфто, ҷавоб аст ин, на ҷанг аст,
 Кулӯхандозро подош санг аст.
 Ҷавоби он чӣ боисташ даридан,¹
 Шунидам, он чӣ мебояд шунидан.
 3535 Дигарбора шуд аз Ширин шакархоҳ,
 Ки ғавғои мағас бархост аз роҳ.
 Зи корошӯбии Марьям баросуд,
 Рутаб бе устухон шуд, шамъ бедуд.
 Чу Марьям кард даст аз ҷашн кӯтоҳ,
 Ҷаҳон чун ҷашни Марьям гашт бар шоҳ.
 Чу душман шуд, ҳама коре ба ком аст,
 Яке об аз паси душман тамом аст.²
 Ба Ширин чанд чарбиҳо фиристод,
 Ба раған нарм кард оҳан зи пӯлод.
 3540 Бути фармонбараш фармон пазируфт,
 Ки дарде дошт, к-он дармон пазируфт.

¹ Яъне дар ҷавоби он номае, ки мебоист даронда партофта мешуд, он чи набояд шунавам, шунидам.
² Яъне, пас аз душман дами обе дӯстро кифоят аст.

- Ба Хусрав пеш аз онаш буд пиндор,
Қ-аз он некӯтараш бошад талабгор.
Фиристад маҳду дар ковинаш орад,
Ба маҳди⁸³¹ худ арӯсоинаш орад.
Ба дафтарҳо итоб оғоз мекард,
Итобаш беш мешуд, ноз мекард.
Матой некӯӣ бар кор медид,
Баҳо мекард, чун бозор медид.
- 3545 Матое аз муштарӣ ёбад равой,
Ба дида қадр гирад рӯшноӣ.
Зи баҳри суди худ ин панд бинюш,
Матое, к-он набихранд аз ту, мафрӯш.
Дар он дидаст давлат⁸³² судманди,
Ки чун ёбӣ равой, дар набандӣ.
Малик дам доду Ширин дам намех (в) ард,
Зи нози хеш мӯе кам намекард.
Чу очиз гашт аз он нози ба харвор,
Ниҳод андешаро бар чораи кор,
- 3550 Ки ёри меҳрубон орад фаро чанг,
Ба раҳворӣ⁸³³ ҳамеронад хари ланг.
Сару коре зи баҳри хеш гирад,
Сар аз коре дигар дар пеш гирад.
Зи ҳар қавме ҳикоят бозмецуст,
Нагирад марди зирак кори худ суст.

СИФАТИ ДОДУ ДИҲИШИ ХУСРАВ

- Чаҳонхусрав,
ки то гардун кулаҳ⁸³⁴ баст,
Кулаҳдоре чун ӯ бар тахт наншаст.
Ба рӯзи бор, к-ӯро рой будӣ,
Ба пешаш панҷ саф бар пой будӣ.
- 3555 Нахустин саф тавонгар дошт дар пеш,
Дуюм саф буд ҳочатгору дарвеш.

- Савум саф чои беморони безӯр,
 Ҳама раста ба мӯе аз лаби гӯр.
 Чаҳорум саф ба қавме муттасил буд,
 Ки банди пояшон мисмори дил буд.
 Сафи панҷум гунаҳгорони хунӣ,
 Ки кас касро напурсидӣ, ки чунӣ?
 Ба пеши хуниён з-уммедворӣ
 Мисол оварда хатти растагорӣ.
- 3560 Нидо бардошта дорандаи бор,
 Ки «Ҳар саф пеши⁸⁸⁵ худ бинанд зинҳор!»
 Тавонгар чун сӯи дарвеш дидӣ,
 Шумори шукр бар худ беш дидӣ.
 Чу дар бемор дидӣ чашми дарвеш,
 Гирифтӣ бар саломат шукр дар пеш.
 Чу дидӣ сӯи бандӣ марди бемор,
 Ба озодӣ намудӣ шукри бисъёр.
 Чу бар хунӣ фитодӣ чашми бандӣ,
 Кушодӣ лаб ба шукри беҳписандӣ.
- 3565 Чу хунӣ дидӣ уммеди раҳой,
 Фузудӣ шамъи шукраш рӯшноӣ.
 Дари⁸⁸⁶ Хусрав ҳама сола бад-ин дод
 Чу Миср аз шукр будӣ шукробод.

БА МАЙ НИШАСТАНИ ХУСРАВ БАР ТАХТИ ТОҚДИСӢ

- Ба май биншаст рӯзе бар сари тахт,
 Бад-ин ҳирфат ҳарифӣ кард бо бахт.
 Ба гирдогирди тахти тоқдисаш
 Даҳони тоҷдорон хоклесаш.
 Ҳама тимсолҳои осмонӣ,
 Расад баста бар он тахти каёнӣ.
- 3570 Зи меҳи моҳ то хиргоҳи кайвон,
 Дар ӯ пардохта айвон бар⁸⁸⁷ айвон.

- Кавокибро зи собит то ба сайёр
 Дакоик бо дараҷ паймуда микдор.
 Ба тартиби гуҳарҳои шабафруз
 Хабар дода зи сооти шабу рӯз.
 Шиносое, ки анҷумро расад ронд,
 Аз он тахт осмонро тахта бархонд.
 Қасе, к-ӯ тахти Хусрав дар назар дошт,
 Ҳазорон қоми Қайхусрав зи бар дошт.
- 3575 Чунин тахте, на тахте, к-осмоне,
 Ба ӯ шоҳе, на шаҳ, соҳибқироне,
 Чу пиле, гар бувад пил одамируй,
 Чу шер, ар шер бошад анбаринмуӣ.
 Замин то осмон роне кушода,
 Сурайё то сарӣ хоне ниҳода.
 Ирамро хушк буд дар маҷлисаш қом,
 Фалакро ҳалқа буд бар дарғаҳаш ном.
 Бузургӣ боядат, дил дар саҳо банд,
 Сари киса ба барги гандано банд.
- 3580 Дирамдоре, ки аз саҳтӣ дарояд,
 Сару қораш ба бадбахтӣ гиroyад.
 Ба шодӣ шуғли олам дарҷ мекун,
 Хироҷаш меситону харҷ мекун.
 Чунин медеҳ,
     чунон к-аш меситонӣ
 В-агар бидҳиву настонӣ, ту донӣ.
 Чаҳондорӣ ба танҳо қард натвон,
 Ба танҳой чаҳонро х(в)ард натвон.
 Бидонад, ҳар кӣ ботадебир бошад,
 Ки танҳохор танҳомир бошад.
- 3585 Махӯр танҳо, гарат худ оби чӯӣ аст,
 Қи танҳохӯр чу даръё талххӯӣ⁸³⁸ аст
 Бибояд хештанро шамъ қардан,
 Ба қори дигарон по чамъ қардан.
 Бубин Қорун чӣ бурд⁸³⁹ аз ганчи дуньё
 Наярзад ганчи дуньё ранчи дуньё!

- Ба ранч ояд ба даст, ин худ салим аст,
 Чу аз дастат равад, ранче азим аст.
 Чу ояд, ганч бошад, чун шавад, ранч,
 Тихидастӣ шараф дорад бад-ин ганч.
- 3590 Малик Парвиз, к-аз Чамшед бугзашт,
 Ба ганчафшонӣ аз хуршед бугзашт.
 Будаш бо ганчдодан ханданокӣ,
 Чу хокаш ганчу ӯ чун ганч хокӣ.
 Ду навбат хон ниҳодӣ субҳ то шом,
 Хуриш бо коса додӣ, бода бо чом.
 Кашида моида як мил дар мил,
 Магасро гов додӣ, пашшаро пил.
 Зи ҳалвоҳо,
- ки будӣ гирди хонаш,
- Надонистӣ чӣ хӯрдӣ меҳмонаш.
- 3595 Зи гову гӯсфанду мурғу мохӣ
 Надонам чанд, чандоне ки хоҳӣ.
 Чу базмаш бӯи хушро соз додӣ,
 Сабо воми раёҳин боздодӣ.
 Ба ҳангоми бухури уду анбар,
 Хирочи Ҳинд будӣ харчи миҷмар.
 Чу хӯрди хоси ӯ бар хон расидӣ,
 Гувориш то ба Хӯзистон расидӣ.
 Кабобе тар бихӯрдӣ нимаи рӯз,
 Бар ӯ суда яке дурри шабафрӯз.
- 3600 Зи бозургони Уммон дар ниҳонӣ
 Ба даҳ ман зар харида зарри конӣ.
 Шунидам, к-аз чунон дурр бошад ором
 Рутубатҳои аслиро дар андом.
 Як аспӣ бӯри азрақчашми навзод
 Муаттар карда чун райҳони Бағдод.
 Зи шири модараш чӯпон бурида,
 Ба шири гӯсфандаш парварида.
 Бифармудӣ танӯре бастан аз сим,
 Ки будӣ харчи ӯ даҳли як иқлим.

- 3605 Дар ӯ даҳ-понздаҳ ман уди чун мушк
Бисӯзондӣ ба ҷои ҳимаи⁸⁴⁰ хушк.
Чу биръён шуд, кабоби хонаш ин буд,
Танӯру оташу биръёнаш ин буд.
Ба хони зар ниҳодандӣ фаро пеш,
Ҳазору ҳафтсад мисқол кам беш.
Бихӯрдӣ з-он навола луқмае чанд,
Чу мағзи пиставу полудаи қанд,
Назар кардӣ ба мӯҳточони даргоҳ,
Кучо чашмаш дарафтодӣ ба ногоҳ.
- 3610 Бар ӯ бахшидӣ он заррина хонро,
Танӯру ҳар чӣ олат будӣ онро.
Зиҳӣ хоне, ки таббохони нураш,
Чунин ноне бароранд аз танӯраш!
Дигар рӯзе, ки хони лочвардӣ
Гирифтӣ аз танӯри субҳ зардӣ,
Ҳамон пешина расм оғоз кардӣ,
Танӯру хоне аз нав соз кардӣ.
Ҳама рӯз ин шигарфӣ буд кораш,
Ҳама умр ин равиш буд ихтиёраш.
- 3615 Чу вақт омад, намонд он подшой,
Ба коре н-омад он кору каёй.
Шараф хоҳӣ,
ба гирди муқбилон гард,
Ки зуд аз муқбилон муқбил шавад мард.
Чу бар сунбул чарад оҳуи тотор,
Насимаш бӯи мушк орад ба бозор.
Дигар оху, ки хошок аст х(в) ардаш,
Ба ҷои мушк хошок аст гардаш.
Падар, к-аз ман равонаш бод пурнур,
Маро пирона панде дод машхур.
- 3620 Ки «Аз бедавлатон бигрез чун тир,
Ватан⁸⁴¹ дар кӯи соҳибдавлатон гир.
Чу сӯхбат гар шабе бояд беҳ аз рӯз,
Чароғ аз машъали равшан барафрӯз.

Баҳои дурр бузург аз баҳри ин аст,
К-аз аввал бо бузургон ҳамнишин аст».

ШУНИДАНИ ХУСРАВ АВСОФИ ШАҚҚАРИ ИСФАҲОНИРО

- Ба оини чаҳондорон⁸⁴² яке рӯз
Ба маҷлис⁸⁴³ буд шоҳи маҷлисафрӯз.
Ба азми дастбӯсаш Қоф то Қоф
Қамар баста кулаҳдорони атроф.
- 3625 Нишаста пеши тахташ ҷумла шоҳон,
Зи Чин то Руму аз Рай то Сипоҳон.
Зи солори Хутан то хусрави Занг
Ҳама бар ёди Хусрав бода дар чанг.
Чу давре чанд май дардод соқӣ,
Намонд аз шарми шоҳон⁸⁴⁴ ҳеч боқӣ.
Шаҳаншаҳ шармро бурқаб барафганд.⁸⁴⁵
Сухан лахте ба густоҳи дарафганд.⁸⁴⁶
Қи «Хубоне ки дархурди фарешанд,
Зи⁸⁴⁷ олам дар кадомин буқба бешанд?»
- 3630 Яке гуфто: «Латофат Рум дорад,
Лутаф ганҷ асту ганҷ он бум дорад».
Яке гуфт: «Аз Хутан хезад нақӯй,
Фасонаст он тараф дар хубрӯй».
Яке гуфт: «Арман аст он буми обод,
Қи пайкарҳои ӯ бошад паризод».
Яке гуфто, ки: «Дар ақсои Қашмир
Зи ширинӣ набошад ҳеч тақсир».
Яке гуфто: «Сазои базми шоҳон
Шакар номест дар шаҳри Сипоҳон.
- 3635 Ба шаққар-бар зи шириниш бедод
В-аз ӯ шаққар ба Хӯзистон ба фаръёд.
Ба зери ҳар лабаш сад ханда беш аст,
Лабашро чун шакар сад банда беш аст.

Қабо танг ояд аз сарваш чаманро,
Дирам вопас диҳад симаш суманро.
Рутаб пеши даҳонаш донарез аст,
Шакар бугзор ки-ӯ худ хонахез аст.
Чу бардорад никоб аз гӯшаи моҳ,
Барояд нолаи сад Юсуф аз чоҳ.

3640 Чуз ин айбе надорад он дилором,
Ки густохӣ кунад бо хосу бо ом.
Ба ҳар чое чу бод ором гирад,
Чу лола бо ҳама кас чом гирад.
Зи рӯи лутф бо кас дарнасозад,
Ки он кас хонумонро дарнабозад.
Касе, к-ӯро шабе гирад дар оғӯш,
Нагардад он шабаш ҳаргиз фаромӯш».
Маликро даргирифт он дилнавозӣ,
Асосе нав ниҳод аз ишқбозӣ.⁸⁴⁹

3645 Фарас, мехост, бар Ширин давонад,
Ба туркӣ ғорат аз турке⁸⁵⁰ ситонад.
Барад ширинии қанде ба қанде,
Кушояд мушкили банде ба⁸⁵¹ банде.
Ба гавҳар пояи гавҳар шавад хурд,
Ба дебо оби деборо тавон бурд.
Сараш савдои бозори Шакар дошт,
Ки шаккар ҳам зи ширинӣ асар дошт.
На дил медодаш аз дил рондан ӯро,
На шонст аз Сипоҳон хондан ӯро.

3650 Дар ин андеша собир буд як сол,
Нашуд вокиф касе бар ҳасби он⁸⁵² хол.

РАФТАНИ ХУСРАВ БА ИСФАҲОН ДАР ТАМАННОИ ШАКҚАР

Пас аз соли рикоб афшонд бар роҳ,
Сӯи мулки Сипоҳон ронд⁸⁵³ бунгоҳ.

- Фуруд омад ба нузхатгоҳи он бум,
 Саводе дид беш аз кишвари Рум.
 Гурӯҳе тозарӯю ишратафрӯз,
 Ба гоҳи⁸⁵⁴ хушдилӣ равшантар аз рӯз⁸⁵⁵,
 Нишот оғоз карду бода мехӯрд,
 Ғами он лӯъбати озода мехӯрд.
- 3655 Нухуфта бозмепурсид чояш,
 Ба даст овард ҳанчори сарояш.
 Шабе бархост танҳо бо ғулومه,
 Зи⁸⁵⁶ бозори Шакар бархост коме.⁸⁵⁷
 Чу Хусрав бар сари кӯи Шакар шуд,
 Сипоҳон қасри Ширини дигар шуд.
 Халоватҳои айш он аср медошт,
 Қи Шаккар кӯю Ширин қаср медошт.
 Ба дар-бар⁸⁵⁸ ҳалқа зад хомӯш-хомӯш,
 Бурун омад ғулومه ҳалқа дар гӯш.
- 3660 Чавоне дид зеборӯй⁸⁵⁹ бар дар
 Намудори чаҳондориш⁸⁶⁰ дар сар.
 Фуруд овардаш аз Шабдиз чун мох,
 Фарасро ронд⁸⁶¹ ҳолӣ бар алафгоҳ.
 Чу меҳмонон ба айвонаш дарун бурд,
 Бад-он меҳмон сар аз кайвон бурун бурд.
 Малик чун бар бисоти⁸⁶² кор биншаст.
 Дурусте чандро бар кор бишкаст.
 Иҷозат дод то Шаккар биёяд,
 Ба меҳмон-бар зи лаб шаккар кушояд.
- 3665 Бурун омад Шакар бо чоми чуллоб,
 Даҳоне пуршакар,
   чашме пур аз хоб.
 Шакарноме, ки шаккар резад, ӯ буд,
 Наботе, к-аз Сипоҳон хезад, ӯ буд.⁸⁶³
 Зи гесӯ нофа-нофа мушк мебехт,
 Зи ханда хона-хона қанд мерехт.
 Чу Виса фитнае дар шахдбӯсӣ,
 Чу доя ояте дар чоплусӣ.

- Канизон доштӣ румиву чинӣ,
К-аз эшон ҳечро мисле набинӣ.
- 3670 Хама дар ними шаб наврӯз карда⁸⁶⁴,
Ба кори айш дастомӯз карда.⁸⁶⁵
Нишасту бода пеш овард холӣ,
Буте, ё раб, чунону хона холӣ!
На май дар обгина, к-он суманбар
Дар оби хушк мекард оташи тар.⁸⁶⁶
Гулоберо ба талхӣ роҳ медод,
Ба ширинӣ ба дасти шоҳ медод.
Нишаста шоҳи олам меҳтарона,
Шакар бардошта чун маҳ тарона.
- 3675 Паёпай ратлҳо пуртоб мекард,
Маликро шахрбанди хоб мекард.
Чу нӯши бода аз лаб неш бардошт,
Шакар бархост, шамъ⁸⁶⁷ аз пеш бардошт.
Ба узре к-он қабул афтод дар роҳ
Бурун омад зи хилватхонаи шоҳ.
Канизеро, ки ҳамболон ӯ буд,
Ба ҳусну⁸⁶⁸ чобукӣ ҳамтои ӯ буд,
Дар ӯ пӯшид зарру зевари хеш,
Фиристоду гирифт он шаб сари хеш.
- 3680 Малик чун дид, к-омад нозанинаш,
Ситад доди шакар аз ангабинаш.
Дар ӯ печиду он шаб коми дил ронд,
Ба масруъӣ — бар афсуне ғалат хонд.
Зи ширинӣ, ки он шамъи саҳар буд,
Гумон афтод ӯро, к-он Шакар буд⁸⁶⁹.
Каниз аз кори Хусрав монд мадхуш,
Қи ширин омадаш Хусрав дар оғӯш.
Фасона буд Хусрав дар накӯӣ,
Фусунгар буд вақти нағзгӯӣ.⁸⁷⁰
- 3685 Зи ҳар кас,
к-ӯ ба боло сарварӣ дошт,
Сареву гардане болотарӣ дошт.

- Ба зераш ром шуд даврони тавсан,
 Баровардаш⁸⁷⁷ дарахти сир савсан.
 Шабе бар одати порина бархост,
 Ба⁸⁷⁸ Шаккар боз бозоре баророст.
- 3705 Ҳамон ширинии порина даръёфт,
 Ба ширинӣ расад, ҳар к-ӯ шакар ёфт.
 Чу давре чанд рафт аз айшсозӣ,
 Падида омад нишони бўсу бозӣ.
 Ҳамон чуфта ниҳод он симсоқаш,
 Ба чуфте дигар аз худ кард тоқаш.
 Малик нуқли даҳнолуида мехӯрд,
 Ба уммеди шакар полуда мехӯрд.
 Чу лашкар бар раҳил афтод шабро,
 Малик пурсид боз он нӯшлабро.
- 3710 Ки «Чун ман ҳеҷ меҳмоне расидат?
 Бад-ин рағбат касе дар бар кашидат?»⁸⁷⁹
 Чавобе шаккаринаш дод Шаккар:
 Ки «Порам буд ёре чун ту дар бар.
 Чуз он⁸⁸⁰ к-он шахсро бўи даҳон буд,
 Ту хушбӯӣ, аз ин беҳ чун тавон буд!»
 Малик гуфто: «Чу бинӣ айби ҳар чиз,
 Бубин айби ҷамоли хештан низ».
 Бипурсидаш, ки «Айби ман кадом аст,
 Қ-аз он айб ин⁸⁸¹ нақӯӣ зиштном аст?»
- 3715 Чавобаш дод, к-«Он айб аст машҳур,
 Ки як соат зи наздикон наӣ дур.
 Чу даври чарх бо ҳар кас бисозӣ,⁸⁸²
 Чу гетӣ⁸⁸³ бо ҳама кас ишқ бозӣ.
 Нигорин мурғӣ, эӣ тимсоли чинӣ,
 Чаро ҳар лаҳза бар шохе нишинӣ?
 Ғилофи нозуке дорӣ, дарегӣ,
 Ки ҳар соат кунӣ бозӣ ба теге»
 Чавобаш дод Шаккар, к-«Эӣ чавонмард,
 Чӣ⁸⁸⁴ пиндорӣ,
 к-аз ин шаккар касе х(в) ард?»

- 3720 Ба сатторе, ки сатри ўст пешам,
 Ки ман то зодаам, бар мўҳри хешам.
 На кас бо ман шабе дар парда хуфтаст,
 На дуррамро касе дар давр суфтаст.⁸⁸⁵
 Қанизони мананд инон, ки бинӣ,
 Ки дар хилват ту бо эшон нишинӣ.
 Бале, ман бошам он, к-аввал дароям,
 Ба май биншинаму ишрат фазоям.⁸⁸⁶
 Вале он дилситон, к-ояд дар оғуш,
 На ман, чун ман буте бошад қасабпӯш»,⁸⁸⁷
- 3725 Чу бишнид ин сухан шоҳ аз забонаш,
 Бад-ин маънӣ гувоҳӣ дод чонаш.
 Дуре, к-ӯро бувад мўҳри худоӣ,
 Диҳад носуфтагӣ бар вай гувоӣ.

ТАФАҲҲУСИ ХУСРАВ ДАР КОРИ ШАКҚАР ВА ХОЌТГОРИИ У

- Чу барзад оташи машриқ забона,
 Малик чун об шуд з-он чо равона.
 Бузургони Сипоҳонро талаб кард,
 В-аз эшон пурсише з-он⁸⁸⁸ нўшлаб кард.
 Ба як рӯя ҳама шаҳри Сипоҳон
 Шуданд он покдоманро гувоҳон,
- 3730 Ки Шаккар ҳамчунон дар танги хеш аст,
 Наёзурда гуле бар ранги хеш аст.
 Матои хештан дар бор дорад,
 Қанизе чандро бар кор дорад.
 Самандаш гарчи бо ҳар кас ба зин аст,
 Синони дурбошаш оҳанин аст.
 Аҷузон низ карданд устуворӣ,
 Арӯсаи⁸⁸⁹ бикр буд андар иморӣ.
 Маликро фаррух омад фоли ахтар,
 Ки аз чандин магас чун раст шаккар.

- 3735 Фиристод аз сарои хеш, хондаш,
 Ба оини занашуи нишондаш.
 Насуфта дурри даръёишро суфт,
 Нигини лаълро⁸⁹⁰ ёкут шуд чуфт.
 Суи шаҳри⁸⁹¹ Мадоин шуд дигар бор,
 Шакар бо у ба доманҳо шакарбор.
 Ба Шақкар ишқи Ширин хор мекард,
 Шакар шириние бар кор мекард.
 Чу бигрифт аз шакар хурдан дили шох,
 Ба нӯшободи Ширин шуд дигар роҳ.
- 3740 Шакар дар тунги шаҳ тимор мехурд,
 Зи нахлистони Ширин хор мехурд.
 Шаҳ аз савдои Ширин шӯр дар сар,
 Гудозон гашта чун дар об Шақкар.
 Чу шамъ аз дурии Ширин дар оташ,
 Қи бошад айши мум аз ангабин х(в) аш.
 Қасе, к-аз чони ширин бозмонад,
 Чӣ суд, ар дар даҳан шақкар фишонад?
 Шакар ҳаргиз нагирад ҷои Ширин,
 Бичарбад бар шакар ҳалвои ширин.
- 3745 Чаман хок аст, чун насрин набошад,
 Шакар талх аст, чун ширин набошад.
 Магар⁸⁹² ширину шақкар ҳаст як сон?
 Зи най хезад шакар, ширинӣ аз чон.
 Чу шамъи шаҳди Ширин барфурузад,
 Шакар он ҷо ба мичмар уд сӯзад.
 Шакар гар⁸⁹³ чошнӣ дар чом дорад,
 Зи ширинӣ ҳаловат вом дорад.
 Зи ширинӣ бузургон ношикебанд,
 Ба шақкар тифлу тӯтиро фиребанд.
- 3750 Ҳар обе, к-он⁸⁹⁴ бувад ширин,
 бисозад,
 Шакар чун обро бинад, гудозад.
 Зи ширин то шакар фарқе аён аст,
 Ки Ширин ҷону Шақкар ҷои чон аст.

- Парирӯест Ширин дар иморӣ,
 Паранди ӯ Шакар, дар пардадорӣ.
 Бидонад ин қадар, ҳар к-аш тамиз аст,
 Қи шаккар баҳри ширинӣ азиз аст.
 Дилаш мегуфт, Ширин боядам зуд,
 Қи айшамро намедорад Шакар суд.
- 3755 Ях аз буллӯр софитар ба гавҳар,
 Хилоф он шуд, ки ин хушк асту он тар.
 Дигар раҳ гуфт, нашкебам зи Ширин,
 Чӣ бояд кард бо худ чанг чандин?
 Гарам сангосиё бар сар бигардад,
 Дил он дил нест, к-аз дилбар бигардад.
 Ба сар гардам, нагардонам сар аз ёр.
 Саре дорам мубоҳ аз баҳри ин кор.
 Дигар раҳ гуфт, к-ин тадбир хом аст,
 Сабурӣ кун, ки расвой тамоm аст.
- 3760 Маро он бех, ки аз Ширин шикебам,
 На тифлам, то ба ширинӣ фиребам.
 Бибояд дар кашидан милро мил,
 Қи касро кор барн-ояд ба таъчил.
 Маро ширину шаккар ҳар ду дар чом,
 Чаро бар ман ба талхӣ гардад айём?
 Дилам бо ин рафикон бе рафиқ аст,
 Зи бас маллоҳиён киштӣ ғариқ аст.
 Намехоҳӣ, ки зер афтӣ чу соя,
 Машав бар⁸⁹⁵ нардбон чуз поя-поя.
- 3765 Чунон роғиб машав бар⁸⁹⁶ чустани ком,
 Қи аз ноёфтан ранҷӣ саранҷом.
 Тамаъ кам дор,⁸⁹⁷ то гар беш ёбӣ,
 Футӯхе бар футӯҳи хеш ёбӣ.
 Дил он бех,
 к-аз дари мардӣ дарояд,
 Муроди мардум аз мардӣ барояд.
 Ба сабрам кард бояд раҳнамунӣ,
 Занӣ шуд бо занон кардан забунӣ.

Ба мардон-бар занї кардан ҳаром аст,
Зане кардан занї кардан, кадом аст?!⁸⁹⁸

3770 Маро даъвї чї бояд кард шерї,
Ки оҳуе кунад бар ман далерї?
Агар худ гўспанде ранду решаи,
На бар пашми касон, бар пашми хешам.
Чу пилон рози худ бо кас нагуфтам,
Чу пила дар гилеми хеш хуфтам.⁸⁹⁹

Чунон дар сар гирифт он турки танноз,
К-аз ӯ Хусрав на, Қайхусрав кашад ноз
Чу курд ар⁹⁰⁰ дил ситонад, сина чўяд
В-араш хона диҳї, ганчина чўяд.⁹⁰¹

3775 Диламро гар фироқаш хун барорад,
Тамаъ бурду тамаъ тоун барорад.
Зи маъшуқа вафо чустан ғариб аст,
Нагўяд кас,⁹⁰² ки сикбо бар табиб аст.

Маро ҳар дам бар он орад ситезаш,
Ки хез,⁹⁰³ астағфируллаҳ, хун бирезаш.

Ман ин озор то кай дорам ўро?

Чу озурдам, тамом озорам ўро.

Ба Гелон-дар накў гуфт он накў: «Зан —
Маёзор, ар биёзорї, накў зан!

3780 Мазан занро, вале чун барситезад,
Чунонаш зан, ки ҳаргиз барнахезад!».

Дили шах чораи он ғам надонист,

Ки рози хешро маҳрам надонист.

Дил он маҳрам бувад,

к-аз хона бошад.

Дили бегона ҳам бегона бошад.

Чу дуздида⁹⁰⁴ нахоҳї донаи хеш,

Маҳил бегонаро дар хонаи хеш.

Чунон гў рози худ бо бехтарин дўст,

Ки пиндорї, ки душмантар касе ўст.

3785 Магў ногуфтани дар пеши ағьёр,
На бо ағьёр, бо маҳрамтарин ёр!

- Ба хилват низаш аз девор мепӯш,
 Қи бошад дар паси деворҳо гӯш.
 В-агар натвон, ки пинҳон дорӣ аз хеш,
 Мадеҳ хотир бад-он; яъне маяндеш.
 Маяндеш, он чӣ натвон гуфтаниш боз,
 Қи н-андешида беҳ ногуфтани роз.
 Дар ин маҷлис чунон кун пардасозӣ,
 Қи н-ояд шаҳна дар шамшербозӣ.
- 3790 Суруде, к-он биёбонро нашоёд,
 Сазад, гар базми султонро нашоёд.
 Агар доно в-агар нодон бувад ёр,
 Бизоатро ба кас бемӯҳр мағзор.
 Макун бо ҳеч бадмаҳзар нишасте,
 Қи н-орад дар шукӯҳат чуз шикасте.
 Дарахте кор, дар ҳар гил, ки корӣ,
 К-аз ӯ он бар, ки киштӣ, чашм дорӣ.
 Сухан дар фарчае⁹⁰⁵ парвар, ки фарҷом
 Зи вогуфтан туро некӯ шавад ном.
- 3795 Агар сад ваҷҳи нек ояд фаро пеш,
 Чу ваҷҳе бад бувад, з-он бад бияндеш.
 Ба чашми душманон бин ҳарфи х(в) адро,
 Бад-ин ҳирфат шиносӣ неку бадро
 Чу дӯзӣ⁹⁰⁶ сад кабо дар шодкомӣ,
 Бидар пероҳане дар некномӣ.

ТАНҲО МОНДАНИ ШИРИН ВА ЗОРӢ ҚАРДАНИ ВАӢ

- Малик доништа буд аз рои пурнур,
 Қи ғампардозӣ Ширин аст Шопур.
 Ба хидмат хонду қардаш хоси даргоҳ,
 Зи танҳой мағар танг ояд он моҳ.
- 3800 Чу танҳо монд моҳи сарвболо,
 Фишонд аз наргисон лӯълӯи лоло.

Ба танг омад шабе аз тангҳолӣ,⁹⁰⁷
Ки буд он шаб бар ӯ монанди соле.⁹⁰⁸
Шабе тира чу кӯхе зоғ бар сар,
Гарончунбиш чу зоғе кӯҳ бар пар.

Шабе дамсард чун дилҳои бесӯз,
Барот оварда аз шабҳои берӯз.

Кашида дар уқобайни сиёҳӣ
Пару минқори мурғи субҳгоҳӣ.
3805 Духулзанро зада бар дастҳо мор,
Кавокибро шуда дар пойҳо хор.

Фитода посбонро чӯбак⁹⁰⁹ аз даст,
Чарасчунбон харобу посбон маст.
Сиёсат бар⁹¹⁰ замин доман ниҳода,⁹¹¹
Замона теғро гардан ниҳода.

Заношӯӣ ба ҳам хуршеду махро,
Раҳим баста ба зодан субҳгахро.

Гирифта осмонро шаб дар оғӯш,
Шуда хуршедро машрик фаромӯш.

3810 Чанубитолеонро байза дар об,
Љимолитайкаронро дида дар хоб⁹¹².
Замин дар сар кашида чатри шоҳӣ,
Фуру осуда яксар мурғу моҳӣ.
Саводи шаб,

ки бурд аз дидаҳо нур,
Банотуннашро карда зи ҳам дур.
Зи торикӣ чаҳонро банд бар пой,
Фалак чун қутб ҳайрон монда бар чой.
Чаҳон аз офариниш беҳабар буд,
Магар, к-он шаб чаҳон чои дигар буд.

3815 Сарафганда фалак даръёсифат пеш,
Зи доман дур фишонда бар сари хеш.
Ба дурдуздӣ ситора карда тадбир,
Фуру афтода ногаҳ дар хуми қир⁹¹³.
Бимонда дар хуми хокистаролуд,
Аз оташхонаи даврони пурдуд.

- Мачарра бар фалак чун кох бар рох,
Фалак дар зери ў чун об дар кох.
Сурайё чун кафе чав буд⁹¹⁴ ба тақдир,
Ки гардонад ба каф ҳиндӯзانه⁹¹⁵ пир.
- 3820 На мӯбадро забони Зандхонӣ,
На мурғонро нишоти парфишонӣ.
Бурида боли насрини паранда,
Чу вокеъ буд тоир парфиганда.
Ба ҳар гом аз⁹¹⁶ барои нурпошӣ
Ситода зангие бо дурбоше.
Чароғи бевазанро нур мурда,
Хурӯси пиразанро ғӯл хӯрда.
Шунидам гар ба шаб деве занад рох,
Хурӯси хона бардорад «илаллоҳ».
- 3825 Чӣ шаб буд он, ки бо сад деви чун қир
Хурӯсеро набуд овози такбир?!
Дили Ширин дар он шаб хира монда,
Чароғаш чун дили шаб тира монда.
Зи беморӣ дили Ширин чунон танг,
Ки мекард аз малолат бо чаҳон чанг.
Хуш аст ин достон дар шони бемор,
Ки шаб бошад ҳалоки қони бемор.
Бувад бемории шаб қонсупорӣ,
Зи беморӣ батар бемордорӣ⁹¹⁷.
- 3830 Забон букшоду гуфто: «Эй замона,
Шаб аст ин ё балои қовидона?
Чӣ қои шаб, сияҳморест гӯй,
Чу зангӣ одамихорест гӯй.
Аз он гиръён шудам,
  к-ин зангии тор
Чу зангӣ худ намехандад дигар бор.
Чӣ афтод, эй сипехри лочвардӣ,
Ки имшаб чун дигар шабҳо нагардӣ?
Магар дуди дили ман роҳ бастанат,
Нафири ман хасак дар по шикастанат?»

- 3835 На з-ин зулмат ҳамеёбам амоне,
 На аз нури саҳар бинам нишоне.
 Маро бингар, чӣ ғамгин дорӣ, эй шаб,
 Надорам дин, агар диндорӣ, эй шаб!
 Шабо, имшаб ҷавонмардӣ биёмӯз,
 Маро ё зуд куш, ё зуд шав рӯз.
 Чаро бар ҷой мондӣ чун сияҳмеғ,
 Бар оташ меравӣ ё бар сари геғ?
 Духулзанро, гирифтам, даст бастанд,
 На охир пой парвинро шикастанд?!
 3840 Ман он шамъам, ки дар шабзиндадорӣ,
 Ҳама шаб мекунам чун шамъ⁹¹⁸ зорӣ.
 Чу шамъ аз баҳри он сӯзам бар оташ,
 Ки бошад шамъ вақти сӯхтан х(в)аш.
 Гиреҳ бин бар сарам чархи куҳанро,
 Бибояд хонду хандид ин суҳанро.
 Бихон, эй мурғ, агар дорӣ забоне,
 Биханд, эй субҳ, агар дорӣ даҳоне.
 Агар кофир най, эй мурғи шабгир,
 Чаро барноварӣ овози такбир?
 3845 В-агар оташ най,
 эй субҳи равшан,
 Чаро н-ой бурун бе сангу⁹¹⁹ оҳан?»⁹²⁰
 Дар ин ғам буд дили парвонавораш,
 Ки шамъи субҳ равшан кард кораш.

ДАР СИТОИШИ СУБҲГОҲ

Накӯ мулкест мулки субҳгоҳӣ,
 Дар он кишвар биёбӣ, ҳар чӣ хоҳӣ.
 Касе, к-ӯ бар ҳисоби ғанҷ раҳ ёфт,
 Кушоиш дар⁹²¹ калиди субҳгоҳ ёфт.
 Ғаразҳоро ҳисор он ҷо кушоянд,
 Калид он ҷост, кор он ҷо кушоянд,

- 3850 Дар он соат, ки бошад нашви чонҳо,
Гули тасбеҳ рӯяд бар забонҳо.
Забони ҳар кӣ ӯ бошад баруманд,
Шавад гӯё ба тасбеҳи худованд.
Агар мурғӣ забон тасбеҳхон аст,
Чӣ тасбеҳ орад он, к-у безабон аст?
Дар он хазрат, ки он тасбеҳ хонанд,
Забони безабонон низ донанд.

НИЁИШ ҚАРДАНИ ШИРИН БА ЯЗДОНИ ПОК

- Чу Ширин кимиёи субҳ даръёфт,
Аз он симобкорӣ рӯй бартофт,
3855 Шикебоиш мурғонро пар афшонд,
Хурус «ассабр мифтоҳул фараҷ» хонд.
Шабистонро ба рӯи хештан руфт,
Ба зорӣ бо худои хештан гуфт:
Худовандо, шабамро рӯз гардон,
Чу рӯзам бар⁹²² чаҳон пируз гардон.
Шабе дорам сиёҳ, аз субҳ навмед,
Дар ин шаб рӯсапедам кун чу хуршед.
Ғаме дорам ҳалоки шермардон,
Бар ин ғам чун нишотам чир гардон.
3860 Надорам тоқати ин кӯраи танг,
Халосӣ деҳ маро чун лаъл аз ин санг.
Туй ёираси⁹²³ фаръеди ҳар кас,
Ба фаръеди мани фаръедхон рас.
Надорам тоқати тимор чадин,
Ағасно ё ғиёсул мустағисин⁹²⁴.
Ба оби дидаи тифлони маҳрум⁹²⁵,
Ба сӯзи синаи пирони мазлум,
Ба болини ғарибон бар сари роҳ,
Ба таслими асирон дар буни чоҳ.

- 3865 Ба довар-довари фаръёдхоҳон,
 Ба ё раб, ё раби соҳибгуноҳон,
 Бад-он хуччат, ки дилро банда дорад,
 Бад-он оят, ки ҷонро зинда дорад,
 Ба доманпокии⁹²⁶ динпарваронат,
 Ба соҳибсиррии пайғамбаронат⁹²⁷,
 Ба мӯхтоҷони дар бар халқ баста,
 Ба маҷрӯҳони хун бар хун нишаста,
 Ба дурафтодагон аз хонумонҳо,
 Ба вопасмондагон аз корвонҳо.
- 3870 Ба вирде, к-аз навомӯзе барояд,
 Ба оҳе, к-аз сари сӯзе барояд,
 Ба райҳони нисори ашқрезон,
 Ба қуръону чароғи субҳхезон,
 Ба нуре,
 к-аз халоиқ дар ҳиҷоб аст,
 Ба инъоме, ки берун аз ҳисоб аст,
 Ба тасдиқе, ки дорад роҳиби дайр,
 Ба тавфиқе, ки бахшад воҳиби хайр,
 Ба мақбулони хилватбаргузида,
 Ба маъсумони олоишнадида,
- 3875 Ба ҳар тоат, ки наздикат савоб аст,
 Ба ҳар даъват, ки пешат мустачоб аст,
 Бад-он оҳи пасин, к-аз арш пеш аст,
 Бад-он номи маҳин, к-аз шарҳ беш аст,
 Қи раҳме бар дили пурхунам овар,
 В-аз ин ғарқоби ғам берунам овар.
 Агар ҳар мӯи ман ғардад забоне
 Шавад ҳар як туро тасбеҳхоне⁹²⁸,
 Ҳаҷуз аз безабонӣ хуфта бошам,
 Зи сад шукрат яке ноғуфта бошам.
- 3880 Ту он ҳастӣ, ки бо ту кистӣ нест,
 Туӣ ҳаст, он дигар ҷуз нестӣ нест.
 Туӣ дар пардаи ваҳдат ниҳонӣ,
 Фалакро дода бар дар қаҳрамонӣ.

- Худовандитро анчому оғоз
 Надонад аввалу охир касе боз.
 Ба даргоҳи ту дар уммеду дар бим
 Нашояд роҳ бурдан чуз ба таслим.
 Фалак барбастию даврон кушодӣ.
 Чаҳону ҷону рӯзӣ ҳар се додӣ.
 3885 Агар рӯзӣ диҳӣ в-ар ҷон ситонӣ,
 Ту донӣ,
     ҳар ҷӣ хоҳӣ кун, ту донӣ⁹²⁹.
 Ба тавфиқи туам з-ин гуна бар пой,
 Бар ин тавфиқ тавфиқе барафзой⁹³⁰.
 Чу ҳукме ронд хоҳӣ ё қазое,
 Ба таслим офарин дар ман ризое.
 Агарчи ҳар қазое,
     к-он ту ронӣ,
 Мусаллам шуд ба марғу зиндагонӣ,
 Мани ранчур бетоқатиёрам,
 Мадеҳ ранче,
     ки ман тоқат надорам.
 3890 Зи ман н-ояд ба вочиб ҳеч коре,
 Гар аз ман н-ояд,
     ояд аз ту боре.
 Ба инъоми худам дил хуш кун ин бор,
 Ки инъоми ту бар ман ҳаст бисъёр.
 Зи ту чун пӯшам ин рози ниҳонӣ
 В-агар пӯшам,
     ту худ пӯшида донӣ.
 Чу хоҳиш кард бисъёр аз дили пок,
 Чу⁹³¹ оби чашми худ ғалтид бар хок.
 Фарохӣ додаш эзид дар дили танг,
 Калидашро баровард оҳан аз санг.
 3895 Чавон шуд гулбуни давлат дигар бор,
 Зи талҳӣ раст Ширини шакарбор.
 Ниёяш⁹³² дар дили Хусрав асар кард,
 Дилашро чун фалак зеру забар кард.

РАФТАНИ ХУСРАВ СҮИ ҚАСРИ ШИРИН
БА БАҲОНАИ ШИҚОР

Чу олам барзад он зариналавро,
К-аз ӯ тороҷ бошад хели ғамро,
Маликро рағбати нахчир бархост,
Зи толеъ тӯҳмати тақсир бархост.
Ба фоле чун рухи Ширин ҳумоюн
Шаҳаншаҳ сӯи саҳро рафт берун.

3900 Хурӯши кӯсу бонги ной бархост,
Замин чун осмон аз чой бархост.
Аламдорон⁹³³ алам боло кашиданд,
Далерон рахт дар⁹³⁴ саҳро кашиданд.
Бурун омад меҳини шаҳсаворон,
Пиёда дар рикобаш тоҷдорон,
Зи як сӯ даст бар зин баста Фағфур,
Зи дигар сӯ сипаҳсолор Қайсур.
Қамар дарбаставу абрӯ кушода,
Кулоҳи қайқубодӣ каж ниҳода.

3905 Ниҳода ғошияш хуршед бар дӯш,
Рикобаш карда маҳро ҳалқа дар гӯш.
Дирафши ковиёнӣ бар сари шоҳ
Чу лахте абр, к-афтад бар сари моҳ.
Қамаршамшерҳои зарнигораш
Ба гирд андар⁹³⁵ шуда заррин ҳисораш.
Набуд аз теғҳо перомани шоҳ
Ба як майдон касеро пешу пас роҳ.
Дар он беша, ки буд аз тиру шамшер
Забони гов бурда захираи шер.

3910 Даҳони дурбош аз ханда месуфт,
Фалакро «дурбош», аз дур мегуфт.
Саводи чатри заррин боз бар сар,
Чу бар мушкин ҳисоре бурче аз зар.
Гар афтодӣ сари як сӯзан аз меғ,
Набудӣ чоӣ сӯзан чуз сари теғ.

- Нафири човушон аз «дур шав, дур»,
 Зи гетӣ чашми бадро карда маҳчур.
 Тароқи макраа бар хоку бар санг,
 Адаб карда заминро чанд фарсанг.
 3915 Замин аз бори оҳан ҳам гирифта,
 Хаворо аз раворава дам гирифта.
 Қанибаткаш вашоқони сарой,
 Равона сад-сад аз ҳар суҷудой⁹³⁶.
 Гиреви кӯсҳо бар кӯҳан пил
 Гирифта кӯҳу саҳро мил дар мил.
 Зи ҳалкуми дароҳои дурафшон
 Мушаббақҳои заррин анбарафшон.
 Саду панҷох⁹³⁷ саққо дар сипоҳаш
 Ба оби гул ҳамешустанд роҳаш.
 3920 Саду панҷох миҷмардори дилкаш
 Фиганда бӯйҳои хуш дар оташ.
 Ҳазорон тарфи заррин буд баста,
 Ҳама меҳи дурустакҳо шикаста.
 Бад-он то ҳар кучо, к-ӯ асп ронад,
 Ба ҳар к-оме⁹³⁸ дурустӣ боз монад.
 Ғарибе гар гузар кардӣ бар он роҳ,
 Бидонистӣ,
 ки кард он ҷо гузар шоҳ.
 Бад-ин оин ҷу берун омад аз шаҳр,
 Ба истиқболаш омад гардиши даҳр.
 3925 Шуда бар орази лашкар қаҳон танг,
 Қи шоҳаншаҳ кучо меборад оҳанг?
 Чунин фармуд хуршеди қаҳонгир,
 Қи хоҳам кард рӯзе чанд наҳчир.
 Чу дар нолидан омад таблаки боз,
 Даромад мурғи сайдафган ба парвоз.
 Равон шуд дар ҳаво бози сабукпар,
 Қаҳон⁹³⁹ холӣ шуд аз кабку кабутар.
 Яке ҳафта дар он кӯҳу биёбон
 Нарастанд аз уқобайнаш уқобон.

- 3930 Паёпай ҳар замон нахчир мекард,
 Ба нахчире дигар тадбир мекард.
 Буна дар як шикористон наместонд,
 Шикорафган, шикорафган ҳамеронд.
 В-аз он чо ҳамчунон бар дасти зерин
 Рикоб афшонд сӯи қасри Ширин.
 Ба якфарсангии қасри дилором
 Фуруд омад чу бода дар дили чом,
 Шаб аз анбар чаҳонро килла мебаст,
 Зимистон буду боди сард мечаст.
- 3935 Замин,
 к-аз сардӣ оташ дошт дар зер,
 Паранди обро мекард шамшер.
 Агарчи чой бошад гармсери,
 Нашояд кард бо сармо далерӣ,
 Малик фармуд, к-оташ барфурузанд,
 Ба ман анбар⁹⁴⁰, ба хирман уд сӯзанд.
 Бухорангез шуд уди қиморӣ,
 Ҳаво мекард худ кофурборӣ.
 Ба осоиш тавоно шуд тани шох,
 Ғунуд аз аввали шаб то сахаргоҳ.
- 3940 Чу лаъли офтоб аз кон баромад,
 Зи ншқи рӯз шабро чон баромад.
 Фалак сармаст буд аз пӯя чун пил,
 Ханоқи шаб кабудаш кард чун нил.
 Табибони шафақ мудхал кушоданд,
 Фалакро сурхӣ аз акҳал кушоданд.
 Малик з-оромгаҳ бархост шодон,
 Нишот оғоз кард аз бомдодон.
 Набизе чанд хӯрд аз дасти соқӣ,
 Намонд аз шодмонӣ ҳеҷ боқӣ.
- 2945 Чу ошӯби набидаш дар сар афтод,
 Тақозои муродаш дар бар афтод.
 Бурун шуд масту⁹⁴¹ бар Шабдиз биншаст,
 Сӯи қасри нигорин⁹⁴² ронд сармаст.

- Дил аз масти шуда раққос бо ӯ,
Ғуломе⁹⁴³ чанд хосулхос бо ӯ.
Хабар карданд Ширинро рақибон,
Ки «Инак, Хусрав омад бе нақибон».
Дили покаш зи нангу ном тарсид
В-аз он парвози беҳангом тарсид.
- 3950 Хисори хешро дар дод⁹⁴⁴ бастан,
Рақибе чандро бар дар нишастан.
Ба дасти ҳар як аз баҳри нисораш,
Яке хон зар, ки беҳад буд шумораш.
Зи микрозиву чинӣ бар гузаргоҳ
Яке майдон бисот афганд бар роҳ.
Ҳама раҳро тирози ганҷ бардӯхт,
Ғулоб афшонду худ чун уд месӯхт.
Ба боми қаср баршуд чун яке моҳ,
Ниҳода ғӯш бар дар, дида бар роҳ.
- 3955 Зи ҳар нӯки мижа карда синоне,
Бар ӯ аз хун нишонда дидабоне.
Баромад гарде аз раҳ тӯтиёранг,
Ки равшанчашм аз ӯ шуд чашма дар санг.
Бурун омад зи дар он субҳи равшан,
Падид омад аз он гилхона гулшан.
Дар он машъал,
ки бурд аз шамъҳо⁹⁴⁵ нур,
Чароғ ангушт бар лаб монда аз дур.
Хадангаш раста аз заррин хадангаш,
Ки шамшод об гашт аз обу рангаш.
- 3960 Мурассаъ пайкаре дар нимаи дӯш,
Кулоҳи хусравӣ бар ғӯшаи ғӯш.
Рухе чун сурхгули навбардамида,
Хате чун ғолия гирдаш кашида.
Гирифта дастаи наргис ба дасташ,
Ба хушхобӣ чу наргисҳои масташ.
Гулаш зери арақ ғаввос гашта,
Тазарваш зери гул раққос гашта.

- Камарбандон ба гирдаш даста баста,
Ба дасти ҳар як аз гул даста-даста.
- 3965 Чу Ширин дид Хусравро чунон маст,
Зи пой афтоду шуд якбора аз даст.
Зи беҳушӣ замоне беҳабар монд,
Ба ҳуш омад, ба кори хеш дармонд,
Ки гар нагзорам акнун дар висоқаш,
Надорам тоқати захми⁹⁴⁶ фироқаш.
В-агар лахте зи тундӣ ром гардам,
Чу Виса дар ҷаҳон бадном гардам.
Бикӯшам, то хато пӯшида бошам,
Чу натвонам, на ман кӯшида бошам.
Чу шоҳ омад, ниғаҳбонон давиданд,
- 3970 Зар афшонданду дебоҳо кашиданд.
Басе нохуштаро, к-аз дар дароранд,
Сипеҳру давр бин, то дар ҷӣ коранд!
Малик бар фарши дебоҳои гулранг
Ҷанибат ронду сӯи қаср шуд танг.
Даре дид оҳанин дар санг баста,
Зи ҳайрат монд бар дар дилшикаста.
На рӯи он,
ки аз дар бозгардад,
На рои он ки қуфландоз гардад.
- 3975 Рақибро ба назди ҳештан хонд,
Ки «Моро нозанин бар дар чаро монд?»
Ҷӣ талхӣ дид Ширин дар ман, охир,
Чаро дар баст аз ин сон бар ман, охир?
Дарун шав, гӯ, на шоҳаншаҳ, гуломе
Фиристодаст наздикат паёме,
Ки меҳмоне ба хидмат мегирояд,
Ҷӣ фармой, дарояд, ё наёяд?
Ту, к-андар лаб намак пайваста дорӣ,
Ба меҳмон-бар чаро дар баста дорӣ?
- 3980 Дарам букшой, к-охир подшоҳам,
Ба пой ҳештан узри ту хоҳам.

- Ту худ донӣ, ки ман аз ҳеч рос
 Надорам бо ту дар хотир хатое.
 Бибояд бо манат дамсоз гаштан,
 Туро нодида натрон бозгаштан.
 В-агар хоҳӣ, ки ин ҷо кам нишинам,
 Раҳо кун, к-аз сари поят⁹⁴⁷ бубинам».
- 3985 Бад-ин зорӣ паёме шоҳ мегуфт,
 Шакарлаб мешуниду оҳ мегуфт.
 Қанизе кордонро гуфтӣ он моҳ:
 «Ба хидмат хезу берун рав бари⁹⁴⁸ шоҳ.
 Фалон шаштоқи деборо бурун бар,
 Бизан бо тоқи ин айвон баробар.
 Зи хору хора холӣ кун миёнаш,
 Муаттар⁹⁴⁹ кун ба мушку заъфаронаш.
 Бисоте гавҳарин дар вай бигустар,
 Биёр он курсии шашпои зар,
 Бинех дар пешгоҳу шикқа дарбанд,
 Пас он гаҳ шоҳро, гӯ, к-эй худованд,
- 3990 На турки ин саро, ҳиндӯи ин бом
 Шаҳаншаҳро чунин додаст пайғом.
 Парастори ту Ширини ҳавасчуфт,
 Ба лафзи ман⁹⁵⁰ шаҳаншаҳро чунин гуфт:
 «Ки гар меҳмони мой, ноз манмой,
 Ба ҳар ҷо, к-ат фуру орам, фуруд ой.
 Савоб он шуд зи рӯи⁹⁵¹ пешбинӣ,
 Ки имрӯзе дар ин манзар нишинӣ.
 Ман оям худ ба хидмат бар сари коҳ,
 Замин бўсам ба неруи ту густох.
- 3995 Бигӯем, он чӣ моро гуфт бояд,
 Чу гуфтем,
 он кунем он гаҳ, ки шояд».
- Қанизи кордон берун шуд аз дар,
 Бурун бурд, он чӣ фармуд он суманбар.
 Ҳама тартиб кард оини зарбафт,
 Фуруд овард Хусраврову худ рафт.

- Рухи Ширин зи хичлат гашта пурхай,
 Ки нузли шоҳ чун созад паёпай.
 Чу аз нузли зарафшонӣ бипардохт,
 Зи чуллобу⁹⁵² шакар нузле дигар сохт.
- 4000 Ба дасти чошнигире чу маҳтоб,
 Фиристодаш зи шарбатҳои чуллоб.
 Пас он гаҳ моҳро пероя барбаст,
 Никоби офтоб аз соя барбаст⁹⁵³.
 Фуру пӯшид гулнорипаранде,
 Бар ӯ ҳар шоҳи гесу чун каманде.
 Каманде ҳалқавор афганда бар дӯш,
 Зи ҳар ҳалқа ҷаҳоне ҳалқадаргӯш.
 Ҳамоилпайкаре аз зарри конӣ,
 Қашида бар паранде арғувонӣ.
- 4005 Сароғӯше баромуда ба гавҳар,
 Ба расми чиниён афганда бар сар.
 Сняҳшаъре чу зулфи анбарафшон
 Фуруд овехт бар моҳи дурафшон.
 Бад-ин товускирдорӣ ҳумое
 Равон шуд чун тазарве дар ҳавое.
 Нишоти дилбарӣ дар сар гирифта,
 Ниёзе дида, нозе даргирифта.
 Сӯи девори қаср омад хиромон,
 Замин бӯсид шаҳро чун ғуломон.
- 4010 Кушод аз гӯш гавҳар, к-аш базе лаъл
 Суми Шабдезро кард оташиннаъл.
 Ҳама сад дона марвориди хушшоб
 Ба фарқафшони Хусрав кард ҷартоб.

ДИДАНИ ХУСРАВ ШИРИНО ВА СУХАН ГУФТАН БО ШИРИН

Чу Хусрав дид моҳи хиргахино,
 Чаман кард аз дил он сарви саҳиро,

- Биҳиште дид дар қасре нишаста,
 Биҳиштивор дар бар халқ баста.
 Зи ишқи ӯ, ки ёре буд чолок,
 Зи курсӣ хост афтодан сӯи хок.
- 4015 Ба айёри зи чои хеш барчаст,
 Баробар дасти худ бўсиду биншаст.
 Забон букшод бо узре диловез,
 Зи пурсиш кард бар Ширин шакаррес.
 Ки «Доим тоза бош, эй сарви озод,
 Сарат сабзу рухат сурху дилат шод.
 Чаҳон равшан ба рӯи субҳхандат,
 Фалак дар сояи сарви баландат.
 Диламро тоза кард ин хуррамихо,
 Хиҷил кардӣ маро аз мардумихо.
- 4020 Зи ганҷу гавҳару мансучу дебо
 Раҳам кардӣ чу маҳди хеш зебо.
 Зи наълакҳои гӯши гавҳаровез
 Фигандӣ лаълҳо дар наъли Шабдез.
 Зи бас гавҳар,
 ки дар наълам кашидӣ,
 Ба рух-бар риштаи лаъллам кашидӣ.
 Чунин⁹⁵⁴ бошад нисорафшони кӯят,
 Ба рӯят шодам, эй шодӣ ба рӯят!
 Ба ман дарсохтӣ чун шахд бо шир,
 Зи хидматҳо⁹⁵⁵ накардӣ ҳеч тақсир.
- 4025 Вале дар бастанат бар ман чаро буд,
 Хато дидам, нигоро, ё хато буд?
 Заминворам раҳо кардӣ ба пастӣ,
 Ту рафтӣ чун фалак, боло нишастӣ.
 Нагӯям, бар туам болоие ҳаст,
 Ки дар чинси сухан раъноие ҳаст.
 На меҳмони туам? Бар рӯи меҳмон
 Чаро дар боядат бастан бар ин сон?
 Нашояд баст дар бар меҳмоне,
 Ки чуз ту несташ чону чаҳоне.

- 4030 Қаримоне, ки бо меҳмон нишинанд,
Ба меҳмон беҳтарак з-ин бозбинанд.
Магар моҳӣ ту ё хур, эй париваш,
Ки наздикат набошад омадан х(в) аш?»

ПОСУХ ДОДАНИ ШИРИН ХУСРАВРО

- Чавобаш дод сарви лоларухсор,
Ки «Доим⁹⁵⁶ бод давлат бар ҷаҳондор!
Фалак банди камаршамшер бодат,
Тани пилу шукӯҳи шер бодат!
Саре, к-аз тавқи ту ҷӯяд ҷудой,
Мабод аз банди бедодаш раҳой!
4035 Ба чашми нек бинодат накӯхоҳ,
Мабодо чашми бадро сӯи ту роҳ⁹⁵⁷!
Мазан таъна,
ки «Бар боло задӣ тахт,
Қанизони туро боло бувад рахт».
Алам гаштам ба ту дар меҳрубонӣ,
Алам болои сар беҳтар, ту донӣ.
Ман он гардам, ки аз роҳи ту ояд,
Агар гарди ту боло рафт, шояд.
Ту ҳастӣ аз сари соҳибкулоҳӣ
Нишаста бар сарири подшоҳӣ.
4040 Ман аз ишқат бароварда фиғоне,
Ба боме-бар чу ҳиндупосбоне.
Ҷаҳондорон, ки туркон ом доранд,
Ба хидмат ҳиндуе бар бом доранд.
Ман он турки сияҳчашмам бар ин бом,
Ки ҳиндуи сапедат шуд маро ном.
В-агар болои маҳ бошад нишастам,
Шаҳаншахро камина зердастам.
Дигар гуфтӣ, ки «Онон к-арҷманданд,
Чунин бар рӯи меҳмон дар набанданд».

- 4045 На меҳмонӣ, туй бози шикорӣ,
 Тамаъ дорӣ ба кабки кӯҳсорӣ.
 В-агар меҳмонӣ, инак, додамат чой,
 Ман инак чун канизон пеш бар пой.
 Ба соҳибраддиву соҳибқабулӣ
 Нашояд кард меҳмонро фузулӣ.
 Хадиси он ки «дар бастам», раво буд,
 Қи сармаст омадан пешам хато буд.
 Чу ман хилватнишин бошам, ту махмур,
 Зи тӯҳмат раъйи мардум кай бувад дур?
- 4050 Туро боист, пире чанд хушъёр,
 Гузин⁹⁵⁸ кардан, фиристодан бад-ин кор.
 Маро бурдан ба маҳди хусравоин,
 Шабистонро ба ман кардан навоин.
 Чу ман ширинсаворе зине арзад,
 Арӯсе чун Шакар коvine арзад?
 Ту мехоҳӣ магар, к-аз роҳи дастон
 Ба нақлонам хӯрӣ чун нукли мастон?
 Ба даст оӣ маро чун ғофилон маст,
 Чу гул бӯе кунӣ, андозӣ⁹⁵⁹ аз даст.
- 4055 Макун пардадарӣ дар маҳди шоҳон,
 Туро он бас, ки кардӣ дар Сипоҳон.
 Ту бо Шақкар тавонӣ кард ин шӯр,
 На бо Ширин, ки бар Шақкар кунад зӯр.
 Шақкаррези туро Шақкар тамом аст,
 Қи Ширин шаҳд шуд,
 в-ин шаҳд хом аст.
 Ду лахте буд дар як лахт бастанд,
 Зи товуси дупар як пар шикастанд.
 Ду дилбар доштан, аз⁹⁶⁰ якдилӣ нест,
 Дудил будан тариқи⁹⁶¹ оқилӣ нест.
- 4060 Сазовори Аторуд шуд ду пайкар,
 Ту хуршедӣ, туро як бурҷ беҳтар.
 Раҳо кун номи Ширин аз лаби хеш,
 Қи ширинӣ даҳонатро кунад реш.

- Ту аз ишқи ману ман бениёзӣ,
 Ба ман бозӣ кунӣ дар ишқбозӣ?
 Мазан шамшер бар Ширини мазлум,
 Туро он бас, ки бурдӣ найза дар Рум.
 Чу султон шав, ки бо як гӯй созад,
 На чун ҳинду, ки бо даҳ гӯй бозад⁹⁶².
- 4065 Зи даҳгӯй ба даҳ сӯет новард,
 Зи якгӯй ба як кӯе расад мард.
 Маро аз рӯи ту як қибла дар пеш,
 Туро қибла ҳазор аз рӯи ман беш.
 Агар зеборухе рафт аз канорат,
 Аз ӯ зеботар инак даҳ ҳазорат.
 Туро мушкӯи мушкин пурғизолон,
 Маяфган сағ бар ин оҳуи нолон.
 Зи дурандозии мушкӯи шоҳам,
 Ки дар зиндони ин даёр аст чоҳам.
- 4070 Шавам дар хонаи ғамнокии хеш,
 Ниғаҳ дорам чу гавҳар покии хеш.
 Гири саршӯй аз ин маънӣ, ки пок аст,
 Ба сар бармекунандаш гарчи хок аст.
 Биёсояд ҳама шаб мурғу моҳӣ,
 Наёсоям ман, аз чонам чӣ хоҳӣ?
 Манам чун мурғи дар доме гирифта,
 Даре дарбаставу боме гирифта.
 Чу тӯти сохта бо оҳанин банд,
 Ба танҳой чу анко гашта хурсанд.
- 4075 Ту дар хиргоҳу ман дар хонаи танг,
 Туро рӯзӣ биҳишт омад, маро санг.
 Чу ман бо захм хӯ кардам дар ин хор,
 На марҳам бод дар олам, на гулзор!
 Ду рӯзи⁹⁶³ умр, агар дод аст, агар дуд,
 Чунон,
     к-аш бугзаронӣ, бугзарад зуд.
 Бале, чун рафт бояд⁹⁶⁴ з-ин гузаргоҳ,
 ʔч хоро беҳ буридан, то зи хиргоҳ.

- Бар ин тан, к-ӯ ҳамоил бар фалак баст,
Ба сарҳанге ҳамоил чун кунӣ даст?
4080 Ба ғӯре чун барӣ шер аз канорам,
Қи Ширинам, на охир ширхорам?
На он тифлам, ки аз ширинзабонӣ
Ба хурмое⁹⁶⁵ кулучамро ситонӣ.
Дар ин хирман, ки ту бар ту⁹⁶⁶ итоб аст,
Ба як чав бо манат соли ҳисоб аст.
Чу Зӯхра арғунунеро, ки созам,
Биёзорам нахуст, он гаҳ навозам.
Чу оташ гарчи охир нури покам,
Ба аввал навбат охир дуднокам.
4085 Нахуст оташ диҳад чарх, он гаҳе об,
Ба ҳоли ташнагон дарбину даръёб.
Ба файёзе⁹⁶⁷,
ки бахшад бо рутаб хор,
Қи бе хорам наёяд кас рутабвор.
Рутаб бе устухон обе надорад,
Чу маҳ бе шаб бувад,
тобе надорад.
Туро бисъёр мебошад дар ин роҳ,
Валекин талху ман ширинам, эй шоҳ⁹⁶⁸.
Басе ҳамсӯҳбатат бошад дар ин пӯст,
Валекин устухон,
ман мағзам, эй дӯст.
4090 Ту дар ишқи ман аз моливу чоҳӣ,
Чӣ дидӣ чуз худовандиву шоҳӣ⁹⁶⁹?
Қадомин соат аз ман ёд кардӣ?
Қадомин рӯзам аз худ шод кардӣ?
Қадомин чома бар ёдам даридӣ?
Қадомин хорӣ аз баҳрам кашидӣ?
Қадомин пайкро додӣ паёме?
Қадомин шаб фиристодӣ саломе?
Ту соғар мезадӣ бо дӯстон шод,
Қалам Шопур мезад, теша Фарҳод.

ПОСУХ ДОДАНИ ХУСРАВ ШИРИНРО

- 4095 Дигарбора чаҳондор аз сари меҳр
Ба гулрух гуфт, к-«Эй сарви чаманчеҳр⁹⁷⁰,
Табархун бо саҳисарват қарин бод,
Табарзад бо табархун ҳамнишин бод!
Даҳони чуз ман аз чоми лабат дур,
Сари чуз ман зи тавқи ғабғабат дур!
Итобат гарчи захри ноб дорад,
Гузар⁹⁷¹ бар чашмаи нӯшоб дорад.
Намегӯям, ки бар боло чароӣ,
Бало манмой, чун боло намой.
- 4100 Саҳисарви туро боло баланд аст,
Ба болотар шудан⁹⁷² нодилписанд аст.
Нисореро, ки чашмам мефишонад,
Қадомин манчаниқ он чо расонад?
Маро бар қаср каш як мил боло,
Нисори ашк бин як пил боло.
Чу бар ман ганчи Қорун мефишондӣ,
Чу Қорунам чаро дар хок мондӣ?
Дил ин чо, дар кучо хоҳам кушодан?
Тан ин чо, сар кучо хоҳам ниҳодан?
- 4105 Чу ҳалқа гар биёбам⁹⁷³ бар дарат бор,
Даратро ҳалқа мебӯсам фалаквор.
Шавам чун ҳалқаи дар тавқ бар дӯш,
Хато⁹⁷⁴ гуфтам,
ки чун дар ҳалқа дар гӯш.
Макун бар ман чафо, к-аз ҳеҷ роҳе
Надорам чуз вафодорӣ гуноҳе.
В-агар дорам гуноҳ, он дил раҳим аст,
Гуноҳи одамӣ расми қадим аст.
Хама тундӣ макун, лахте биёром,
Раҳо кун тавсанӣ, чун ман шудам ром.
- 4110 Шубонӣ пеша кун, бугзор гургӣ,
Макун бо сарбузургон сарбузургӣ,

- Нашояд хун бадро моя кардан,
 Бузургонро чунин бепоя кардан.
 Чу хок андохтӣ бар остонам,
 На он гоҳет хокандоз хонам?
 Магӯ, к-аз роҳи ман чун фитна бархез,
 Чу бархезам, ту бошӣ фитнаангез.
 Макун, к-ин зулуро парвоз бинӣ,
 Гар аз ман не, зи гетӣ бозбинӣ.
- 4115 На ҳар хоне, ки пеш ояд, тавон х(в)ард,
 На ҳар ч-аз даст бархезад, тавон кард.
 На ҳар дасте, ки теги тез дорад,
 Ба хуни халқ дастовез дорад.
 Ман ин хорӣ зи х(в)ад бидам, на аз ту,
 Гуноҳ аз бахти бад бидам, на аз ту.
 Ҷарас бевақт чунбонид кӯсам⁹⁷⁵,
 Духул бевақт зад бонги хурӯсам⁹⁷⁶.
 Багарна дар дама сӯзам, ки дидӣ,
 Чунин рӯзе бад-ин рӯзам, ки дидӣ.
- 4120 Ғалат гуфтам, ки ишқ аст ин, на шоҳӣ,
 Набошад ишқ бе фаръедхоҳӣ.
 Бикун чандон, ки хоҳӣ ноз бар ман,
 Мазан чун рондагон овоз бар ман.
 Агар бар ман ба султонӣ кунӣ ноз,
 Бигӯ, то хат ба мавлоӣ диҳам боз.
 Агар⁹⁷⁷ гӯшам бигирӣ, то фурушӣ,
 Кунам дар байъати байъат хамӯшӣ,
 В-агар чашмам канӣ, сар пеш дорам,
 Пас ин чашми дигар дар пеш дорам.
- 4125 Камарбандитро бидам ба хунам,
 Кулаҳдоритро донам, ки чунам.
 Агар гардад сарам бар ханчар аз ту,
 Ба сар гардам,
   нагардонам сар аз ту.
 Маро ҳам чон туй, ҳам зиндагонӣ,
 Гар охир кас намедонад, ту донӣ.

- Ба ҳушъериву масти гоҳу бегоҳ
 Накардам чуз хаёлатро назаргоҳ.
 Қасе чуз маи гар ин шарбат чашидӣ,
 Сару қораш ба расвой кашидӣ.
- 4130 Ба хилват чома аз ғам медаридам,
 Ба заҳмат чомаи нав мебуридам.
 Бад-он то лашкар аз ман барнагардад,
 Бинои подшоҳӣ дарнагардад.
 На ринде будаам дар ишқи рӯят,
 Ки танбӯре ба даст орам ба кӯят.
 Чаҳондовар манам дар корсозӣ,
 Чаҳондор аз кучову ишқбозӣ?!
 Вале чун номи⁹⁷⁸ зулфат мешунидам,
 Ба тоҷу тахт бӯе⁹⁷⁹ мехаридам.
- 4135 Ба тан бо дигаре хурсанд будам,
 Зи дил то қон туро дар банд будам.
 Ба фатвои кажӣ обе нах (в) ардам,
 Бурун аз⁹⁸⁰ ростӣ коре накардам.
 Агар гоме задам дар комронӣ,
 Чавон будам, чунин бошад чавонӣ».

ПОСУХ ДОДАНИ ШИРИН ХУСРАВРО

- Дигар раҳ луъбати товуспайкар
 Кушод аз дурчи луълӯъ тунги шаккар.
 Равон кард аз ақиқ он нақши зебо,
 Суханҳое нигоринтар зи дебо.
- 4140 К-«Аз он афзун,
 ки даврони чаҳон аст,
 Шабу рӯзу замину осмон аст,
 Чаҳондовар чаҳондори чаҳон бод,
 Замона ҳукмкаш, у ҳукмрон бод!
 Ба фаррошӣ кавокиб дар чанобаш⁹⁸¹,
 Ба сарҳангӣ саодат дар рикобаш.

Маро дар дил зи Хусрав сад ғубор аст,
Зи шоҳӣ бугзар, он дигар шумор аст.

Ҳанӯзам нози давлат менамоӣ,
Ҳанӯз аз роҳи ҷабборӣ дароӣ.

4145 Ҳанӯзат дар сар аз шоҳӣ ғурур аст,
Дареғо, к-ин ғурур аз ишқ дур аст.
Ту аз ишқи ману ман бениёзӣ,
Ту ро шоҳӣ расад ё ишқбозӣ.

Дар ин гармо, ки боди сард бояд,
Дил осон аст, бо дил дард бояд.
Ниёз орад касе, к-ӯ ишқбоз аст,
Қи ишқ аз бениёзон бениёз аст.
Насозад ошиқӣ бо сарфарозӣ,
Қи бозӣ барнатобад ишқбозӣ.

4150 Ман он мурғам, ки бар гулҳо паридам.
Ҳавои гарми тобистон надидам.
Чу гул будам маликбонуи Сақлоб,
Кунун диҷбонуи шишам чу гулоб.
Чу сабза лаб ба шири барф шустам,
Чу гул бар чашмаҳои сард рустам.
Дар ин ғӯри гилину қасри сангин
Ба уммеди ту кардам сабр чандин.
Чу зар полудам аз гармӣ кашидан,
Фусурдам чун ях аз сардӣ чашидан.

4155 На дасте,

к-ин ҷарас бар ҳам тавон зад,
На ғамхоре, ки бо ӯ дам тавон зад.
Ҳама вақте туро пиндоштам ёр,
Ҳама ҷое туро хондам вафодор.
Ту ҳаргиз дар дилам ҷое накардӣ,
Чу дилдорон мадорое накардӣ.
Маро дигар зи куштан кай бувад бим,
Қи ҷон кардам ба шамшери ту таслим.
Тарозу бар замин чун ёбад⁹⁸² оҳанг,
Ҳисобаш хок беҳтар донад аз санг.

- 4160 Гарам акле бувад, чое нишинам,
Вагарна бинам аз худ, он чӣ бинам.
Гар аз ман худ наёяд ҳеч коре,
Ки баршояд гирифт аз вай шуморе,
Занам чандон тазаллум дар замона,
Ки ҳам тире нишонам бар нишона.
Чаро бояд, ки чун ман сарви озод
Бувад⁸⁹³ дар банди мехнат⁹⁸⁴ монда ношод?
Ханӯзам дар дил аз хубӣ тарабҳост,
Ханӯзам дар сар аз шӯхӣ шағабҳост.
- 4165 Ханӯзам ҳиндувон оташпарастанд,
Ханӯзам чашм чун туркони мастанд.
Ханӯзам ғунчаи гул ношукуфтаст,
Ханӯзам дурри даръёй насуфтаст.
Ханӯзам лаб пуроби зиндагонист,
Ханӯзам об дар ҷӯи ҷавонист.
Рухам сархели туркони⁹⁸⁵ Тироз аст,
Камина хелтошам⁹⁸⁶ кибру ноз аст.
Валинеъмат раёҳинро насимамам,
Валиаҳди шакар дурри ятимамам.
- 4170 Чароғ аз нури ман парвона гардад,
Маҳи нав бинадам, девона гардад.
Ақиқ аз лаъли ман бар сар хӯрад санг,
Гули рӯям зи рӯи гул барад ранг.
Турунчи ғабабамо ро гар кунӣ ёд,
Занаҳ бар худ занад норинчи Бағдод.
Чу себи рух ниҳам бар⁹⁸⁷ дастӣ шоҳон,
Сабад вопас барад⁹⁸⁸ себи Сипоҳон.
Ба ҳар дур,
  к-аз лабу дандон бубахшам,
Диле бистонаму ҷоне бубахшам.
- 4175 Ман орам дар палангон сарфарозӣ,
Ҷазолон аз ман омӯзанд бозӣ.
Гавазн аз ҳасрати ин чашми чолок
Зи миҷгон заҳр полояд, на таръёк.

Гар оху як назар суи ман орад,
Хирочи гарданам бар гардан орад.
Ба нозе Румро дар цустучӯям,
Ба бӯе бо Хутан дар гуфтугӯям.
Баҳор ангушткаш шуд дар накӯй,
Ҳар ангуштам дусад⁸⁸⁹ чун уст гӯй.

4180 Бад-ин таррӣ, ки дорад табъи маҳтоб,
Наёрад рехтан бар дасти ман об.
Чу ёкутам набизи хом гирад,
Ба ришват бо табарзад чом гирад.
Биҳишт аз касри ман дорад бaсе нур,
Иёр аз нори пистонам барад хур.
Ба ғамза гарчи турке дилситонам,
Ба бӯса дилнавозӣ низ донам.

Зи бас к-овардаам дар чашмхо нур,
Зи туркон тангчашмӣ кардаам дур.

4185 Зи тангӣ кас ба чашмам дарнаёяд,
Касе бо тангчашмон барнаёяд.
Чу бар маҳ зулфро⁹⁹⁰ занчир созам,
Басо шеро, к-аз у нахчир созам.
Чу лаълам бо шакар новард гирад,
Ту мард ор он гаҳе, то мард гирад.
Шакар ҳамшираи дандони ман шуд,
Вафо ҳамшаҳрии паймони ман шуд.
Чаҳоне ноз дорам, сад чаҳон шарм,
Даре дар хашм дорам,

сад дар озарм.

4190 Лаби лаълам ҳамон шаққарфишон аст,
Сари зулфам ҳамон доманкашон аст.
Зи хушнуклӣ, ки май дар чом резам,
Шакар дар домани бодом резам.
Агарчи нори симин гашт себам,
Ҳамон ошиққуши оқилфиребам,
Рухам рӯзе, ки бифрӯзад чаҳонро,
Ба зарнихе фурӯшад арғувонро.

- Зи раъной, ки ҳаст ин наргиси маст,
Наёлояд ба хуни ҳар касе даст.
4195 Чӣ шӯришҳо, ки ман дорам дар ин сар,
Чӣ мискинон, ки ман куштам бар ин дар!
Бирав, то бар ту накшоам ба хун даст,
Ки дар гардан базе хунам чунин ҳаст.
Нахӯрда захм, дасти рост бардор
Ба дасти чап кунад ишқам чунин кор.
Ту сангиндил шудӣ, ман оҳанинчон,
Чунин дилро нашояд ҷуз чунин чон».

ПОСУХИ ХУСРАВ ШИРИНО

- Малик бори дигар гуфт: «Эй дилафрӯз,
Ба гуфтан-гуфтан аз мо меравад⁹⁹¹ рӯз.
4200 Мақун бо ман ҳисоби хубрӯй,
Ки сад раҳ хубтар з-онӣ, ки гӯй.
Фуруғи чашмӣ, эй дурӣ зи ту дур,
Чароғи субҳӣ, эй нури ало нур.
Ба даръе монӣ аз гавҳарфишонӣ,
Вале оби ту — оби зиндагонӣ⁹⁹².
Ту дар оина дидӣ сурати хеш,
Ба чашми ман-дари сад бор аз он беш.
Туро гар бар забон гӯям дилором,
Даҳонам пуршакар гардад бад-ин ном.
4205 Гарат хуршед хонам,
низ ҳастӣ,
Ки махро бар фалак равнақ шикастӣ.
Дили шаккар дар он таърих шуд танг,
Ки ёқути ту берун омад аз санг.
Саҳисарв он замон шуд дар чаман суст,
Ки симин нори ту бар норван руст.
Рутабро устухон он шаб шикастанд,
Ки хурмон лабатро нахл бастанд.

- Ирамро сиккаи рӯят калид аст,
Висолат чун Ирам з-он нопадид аст.
- 4210 Қамар дар некӯӣ дилдодаи туст,
Шакар мавлои мавлозодаи туст.
Гулат чун бо шакар ҳамхоб гардад,
Табарзадро даҳон пуроб гардад.
Ба ҳар маҷлис, ки шахдат хон дарорад,
Ба суратҳои мумин чон дарорад.
Садаф чун баркушояд комро ком,
Кунад дур (р) вом аз он дандони дурфом.
Гар аз як мӯи худ нима фурушӣ,
Бихаррам, гар ба иқлиме фурушӣ.
- 4215 Бар-ин хубӣ, ки рӯят рашки моҳ аст,
Мабин дар худ, ки худбинӣ гуноҳ аст.
Мабодо чашми кас бар хубии хеш,
Ки захми чашм хубиро кунад реш.
Марез охир, чу бар ман подшоҳӣ,
Бад-ин сон хуни ман дар бегуноҳӣ.
Агар шоҳӣ, нишони гавҳарат ку?
В-агар ширинӣ, охир шаккарат-ку?
Раҳо кун чангу роҳи сулҳ букшой,
Нифоқомез узре чанд бинмой.
- 4220 На бад гуфтам, на бадгӯист корам,
В-агар гуфтам, якеро сад ҳазорам.
Агарчи расми хубон тундхӯист,
Накӯӣ низ ҳам расми накӯист.
Худовандон агар тундӣ намоянд,
Ба раҳмат низ ҳам лахте гироянд.
Мақун бедод бо ёри қадимӣ,
Ки гар тундӣ,
нигоро, ҳам раҳимӣ.
Чу бод аз оташам то кай гурезӣ?
На ман хоки туам? Обам чӣ резӣ?
- 4225 Зи ту бо он ки истехқоқ дорам,
Сар аз тавқи навозиш тоқ дорам.

Ҳама донандагонро ҳаст маълум,
Ки бошад мустаҳиқ пайваста маҳрум.
Маро то дил бувад, дилбар ту бошӣ,
Зи қон⁹⁹³ бугзар,

ки қонпарвар ту бошӣ.

Гар аз банди ту худ чӯям чудой,
Зи банди дил кучо ёбам раҳой?
Бас ин аспи чафо бар ман давондан,
Гаҳам дар хоку гаҳ дар хун нишондан.

4230 Ба ширинӣ сало дар шаҳр додан,
Ба талхӣ посухе чун заҳр додан.
Маро саҳл аст,

к-ин бор озмудам,

Муборак бод бисьёр озмудам.
Басо раҳна, ки асли маҳкамиҳост,
Басо андӯх⁹⁹⁴, ки дар вай хуррамиҳост,
Чафо кардан на бас фархунда фолест,
Макун, к-имшаб шабе охир на солест.
Дилам хуш кун,

ки ғамхор омадастам,

Туро хоҳам,

бад-ин кор омадастам.

4235 Чу шамъ аз пой наншинам бад-ин кор,
Ки чун ман ҳаст Ширинҷӯй бисьёр.
Ҳамоно шамъ аз он бо оби дидаст,
Ки ӯ низ аз лаби Ширин буридаст.
Гиреҳ бар дил чаро дорад наи қанд,
Магар,

к-ӯ низ Ширинрост дар банд?

Чаро нахли рутаб бар дил хӯрад хор,
Магар, к-ӯ ҳам ба Ширин шуд гирифтор?
Ҳам эдун шир агар ширин набудӣ,
Ба тифлӣ халкро таскин набудӣ.

4240 Ба ширинӣ раванд ин як-ду мискин,
Ту шириниву эшон низ ширин».

ПОСУХ ДОДАНИ ШИРИН БА ХУСРАВ

- Зи роҳи посух он моҳи қасабпуш
Зи шаккар кард шахро ҳалқа дар гуш.
Кушод аз дурчи гавҳар куфли ёкут,
Рутабро қанд доду қандро қут.
Мисоле дод махро дар саворӣ,
Бароте мушкро дар пардадорӣ.
Сутуни сарвро рафтан даромӯхт,
Чу ғунча тез шуд, чун гул барафрухт.
- 4245 Ба хидмат бӯса зад бар ғушан бом,
Қи бошад хишти пухта анбари хом.
Чу навбат дошт дар хидмат намудан,
Бурун зад навбате дар дил рабудан.
Нахустин гуфт, к-«Эй дорон олам,
Бароварда алам болои олам,
Зи Чин то Рум дар тавқеи номат
Қадархон бандаву Қайсар ғуломат.
На танҳо хоки ту хоқони Чин аст,
Чунинат чанд хокӣ бар замин аст.
- 4250 Ҳар он полудае, к-ӯ худ⁹⁹⁵ бувад зард.
Ба чарбӣ ё ба ширинӣ тавон х(в)ард.
Ман он полудаи равғангузорам,
Қи чуз номе зи ширинӣ надорам.
Бале,
то гаштам аз олам падидор,
Туру будам ба чону дил харидор.
На пай дар ҷустуҷӯи кас фушурдам,
На чуз рӯи ту касро сачда бурдам.
Надидам дар ту бӯи меҳробонӣ,
Ба чуз гарданкашиву дилгаронӣ⁹⁹⁶.
- 4255 Ҳисоби орзӯи хеш кардан,
Ба рӯи дигарон дар пеш кардан.
На ишқ ин шаҳвате бошад ҳавоӣ,
Кучо ишқу ту, эй фориг, кучоӣ?!

Маро пиле сазад, к-ӯро кунам банд,
Ту шоҳӣ, бар ту натвон байдақ афганд.
Ба меҳмони ғазоле чун⁹⁹⁷ шавад шер,
Зи гунцишке уқобе кай шавад сер?
Ту гар сарвию ман пеши ту хошок,
На⁹⁹⁸ охир ҳар ду ҳастем аз яке хок?

4260 Сипанду уд бар мичмар яке дон,
Бухуру дуду хокистар яке дон.
Қабобе бояд ин хонро намаксуд,
Мағас дар пой пилон кай кунад суд?
Забонат оташе хуш мефурузад,
Хуш он бошад, ки дегатро насӯзад.
Чу селе, к-омадӣ дар ҳавзи моҳӣ,
Муроди хештанро бурд хоҳӣ.

4265 Қаманд афганданат бар қалъаи моҳ
Чӣ бояд, чун наёбӣ бар фалак роҳ?
Ба шаббозӣ фалакро дарнагирӣ,
Ба афсун моҳро дар бар нагирӣ.
Дури носуфтаре гар суфт бояд,
Сухан дар гӯши даръе гуфт бояд.
Бари боғи Ирам пушидашоҳ аст,
Ғалат гуфтам, дари рӯзӣ⁹⁹⁹ фароҳ аст.
Шакар хоҳиву Ширин низ хоҳӣ,
Шикори моҳ кун ё сайди моҳӣ.

4270 Ҳавои қасри Ширинат тамом аст,
Сари кӯи Шакар донӣ, кадом аст.
Ман аз хуни цигар боридани хеш
Напардозам ба сар хоридани хеш.
Наёяд шаҳпарастӣ дигар аз ман,
Парасторе талаб чобуктар аз ман.
Ба ёди ман,

ки бод ин ёд бадруд,
Наво хуш мезанӣ, гар нагсалад руд.

- Ба тундӣ чанд гӯй бо асирон,
Ту мегӯ, то нависандат дабирон.
4275 Зи ғам хӯрдан диле озод дорӣ,
Ба дам додан саре пурбод дорӣ.
Чӣ бояд бо ту хун хӯрдан ба соғар,
Ба дам фарбеҳ шудан чун меши лоғар?
Зи ту гар кори ман бад гашт, бугзор,
Худое ҳаст, к-ӯ некӯ¹⁰⁰⁰ кунад кор.
Ман обам¹⁰⁰¹, ном — оби зиндагонӣ,
Ту-оташ, номи он оташ — чавонӣ.
Нахоҳам обу оташ дар ҳам афтад,
К-аз эшон фитнаҳо дар олам афтад.
4280 Бех, ар то зинда бошам, гирди он кас
Нагардам, к-аз ман ўро бас бувад бас.
Бирав, ҳам бо Шакар мекун шикоре,
Туро бо шахди ширин нест коре.
Шакарбӯсӣ лаби ¹⁰⁰² касро нашояд,
Магар дандон, ки ў хурдаш бихояд.
Ба Ширин бӯсаро бозор тез аст,
Ки ширинӣ лабашро хонахез аст.
Ба Ширин аз Шакар чандин мазан лоф,
Ки аз қассоб дур афтад қасаббоф.
4285 Ду бошад манҷаниқ аз рӯи фарҳанг,
Яке абрешим андозад, яке санг.
Ба шаккар нашканад ширинии кас,
Лаби ширин бувад шаккаршикан бас!
Туро гар ногуворӣ буд аз ин пеш,
Зи Шакар сохтӣ гулшаккари хеш.
Нишинам ҳам дар ин вайрона водӣ,
Барангезам мунодӣ бар мунодӣ.
Ки бо Ширин чӣ бозӣ кард Парвез,
Арӯс ин чо, кучо кард ў шакаррез.
4290 Бас он¹⁰⁰³ як раҳ,
ки дар дом уфтодам,
Ҳам аз нарху ҳам аз ном уфтодам.

Чу шуд дар номҳо номам шикаста,
 Дари беномунангон бод баста!
 Зи дарбастан рақибам раста бошад,
 Хазина беҳ, ки ӯ дарбаста бошад.
 Зи қанди ман самарҳо дар ҷаҳон аст,
 Дари қасрам самарқандӣ аз он аст.
 Агар бар дар кушодан нестам даст,
 Тавонам бар ту аз гесӯ расан баст.
 4295 Гарам бояд, чу май дар ҷомат орам,
 Ба зулфи чун расан бар бомат орам.
 Вале бод аз расан поят рабудаст,
 Расанбозӣ намедонӣ, чӣ суд аст¹⁰⁰⁴?
 Ҳамон беҳ, к-он чӣ ман дидам ба¹⁰⁰⁵ доғат,
 Насӯзам рағфани худ дар ҷароғат.
 Зи ҷӯши хуни дил чун бозғуфтам,
 Шабат хуш боду рӯзат хуш,

ки рафтам».

Бигуфт ину чу сарв аз ҷой бархост,
 Ҷабинро қач гирифтун фарқро рост.
 4300 Паранд афшонд в-аз тарфи парандаш —
 Ҷаҳон пур шуд зи қолабҳои қандаш.
 Бад-он оин, ки хубонро бувад даст,
 Занаҳдон мекушоду зулф мебаст¹⁰⁰⁶.
 Ҷамоли хешро дар хаззу хоро,
 Ба пушидан ҳамекард ошкоро.
 Гаҳе мекард насринро қасабпуш,
 Гаҳе мезад шақоик бар баногӯш.
 Гаҳе бар фарқбанд ошуфта мебуд,
 Гирех мебасту бар маҳ мушк месуд.
 4305 Ба зевар рост кардан дер мешуд,
 Ки пояш бар сари шамшер мешуд,
 Зи неку кардани занҷири халхол,
 На неку кард бар занҷириён ҳол¹⁰⁰⁷.
 Зи гесӯ гаҳ камар мекарду гаҳ тоҷ,
 Бад-он тоҷу камар шаҳ гашта мӯхтоҷ.

- Шакоик бастанаш бар гардани моҳ,
 Каманд андохта бар гардани шоҳ.
 Дар он ҳалвопазӣ¹⁰⁰⁸ кард оташе нарм,
 Ки ҳалворо бисузад оташи гарм.
- 4310 Чу ҳар ҳафт он чӣ боист аз накӯй,
 Бикард он хубруӣ аз хубруӣ,
 Ба шӯхӣ пушт бар шаҳ кард ҳолӣ,
 Зи хуршед осмонро кард ҳолӣ.
 Дар он печиш, ки зулфаш тоб медод,
 Суринаш сокро симоб медод¹⁰⁰⁹,
 Ба гесӯи расанвор аз паси пушт,
 Чу афӣй ҳар киро медид, мекушт.
 Булӯрин гарданаш дар тавқсозӣ,
 Бад-он мушкин расан мекард бозӣ.
- 4315 Диле, к-аз ишки он гардан ҳамемурд,
 Расан дар гарданаш бо худ ҳамебурд.
 Ба раъной гузашт аз гушай бом,
 Зи шоҳ ором шуд, чун шуд дилором.
 Басе додаш ба чони хеш савганд,
 Ки то боз омад он раъной дилбанд.
 Нишасту луълуъ аз наргис ҳамерехт,
 Бад-он об аз ҷаҳон оташ¹⁰¹⁰ барангехт.
 Ба ҳар дастон,
- ки дил шояд рабудан,
 Намуд он ч-аз фусун бояд намудан¹⁰¹¹.
- 4320 Амалҳое, ки ошиқро кунад суст,
 Аҷаб ҷуст ояд аз маъшукаи ҷуст.

ПОСУХ ДОДАНИ ХУСРАВ ШИРИНРО

Малик чун дид нози он ниёзӣ,
 Сипар бифганд з-он шамшербозӣ.
 Шикоятро ба ширинӣ ниҳон кард,
 Зи ширинон шикоят чун тавон кард?

Ба Ширин гуфт, к-«Эй чашму чароғам,
Хумои гулшану товуси боғам,
Сарамро тоҷу тоҷамро сарирӣ,
Ҳам аз пой афганӣ, ҳам даст гирӣ.

- 4325 Маро дилбар туву дилдорӣ аз ту,
Зи ту мастиву ҳам ҳушёрӣ аз ту.
Надорам чуз тӯе, к-он чо кашам рахт,
На тоҷе беҳ зи ту, к-он чо занам тахт.
Гирифтам, к-аз ман озоре гирифтӣ,
Паи хунам чаро боре гирифтӣ?
Бад-ин дерӣ, ки ой дар канорам,
Бад-ин зудӣ мақаш лахте ба дорам.
Наку гуфт ин сухан деҳқон ба Намруд,
Ки куштан дер бояд, коштан зуд.
- 4330 Чӣ хоҳӣ? Узр ё чон? Ҳар ду инак,
Тавонӣ иду қурбон ҳар ду инак!
Макун нозе, ки бор орад ниёзат,
Навозиш кун, ки аз ҳад рафт нозат.
Ба навмедӣ диламро беш машкан,
Нишотамро чу зулфи хеш машкан.
Ҷам аз ҳад рафту ғамхорам касе нест,
Туиву дар ту ғамхорӣ басе нест.
Ҷаме, к-он бо дили нолон¹⁰¹² шавад чуфт,
Ба ҳамсолону ҳамҳолон тавон гуфт.
- 4335 Нашояд гуфт бо форигдилон роз,
Муҳолиф дарнасосад соз бо соз.
Фуру гир аз сари бор ин ҷарасро,
Ба осонӣ барор ин як нафасро.
Чаҳонро чун ману чун ту басе буд,
Бувад бо мо муқим, ар бо касе буд.
Аз ин дарвоза, к-ӯ болову зер аст,
Нахондастӣ¹⁰¹³, ки то дер аст, дер аст?
Фиреби дил бас аст¹⁰¹⁴, эй дилфиребам,
Навозиш кун¹⁰¹⁵,

ки аз ҳад шуд шиккебам.

- 4340 Бисоз, эй дӯст, корамро, ки вақт аст,
 Зи сар биншон хуморамро, ки вақт аст.
 Бас аст ин тоқи абрӯ нокушодан,
 Ба тоқӣ бо нитоке вониходан,
 Дари Фархор бар Фағфур бастан,
 Ба ҷӯи Мулиён-бар пул шикастан.
 Ғами олам чаро бар худ ниҳодӣ,
 Раҳо кун ғам, ки омад вақти шодӣ.
 Ба рӯзи абр ғам хӯрдан савоб аст,
 Ту шодӣ кун, ки имрӯз офтоб аст.
- 4345 Шабехун бар шикаста чанд созӣ,
 Гирифта бо гирифта чанд бозӣ?
 На дониш бошад он касро, на фарҳанг,
 Ки вақти оштӣ пеш оварад ҷанг.
 Хирадманде, ки дар ҷанге ниҳад пой.
 Бимонад оштиро дар миён ҷой.
 Дар ин ҷанг оштирангӣ барангез,
 Замоне тоза шав, то кай шавӣ тез?
 Ба рӯи дӯстон маҷлис барафрӯз,
 Ки то равшан шавад ҳам ҷашму ҳам рӯз.
- 4350 Ба бӯстон омадам, то мева ҷинам,
 Манеҳ хору хасак дар остинам.
 Зи ҷашму лаб дар ин бӯстони падром,
 Гаҳе шаккар кушой, гоҳ бодом.
 Дар ин бӯстон маро гӯ, хезу бистон
 Турунчи ғабғабу норинчи пистон.
 Синони хашму тири таъна то чанд?
 На ҷанг аст ин;
   дари пайкор дарбанд.
 Ту, эй охусурин, н-аз баҳри ҷангӣ,
 Раҳо кун бар дадон хӯи палангӣ.
- 4355 Фуруд ой аз сари ин кибру ин ноз,
 Фурудовардан худро маяндоз¹⁰¹⁶.
 Дарандеш арчи кабке нозанин аст,
 Ки шоҳиневу ҷоҳе дар камин аст,

Ҳам охир дар канори пастам афтӣ,
Ба даст оиву ҳам дар дастам афтӣ.
Ҳамон бозӣ кунам бо зулфу холат,
Ки бо ман мекунад ҳар шаб хаёлат.
Чӣ кор афтода,

к-ин коруфтода

Бад-ин дармонда чун бахт ёстода.

4360 На бӯи шафқате дар сина дорӣ,
На ҳаққи сӯхбати дерина дорӣ.
Гилеми хештанро ҳар кас аз об
Тавонад баркашид,

эй дӯст, маштоб.

Чу дурат бинам аз дамсоз гаштан,
Раҳам наздик шуд дар бозгаштан.
Агар хоҳӣ,

ҳисобамро дигар кун,

Раҳи наздикро наздиктар кун.

Гиреҳ букшой з-абруи ҳилолӣ,
Ҳазина пургуҳар кун, хона холӣ¹⁰¹⁷.

4365 Нахоҳӣ, к-ориям дар хонаи хеш,
Муборак бод, гирам роҳ дар пеш.
Бад-он раҳ,

к-омадам, донам шудан боз,

Чунон, к-аввал задам, донам задан соз.

Ба доруи фаромӯшӣ кашам даст,

Ба ёди сокии дигар шавам маст.

Ба чуллоби дигар нӯшин кунам чом,

Ба ҳалвои дигар ширин кунам ком.

Зи Ширин меҳр бардорам дигар бор,

Шакарноме ба чанг¹⁰¹⁸ орам шакарбор.

4370 Набиди талх бо ӯ мекунам нӯш,
Зи талхиҳои Ширин кар кунам гӯш.
Дилам дар бозгаштан чорасоз аст,
Сухан кӯтоҳ шуд,

манзил дароз аст.

ПОСУХ ДОДАНИ ШИРИН ХУСРАВРО

- Ба хидмат шамсаи хубони Халлух,
Заминро бӯса доду дод посух,
Ки «Доим, шахриёро, комрон бош,
Ба соҳибдавлатӣ соҳибқирон бош!
Мабодо бе ту ҳафт иқлимро нур,
Ғубори чашмзаҳм аз давлатат дур!
- 4375 Ҳазорат ҳоҷат аз шоҳӣ раво бод,
Ҳазорат сол дар шоҳӣ бақо бод!
Қасе, к-ӯ бода бар ёдат кунад нӯш,
Гар он кас худ манам, бодат дар оғӯш!
Бас аст ин заҳри шаккаргун фишондан,
Бар афсунхондае афсона хондан,
Суханҳои фусуномез гуфтан,
Ҳикоятҳои бодангез гуфтан.
- Ба нахчир омадан бо чатри заррин,
Ниҳодан миннате бар қасри Ширин,
- 4380 Набошад¹⁰¹⁹ подшоҳиро газанде,
Задан бар мустаманде ришханде.
Ба сайд андар саге тавфир кардан,
Ба тавфир оҳуе нахчир кардан.
Чу ман ганче, ки мӯҳрам хок нашкаст,
Ба сардастӣ наёям бар¹⁰²⁰ сари даст.
Ту з-ин бозичаҳо бисъёр донӣ
В-аз ин афсонаҳо¹⁰²¹ бисъёр хонӣ.
Хилоф он шуд, ки бо ман дарнагирад,
Гул орад бед, лекин бар нагирад.
- 4385 Ту он рудӣ, ки поёнат надонам,
Чу даръё рози пинҳонат надонам.
Ман он хониҷаам, к-обам аён аст,
Ҳар он ч-ам дар дил ояд,
бар забон аст.
Қасе дар дил чу даръё кина дорад,
Ки дандон чун садаф дар сина дорад.

- Ҳарифе чарб шуд ширин бар ин бом?
 К-аз ин чарбиву ширини шавад ром?
 Шакаргуфториятро чун ниюшам?
 Ки ман худ шахду шаккар мефурушам!
 4390 Забоне тез мебинам, дигар ҳеч,
 Цигарсӯзиву чуз сӯзи чигар ҳеч.
 Сухан то кай зи тоҷу тахт гӯй,
 Нагӯй сахта, аммо сахт гӯй.
 Суханро талх гуфтан, талхроист,
 Ки ҳар қасро дар ин ғор аждаҳоест.
 Сухан¹⁰²² бо ту нагӯям, то насанҷам,
 Насанҷида мағӯ, то ман наранҷам.
 Қарори корхо дер ӯфтад, дер,
 Ки ман оина бардорам, ту шамшер.
 4395 Сухан дар неку бад дорад басте рӯй,
 Миёни неку бад бошад яке мӯй.
 Дар ин маҳмил қасе хушдил нишинад,
 Ки чашми зоғ пеш аз пас бубинад.
 Сару санг аст ному нанг, зинҳор,
 Мазан бар обгина санг зинҳор¹⁰²³.
 Сухан то чанд гӯй аз сари даст,
 Ҳамоно ҳам ту мастӣ,
 Ҳам сухан маст.
- Сухан, к-он аз димоғи хушманд аст,
 Гар аз тахтуссурӯ ояд баланд аст.
- 4400 Сухангӯ чун сухан беҳвад нагӯяд,
 Агар чуз бад нагӯяд, бад нагӯяд.
 Сухан бояд, ки бомеъёр бошад,
 Ки пургуфтан харонро бор бошад.
 Яке з-ин сад, ки мегӯй раҳиро
 Нагӯяд мутрибе лашқаргаҳиро
 Агар гардӣ ба дарди сар кашидан,
 Зи ту гуфтан, зи ман як-як шунидан.
 Гарат бояд ба як пӯшида пайғом,
 Баровардан тавонӣ сад чунин ком.

- 4405 Арӯсоро чу ман кардӣ ҳисорӣ,
 Пас аз олам арӯсе чашм дорӣ.
 Бубин дар ашки марворидпӯшам,
 Макун бозӣ ба марвориди гӯшам.
 Ба оҳи анбаринам бин, ки чун аст,
 Ки укди анбаринам пур зи хун аст.
 Лаби чун нордонам бин, чӣ хурд аст,
 Ки норамро зи бӯстон дузд бурдаст.
 Магар бар фундуқи дастам занӣ санг,
 Ки унноби лабам дорад диле танг.
- 4410 Муборакрӯям, аммо дар иморӣ,
 Муборак бодам ин парҳезгорӣ!
 Макун густохӣ, аз чашмам бипарҳез,
 Ки дар ҳар ғамза дорад дашнаи тез.
 Ҳар он мӯе, ки дар зулфам нуҳуфтаст,
 Бар ӯ море сияҳ чун қир хуфтаст.
 Туро бо ман дами х(в) аш дар нагирад,
 Ба қандили ях оташ дарнагирад.
 Ба тамъи ин расан дар чаҳ наяфтам,
 Ба ҳирси ин шикор аз раҳ наяфтам.
- 4415 Дилат бисъёр гум мегардад аз роҳ,
 Дар ӯ занге бибояд бастан аз оҳ.
 Набинӣ, занг дар ҳар корвоне
 Зи баҳри пос медорад фиғоне.
 Саҳар то корвон н-орад шабоҳанг¹⁰²⁴,
 Набандад ҳеч мурғе дар гулӯ занг.
 Ғалат ронӣ, ки захмат мутлақ афтод,
 Бар адҳам мезадӣ, бар аблақ афтод.
 Ба Ҳиндустон чанибат медавондӣ,
 Ғалат шуд раҳ,
 ба Бобул бозмондӣ.
- 4420 Ба даръё мешудӣ, дар шат нишастӣ,
 Ба гул рағбат намудӣ, лола бастӣ.
 Ба чон доруи Ширин соз кардӣ,
 Вале рӯза ба Шаккар боз кардӣ.

- Туро ман ёру он гаҳ чуз манат ёр?!
Туро ин кору в-он гаҳ бо манат кор?!
Макун чандин бар ин ғамхор хорӣ,
Қи кардӣ пеш аз ин бисъёр зорӣ.
Бирав, фармӯш кун деҳрондаеро,
Раҳо кун дар деҳе вомондаеро,
4425 Чу фарзанде падар, модар надида,
Ятимона ба луқма парварида.
Чу ғӯле монда дар беғӯлагоҳе,
Қи он чо нагзарад мӯре ба моҳе.
Зи ту коме надида дар замона,
Шуда тири маломатро нишона.
Дар ин сангам раҳо кун зору безӯр,
Дигар санге бар ӯ неҳ то шавад гӯр.
Чу бошад зеру боло санг бар санг,
Бипӯшад гарчи бошад нанг бар нанг.
4430 Ҳамон пиндорам, эй дилдори дилсӯз,
Қи афтодам зи Шабдез аввалин рӯз.
Чавонмардӣ кун аз ман бор бардор,
Гулафшонӣ бас, аз раҳ хор бардор.
Гул афшондан, ғубор ангеҳтан чанд¹⁹²⁵,
Намак хӯрдан,
намакдон рехтан чанд^{1626?}
Бас он, к-аз баҳри ту бечора гаштам,
Зи хонумони хеш овора гаштам.
Маро он рӯз шодӣ кард падруд,
Қи Ширинро раҳо кардӣ ба Шаҳруд.
4435 Мани мискин киву шаҳри Мадоин,
Чӣ шояд кардан, алмақдур к-оин?
Туро мисли ту бояд сарбаланде,
Чӣ бархезад зи чун ман мустаманде?
Чаҳ он чо кан, к-аз ӯ обе барояд,
Рағ он чо зан, к-аз ӯ хуне кушояд.
Бинои дӯстӣ бар бод додӣ,
Магар к-акнун асоси нав ниҳодӣ.

- Гилеми нав к-аз ū гармӣ наёяд,
 Куҳан гардад, кучо гармӣ физояд?
 4440 Дарахте, к-аз ҷавонӣ кӯж бархост,
 Чу хушку пир гардад, кай шавад рост?
 Қадам бардоштиву ранча будӣ,
 Карам кардӣ, худовандӣ намудӣ.
 Валек имшаб шаби дарсохтан нест,
 Умеди хучра вопардохтан нест.
 Ҳанӯз ин зирбо дар дег хом аст,
 Ҳанӯз асбоби ҳалво нотамом аст.
 Ту имшаб бозгард аз ҳукмронӣ,
 Ба мастон¹⁰²⁷ кард натвон меҳмонӣ.
 4445 Чу вақт ояд, ки гардад пухта ин кор,
 Тавонам хонданат меҳмон дигар бор.
 Ба олам вақти ҳар чизе падида аст,
 Дари ҳар ганҷро вақте калида аст.
 Набинӣ, мурғ чун бевақт хонад,
 Ба ҷои парфишонӣ, сар фишонад».

ПОСУХИ ХУСРАВ ШИРИНО

- Чу Хусрав дид, к-он маъшуқи танноз
 Зи сар берун нахоҳад кард он ноз.
 Фусуне чанд бо хоҳиш баромуд,
 Фусун бурдан ба Бобул кай кунад суд?
 4450 Ба лоба гуфт,
 к-«Эй мақсуди чонам,
 Чароғи дидаву шамъи равонам.
 Сарамро бахту бахтамо ҷавонӣ,
 Диламро чону ҷонро зиндагонӣ.
 Чу гардун бо дилам то кай кунӣ ҳарб,
 Ба бастуи тихӣ мекун сарам ҷарб.
 Ба ишва ошиқеро шод мекун,
 Муборак мурдае озод мекун.

- Набинî айби худ дар тундхӯй,
Бад-ин сон айби ман то чанд гӯй¹⁰²⁸.
- 4455 Чу куре, к-ӯ набинад кӯрии хеш,
Ба сад гуна кашад айби касон пеш.
Зи лаъл ин сангҳо берун маяфган,
Ба хок афгандиям, дар хун маяфган!
Ҳалокам кардӣ аз тиморхорӣ,
Афокуллах, зиҳӣ тимордорӣ!
Шаб омад, барф мерезад чу симоб,
Зи яхмехрӣ чу оташ рӯй бартоб.
Макун, к-имшаб зи барфам тоб¹⁰²⁹ гирад,
Бадо рӯзо, ки ин барф об гирад.
- 4460 Як имшаб бар дари хешам бидеҳ бор,
Ки то хоки дарат бӯсам заминвор.
Ба зонуи адаб пешат нишинам,
Бидӯзам дида в-он гаҳ дар ту бинам.
Раҳ он касрост дар кошонаи ту,
Ки дӯзад чашми худ дар хонаи ту.
Мадон он дӯстро чуз душмани хеш,
Ки ёбӣ чашми ӯ бар равзани хеш.
Бар он кас дӯстӣ бошад ҳалолат,
Ки хоҳад бешӣ андар чоҳу¹⁰³⁰ молат.
- 4465 Рафике к-ӯ бувад бар ту ҳасаднок,
Ба хокаш деҳ,
ки н-арзад сӯҳбаташ хок!
Макун, чоно, ба хун ҳалқи маро тар,
Мадорам беш аз ин чун ҳалқа бар дар.
Азобам медиҳӣ в-он носавоб аст,
Биҳишт аст ину дар дӯзах азоб аст.
Биҳишти мевае дорӣ расида,
Ба чуз боғи биҳишташ кас надида.
Биҳишти қасри худро боз кун дар,
Дараҳти меваро зоеъ макун бар.
- 4470 Рутаб бар хон, рутабхоре на бар хон,
Сикандар ташналаб бар оби ҳайвон.

- Дарам бикшою роҳи кина дарбанд.
 Камар дар хидмати дерина дарбанд.
 В-агар мумкин набошад дар кушодан,
 Ғариберо як имшаб бор додан,
 Барафган бурқаъ аз меҳроби Чамшад,
 Қи хоҷатманди бурқаъ нест хуршед.
 Гар ошуфта шудам, хушам ту бурдӣ,
 Бубар чӯшам, ки сарчӯшам ту бурди.
- 4475 Муфаррах ҳам ту донӣ кард бар даст,
 Ки ҳам ёкуту ҳам анбар туро ҳаст.
 Лабе чун ангубин дорӣ зи ман дур,
 Забон дар ман кашӣ чун неши занбӯр.
 Макун бо ин ҳама нармӣ дуруштӣ,
 Қи аз қоқум наёяд хорпуштӣ.
 Чунон кун, к-аз ту дилхуш бозгардам,
 Ба дидори ту ишратсоз гардам.
 Қадам гарчи ғуборолуд дорад¹⁰³¹,
 Ба дидори ту дил хушнуд дорам¹⁰³².
- 4480 В-агар бар¹⁰³³ ман нахоҳад шуд дилат рост,
 Ба душворӣ тавонӣ узри он хост.
 Макун бар фарқи Хусрав сангборӣ,
 Чу Фарҳодаш макуш дар сангсорӣ.
 Касе, к-андозад ӯ бар осмон санг,
 Ба озори сари худ дорад оҳанг.
 Шикасти сар кунӣ, хун бар тан афтад,
 Қафои гарданон бар гардан афтад.
 Гузар бар меҳр кун чун дилнавозон,
 Ба ман бозӣ макун чун мӯҳрабозон.
- 4485 На ҳар ошиқ, ки ёбӣ, маст бошад,
 На ҳар к-аз даст шуд,
 з-он даст бошад.
 Гаҳе бо ман ба сулҳу гаҳ ба чангӣ,
 Худо тавба диҳодат з-ин дурангӣ!
 Сапедӣ кун, ҳақиқат, ё сиёҳӣ,
 Ки набвад мормохӣ мору моҳӣ.

- Шудӣ бадхӯ, надонам, к-ин чӣ кин аст,
 Магар, к-оини маъшукон чунин аст?
 Маро то беш ранчонӣ, ки хомӯш,
 Чу дарьё бештар пайдо кунам чӯш.
- 4490 Туро то пештар гуям, ки биштоб,
 Шавӣ пастар чу шогирди расантоб.
 Мазан чандин чароҳат бар дили танг,
 Дил аст ин, дил, на пӯлод асту на санг,
 Ба коми душманам кардӣ, на некӯст,
 Ки бад корест душманкомӣ, эй дӯст.
 Бидех як ваъда чун гуфтори ман рост,
 Мақун чандин качӣ дар кори ман рост.
 Ба рағми душманон бинвоз моро,
 Ниҳон месӯзу месоз ошкоро!
- 4495 Ба шӯр ангехтан чандин мақун зӯр,
 Ки ширин талх гардад,
 чун шавад шӯр.
 Бикун чарбӣ, ки ширинит ёр аст,
 Ки ширинӣ ба чарбӣ созгор аст.
 Туро дар абр мечустам чу маҳтоб,
 Кунунат ёфтам чун абри бе об.
 Чароғе оламафрӯзанда будӣ,
 Чу дар даст омадӣ, сӯзанда будӣ.
 Гуле дидам зи дурат сурху дилкаш,
 Чу наздик омадӣ, худ будӣ оташ.
- 4500 Итоб аз ҳад гузашта чанг бошад,
 Замин чун сахт гардад,
 санг бошад.
 На ҳар теге бувад бо захм ҳампушт,
 На як сон рӯяд аз дасте даҳ ангушт.
 Тавонам ман,
 к-аз ин чо бозгардам,
 Беҳ аз ту бо касе дамсоз гардам.
 Валекин ҳаққи хидмат мегузорам,
 Назар бар сӯҳбати дерина дорам¹⁰³⁴».

ПОСУХ ДОДАНИ ШИРИИ ХУСРЀВРО

- Иҷозат дод Ширин боз лабро,
Ки дар гуфт оварад ширин рутабро.
- 4505 Ақиқ аз тораки лӯълӯъ барангехт,
Гуҳар мебасту марворид мерехт.
Нахустин ғуфт, к-«Эй шоҳи ҷавонбахт,
Ба ту ораста ҳам тоҷу ҳам тахт.
Ба нерӯи ту ҳар бадхоҳ пайваст,
Аламро пой доду теғро даст!
Ба болои ту давлатро қабо ҷуст,
Ба бозуи ту гардунро камон суст!
Зи ёрат¹⁰³⁵ бахт бод, аз бахт ёрӣ,
Ки пуштиғони пушти рӯзгорӣ¹⁰³⁶!»
- 4510 Пас он гаҳ тунд шуд чун кӯҳи оташ,
Ба Хусрав гуфт, к-«Эй солори саркаш,
Ту шоҳӣ, рав, ки шаҳро ишқбозӣ
Такаллуф кардане бошад маҷозӣ.
Набошад ошиқӣ ҷуз кори он кас,
Ки маъшукеш бошад дар ҷаҳон бас.
Мазан таъна маро дар ишқи Фарҳод,
Ба некӣ кун ғарибе¹⁰³⁷ мурдаро ёд.
Маро Фарҳод бо он меҳрубонӣ
Бародархондае буд онҷаҳонӣ,
- 4515 На як соат ба ман-дар¹⁰³⁸ тез дида,
На аз Ширин ҷуз овозе шунида.
Бад-он талхӣ, ки Ширин кард рӯзаш,
Чу уди талх ширин буд сӯзаш.
Аз ӯ дидам ҳазор озарми дилсӯз,
Ки нашнидам паёме¹⁰³⁹ аз ту як рӯз.
Маро хоре, ки гул бошад бар он хор
Беҳ аз сарве,
ки ҳаргиз н-оварад бор.
Зи оҳан зери сар кардан сутунам,
Беҳ аз заррин камар бастан ба хунам.

- 4520 Мисе, к-аз вай маро дастина созанд,
 Беҳ аз симе, ки дар дастам гудозанд¹⁰⁴⁰.
 Чароғе, к-ӯ шабамро барфурӯзад,
 Беҳ аз шамъе, ки рахтамро бисӯзад.
 Бувад ошиқ чу даръё санг дар бар,
 Манам чун кӯҳ доим санг бар сар.
 Ба зиндон монда чун оҳан дар ин санг,
 Дил аз шодиву даст аз дӯстон танг.
 Мабодо тангдилро тангдастӣ,
 Ки бо девонагӣ саъб аст мастӣ.
- 4525 Чу мастӣ дораму девонагӣ ҳаст,
 Ҳарифӣ н-ояд аз девонаи¹⁰⁴¹ маст.
 Қалам даркаш ба ҳарфи дастсоям.
 Ки дасти ҳарфгиронро нашоям.
 Ҳамон ангор, к-омад тундбоде,
 Зи боғат бурд барге бомдоде.
 Маро селоби меҳнат дар ба дар кард,
 Ту раҳти хештан баргиру баргард.
 Ман инак мондаам дар оташи тез,
 Ту дар ман бину ибрат гиру бугрез.
- 4530 Ҳаво кофурбезӣ менамояд,
 Ҳавои мо агар сард аст, шояд.
 Чу абр аз шӯрбахтӣ шуд намакбор,
 Дил аз Ширини шӯрангез бардор.
 Ҳаводорӣ макун шабро чу хаффош,
 Чу бози чурраи хур рӯзрӯ бош.
 Шуд он афсонаҳо, к-аз ман шунидӣ,
 Гузашт он меҳрубониҳо, ки дидӣ.
 Шаире з-он шиори нав намондаст,
 В-агар тозӣ надонӣ,
 чав намондаст.
- 4535 На он туркам, ки ман тозӣ надонам,
 Шиканкориву таннозӣ надонам.
 Фалакро танзгаҳ кӯи ман омад,
 Шикан худ кори гесӯи ман омад.

- Дилат гар мурғ бошад, пар нагирад,
 Дамат гар субҳ бошад, дарнагирад.
 Агар сад хоби Юсуф дорӣ аз бар,
 Ҳамониву ҳамон Исиву бас хар.
 Гар он гаҳ мезадӣ як харба чун меғ,
 Чу субҳ акнун дудастӣ мезанӣ теғ.
- 4540 Будӣ дайлам, киёӣ баргузидӣ,
 Табар бифрӯхтӣ, зубин харидӣ.
 Бирав, к-аз ҳеч кӯе¹⁰⁴² дарнагунҷӣ,
 Агар мӯӣ, ки мӯе дарнагунҷӣ.
 Ба зӯру зарқи касбандешии худ¹⁰⁴³
 Нашояд хӯрд беш аз рӯзии худ¹⁰⁴⁴.
 Гирех бар сина зан, бе ранҷ махрӯш,
 Адаб кун ишваро, яъне ки хомӯш!
 Ҳалолӣ хӯр чу бозони шикорӣ,
 Макун чун каргасон мурдорхорӣ.
- 4545 Маро Ширин аз он хонанд пайваст,
 Ки бозиҳои ширин орам аз даст.
 Якero талхтар гирёнам аз ҷом,
 Якero айш хуштар дорам аз ном.
 Гулобам,
                   гар кунам талхӣ, ҷӣ бок аст,
 Гулоб он беҳ, ки ӯ худ талхнок аст.
 Набизе қотилам, бугзорам аз даст,
 Ки аз бўям бимонӣ солҳо маст.
 Чу номи ман ба ширинӣ барояд,
 Агар гуфтори ман талх аст, шояд.
- 4550 Ду ширинӣ кучо бошад ба ҳам нағз,
 Рутаб бо устухон беҳ, чавз бо мағз.
 Дуруштӣ карданам н-аз хорпуштист,
 Басо нармӣ, ки дар зери дуруштист,
 Гуҳар дар сангу хурмо ҳаст дар хор
 В-аз ин сон дар харобӣ ганҷ бисёр.
 Таҳаммулро ба худ кун раҳнамунӣ,
 На чандоне ки бор орад забунӣ.

- Забунӣ, к-он зи ҳад берун тавон кард,
 Чахудӣ шуд, чахудӣ чун тавон кард?
- 4555 Чу хар гӯш афганад дар бурдборӣ,
 Кунад хар кӯдаке бар вай саворӣ.
 Чу шоҳин бозмонад аз паридан,
 Зи гунчишкеш лагад бояд чашидан.
 Шутур, к-аз ҳам ҷудо гардад катораш,
 Зи хомӯшӣ кашад муше маҳораш¹⁰⁴⁵.
 Қасе, к-ӯ чанги шерон озмояд,
 Чу шер он беҳ, ки дандоне намояд.
 Сагон вақте ки ваҳшатсоз гарданд,
 Зи якдигар ба дандон бозгарданд».
- 4560 Пас он гаҳ бар забон овард савганд:
 «Ба ҳуши зираку ҷони хирадманд,
 Ба қадри гунбади пируза гулшан,
 Ба нури чашмаи хуршеди равшан,
 Ба ҳар нақше, ки дар фирдавси пок аст,
 Ба ҳар ҳарфе, ки дар маншури хок аст.
 Бад-он зинда, ки ӯ ҳаргиз намирад,
 Ба бедоре, ки хоб ӯро нагирад,
 Ба дорое, ки танҳоро¹⁰⁴⁶ хӯриш дод,
 Ба маъбуде, ки¹⁰⁴⁷ ҷонро парвариш дод.
- 4565 Ки бе ковин агарчи подшоҳӣ,
 Зи ман барн-оядат коме, ки хоҷа!»
 Бад-ин тундӣ зи Хусрав рӯй баргофг,
 Зи даст афганд ганчero, ки даръефт.

БОЗГАШТАНИ ХУСРАВ АЗ ҚАСРИ ШИРИН

Шабоҳангом, к-оҳуи Хутангард
 Зи нофи мушки худ худро расан кард.
 Ҳазор охубара лабҳо пур аз шир
 Бар ин сабза шуданд оромгаҳгир.

- Малик чун оҳуи нофадарида
Итоби ёри оҳучашм дида.
- 4570 Зи ҳар сӯ қатраҳои барфу борон
Шуда боранда чун абри баҳорон.
Зи ҳайбат кӯҳ чун гил мегузорид,
Зи барф арзиз бар дил мегузорид.
Ба зери Хусрав аз барфи дирамрез
Ниқоби нуқра баста хинги Шабдез.
Забонаш мӯй шуд в-аз ҳеч рӯе
Ба мушкинмӯй дарнагрифт мӯе.
Басе нолид то раҳмат кунад ёр,
Ба сад фурсат¹⁰⁴⁸ нашуд як нуқта бар кор.
- 4575 Нафираш гарчи ҳар дам тезтар буд,
Ҷавобаш ҳар замон хунрезтар буд.
Чу посе аз шаби дайҷур бугзашт,
Аз он дар шоҳ дилранҷур бугзашт,
Фарас меронд, чун беморхезон
Зи дида бар фарас хуноб¹⁰⁴⁹ резон.
Сар аз пас монда, мешуд бо дили реш,
Раҳе бе ҳештан бигрифта дар пеш.
На пой он ки ронад аспро тез,
На дасти он ки буррад пой Шабдез.
- 4580 Сиришқу оҳро раҳтӯша баста,
Зи марворид бар гул хӯша баста.
Дар ин ҳасрат,
ки оваҳ, гар дар ин роҳ
Падидор омадӣ ё кӯҳ ё чоҳ,
Магар будӣ дирангамро баҳона,
Бимондӣ раҳтам ин чо човидона.
Ғаҳе мезад зи тундӣ даст бар даст,
Ғаҳе дасторча бар дида мебаст.
Чу омад сӯи лашқаргоҳ навмед,
Дилаш месӯхт аз гармӣ чу хуршед.
- 4585 Дарид абри сиёҳ аз рӯи¹⁰⁵⁰ гулшан,
Баромад моҳтобе¹⁰⁵¹ сахт равшан.

- Шаҳаншаҳ навбате бар чарх пайваст,
Канори навбатиро шика барбаст.
На аз дил дар чаҳон наззора мекард,
Ба чои чома дилро пора мекард.
Ба осоиш намудан сар намедошт,
Сар аз зонӯи ҳасрат барнамедошт.
Надиму хочибу чондору дастур
Ҳама рафтанду Хусрав монду Шопур.
4590 Ба санъат ҳар дам он устои наққош
Ба ӯ нақши тараб бастӣ, ки хуш бош.
Задӣ бар оташи сӯзони ӯ об,
Ба рӯяш-дар бихандидӣ чу маҳтоб.
Дилаш додӣ, ки Ширин меҳрбон аст,
Бад-ин талхӣ мабин, к-аш дар забон аст.
Агар Ширин сари пайкор дорад,
Рутаб донӣ, ки сар бар хор дорад.
Макун савдо, ки Ширин хашм резад,
Зи ширинӣ ба чуз сафро чӣ хезад?
4595 Маранҷ аз гармии Ширини ранҷур,
Ки ширинӣ ба гармӣ ҳаст машҳур.
Малик чун ҷой холӣ дид аз ағъёр,
Шикоят кард бо Шопур бисъёр.
Ки «Дидӣ,
то чӣ рафт имрӯз бо ман,
Чӣ кард он шӯхи оламсӯз бо ман?
Чӣ бешармӣ намуд он нохудотарс,
Чу зан гуфтӣ, кучо шарму кучо тарс?!
Кулаҳ чун норван пешаш ниҳодам,
Ба истиғфор чун сарв истодам.
4600 Табар бар норван густох мезад,
Ба даҳра сарвбунро шох мезад.
На з-он сармо навозиш гарм гашташ,
На дил з-он сахтрӯй нарм гашташ.
Забонаш сар ба сар тиру табар буд,
Якояк узраш¹⁰⁵² аз ҷурмаш батар буд.

- Бале, тезӣ намояд ёр бо ёр,
 На то ин ҳад, ки бошад хор бо хор.
 Зи тезӣ низ ман дорам нишоне,
 Маро дар колбад ҳам ҳаст чоне.
- 4605 Агар Хорутӣ Бобул шуд чамолаш,
 В-агар сарбобули ҳиндуст холаш,
 Зи бас сардӣ, ки чун ях шуд сириштам,
 Фусуни ҳар дуру бар ях навиштам.
 Ғамашро,
     к-аз шикейбӯй фузун аст,
 Мани ғамхора медонам, ки чун аст.
 Сиришти тифли бадро доя донад,
 Бади ҳамсоҷро ҳамсоҷ донад.
 Маро ӯ душмане омад ниҳонӣ,
 Нухуфта кину зоҳир меҳрубонӣ.
- 4610 Чӣ хоҳиш,
     к-он накардам дӯш бо ӯ,
 Напазруфту чудо шуд хуш бо ӯ.
 Суханҳои хуш аз ҳар расму роҳе
 Бигуфтам солеву нашнид моҳе.
 Шаб омад, рӯшноӣ ҳам набахшид,
 Шикасту мӯмиёй ҳам набахшид.
 Агарчи васли Ширин бе намак нест
 В-аз ӯ ширинтаре зери фалак нест.
 Маро пайванди ӯ хорӣ наарзад,
 Намакхӯрдан, чигархорӣ наарзад.
- 4615 Ба зери пой пилон-дар шудан паст,
 Беҳ аз пеши ҳасисон доштан даст.
 Ба об андар шудан ғарқа чу моҳӣ,
 Аз он беҳ,
     к-аз вазағ зинҳор хоҳӣ.
 Ба похун санг баркандан зи кӯҳсор —
 Беҳ аз ҳочат ба назди носазовор.
 Ҳама кас дур дар оби пок ёбад,
 Қасе, к-ӯ хок чӯяд, хок ёбад.

- Чаро дар сангрёза кон канам, кон,
Чӣ бе равғанчароғе қон канам, қон?
4620 Чӣ бояд мулки қон додан ба шӯхе,
Қи наншинад калоғаш бар кулӯхе.
Маро чун ман касе бояд баномус,
Қи бошад ҳамсари товус—товус».

ПОСУХИ ШОПУР БА ХУСРАВ

- Нахустин хокро бўсид Шопур,
Пас он гаҳ зад бар оташ оби кофур.
Қ-«Аз ин тундӣ набояд тез будан,
Чавонмардист узрангез будан.
Ситези ошиқон чун барқ бошад,
Миёни нозу ваҳшат фарқ бошад.
4625 Агар гарм аст Ширин, ҳаст маъзур,
Қи ширинӣ ба гармӣ ҳаст машҳур.
На Ширин худ, ҳама хурмодаҳоне
Надорад луқмае беустухоне
Гарат сар гардад аз сафрои Ширин,
Зи сар берун макун савдои Ширин.
Магар Ширин аз ин сафро хабар дошт,
Қи чандон сирка дар зери шакар дошт.
Чу шириниву туршӣ ҳаст дар қор,
Аз ин сафрову савдо даст мағзор.
4630 Аҷаб, н-ояд зи хубон зудсерӣ
Чунон,
к-аз сағ—сағӣ в-аз шер—шерӣ.
Шабах бо дур бувад, одат чунин аст,
Қалиди ганҷи заррин оҳанин аст¹⁷⁵³.
Ба чавр аз некувон натвон буридан,
Бибояд нози маъшуқон кашидан.
Ҳама хубон чунин бошанд бадхӯй,
Арӯсе қай бувад берангу бебӯй.

- Қадомин гул бувад бе захмати хор,
Қадомин хат бувад бе захми паргор?
4635 Зи хубон тавсанӣ расми қадим аст,
Чу мор обӣ бувад, захмаш¹⁰⁵⁴ салим аст.
Раҳой хоҳӣ аз селоби андӯх,
Қадам бар ҷой бояд буд чун кӯх.
Гар аз ҳар бод чун коҳе¹⁰⁵⁵ биларзӣ,
Агар кӯҳе шавӣ, коҳе наярзӣ.
Бех, ар комат ба нокомӣ барояд,
Ки буӣ анбар аз хомӣ барояд.
Бар он маҳ турктозӣ кард натвон,
Ки бар маҳ дастъезӣ¹⁰⁵⁶ кард натвон.
4640 Зан аст охир, дар андар банду маштоб,
Ки аз равзан фуруд ояд чу¹⁰⁵⁷ маҳтоб.
Магар моҳу зан аз як фан дароянд,
Ки чун дар бандӣ, аз равзан дароянд.
Чӣ¹⁰⁵⁸ пиндорӣ, ки ӯ з-ин ғусса дур аст?
На дур асту вале донам сабур аст.
Гар аз кӯҳи чафо санге дарафтад,
Туру бар соя, ӯро бар сар афтад.
В-агар хоре зи ваҳшат ҳосил ояд,
Туру бар доман, ӯро бар дил ояд.
4645 Як имшабро сабури кард бояд,
Шаб обистан бувад, то худ чӣ зояд.
Надорад ҷовидон толеъ яке хӯй,
Намонад об доим дар яке ҷӯй.
Ҳамасола набошад комгорӣ,
Гаҳе бошад азизӣ, гоҳ хорӣ.
Ба ҳар нозе,
ки бар давлат кунад бахт,
Набояд давлатиро доштан сахт.
Қучо паргор гардишсоз гардад,
Ба гардишгоҳи аввал бозгардад.
4650 Ҳар он роиз, ки ӯ тавсин кунад ром,
Кунад оҳистагӣ бо курраи хом.

- Ба сабраш оқибат чое расонад,
 Ки бар вай ҳар киро хоҳад, нишонад¹⁰⁵⁹.
 Ба сабр аз банд гардад мард раста,
 Ки сабр омад калиди кори¹⁰⁶⁰ баста.
 Кушояд банд, чун душвор гардад,
 Бихандад субҳ, чун шаб тор гардад.
 Умедам ҳаст, к-ин сахтӣ сар ояд,
 Муроди шаҳ бад-ин зудӣ барояд».
- 4655 Бад-ин ваъда маликро шод мекард,
 Харобиро ба рифқ обод мекард.
 Зи давлат бар рухи шаҳ хол мезад,
 Чу ахтар мегузашт, ӯ фол мезад¹⁰⁶¹.

ПУШАЙМОН ШУДАНИ ШИРИН АЗ РАФТАНИ ХУСРАВ

- Ҳамон соҳибсухан — пири куҳансол
 Чунин огоҳ кард аз сурати ҳол,
 Ки «Чун бе шоҳ шуд Ширини дилтанг,
 Ба дил бармезад аз сангиндилӣ санг.
 Зи мижгон хуни беандоза мерехт,
 Ба ҳар навҳа сиришке тоза мерехт.
- 4660 Чу мурге нимкушт афтону хезон,
 Зи наргис бар суман симобрезон.
 Мижа бар наргисони маст мезад,
 Зи дасти дил ба сар-бар даст мезад.
 Ҳаворо ташна кард аз оҳи биръён,
 Заминро об дод аз чашми гиръён.
 На дасти он, ки ғамро пой дорад,
 На ҷои он, ки дил бар ҷой дорад.
 Чу аз бетоқатӣ шӯридадил шуд¹⁰⁶²,
 Аз ин густохруйҳо хичил шуд¹⁰⁶³.
- 4665 Ба Гулгун баркашид он тангдил танг,
 Фарас гулгуну оби дида гулранг.

Бурун омад бар он рахши хучаста.
Чу обе бар сари оташ нишаста.
Рахе борик чун паргори абруш,
Шабе торик чун зулмоти гесуш.
Таковар бар раҳи борик меронд,
Худоро дар шаби торик мехонд.
Чаҳонпаймойаш аз гетинавардӣ,
Гарав бурда зи чархи лочвардӣ.

- 4670 Ба оини ғуломон роҳ бардошт,
Паи Шабдези шоҳаншоҳ бардошт.
Ба ҳар гоме, ки Гулгунаш гузар кард,
Ба гулгуноби дида хок тар кард.
Ҳамешуд то ба лашкароғи Хусраз,
Чанибат ронд то хиргоғи Хусрав.
Забони посбонон дид баста,
Ҳамоилҳои сарҳангон гусаста.
Ҳама афюнхӯри маҳтоб гашта,
Зи по афтода масти хоб гашта.
- 4675 Ба ҳам бар шуд бар он наззора кардан,
Намедонист худро чора кардан.
Зи даргоғи малик мидид Шопур,
Ки меронад саворе бар так аз дур.
Ба афсунҳо дар он тобанда маҳтоб
Маликро бурда¹⁰⁶⁴ буд он лаҳза дар хоб.
Бурун омад сӯи Ширин хиромон,
Накард оғаҳ касеро аз ғуломон.
Бад-ӯ гуфт, «Эй парипайкар, чӣ мардӣ,
Парӣ гар нестӣ,

ин чо чӣ гардӣ?

- 4680 Ки шер ин чо расад, безӯр гардад,
В-агар мор ояд ин чо, мӯр гардад».
Чу гулрух дид дар Шопур, бишнохт,
Сабук худро зи Гулгун андар андохт.
Аҷаб дармонд Шопур аз сипосаш,
Фаротар шуд, ки гардад рӯшиносаш¹⁰³³.

- Назар чун бар ҷамоли нозанин зад,
 Кулаҳ бар осмон, сар бар замин зад.
 Бипурсидаш, ки «Чун афтод роят,
 Ки моро тӯтиё шуд хоки поят?»
- 4685 Парипайкар навозишҳо намудаш,
 Ба лафзи¹⁰⁶⁶ модагон¹⁰⁶⁷ лахте сутудаш.
 Гирифташ дасту як сӯ бурд¹⁰⁶⁸ аз он пеш,
 Ҳикоят кард бо ӯ қиссаи хеш.
 Аз он шӯхиву нодонӣ намудан,
 Хиҷил гаштан, пушаймонӣ фузудан.
 В-аз он афсонаҳои хом гуфтан,
 Сухан чун мурғи беҳангом гуфтан.
 Намуд он гаҳ, ки «Чун шаҳ борагӣ роғд,
 Дилам дар банди ғам якборагӣ монд.
- 4690 Чунон дар кори худ бечора гаштам,
 Ки манзилҳо зи ақл¹⁰⁶⁹ овора гаштам.
 В-аз он бечорагӣ кардам далерӣ,
 Кунад вақти зарурат гӯр шерӣ.
 Ту давлат бин,
 ки тақдири худованд
 Маро дар дасти бадхоҳе наяфканд.
 Чу ин бархоста бар хост омад,
 Ба ҳукми ростомад, рост омад.
 Кунун худро зи ту бе бим кардам,
 Беҳомадро ба ту таслим кардам.
- 4695 Ду ҳоҷат дораму дар банди онам,
 Баровар, з-он ки ҳоҷатманди онам:
 Яке, чун шаҳ тарабро нӯш гирад,
 Чаҳон овози нӯшонӯш гирад,
 Маро дар гӯшае танҳо нишонӣ,
 Нагӯй рози ман шахро¹⁰⁷⁰ ниҳонӣ.
 Бад-он то лаҳву нозашро бубинам,
 Ҷамоли ҷоннавозашро бубинам.
 Дувум ҳоҷат, ки гар ёбад ба ман роҳ,
 Ба ковин¹⁰⁷¹ сӯи ман бинад шаҳаншоҳ.

- 4700 Гар ин маънӣ¹⁰⁷² ба чой овард хоҳӣ,
 Бикун тартиб то монад сиёҳӣ.
 Вагарна то раҳи худ пеш гирам,
 Сари хешу сарои хеш гирам».
 Чу равшан гашт бар Шопур кораш,
 Ба сад савганд шуд пазруфтгораш.
 Бар охур баст Гулгунро чу Шабдез,
 Дар айвон бурд Ширинро чу Парвез.
 Ду хиргаҳ доштӣ Хусрав муҳайё,
 Баромуда ба гавҳар чун сурайё.
- 4705 Яке зоҳир¹⁰⁷³ зи баҳри бода х(в)ардан,
 Яке пинҳон зи баҳри хоб кардан.
 Парирухро ба сони пораи нур
 Сӯи он хобгоҳ овард Шопур.
 Гирифташ дасту биншондаш бар он даст,
 Бурун омад, дари хиргаҳ фуру баст.
 Ба болини шаҳ омад дилкушода,
 Ба хидмат кардани шаҳ дил ниҳода¹⁰⁷⁴.
 Замоне тавф мезад гирди гулшан,
 Замоне шамъро мекард равшан.

ХОБ ДИДАНИ ХУСРАВ ВА ТАЪБИРИ ШОПУР

- 4710 Зи хоби хуш дар омад ногаҳон шоҳ,
 Чабин афрӯхта чун бар фалак моҳ.
 Ситоиш кард бар Шопур бисъёр,
 Ки «Эй ман хуфтаву бахтам¹⁰⁷⁵ — ту бедор.
 Ба иқболи ту хобе хуб дидам,
 Қ-аз ин шодӣ ба гардун сар кашидам.
 Чунон дидам, ки андар паҳнбоғе¹⁰⁷⁶,
 Ба даст овардаме равшан¹⁰⁷⁷ чароғе.
 Чароғамро ба нури шамъу маҳтоб
 Бикун таъбир, то чун бошад ин хоб?»

- 4715 Ба таъбираш забон букшод Шопур,
 Ки «Чашмат равшани ёбад бад-он¹⁰⁷⁸ нур,
 Ба рӯз орад худой ин тирашабро,
 Бигирӣ дар канор он нӯшлабро.
 Бад-ин мужда биё, то бода нӯшем,
 Замиро кимиёи лаъл пӯшем.
 Биёроем фардо мачлисе нав,
 Ба бода солхурду наргисе нав.
 Чу аз машрик барояд чашмаи нур,
 Барангезад зи даръё гарди кофур,
- 4720 Маи кофурбӯ дар чом резем,
 В-аз ин даръё дар он заврак¹⁰⁷⁹ гурезем».
 Руҳи шоҳ аз тараб чун лола бишқуфт,
 Чу наргис дар нишоти ин сухан хуфт.

МАЧЛИС ОРОСТАНИ ХУСРАВ ДАР ШИКОРГОҲ

- Саҳаргаҳ чун равон шуд маҳди хуршед,
 Чаҳон пӯшид зеварҳои Чамшед,
 Баромад дузде аз машрик сабукдаст,
 Арӯси субҳро зевар ба ҳам баст.
 Биҷунбонид мурғонро пару бол,
 Бароварданд хубон бонги халхол.
- 4725 Даромад шаҳриёр аз хоби нӯшин,
 Дилаш хуррам шуда з-он хоби дӯшин.
 Зи нав фармуд бастан боргоҳе,
 Ки бо ӯ буд кӯҳе кам зи¹⁰⁸⁰ коҳе.
 Баромад навбатиро сар бар афлок,
 Ниҳон шуд чашми бад чун ганҷ дар хок.
 Кашида боргоҳе шаст бар шаст,
 Ситода халқ бар дар даст бар даст.
 Ба сарҳангони султониҳамоил
 Дару даргаҳ шуда¹⁰⁸¹ зарриншамоил,

- 4730 Зи ҳар сӯ дайламӣ гардан ба айюк
 Фуруҳишта кулах чун чаъди манҷук.
 Ба даҳлезии саропарда сиёҳон
 Хабашро баста доман дар сипоҳон.
 Сипоҳони¹⁰⁸² ҳабаш, туркони чинӣ
 Чу шаб бо моҳ карда ҳамнишинӣ.
 Саборо буд дар поини авранг,
 Зи теғи тангчашмон раҳгузар танг.
 Таноби навбатӣ як мил дар мил,
 Ба навбат баста бар дар пил дар мил.
- 4735 Зи гирдакҳои дуродур баста,
 Маху хуршед чашм аз нур баста.
 Дар ин гирдак¹⁰⁸³ нишаста Хусрави Чин,
 Дар он дигар фитода шӯри Ширин.
 Бисоте шоҳвор афганда зарбафт,
 Ки ганҷе бурд,
 ҳар боде к-аз ӯ рафт.
 Зи хокаш бодро ганҷи равон буд,
 Магар худ ганҷи бодовард он буд.
 Мунодӣ чамъ карда ҳамдамонро,
 Бурун карда зи дар номахрамонро.
- 4740 Намонда дар ҳарими подшой,
 Вашоке чун ғуломони сарой.
 Адабпарвар надимоне хирадманд,
 Нишаста бар сари курсӣ тәне чанд.
 Ниҳода тӯда-тӯда бар каронҳо
 Зи ёкуту зумуррад нуқлдонҳо.
 Ба дасти ҳар касе-бар турфа ганҷе
 Мукалал карда¹⁰⁸⁴ аз анбар туранҷе.
 Маликро зарри дастафшор дар мушт,
 Қ-аз афшурдан бурун мешуд зи ангушт.
- 4745 Лаболаб карда соқӣ чоми чун нӯш,
 Паёнаӣ карда мутриб нағма дар гӯш.
 Нишаста Борбад барбат гирифта,
 Чаҳонро чун фалак дар хат гирифта.

- Ба дастон дӯстонро кисапардоз,
 Ба захма захми дилҳоро шифосоз.
 Зи дуди дил гиреҳ бар уд мезад,
 Ки удаш бонг бар Довуд мезад.
 Ҳамон нағма димоғаш дар чарас дошт,
 Ки мусиқори Исо дар нафас дошт,
 4750 Зи дилҳо карда дар мичмарфурузӣ,
 Ба вақти удсозӣ удсӯзӣ.
 Чу бар дастон задӣ дасти шакаррез,
 Ба хоб андар шудӣ мурғи шабовез¹⁰⁸⁵.
 Бад-он сон гӯши барбатро бимолид,
 К-аз он молиш дили барбат бинолид.
 Чу бар захма фиганд абрешими соз,
 Даровард офаринишро ба овоз.
 Накисо ном марде¹⁰⁸⁶ буд чангӣ,
 Надиме хос амири сахтсанге,
 4755 К-аз¹⁰⁸⁷ ӯ хушгӯтаре дар лаҳни овоз
 Надид ин чангпушти арғунунсоз.
 Зи руд овози мавзун ӯ баровард,
 Гиноро расми тактеъ ӯ даровард.
 Навоҳое чунон чолок мезад,
 Ки мурғ аз дард пар бар бар хок мезад.
 Чунон барсохтӣ илҳони¹⁰⁸⁸ мавзун,
 Ки Зӯҳра чарх мезад гирди гардун.
 Чуз ӯ,
     к-афзун шумурд аз Зӯҳра х(в) адро,
 Надодӣ ёрие кас Борбадро.
 4760 Дар он маҷлис, ки айш оғоз карданд¹⁰⁸⁹,
 Ба як чо чангу барбат соз карданд¹⁰⁹⁰.
 Навои ҳар ду соз аз барбату чанг
 Ба ҳам дарсохта чун бӯй¹⁰⁹¹ бо ранг.
 Тараннумшон хумор аз гӯш мебурд,
 Яке дил доду дигар хуш мебурд.
 Ба нола синаро сӯрох карданд,
 Гуломонро ба шаҳ густох карданд¹⁰⁹².

- Малик фармуд, то яксар ғуломон
 Бурун рафтанд чун кабки¹⁰⁹³ хиромон.
- 4765 Муғанни монду шоҳаншоҳу Шопур,
 Шуданд он дигарон аз боргаҳ¹⁰⁹⁴ дур.
 Ситои Борбад дастон ҳамезад,
 Ба хушьёри раҳи масток ҳамезад.
 Накисо чангро хуш карда оғоз,
 Фиганда арғунуро захма бар соз.
 Малик бар ҳар ду ҷон андоз карда¹⁰⁹⁵,
 Дари ганчу дари дил боз карда¹⁰⁹⁶.
 Чу з-ин хиргоҳи гардон дур шуд шоҳ,
 Баромад чун руҳи хиргоҳиён моҳ.
- 4770 Ба гирди хиргаҳи он чашмаи нур
 Тавофе кард чун парвона Шопур.
 Зи кунчи парда гуфт он ҳотифи ҷон,
 Қ-«Аз ин мутриб якеро сӯи ман хон.
 Бад ин даргаҳ нишонаш соз дар чанг,
 Қи то бар сӯзи ман бардорад оҳанг.
 Ба ҳасби ҳоли ман пеш оварад соз¹⁰⁹⁷,
 Бигӯяд, он чӣ ман гӯям бад-ӯ боз.
 Накисоро бар он дар бурд Шопур,
 Нишондаш як-ду гом аз пешгаҳ дур.
- 4775 Қ-аз ин хиргоҳи маҳрам дида бардӯз,
 Самои хиргаҳи аз вай даромӯз.
 Наво бар тарзи ин хиргоҳ мезан,
 Раҳе, к-ӯ гӯядат,
 он роҳ мезан.
- Аз ин сӯ Борбад чун булбули маст,
 Зи дигар сӯ Накисо чанг бар¹⁰⁹⁸ даст.
 Фурӯғи шамъҳои анбаролуд
 Биҳиште буд аз оташ, боғе аз дуд.
 Наво бозикунон дар пардаи танг,
 Ғазал гесӯкашон дар домани чанг.
- 4780 Ба гӯши чанг дар абрешими соз
 Фиганда ҳалқаҳои маҳрам овоз.

Малик дил дода, то мутриб чӣ созад,
Қадомин роҳу дастонро навозад.
Нигори хиргаҳӣ бо мутриби хеш,
Ғами дил гуфт, к-ин баргу, маяндеш.

ҒАЗАЛ ҒУФТАНИ НАКИСО АЗ ЗАБОНИ ШИРИН

- Накисо бар тариқе, к-он санам хост,
Фуру гуфт ин ғазал дар пардаи рост:
«Махусб, эй дидаи давлат замоне
Магар, к-аз хушдилӣ ёбӣ нишоне.
- 4785 Барой аз кӯҳи сабр, эй субҳи уммед,
Диламро чашм равшан кун ба хуршед.
Бисоз, эй бахт, бо ман рӯзаке чанд,
Қалиде хоҳу букшой аз ман ин банд.
Зи сар берун кун эй толеъ, гаронӣ,
Раҳо кун, то тавонӣ, нотавоне.
Ба айёри барор, эй дӯст, дасте
Барафган лашкари ғамро шикасте.
Цигар дар тобу¹⁰⁹⁹ дил дар мавчи хун аст,
Гар оӣ раҳмате вақташ кунун аст.
- 4790 На з-ин афтодатар ёбӣ¹¹⁰⁰ заифе,
На з-ин бечоратар ёбӣ ҳарифе.
Агар бар каф надонам рехт обе,
Тавонам кард бар оташ кабобе,
В-агар чуллоб доданро нашоям,
Фуқоеро ба¹¹⁰¹ даст охир кушоям.
В-агар накше надонам дӯхт охир,
Сипанди хона донам сӯхт охир.
В-агар чине надонам дар нишондан,
Тавонам гарде аз доман фишондан.
- 4795 Маяндозам чу соя бар сари хок,
Қи ман худ уфтодам зору ғамнок.

- Чу маҳ дар хона парвинет бояд¹¹⁰²,
 Чу Зӯхра дардбарчинет бояд¹¹⁰³.
 Сароятро ба ҳар хидмат, ки хоҳӣ,
 Қанизӣ мекунам даъвӣ, на шоҳӣ.
 Маро пурсӣ, ки чунӣ з-орзӯям,
 Чу медониву мепурсӣ, чӣ гӯям¹¹⁰⁴?
 Ғарибе чун бувад ғамхор монда,
 Зи кор афтодаву дар кор монда,
 4800 Чу гул дар ошиқӣ парда дарида,
 Зи олам рафтаву олам надида.
 Чу хок омоҷгоҳи тир гашта,
 Чу лола дар ҷавонӣ пир гашта,
 Ба уммеде ҷаҳон барбод дода,
 Ба пиндоре бад-ин рӯз уфтода.
 На ҳампуште, ки пуштам гарм дорад,
 На бахте, к-аз ғарибон¹¹⁰⁵ шарм дорад.
 Масал зад ғарқа чун мемурад бе рахт,
 Ки «Бояд мурдари низ аз ҷаҳон бахт»!
 4805 Зи бекомӣ дилам танҳонишин аст,
 Бисозам, гар¹¹⁰⁶ туро ком инчунин аст¹¹⁰⁷.
 Чу барн-ояд маро коме, ки бояд,
 Бисозам, то туро коме барояд.
 Магар талх омад он лабро вучудам,
 Ки вақти сохтан сӯзад чу удам.
 Маро ин сӯхтан суре азим аст,
 Ки сӯзи ошиқон сӯзе салим аст.
 Нахоҳам кард бар ту ҳукмронӣ,
 Грам з-ин беҳтарак дорӣ, ту донӣ».

СУРУД ГУФТАНИ БОРБАД АЗ ЗАБОНИ ХУСРАВ

- 4810 Накисо чун зад ин афсона бар чанг¹¹⁰⁸,
 Ситои Борбад бардошт оҳанг.¹¹⁰⁹

- Ироқивор бонг аз чарх бугзошт,
 Ба оҳанги Ироқ ин бонг¹¹¹⁰ бардошт:
 Насими дӯст меёбад димоғам,
 Хаёли ганҷ мебинад чароғам.
 Кадомин об хуш дорад чунин қўй,
 Кадомин бодро бошад чунин буй?
 Магар вақти шудан товуси хуршед,
 Пар афшон кард бар гулзори Чамшед?
 4815 Магар сарве зи торам сар баровард,
 Ки моро сарбаландӣ бар сар овард?
 Магар моҳ омад, аз равзан дарафтод.
 Ки шабро равшани дар манзар афтод?
 Магар боди бихишт ин чо гузар кард,
 Ки чандин хуррамӣ дар мо асар кард?
 Магар бози сапед омад фаро даст,
 Ки гулзори шаб аз зоғи сияҳ раст?
 Магар бо мост оби зиндагонӣ,
 Ки моро зиндадил дорад ниҳонӣ?
 4820 Магар иқбол шамъе нав барафрӯхт,
 Ки чун парвона ғамро болу пар сӯхт.
 Магар Ширин зи лаъл афшонд нӯше,
 Ки аз ҳар гӯшае хезад хурӯше?
 Бигӯ, эй давлат, он рашки париро,
 Ки бозовар ба мо некаhtarиро.
 Туро бисъёр хислат чуз накӯист,
 Бигӯям рост: мардӣ-ростгӯист.
 Манам чав киштаву гандум дуруда,
 Туро чав додаву гандум намуда.
 4825 Мабин,
     к-аз тавсанӣ хашме намудам,
 Тавозӯъ бин, ки чун роми ту будам.
 Набуррад дузди ҳиндӯро касе даст,
 Ки бо дуздӣ чавонмардиш ҳам ҳаст.
 Надорам ним дил дар подшоҳӣ,
 Валекин дарди¹¹¹¹ дил чандон, ки хоҳӣ.

- Лагадкуби ғамат з-он гашт руҳам,
 Ки бахти бад лагад зад бар футӯхам.
 Дилам хун гирьяд аз ғам, чун нагирьяд?
 Кадомин золим аз ғам хун нагирьяд?
- 4830 Танам тарсад зи ҳичрон, чун натарсад?
 Кадомин оқил аз маҷнун натарсад?
 Чу бе зулфи ту бе дил буд дастам,
 Дили худро ба зулфат бозбастам.
 Ба хилват бо лабат дорам шуморе
 В-аз инам карданитар нест коре¹¹¹².
 Гарам хоҳӣ ба хилват бор додан,
 Ба чоӣ гул чӣ бояд хор додан?
 Аз он ҳуққа, ки чуз марҳам наёяд,
 Бидеҳ з-он, к-ӯ ба додан кам наёяд.
- 4835 Чӣ бошад, к-аз чунон оби ҳаёте
 Ба ғоратбурдае бахшӣ закоте¹¹¹³!

СУРУД ГУФТАНИ НАКИСО АЗ ЗАБОНИ ШИРИН

- Чу барзад Борбад з-ин сон навое,
 Накисо кард аз он хуштар адое.
 Шукуфта чун гули наврӯзу навранг¹¹¹⁴,
 Ба наврӯз ин ғазал дарсохт бо чанг:
 «Зиҳӣ, чашмам ба дидори ту равшан,
 Сари кӯят маро хуштар зи гулшан.
 Хаёлат пешвоӣ хобу ҳ (в) ардам,
 Ғуборат тӯтиёӣ чашми дардам.
- 4840 Ба ту хушбӯ димоғи¹¹¹⁵ мушкбезам,
 Зи ту равшан чароғи субҳхезам.
 Маро чашмиву чашмамо ро чароғӣ,
 Чароғи чашму чашмафрӯзи¹¹¹⁶ боғӣ.
 Фуруғ аз чехри ту моҳи фалакро,
 Намак аз кони лаъли ту намакро.

- Чамоли ахтаронро нур дода,
Ба хубӣ олават маншур дода.
Чӣ мехӯрдӣ, ки рӯят чун баҳор аст,
Аз он мехӯр, ки онат¹¹¹⁷ созгор аст.
- 4845 Чамолат чун ҷавонӣ ҷон навозад,
Қасе ҷон бо ҷавонӣ дарнабозад.
Ту низ ар оина бар даст дорӣ,
Зи ишқи худ дили худ маст дорӣ.
Мабин дар оина чин, эй бути Чин,
Қи бошад хештанбин хештанбин.
Қасе он оина бар каф чӣ гирад,
Қи ҳар дам нақши дигар қас пазирад?
Туро оина ҷашми чун мане бас,
Қи нанмоёд ба ҷуз ту сурати қас.
- 4850 Бад он довар, ки ӯ-дорои даҳр аст,
Қи бе ту умри ширинам ҷу заҳр аст.
Ту бо таръёку ман бо заҳри ҷонсӯз,
Туро он рӯз в-он гаҳ ман бад-ин рӯз.
Ба тарқи бедиле гуфтан дилат дод?
Зихӣ раҳмат, ки раҳмат бар дилат бод!
Гумон будам¹¹¹⁸, ки чун сустӣ пазираам,
Дар он сустӣ ту бошӣ дастгирам.
Кунун, к-афтодам¹¹¹⁹ аз сустиву мастӣ,
Гирифтӣ даст, лекин пой басти.
- 4855 Бас аст ин ёри¹¹²⁰ худро зор куштан,
Ҷавонмардӣ набошад ёр куштан.
Занӣ ҳар соатам бар сина хоре,
Мазан, чун мезанӣ, бинвоз боре.
Ҳадиси безабонӣ бар забон ор,
Миён дарбастаеро дар миён ор.
Зи берахтӣ кашидам бар дарат рахт,
Қи сахтӣ рӯи мардумро кунад сахт.
В-агарна ман киям,
к-аз ҳисни фӯлод,
Чароғеро бурун орам бад-ин бод.

- 4860 Туро гар дастболо мепарастам,
 Ба хукми зёрдастӣ зердастам.
 Машав дар хуни чун ман зердасте,
 Чӣ нуқсон каъбаро аз бутпарасте?
 Чӣ дорим аз ҷамоли хеш маҳчур
 Раҳо кун, то туро мебинам аз дур.
 Ҷавониро ба ёдат мегузорам,
 Бад-ин уммед рӯзе мешуморам.
 Хушо вақте, ки оӣ дар барам танг,
 Маи нобам диҳӣ бар нолаи чанг.
- 4865 Ба ноzi нимшаб зулфат бигирам,
 Чу шамъи субҳдам пешат бимирам.
 Шабе, к-аз лаъли майгунат шавам маст,
 Бихусбам то қиёмат бар яке даст.
 Ману з-ин пас заминбӯси висоқат,
 Надорам беш аз ин барги фироқат.
 Ба ту додам инони корсозӣ,
 Ту донӣ, гар кушӣ в-ар менавозӣ.
 Ба пешат куштаву афганда бошам,
 Аз он беҳтар, ки бе ту зинда бошам».

СУРУД ГУФТАНИ БОРБАД АЗ ЗАБОНИ ХУСРАВ

- 4870 Накисо чун зад ин тайёра бар чанг
 Ситои Борбад бардошт оҳанг.
 Ба овози ҳазин чун узрхоҳон
 Равон кард ин ғазалро дар Сипоҳон¹¹²¹.
 «Саҳаргоҳон, ки аз май маст гаштам,
 Ба мастӣ бар дари боғе гузаштам.
 Баҳоре мушкбӯ дидам дар он боғ,
 Ба чанги зоғу дар хун чанги он зоғ.
 Гуле садбарг, бо ҳар барг хоре
 Ба зиндон карда ганҷе дар ҳисоре.

- 4875 Ҳисорӣ лӯбате дар ба́ста бар ман¹¹²²,
 Ҳисоре қуфли ӯ нашкаста душман¹¹²³.
 Биҳиштипайкаре аз қон сиришташ,
 Зи ҳар мева дарахте дар биҳишташ.
 Зи чандон меваҳои тозаву тар,
 Надидам чуз хуморе хушк дар¹¹²⁴ сар.
 Парирӯе, ки дар дил хона карда,
 Диламро чун парӣ девона карда.
 Ба бедорӣ димоғам ҳаст ранҷур,
 К-аз андешам намегардад парӣ дур.
- 4880 В-агар хусбам, ба мағзам бардиҳад¹¹²⁵ тоб,
 Париворам кунад девона дар хоб.
 Париро ҳам дили девона чӯяд,
 Дар ободӣ на, дар вайрона чӯяд.
 Ҳамоно, к-он парирӯи фусунсанҷ
 Дар он вайрона з-он печид чун ганҷ.
 Гар он ганҷ ояд аз вайрона берун,
 Ба тоҷаш дар ниҳам чун дурри макнун.
 Ба хоби наргиси қодуш савганд,
 Ки ғамзаш кард қодуро забонбанд,
- 4885 Ба дудафгандани он зулфи саркаш,
 Ки чун дудафганон дар ман зад оташ,
 Ба бонги зевараш, к-аз шӯри халхол
 Дарорад мурдаи¹¹²⁶ садсоларо ҳол,
 Ба марвориди дебоҳои маҳдаш,
 Ба марвориди ширинкори шаҳдаш,
 Ба анбарсуданаш бар гӯшаи тоҷ,
 Ба иқд омуданаш бар тахтаи оҷ,
 Ба нозаш, к-аз қибоят бе ниёз аст,
 Ба узраш,
 к-он басте хуштар зи ноз аст,
- 4890 Ба тоқи он ду абруи ҳамида,
 Мисоле з-он ду туғро баркашида,
 Бад-он миҷгон, ки чун бар ҳам занад неш,
 Кунад захмаш дили Ҳорутро реш,

- Ба чашмаш, к-аз итобам кард ранчур,
 Ба чашмак карданаш, к-аз дар машав дур,
 Бад-он ораз, к-аз ӯ чашм об гирад,
 Зи таррӣ нукта бар маҳтоб гирад,
 Бад-он гесӯ, ки қалъашро каманд аст,
 Чу сарви қоматаш болобаланд аст,
 4895 Ба морафсоии он турраву душ,
 Ба чанбарбозии он ҳалқаву гӯш,
 Бад-он наргис, ки аз наргис гарав бурд,
 Бад-он сунбул, ки сунбул пеши ӯ мурд,
 Бад-он сиву ду дона лӯълӯи тар,
 Ки дорад қуфле аз ёқут бар дар¹¹²⁷,
 Ба сеҳри он ду бодоми камарбанд,
 Ба лутфи он ду унноби шакарханд,
 Ба чоҳи он занах бар чашмаи моҳ,
 Ки дилро об з-он чашмасту он чоҳ,
 4900 Ба тавқи ғабғабаш гӯй, ки обе
 Муаллақ гаштааст аз офтобе,
 Бад-он симин ду нори наргисафрӯз,
 Ки гирдӣ бистад аз норинҷи наврӯз,
 Ба фундуқҳои симинаш даҳ ангушт,
 Ки қоқумро зи рашки хештан кушт,
 Бад-он соид, ки аз бас равнақу об
 Чу симингахта шуд бар тахти симоб,
 Бад-он нозукмиёни шӯшаандом,
 Валекин шӯшае аз нукраи хом,
 4905 Ба симин соқи ӯ гуфтан наёрам,
 Ки гар гӯям, ба шаб хуфтан наёрам,
 Ба хоки пой ӯ, к-аз дида беш аст,
 Бад-ӯ савганди ман бар чои хеш аст,
 Ки гар дастам диҳад¹¹²⁸,
 к-орам ба дасташ,
 Миёни қон қунам чои нишасташ!
 Зи дастам нагзарад, то зинда бошам,
 Чаҳонро шоҳу уро банда бошам!

СУРУД ГУФТАНИ НАКИСО
АЗ ЗАБОНИ ШИРИН

- Чу руди Борбад ин парда пардохт,
Накисо зуд чанги хеш бинвохт.
- 4910 Дар он парда, ки хонандаш ҳисорӣ,
Чунин бикре баровард¹¹²⁹ аз иморӣ:
«Дилам хоки ту гашт, эй сарви чолок,
Барафган сояе чун сарв бар хок.
Аз ин мушкинрасан гардан чӣ тобӣ,
Расандагардане чун ман наёбӣ
Агар гарданкашӣ кардам чу мирон,
Расан дар гардан оям чун асирон.
Нагунчад осмон дар хонаи ман,
Ду олам дар яке вайронаи ман.
- 4915 Натобад пои пилон хонаи мӯр,
Набошад пашша бо симурғ ҳамзӯр.
Сипехре кай фуруд ояд ба чоҳе,
Кучо гунчад бихиште дар гиёҳе?!
Саре, к-ӯ нузли дарбонро нашоёд,
Нисори тахти султонро нашоёд.
Ба чон овардани дӯшина мангар,
Ба чон бин, к-оваридам дида бар сар.
Дар он ҳазрат, ки хохишро қадам нест,
Шафеъе боядам в-он чуз карам нест.
- 4920 Ба узри кардани¹¹³⁰ чандин гуноҳам,
Агар узре ба даст орам, бихоҳам.
Занам¹¹³¹ чандон заминро бӯс дар¹¹³² бӯс,
Ки бахшоиш бар орад кӯс дар¹¹³³ кӯс.
Ба чехра хокро чандон харошам,
К-аз он хок обрӯе бартарошам.
Бисотатро ба рух чандон кунам нарм¹¹³⁴,
Ки иқболат диҳад маншури озарм.
Чунин хондам зи толеъномаи шоҳ,
Ки соҳибтолеи пайкон бувад моҳ.

- 4925 Ман он пайкам, ки толеъ моҳ дорам,
 Чу пайкон пой аз он дар роҳ дорам.
 Зи чуши ин дили чушида бо ту
 Паёме доштам пушида бо ту.
 Баридам, то паёматро гузорам.
 Ҳам аз ганчи ту воматро гузорам.
 Даҳонам гар зи хурдї кард як ноз,
 Ба хурда дар миён овардамаш боз.
 Забон гар барзад аз оташ забона,
 Ниҳодам бо ду лаълаш дар миёна.
- 4930 В-агар зулфам сар аз фармонбарї тофт,
 Ҳам аз сартофтан таъдиби он ёфт.
 В-агар чашмам зи туркї тангие кард,
 Ба узр омад чу ҳиндўй қавонмард,
 Ҳами абрўм агар зех бар камон баст,
 Бизан тираш,
   туру низ он камон ҳаст.
 В-агар ғамзам ба мастї тире андохт,
 Ба хушёрї зи хокат тўтиё сохт.
 Гар аз ту қаъди хеш ошуфта дидам,
 Ба занҷираш нигар, чун даркашидам¹¹³⁵.
- 4930^a Чу машъал сар даровардам бад-ин дар,
 Ниҳодам чони худ чун шамъ бар сар.
 Агар хаттат камар бандад ба хунам,
 Наёбї нуқтавор аз хат бурунам.
 В-агар гирад висолат¹¹³⁶ кори ман суст,
 Ба оби дида гирам доманат чуст.
 Ақиқат гар хўрад хунам аз ин беш,
 Ба марвориди дандонаш кунам реш.
 Ман он боғам, ки меваш кас начидаст,
 Дараш пайдо, калидаш нопадид аст.
- 4935 Касе гар чуз ту бар норам кашад даст,
 Ба ишва з-оби ангураш кунам маст.
 Чуз он лаб, к-аз шакар дорад даҳоне
 Зи бодомам наёбад кас нишоне¹¹³⁷,

- Агар чун фундуқам бар сар занӣ санг,
 Зи уннобам наёбад чуз ту кас ранг.
 Бар он кас чун даҳони писта хандам,
 Ки чуз ту писта букшояд¹¹³⁸ зи қандам.
 Қасе, к-ӯ бо турунчам кор дорад,
 Турунҷосо қадам бар хор дорад.
 4940 Рутабчине, ки бо нахлам ситезад,
 Зи ман чуз хор ҳеҷаш барнаҳезад.
 Даҳоне к-ӯ тамаъ дорад ба себам,
 Ба муми¹¹³⁹ сурх чун тифлаш фиребам.
 Агар зер офтоб ояд, забар мох,
 Бад-ин мева наёбад чуз ту кас рох.

ҲАЗАЛ ҒУҒТАНИ БОРБАД АЗ ЗАБОНИ ХУСРАВ

- Накисо чун зад ин афсона бар соз,
 Ситои Борбад бардошт овоз.
 Наворо пардаи ушшоқ орошт,
 Дарафганд ин ғазалро дар Раҳи рост:
 4945 «Маро дар кӯят, эй шамъи накӯй,
 Фалак пой буз афгандаст гӯй,
 Ки гар чун гӯсфандам мебури сар,
 Ба пой худ давам чун сағ бар он дар.
 Диламро мебарӣ андешае нест,
 Бубар, к-аз бедилӣ беҳ пешае нест!
 Тане, к-ӯ бори ин дил барнатобад,
 Ба сарборӣ ғами дилбар натобад.
 Чу дар хидмат набошад шахси ранҷур
 Набояд дил, ки аз хидмат бувад дур.
 4950 Басе кӯшам, ки дил бардорам аз ту
 Ки бас равнақ надорад қорам аз ту.
 На ҷитвон дил зи қорат баргирифтан,
 На аз дил низ борат баргирифтан.

- Бад-он чон, к-аз चुнин сад чон фузун аст,
 Ки чонам бе ту дар гарқоби хун аст,
 Бад-он чашми сиях, к-оҳушикор аст,
 К-аз оҳуи ту чашмамро ғубор аст.
 Фуру мондам зи ту холиву навмед,
 Чу зарра, к-ӯ чудо монад зи хуршед.
- 4955 Чудо гаштам зи ту ранчуру танҳо,
 Чу моҳи, к-ӯ чудо монад зи дарё,
 Мадорам беш аз ин чун моҳ дар меғ,
 Ту дониву сар, инак тоҷ ё теғ.
 Чу дар мулки чамолат тоза шуд рой,
 Иноятро мисоле тоза фармой.
 Пас аз умре, ки кардам дида чоят,
 Кам аз як шаб, ки бўсам чои¹¹⁴² поят.
 Чунон дон, гар лабам пурханда дорӣ.
 Ки бешак мурдаеро зинда дорӣ.
- 4960 Ба бўсе барфуруз афсурдаеро,
 Ба бўе зинда гардон мурдаеро.
 Маро фаррух бувад рӯи ту дидан,
 Муборак бошад овозат шунидан.
 Хилоф он шуд,
 ки аз чашмам ниҳони
 Чу аз чашми бад оби зиндагонӣ.
 Худое, к-офариниш кардам ўст,
 Зи тан то чон падидовардаи ўст.
 Умедам¹¹⁴³ ҳаст,
 к-аз рӯи ту дилсӯз
 Ба рӯз орад шабамро ҳам яке рӯз».
- 4965 Чу Ширин дастбурди Борбад дид,
 Зи дасти ишқ худро кор бад дид.
 Навое баркашид аз сини танг
 Ба чанги дод,
 к-ин дарсоз дар¹¹⁴⁴ чанг.
 Бизан роҳе, ки шаҳ бераҳ гардад,
 Магар, к-ин доварӣ кӯтоҳ гардад.

СУРУД ГУФТАНИ НАКИСО
АЗ ЗАБОНИ ШИРИН

- Накисо дар тараннум ҷодуӣ сохт,
Пас он гаҳ ин ғазал дар роҳуӣ сохт:
Бисоз, эӣ ёр, бо ёрони дилсӯз,
Ки дӣ рафту нахоҳад монд имрӯз.
4970 Гиреҳ букшой, бо мо бастагӣ чанд,
Шитоби умр бин, оҳистагӣ чанд?!
Зи ёрӣ ҳукм кун, то шахриёрӣ
Надорад ҳеҷ бунъёд устуворӣ.
Ба рӯзе чанд бо ин сустрахтӣ,
Бад-ин сахтӣ чӣ бояд кард сахтӣ?
Ба умре, к-ӯ бувад панҷоҳ ё шаст,
Чӣ бояд сад гиреҳ бар ҷони худ баст?¹¹⁴⁵
Басо тоба, ки монд аз тирагӣ сард.
Басо сикбо, ки сағбон пухту сағ х (в) ард.
4975 Хуш он бошад, ки имшаб бода нӯшем,
Амон бошад, ки фардо боз кӯшем?
Чу бар фардо намонд уммедворӣ,
Бибояд кардан имшаб созгорӣ.
Ҷаҳон бисъёр шаббозӣ намудааст,
Ҷаҳоннодидаӣ, ҷоно, чӣ суд аст?
Баҳоре дорӣ, аз вай бар хӯр имрӯз,
Ки ҳар фасле¹¹⁴⁶ нахоҳад буд наврӯз.
Гуле, к-ӯро набӯяд одамизод.
Чу ҳангоми хазон ояд, барад бод.
4980 Гул он беҳтар, к-аз ӯ гуллоб хезад,
Гулобӣ гар гузорад, гул бирезад.
Дар он ҳазрат, ки номи зар сафол аст,
Чу ман мис дар ҳисоб ояд маҳол аст.
Лаби даръёву он гаҳ катраи об?
Руҳи хуршеду он гаҳ кирми шабтоб?
Чу бозори ту ҳаст аз некӯӣ тез,
Касодеро чу ман равнақ барангез.

- Бихар колон косид, то тавонӣ,
 Ба кор ояд яке рӯзат, чӣ донӣ.
 4985 Дурусте ғарчи дорад кору боре,
 Шикастабаста низ ояд ба коре.
 Агарчи зар ба мӯҳр афзуннёр аст,
 Қурозарезаҳо ҳам дар шумор аст.
 Ниҳодастӣ зи ишқам ҳалқа дар ғӯш,
 Бад-ин айбам харидӣ, бозмафруш.
 Таманнои ман аз умру чавонӣ
 Висоли туст в-он гаҳ зиндагонӣ.
 Ба пайғоме зи ту розист ғӯшам,
 Бароям з-ин, агар з-ин беш кӯшам.
 4990 Манам дар пой ишқат рафта аз даст,
 Ба хилват хӯрда май, таиҳо шуда маст.
 Манам он соя, к-аз болову аз зер
 Зи поят сар нагардонам ба шамшер¹¹⁴⁷.
 Нагардам аз ту то бесар нагардам,
 Зи ту то дарнагардам, барнагардам.
 Сухан то чанд ғӯям бо хаёлат,
 Бурун ронам чанибат бо чамолат?
 Ба ҳар сахтӣ, ки то акнун намудам,
 Чу лаҳни мутрибон дар парда будам.
 4995 Қунун дар пардаи хун хоҳам афтод,
 Чу барқ аз парда берун хоҳам афтод.
 Чароғ аз дида чандон рӯй пӯшад,
 Ки деги равғанаш з-оташ начӯшад.
 Бихусбонам туро, ман мехӯрам ноб,
 Ки ман сармаст хуш бошам,
 ту дар хоб.

- Ба ҷои тӯтиё гардат ситонам,
 Гаҳе бўса, гаҳе дардат ситонам¹¹⁴⁸.
 Сари зулфат ба гардан бозбандам,
 Гаҳе ғирьям зи ишқат, гоҳ хандам.
 5000 Чунон бандам ба дил нақши нигинат,
 Ки бар дастат надонад остинат.

- Дар оғуш ончунон гирам танатро,
 Ки набвад огахй пироҳанатро.
 Чу лӯъбатбози шаб пинҳон кунад роз,
 Ман андар парда чун лӯъбат шавам боз.
 Гар аз дастам чунин коре барояд,
 Зи ҳар хорем гулзоре барояд.
 Худое, раҳ ба пирузим гардон,
 Чунин пирузие рӯзим гардон¹¹⁴⁹».
- 5005 Чу Хусрав гӯш кард ин қавл¹¹⁵⁰, чолок
 Зи ҳолат кард ҳолӣ чомаро чок.
 Ба сад фаръед гуфт, эй Борбад, ҳон!
 Қавӣ кун чони ман дар колбад, ҳон!

СУРУД ГУФТАНИ БОРБАД АЗ ЗАБОНИ ХУСРАВ

- Накисо чун зи шоҳ оташ барангехт,
 Ситои Борбад обе бар у рехт.
 Ба устодӣ навое кард бар кор,
 Қ-аз у чанги Накисо шуд нагунсор.
 Зи таркиби малик бурд он халалро,
 Ба зерафган фуру гуфт ин ғазалро:
- 5010 «Бубахшой, эй санам, бар узрхоҳе,
 Ки сад узр оварад дар ҳар гуноҳе.
 Гар аз узри¹¹⁵¹ ту рӯзе сар кашидам,
 Басе захи пушаймонӣ чашидам.
 Гирифтам, ҳар чӣ ман кардам, гуноҳ аст,
 На охир оби чашмам узрхоҳ аст?
 Пушаймонам зи ҳар боде, ки х(в)ардам,
 Гирифторам ба ҳар ғадре, ки кардам.
 Қалам дар ҳарф каш беобиямро,
 Шафеъ орам ба ту бехобиямро.
- 5015 Аз ин пас сар зи поят барнадорам,
 Сар¹¹⁵² аз хоки сароят барнадорам.

- Кунам дар хонаи як чашм чоят,
Ба дигар чашм бӯсам хоки поят.
Сагам в-аз саг батар, пинҳон нагуям,
Гарат чон аз миёни чон нагуям!
Насиби ман зи ту дар чумла ҳастӣ,
Саломе буду он дар низ бастӣ.
Агар маҳрум шуд гуш аз саломат,
Забонро тоза медорам ба номат.
- 5020 Дар ин таб гарчи барн-орам фиғоне,
Гарам пурсӣ, надорад ҳам зиёне.
Зи ту пурсиш, маро уммеди хом аст,
Агар бар хотират гардам, тамом аст.
Надорӣ дил, ки оӣ бар канорам,
В-агар дорӣ, ман он толеъ надорам.
Намоӣ, к-аз ғамат ғамнокам, эӣ чон,
Нагуӣ, ман кадомин хокам, эӣ чон.
Агар ту розӣ, к-ин дил хароб аст,
Ризои дӯстон чустан савоб аст.
- 5025 Ту бар ман, то тавонӣ, ноз месоз,
Ки то чонам барояд, мекашам ноз.
Манам ошиқ, маро ғам созгор аст,
Ту маъшуқӣ,
туру бо ғам чӣ кор аст^{1153?}
Ту гар созӣ в-агар на, ман бар онам,
Ки сӯзам дар ғамат, то метавонам.
Маро гар нест дидори ту рӯзӣ,
Ту боқӣ бош дар оламфурузӣ¹¹⁵⁴.
Агар ман чон диҳам дар меҳרבонӣ,
Ту ро бояд, ки бошад зиндагонӣ.
- 5030 Агар ман бар нахӯрдам аз накӯӣ,
Ту бархурдор бош аз хубруӣ.
Ту доим мон, ки сӯҳбат човидон нест,
Ман ар монам в-агар на, бок аз он нест.
Зи ту берузиям хонанду гуям:
Маро он бех, ки ман бехрузи уям¹¹⁵⁵.

- Маро гар рӯзу рӯзӣ рафт барбод,
 Туро ҳар рӯз рӯз аз рӯз бех бод!»
 Чу барзад Борбад бар хушкруде
 Бад-ин таррӣ, ки баргуфтам суруде.
 5035 Дили Ширин бад-он гармӣ¹¹⁵⁶ барафрӯхт,
 Ки чун равған чароғи ақро сӯхт¹¹⁵⁷.
 Чунон фаръёд кард он сарви озод,
 Қ-аз он фаръёд шоҳ омад ба фаръёд.
 Шаҳаншаҳ чун¹¹⁵⁸ шунид овози Ширин,
 Расилӣ карду шуд дамсози Ширин.
 Дар он парда, ки Ширин сохтӣ соз,
 Ҳамоҳангиш кардӣ шаҳ ба овоз.
 Чу шахсе, к-ӯ ба кӯхе роз гӯяд,
 Бад-ӯ кӯҳ он суханро¹¹⁵⁹ бозгӯяд.
 5040 Аз ин сӯ маҳ тарона баркашида,
 В-аз он сӯ шоҳ пирохан дарида.
 Чу аз сӯзи¹¹⁶⁰ ду ошиқ оҳ бархост,
 Садои мутрибон аз роҳ бархост,
 Малик фармуд, то Шопур ҳолӣ
 Зи чуз Хусрав сароро кард холӣ.
 Бар он овози хиргоҳӣ пур аз чӯш
 Сӯи хиргоҳ шуд бесабру беҳуш.
 Даромад дарзамон Шопури хушъёр,
 Гирифташ дасту гуфто: «Чо ниғаҳ дор!»
 5045 Агарчи кори Хусрав мешуд аз даст,
 Чу худро дастгире дид, биншаст.
 Пас он гаҳ гуфт, к-«Ин овози дилсӯз
 Чӣ овоз аст, розаш дар ман омӯз».

БЕРУН ОМАДАНИ ШИРИН АЗ ХИРГОҲ

Хикоят баргирифта шоҳу Шопур,
 Чаҳон диданд яксар нур дар нур.

- Парипайкар бурун омад зи хиргоҳ
 Чунон, к-аз зери абр ояд бурун моҳ.
 Чу айёрони сармаст аз сари меҳр
 Ба пой шаҳ дарафтод он паричеҳр.
 5050 Чу шаҳ маъшукро мавлои худ дид,
 Сари худро ба зери пой худ дид,
 Зи шодӣ сохташ бар фарқи худ чой,
 Ки шаҳро тоҷ бар сар бех, ки дар пой.
 Дар он хидмат, ки ёраш соз мекард,
 Мукофоташ яке даҳ боз мекард.
 Чу кор аз пойбӯсӣ бартар омад,
 Тақозои даҳанбӯсӣ баромад.
 Аз он оташ, ки бар хотир гузар кард,
 Турушрӯй ба Ширин-дар асар кард.
 5055 Малик ҳайрон шуда, к-он рӯи гулранг,
 Чаро шуд шоду чун шуд боз дилтанг?
 Нихон дар гӯши Хусрав гуфт Шопур,
 Ки «Гар маҳ шуд гирифта, ҳаст маъзур.
 Барои он ки худро то ба имрӯз
 Ба номи нек парвард он дилафрӯз,
 Кунун тарсад, ки мутлақдастии шоҳ
 Ниҳад¹¹⁶¹ холи хичолат бар руҳи моҳ».
 Чу шаҳ донист,
 к-он тухми барӯманд
 Бад-ӯ сар дарнаёрад¹¹⁶² чуз ба пайванд,
 5060 Басе савганд хӯрду аҳдҳо баст,
 Ки бе ковин наёрад сӯи ӯ даст.
 Бузургони ҷаҳонро чамъ созад,
 Ба ковин карданаҳ гардан фарозад.
 Вале бояд, ки май дар чом резад,
 Ки аз даст ин замон он барнахезад,
 Як имшаб шодмон бо ҳам нишинем,
 Ба рӯи якдигар¹¹⁶³ олам бубинем.
 Чу аҳди шоҳро бишнид Ширин,
 Ба ханда баркушод аз моҳ парвин.

- 5065 Лабаш бо дур ба ғаввосӣ даромад,
 Сари зулфаш ба раққосӣ даромад¹¹⁶⁴.
 Хуруши зевари зар тоб дода,
 Димоғи¹¹⁶⁵ мутрибонро хоб дода.
 Лабаш аз май қадаҳ бар даст карда,
 Ба чуръа соқиёнро маст карда.
 Зи шодӣ чун тавонад монд боқӣ,
 Ки маҳ мутриб бувад, хуршед соқӣ?!
 Дил аз мастӣ чунон махмур монда,
 Қ-аз асбоби ғаразҳо дур монда.
- 5070 Димоғ аз чошниҳои дигар нӯш
 Зи лаззат карда шахватро фаромӯш.
 Бухури атру он гаҳ рӯи зебо,
 Дил аз шодӣ кучо бошад шикебо?!
 Фуру монда зи бозниҳои дилкаш,
 Дар¹¹⁶⁶ обу оташ андар обу оташ.
 Кашишҳое бад-он рағбат, ки бояд
 Чу микнотис,
 к-оҳанро рабояд.
 Валекин буд сӯхбат зинҳорӣ,
 Накарданд аз вафо зинҳорхорӣ.
- 5075 Чу омад дар кафи Хусрав дили дӯст,
 Бурун омад зи шодӣ чун гул аз¹¹⁶⁷ пӯст.
 Дили худро чу шамъ аз дида полуд,
 Паранди моҳро парвин баромуд.
 Ба миҷгон дидаро дар моҳ медӯхт,
 Магар бар мичмари маҳ уд месӯхт.
 Гаҳе месуд наргис бар парандаш,
 Гаҳе мебаст сунбул бар камандаш.
 Гаҳе бар нори симинаш задӣ даст,
 Гаҳе ларзид чун симоб пайваст.
- 5080 Гаҳе марғули чаъдаш боз кардӣ,
 Зи шаб бар моҳ мушкандоз кардӣ.
 Гаҳ аз фарқи сараш меъчар кушодӣ,
 Гуломона кулоҳаш барниҳодӣ.

- Гаҳ аз гесӯш бастӣ бар миён банд,
Гаҳ аз лаълаш ниҳодӣ дар даҳон канд.
Гаҳе судӣ ақиқашро ба ангушт,
Гаҳ овардӣ занаҳ чун себ дар мушт.
Гаҳе дастина аз дасташ рабудӣ,
Ба бозубандияш бозу намудӣ,
5085 Гаҳе халхолҳош аз пой кандӣ,
Ба ҷои тавқ дар гардан фигурандӣ,
Гаҳ овардӣ фурузон шамъ дар пеш,
Дар ӯ дидиву дар ҳоли дили хеш.
Гаҳе гуфтӣ танамро ҷон туй, ту,
Гаҳе гуфт, ин манам, ман, он туй ту.
Дилаш дар банди он покизадилбанд
Ба шоҳидбозӣ он шаб гашт хурсанд.
Нишоти ҳар ду дар шаҳватпарастӣ
Ба шери маст монд аз ширмастӣ.
5090 Садаф медошт дурчи¹¹⁶⁹ хешро пос,
Ки то бар дур наяфтад нӯки алмос.
Зи бонги бўсҳои хуштар аз нӯш
Замона аргунун карда фаромӯш.
Духулзан чун духулро соз мекард,
Ҳанӯз ин лобаву он ноз мекард.
Бад-ин сон ҳафтае дамсоз буданд,
Гаҳе бо узру гаҳ бо ноз буданд.
Ба рӯз оҳанги ишрат доштандӣ,
Даме бе хушдилӣ нагзоштандӣ.
5095 Ба шаб нарди қаноат бохтандӣ,
Ба бўса қаъбатайн андохтандӣ.
Шаби ҳафтум, ки кор аз даст мешуд,
Ғараз девона, шаҳват маст мешуд,
Малик фармуд,
то ҳам дар шаб он моҳ
Ба бурчи хештан равшан кунад роҳ.
Сипоҳе чун қавокиб дар рикобаш,
Ки аз пурри¹¹⁷⁰ худо донад ҳисобаш.

- Нишинад, то ба сад тамкинаш оранд,
 Чу маҳ дар маҳмили зарринаш оранд.
 5100 Чунон, к-ояд ба бурчи хештан моҳ,
 Ба қасри хештан омад зи хиргоҳ.
 Чу рафт он нақди симин боз дар санг,
 Зи нақди сим шуд дасти ҷаҳон танг.
 Фалак баркард заррин бодбоне,
 Намонд аз симкиштиҳо нишоне.
 Шаҳаншаҳ кӯч кард аз манзили хеш,
 Гирифта роҳи дорулмулк дар пеш.
 Ба шаҳр омад, тарабро кор фармуд,
 Баросуду зи майхӯрдан наёсуд.
 5105 Ба файзи абруи симодурахше
 Ҷаҳонро тоза кард аз тоҷбахшӣ¹¹⁷¹.
 Даромад мардро бахшанда дорад,
 Замин то дарнаёрад, бар наёрад.
 Нарезад абр бе тавфири даръё,
 На бе борон шавад даръё муҳайё.
 На бар марди тихирав¹¹⁷² ҳаст боҷе,
 На аз вайрона кас хоҳад хироҷе¹¹⁷³.
 Шабе фармуд, то ахтаршиносон
 Қунанд андешаи душвор осон.
 5110 Бичӯянд аз шаби торик торак
 Ба равшанхотирӣ рӯзе муборак,
 Ки шояд маҳди он моҳи дилафрӯз
 Ба бурчи офтоб овардан он рӯз.
 Расадбандон бар ӯ мушқил кушоданд,
 Тарабро¹¹⁷⁴ толеи маймун ниҳоданд.

ОВАРДАНИ ХУСРАВ ШИРИНО АЗ ҚАСР БА МАДОИН

Ба пирӯзӣ чу бар пирузагун тахт
 Арӯси субҳро пирӯз шуд бахт,

- Чаҳон раст аз мураккаъ пора кардан,
Арӯси олам аз зар ёра¹¹⁷⁵ кардан,
5115 Шаҳ аз баҳри арӯс ороише сохт,
Ки хур аз шарми он¹¹⁷⁶ оронш андохт.
Ҳазор уштур сияҳчашму чавонсол
Саросар¹¹⁷⁷ сурхмӯю зардхалхол,
Ҳазор аспи мурассаъ гуш то дум,
Ҳама зарринситому оҳанинсум,
Ҳазор астар ситорачашму шабранг,
Ки даврон буд бо рафторашон ланг.
Ҳазорон лӯъбатони норпистон
Ба рух ҳар як чароғи бутпарастон.
- 5120 Ҳазорон мохрӯёни қасабпӯш¹¹⁷⁸,
Ҳама дур дар кулоҳу ҳалқа дар гӯш.
Зи сандуқу хазина чанд харвор
Ҳама¹¹⁷⁹ оганда аз лӯълӯи шаҳвор.
Зи мафшарҳо, ки пурдебову зар буд,
Зи сад бугзар,
ки понсад бештар буд.
Ҳама пурзарру дебоҳои чинӣ,
Қ-аз он сон дар чаҳон акнун набинӣ.
Чу товусони заррин даҳ иморӣ,
Ба ҳар товус-дар кабке баҳорӣ.
- 5125 Яке маҳде ба зар таркиб карда,
Зи баҳри хоси ӯ тартиб карда,
Зи ҳадди Бестун то тоқи Гарро,
Чанибатҳо равон бо тавқу ҳарро.
Заминро арзи найза танг дода,
Ҳаворо мавчи байрақ ранг дода.
Ҳама раҳ мавкаби хубони чун шаҳд,
Иморӣ дар¹¹⁸⁰ иморӣ, маҳд дар¹¹⁸¹ маҳд.
Шакаррезон арӯсон бар сари роҳ,
Қасабҳои шакаргун баста бар моҳ.
- 5130 Паричеҳра бутони шӯхи дилбанд,
Зи холу лаб сиришта мушк бо қанд.

- Ба гирди фарқ ҳар сарви баланде
 Ироқивор баста фарқбанде.
 Ба пушти зин бар асбони равона,
 Зи гесӯ карда мушкин тозиёна.
 Ба гесӯ дарниҳода лӯълӯи зар,
 Зада бар лӯълӯи зар лӯълӯи тар.
 Бад-ин равнак, бад-ин оин, бад-ин нур
 Чунин ороише, з-ӯ чашми бад дур!
 5135 Яко-як дар нишоту ноз рафтанд,
 Ба истикболи Ширин бозрафтанд.
 Ба ҷои фундуқ афшон буд бар сар
 Дурафшон ҳар дуре чун фундуки тар.
 Ба ҷои парраи гул, нофаи мушк
 Мурассаъ лӯълӯи тар бо зари хушк.
 Ҳама раҳ ганҷрезу гавҳарандоз,
 Биёварданд Ширинро ба сад ноз.
 Чу омад маҳди Ширин дар Мадоин,
 Ганӣ шуд домани хок аз хазоин.
 5140 Ба ҳар гоме, ки шуд чун навбахоре,
 Шаҳаншаҳ рехт дар пояш нисоре.
 Чунон к-аз бас дирамрезони шоҳӣ,
 Дирам рӯяд ханӯз аз пушти моҳӣ¹¹⁸².
 Фуруд омад ба давлатгоҳи Чамшед,
 Чу дар бурчи ҳамал тобанда хуршед.
 Малик фармуд хондан мӯбадонро,
 Ҳамон корогаҳону бихрадонро.
 Зи Ширин қиссае бар анчуман ронд,
 Ки ҳар кас ҷони ширин бар вай афшонд,
 5145 Ки Ширин шуд маро ҳам ҷуфту ҳам ёр,
 Ба ҳар меҳраш,¹¹⁸³ ки бинвозам,¹¹⁸⁴ сазовор.
 Зи ман пок аст бо ин меҳрбонӣ,
 Кӣ донад кард аз ин сон зиндагонӣ?!
 Гар ӯро ҷуфт созам, ҷои он ҳаст,
 Бад-ӯ гардан фарозам,
 рои он ҳаст.

- Дигар чун бар муродаш даст бошад,
 Бигӯяд, маст будам, маст бошад.
 Агар болои сад бикре барад маст,
 Ба хушъерӣ ба хушъерон кашад даст¹¹⁸⁹.
- 5165 Басо масто, ки қуфли хеш букшод,
 Ба хушъерӣ зи дуздон кард фаръед».
- Хуш омад ин сухан шоҳи Аҷамро,
 Бигуфто: «Ҳаст фармон он санамро».
- Валекин буд рӯзи бода х(в)ардан,
 Цигархорӣ намешоист кардан.
 Навои Борбад лаҳни Накисо,
 Ҷабини Зӯхраро карда заминсо.
 Гаҳе гуфтӣ ба соқӣ нағмаи руд,
 Бидеҳ чоме, ки бод ин айш бадруд!
- 5170 Гаҳе бо Борбад гуфтӣ, май аз чом
 Бизан, к-имсол некат бод фарҷом!
 Малик бар ёди Ширин талхбода
 Лаблаб кардаву бар лаб ниҳода.
 Ба шодӣ ҳар замон мехӯрд косе,
 Бад-ин сон то зи шаб бугзашт посе.
 Чу омад вақти он, к-осудаву шод
 Шавад сӯи арӯси хеш домод,
 Чунон буд¹¹⁹⁰ маст,
- к-аш беҳуш бурданд,
- Ба чоӣ¹¹⁹¹ рошияш бар дӯш бурданд.
- 5175 Чу Ширин дар шабистон огаҳӣ ёфт,
 Ки мастӣ шоҳро аз худ тихӣ ёфт,
 Ба ширинӣ чамол аз шоҳ бинҳуфт,
 Ниҳодаш ҷафтаи ширинтар аз чуфт.
 Зарифӣ карду берун аз зарифӣ,
 Нашояд кард бо мастон ҳарифӣ.
 Ачузе буд модархонда ўро,
 Зи насли модарон вомонда ўро.
 Чӣ гӯям, рост чун гурге ба тақдир
 На чун гурги ҷавон, чун рӯбаҳи пир¹¹⁹².

- 5180 Ду пистон чун ду хики обрафта,
 Зи зону зӯру аз тан тоб рафта.
 Тане чун харкамон аз кужпуштӣ,
 Бару пуште чу кемухт аз дуруштӣ.
 Ду рух чун чавзи ҳиндӣ реша-реша.
 Чу ҳанзал ҳар яке захре ба шиша.
 Даҳону лафҷанаши¹¹⁹³ аз шох-шоҳӣ.
 Ба гӯре¹¹⁹⁴ танг мемонд аз фароҳӣ.
 Шиканчи абруяш бар лаб фитода,
 Даҳонашро шиканча барниҳода.
- 5185 На бинӣ, хиргаҳе бар рӯй баста,
 На дандон, як-ду зарнихи шикаста.
 Мижа резиди, чашм ошуфта монда,
 Зи хӯрдан дасту дандон суфта монда.
 Ба амдо зеваре барбасташ он моҳ,
 Арӯсона фиристодаш бари¹¹⁹⁵ шох.
 Бад-он то мастиашро озмояд,
 Ки маҳро з-абр фарқе менамояд.
 Зи тарфи парда омад пир берун,
 Чу море, к-ояд аз нахчир берун.
- 5190 Гарончоне, ки гуфтӣ чон набудаш,
 Бадандоне, ки як дандон набудаш.
 Шаҳ аз мастӣ дар он соат¹¹⁹⁶ чунон буд,
 Ки дар чашм осмонаш ресмон буд.
 Валек он моя будаш хушъерӣ,
 Ки хуштар з-ин равад кабки баҳорӣ.
 Камони абрувонро зех барафганд,
 Бад-он дил, к-оҳуи фарбеҳ дарафганд.
 Чу сайд афганда шуд,
 коҳе наярзид,
 В-аз он сад гург рӯбоҳе наярзид.
- 5195 Калоғе дид бар чоӣ ҳумое
 Шуда дар маҳди моҳе аждаҳое.
 Ба дил гуфт ин чӣ аждарҳопарастист,
 Хаёли хоб ё савдои мастист?

На бас Ширин шуд ин талхи дутопушт.
Чӣ Ширин, к-аз турушрӯй маро кушт,
Вале чун ғӯли мастӣ раҳзанаши буд,
Гумон афтод, к-он модар занаш буд.
Даровард аз сари мастӣ бад-ӯ даст,
Фитод он чому шиша ҳар ду бишкаст.

5200 Ба сад чаҳду бало бардошт овоз,
Ки «Мурдам, чони модар, чорае соз».
Чу Ширин бонги модархонда бишнид,
Ба фаръёдаш расидан маслиҳат дид.
Бурун омад зи тарфи ҳафт парда
Ба ном эзад рухе ҳарҳафт карда.
Чӣ гӯям чун шакар, шаққар кадом аст?
Табарзад не, ки ӯ низаш ғулом аст.
Чу сарве, гар бувад дар доманаш нӯш,
Чу моҳе, гар бувад моҳе қасабпӯш.

5205 Маҳе хуршед бо хубиш дарвеш,
Гуле аз сад баҳори мамлакат беш.
Буте, к-омад парастидан ҳалолаш,
Биҳиште нақди бозори чамолаш.
Биҳиштӣ шарбате аз чон сиришта,
Вале номи тамаъ бар ях навишта.
Ҷаҳонафрӯз дилбанде, чӣ дилбанд,
Ба хирманҳо гулу хирворҳо қанд!
Баҳоре тоза чун гул бар дарахтон,
Сазовори канори некбахтон.

5210 Хичилрӯй зи рӯяш Муштариро,
Чунон,
                        к-аз рафтаниши кабки дариро.
Ақиқи мимшаклаш санг дар мушт,
Ки то бар ҳарфи ӯ кас нанҳад ангушт.
Насимаш дар баҳо ҳамсанги чон буд,
Тарозудории зулфаш бад-он буд.
Зи холаш чашми бад дар хоб¹¹⁹⁷ рафта,
Чу дида нақши ӯ, аз тоб¹¹⁹⁸ рафта¹¹⁹⁹,

- Зи курсидории он мушкчавсанг,
 Тарозу гоҳ чав мезад, гаҳе санг.
 5220 Лабу дандони аз ишқ офарида,
 Лабаш дандону дандон лаб надида.
 Рух аз боғи сабукрӯҳӣ насиме,
 Даҳон аз нуктаи мавҳум мнме.
 Қашида гирди маҳ мушкин каманде,
 Чароғе баста бар дуди сипанде.
 Ба нозе қалби Туркистон дарида,
 Ба бӯсе даҳли Хӯзистон харида,
 Рухе чун тозагулҳои дилорез,
 Гулоб аз шарми он гулҳо арақрез¹²⁰⁰.
 5225 Сапеду нарм чун қоқум бару пушт,
 Қашида чун думи қоқум даҳ ангушт.
 Тане чун шир бо шаккар сиришта,
 Табошираш баробар шир ҳишта.
 Зи таррӣ хост андомаш чакидан,
 Зи бозӣ зулфаш аз дасташ паридан.
 Кушода тоқи абрӯ то баногӯш,
 Қашида тавқи ғабғаб то сари дӯш¹²⁰¹.
 Қарашмагардане бар дил инонзан,
 Хуморолуда чашме корвонзан.
 5230 Зи хотирҳо чу бода гард мебурд,
 Зи дилҳо чун муфаррах дард мебурд.
 Гулу шаккар, кадомин гул? Чӣ шаккар?
 Ба ӯ мемонду бас, оллоҳу акбар!
 Малик чун чилваи дилхоҳи нав дид,
 Ту гуфтӣ девдида моҳи нав дид,
 Чу девона зи моҳи нав барошуфт,
 Дар он мастиву он ошуфтагӣ хуфт.
 Саҳаргаҳ чун ба одат гашт бедор,
 Фитодаш чашм бар хурмои¹²⁰² бехор.
 5235 Арӯсе дид зебо, чон дар ӯ баст,
 Танӯре гарм,
 ҳолӣ нон дар ӯ баст.

- Набизи талх гашта созгораш,
 Шикаста бӯсаи Ширин хумораш.
 Ниҳода бар даҳонаш соғари мул,
 Шукуфта дар канораш хирмани гул.
 Ду мушкин тавқ дар ҳалкаш фитода,
 Ду симин нор бар себаш ниҳода.
 Бунафша бо шақоик дар муноҷот,
 Шакар мегуфт: «Фи таъхир офот!»
- 5240 Чу абр аз пеши рӯи моҳ бархост,
 Шикеби шоҳ низ аз роҳ бархост.
 Хирад бо рӯи хубон ношикеб аст,
 Шароби чиниён Монифиреб аст.
 Ба Хӯзистон даромад хоҷа сармаст,
 Табарзад мерабуду қанд мехаст.
 На хуштар з-он сабӯхӣ дида дида,
 На субҳе з-он муборактар дамида.
 Сари аввал ба гулчидан даромад,
 Чу гул з-он рух ба хандидан даромад.
- 5245 Пас он гаҳ ишқро овоза дардод,
 Салои меваҳои тоза дардод.
 Гаҳ аз себу суман буд нуқлсозиш,
 Гаҳе бо нору наргис рафт бозиш.
 Гаҳе бози сапед аз дасти шах част,
 Тазарви боғро бар сина биншаст.
 Гаҳе аз бас нишотангез парвоз,
 Қабӯтар чира шуд бар синаи¹²⁰³ боз.
 Гавазни мода мекӯшид бо шер,
 Бар ӯ ҳам шери нар шуд оқибат чир.
- 5250 Шигарфӣ карду то хозан хабар дошт,
 Ба ёқут аз ақиқаш мӯҳр бардошт.
 Бурун бурд аз дили пурдарди ӯ дард,
 Баровард аз гули бегарди ӯ гард.
 Ҳисоре ёфт симин¹²⁰⁴,
 қуфл бар дар,
 Чу оби зиндагонӣ мӯҳр бар сар.

- На бонги пой мазлумон шунида,
 На дасти золимон бар вай расида.
 Хаданги ғунча бо пайкон шуда чуфт,
 Ба пайкон лаъли пайконӣ ҳамесуфт.
- 5255 Магар шах Хизр буду шаб сиёҳӣ,
 Ки дар оби ҳаёт афганд моҳӣ.
 Чу тахти пили шах шуд тахтаи оч,
 Ҳисоби ишқ раст аз тахту аз тоҷ.
 Ба зарби дӯстӣ бар даст мезад,
 Дабирона яке дар шаст мезад.
 Нағӯям,
     бар нишона тир мешуд,
 Рутаб бе устухон дар шир мешуд.
 Шуда чапбар миёне бар миёне,
 Расида з-он миён ҷоне ба ҷоне.
- 5260 Чакида оби гул дар симгун чом,
 Шакар бигдохта дар мағзи бодом.
 Садаф бар шохи марҷон маҳд баста,
 Ба як ҷо обу оташ аҳд баста.
 Зи рангомезии он оташу об,
 Шабистон гашта пуршангарфу симоб.
 Шабонрӯзӣ ба тарки хоб гуфтанд,
 Ба марворидҳо ёқут суфтанд.
 Шабонрӯзӣ дигар хуфтанд мадхуш,
 Бунафша дар бару наргис дар оғуш.
- 5265 Ба як ҷо ҳар ду чун товус хуфта,
 Ки алҳақ хуш бувад товус хуфта!
 Зи нӯшин хоб чун сар баргирифтанд,
 Худоро офарин аз сар гирифтанд.
 Ба об андомро таъдиб карданд,
 Ниёишхонаро тартиб карданд.
 Зи дасти хосағони пардаи шоҳ,
 Нашуд ранги арӯсӣ то ба як моҳ.
 Ҳумайлову Сумантурку Ҳумоюн,
 Зи ҳино дастҳоро карда гулгун.

- 5270 Малик рӯзе ба хилватгоҳ биншаст,
 Нишонд он лӯъбатонро низ бар даст.
 Ба расм ороише дархурдашон кард,
 Зи гавҳар сурху аз зар зардашон кард.
 Ҳумоюнро ба Шопури гузин дод,
 Табарзад хурду ёдаш ангубин дод.
 Ҳумайлоро Накисо ёр шуд рост,
 Сумантурк аз барои Борбад хост.
 Хутанхотун зи рӯи хикмату панд,
 Бузургуммедро фармуд пайванд.
- 5275 Пас он гаҳ дод бо ташрифу маншур,
 Ҳама мулки Меҳинбону¹²⁰⁵ ба Шопур.
 Чу омад давлати Шопур дар кор,
 Дар он давлат иморат кард бисъёр.
 Дизи Ақно, ки саҳнаш нур дорад,
 Бино, гӯянд, к-аз Шопур дорад.
 Аз он кас кори Хусрав хурраи буд,
 Зи¹²⁰⁶ давлат бар¹²⁰⁷ муродаш ҳамдаи буд.
 Чавониву муроду подшоҳи,
 Аз ин бех, гар ба ҳам бошад, чӣ хоҳӣ?!
- 5280 Набудӣ рӯзу шаб¹²⁰⁸ бебодаву руд,
 Чаҳонро хӯрду боқӣ кард падруд¹²⁰⁹.
 Чаҳонхӯрдан гузин,
 к-ин хушгӯвор аст,
 Ғами кори чаҳон хӯрдан, чӣ кор аст?
 Ба хуштабӣ чаҳон методу мех(в)ард,
 Қазои айши чандинсола мекард.
 Пас аз якчанд чун бедордил гашт,
 Аз он густохруиҳо¹²¹⁰ хичил гашт.
 Чу мӯяш дидабон бар ораз афганд,
 Чавониро зи дида мӯй барканд.
- 5285 Зи ҳастӣ то адам мӯе умед аст,
 Магар, к-он мӯй худ мӯи сапед аст.
 Чу дар мӯи сиёҳ омад сапедӣ,
 Падид омад нишони ноумедӣ.

- Бар он сар, к-осмон симоб резад,
Чу симоб аз бути симин гурезад.
- 5305 Сияхмӯй ҷавонро ғам зудояд
Ки дар чашми сиёҳон ғам наёяд.
Ғам аз зангӣ бигардонад алафро,
Надонад ҳеҷ зангӣ номи ғамро.
Сиёҳи тӯтиёи чашм аз он аст,
Ки фарроши раҳи Ҳиндустон аст¹²¹³.
Махусб, эй сар,
ки пирӣ дар сар омад,
Сипоҳи субҳгоҳ аз дар даромад.
Зи пунба шуд баногӯшат кафанпӯш,
Ҳанӯз ин пунба берун н-орӣ аз гӯш.
- 5310 Чу Хусрав дар бунафша ёсуман ёфт,
Зи пирӣ дар ҷавонӣ яъси ман ёфт.
Агарчи некаҳдӣ пеша мекард,
Ҷаҳон бадахд буд,
андеша мекард.
Ғаҳе бар тахти заррин нард мебохт,
Ғаҳе Шабдизро чун бахт метохт.
Ғаҳе мекард шаҳди Борбад нӯш¹²¹⁴,
Ғаҳе мегашт бо Ширин ҷамоғӯш.
Чу тахту Борбад,
Ширину Шабдиз
- 5315 Бишуд ҳар¹²¹⁵ чор нузҳатгоҳи Парвиз
Аз он хоби гузашта ёдаш омад,
Харобӣ дар дили ободаш омад!
Чу медонист,
к-аз хокиву обӣ,
Ҳар он ч-обод шуд, гирад харобӣ
Маҳи нав то ба бадри нур гирад,
Чу дар бадри расад,
нуқсон пазирад.
Дарахти мева то хом аст, хезад,
Чу гардад пухта, холи бар бирезад.

АНДАРЗИ ШИРИН ХУСРАВРО ДАР ДОДУ ДОНИШ

- Ба нузхат буд рӯзе бо дилафрӯз,
Сухан дар доду дониш мешуд он рӯз.
5320 Замин бӯсид Ширин, к-«Эй худованд,
Зи ромиш сӯи дониш кӯш якчанд.
Басе кӯшидаӣ дар комронӣ,
Басе дигар ба коми дил биронӣ¹²¹⁶.
Чаҳонро кардаӣ аз неъмат обод,
Харобаш чун тавон кардан ба бедод?!
Чу он гове, ки аз вай шир хезад,
Лагад дар шир гирад, то бирезад.
Ҳазар кун з-он ки ногаҳ дар камине
Дуои бад кунад хилватнишине.
- 5325 Зане пир аз нафасҳои чавона
Занад тире саҳаргаҳ бар нишона.
Надорад судат он гаҳ бонгу фаръед,
Ки нафрин дода бошад мулк¹²¹⁷ бар бод.
Басо оина, к-андар дасти шоҳон
Сияҳ гашт аз нафири додхоҳон.
Чу давлат рӯй баргардонад аз роҳ,
Ҳама коре на бар мавқеъ кунад шоҳ.
Чу барги боғ гирад нотавонӣ,
Хабар пешин барад боди хазонӣ.
- 5330 Чу дур аз ҳозирон мирад чароғе,
Қашандаш пеш аз он дар дида доғе.
Чу селе рехтан хоҳад ба анбӯх,
Буғуррад кӯҳаи абр аз сари кӯх.
Тагарге, к-ӯ занад гашниз бар хок,
Расад худ бӯи гашнизаш бар афлок.
Дарахте, к-аввал аз пайванд каж хост,
Нашояд чуз ба оташ карданаш рост.
Чаҳонсӯзӣ бад асту чаврсозӣ,
Туро бех, гар раиятро навозӣ.

- 5335 Аз он тарсам, ки гардад ин масал рост,
 Ки он шаҳ гуфт, к-ӯро кас намехост:
 Кухандавлат чу бошад дерпайванд,
 Раиятро набошад ҳеч дар банд.
 Зи мисли худ ҷаҳонро тоқ бинад,
 Ҷаҳон худро ба истеҳқоқ бинад.
 Зи мағрурӣ, ки дар сар ноз гирад,
 Мууроот аз раият боз гирад¹²¹⁸.
 Навикболе барорад даст ногоҳ,
 Кунад дасти дароз аз халқ кӯтоҳ.
- 5340 Халоикро чу некӯхоҳ гардад,
 Ба иҷмоъи халоиқ шоҳ гардад.
 Хирадмандиву шоҳӣ ҳар ду дорӣ,
 Сапедиву сиёҳӣ ҳар ду дорӣ.
 Наҷоти охиратро чорагар бош,
 Дар ин манзил зи рафтан бохабар бош.
 Қасе, к-ӯ симу зар таркиб созад,
 Қиёматро кучо тартиб созад?!
 Бубин, дур аз ту шоҳоне ки мурданд,
 Зи молу мулку шоҳӣ ҳеч¹²¹⁹ бурданд?
- 5345 Бимонӣ, мол бадхоҳи ту бошад,
 Бубахшӣ, шаҳнаи роҳи ту бошад.
 Фуру хон қиссаи Дорову Ҷамшед,
 Ки бо ҳар як ҷӣ бозӣ кард хуршед!
 Дар ин нӯҳ парда оҳанг ончунон соз,
 Ки донӣ пардаи пӯшидаро роз¹²²⁰».

САВОЛУ ҶАВОБИ ХУСРАВ БО БУЗУРГУМЕД

Чу Хусрав дид, к-он ёри гиромӣ
 Зи дониш хоҳад ӯро некномӣ,
 Бузургуммедро наздики худ хонд,
 Ба уммеди бузургаш пеш биншонд,

5350 Ки «Эй аз ту бузург уммеди мардон,
Маро аз худ бузургуммед гардон.

А в в а л и н ч у н б и ш

Хабар дех, к-«Аввалин чунбиш чӣ чиз аст,
Ки ин дониш бари доно азиз аст»
Чавобаш дод: «Мо деҳрондагонем,
В-аз аввал парда берун мондагонем.
Зи вопасмондагон н-ояд дуруст ин,
Нахустинро надонад чуз нахустин».

Ч и г у н а г и н ф а л а к

Дигарбора бипурсидаш чаҳондор,
Ки «Дорам з-ин киёс андеша бисъёр.
5355 Нахустам дар дил ояд, к-ин фалак чист?
Дарунаш чонвар, беруни ӯ кист?»
Чавобаш дод марди нуктапардоз,
Ки «Нукта то бад-ин дурӣ маяндоз.
Ҳисоберо, к-аз ин гунбад бурун аст,
Чуз эзид кас¹²²¹ намедонад, ки чун аст,
Ҳар он-ч омад-шуди ин кӯй дорад,
Дар ӯ рӯй оваридан рӯй дорад,
В-аз он сурат, ки бо чашм ошно нест,
Ба густохӣ сухан рондан раво нест.
5360 Баландоне, ки роз оҳишта гӯянд,
Суханҳои фалак сарбаста гӯянд.
Фалак бар одамай дар баста дорад,
Чу турфа, к-ӯ сухан сарбаста дорад».

А ч р о м и к а в о к и б

Дигар раҳ гуфт, к-«Аҷроми кавокиб
Надонам, бар чӣ маркубанд рокиб?

Шунидастам, ки ҳар кавкаб ҷаҳонест,
Ҷудогона замини осмонест».

Ҷавобаш дод, к-ин мо ҳам шунидем,
Дурустиро бад-он қоим надидем.

5365 Чу воҷустем аз он сурат, ки ҳол аст¹²²²,
Расад бинмуд, к-ин маънӣ маҳол аст¹²²³».

М а б д а ъ у м и њ о д

Дигар раҳ гуфт¹²²⁴: «Мо ин ҷо ҷароём?

Кучо хоҳем рафтани в-аз кучоём?»

Ҷавобаш доду гуфт: «Аз парда ин роз
Нагардад кашф ҳам¹²²⁵, бо парда месоз.

Ки раҳ дур аст аз ин манзил, ки моём,

Надида роҳ, манзил чун намоем?

Чу з-ин раҳбастагон ёбӣ раҳой,

Бидонӣ худ¹²²⁶, ки чунӣ в-аз кучоӣ».

Г у з а ш т а н а з ҷ а ҳ о н

5370 Дигар раҳ гуфт,

к-«Эй даръеи дурбор¹²²⁷,

Чу дур софиву чун даръе аҷабкор¹²²⁸,

Аҷаб дорам зи ёроне, ки хуфтанд,

Ки хоби дидаро бо кас нагуфтанд.

Ҳама гуфтанд: «чун мо дар замин ой»,

Нагуяд кас чунин рафтам,

чунин ой¹²²⁹».

Ҷавобаш дод донои ниҳонӣ,

Ки «Нақди ин ҷаҳон аст онҷаҳонӣ.

Нагунҷад он¹²³⁰ тараннум андар ин соз,

Муҳолиф бошад,

ар бардорӣ овоз.

5375 Нафас дар оташ оӣ, дам бигирад,

В-агар оташ дар об оӣ, бимирад».

Д а р б а қ о и ч о н

Дигарбора шаҳи бедорбахташ,
Саволе зиракона кард сахташ.
Қи «Гар чонро ҷаҳон чун колбад х(в) ард,
Чаро бо мо кунад дар хоб¹²³¹ новард?
В-агар чон монду аз қолиб ҷудо шуд,
Бигӯ то ҷони чандин кас кучо шуд?»
Ҷавобаш дод, к-«Ин маҳкам¹²³² савол аст,
Вале чон бе ҷасад дидан маҳол аст.

- 5380 На аз чон бечасад пурсид шояд,
На бепаргор ҷунбиш дид шояд.
Чу аз паргор тан бекор гардад,
Фалакро ҷунбиши паргор гардад».

Д а р ч и г у н а г и и д и д о р и к о л б а д
д а р х о б

Дигар раҳ гуфт:

«Агар чон ҳаст ҳосил,
На нақши колбадҳо ҳаст ботил,
Чу мебинам ба хоб ин нақшҳо чист?
Ниғаҳдорандаи ин нақшҳо кист?
Ҷавобаш дод, к-«Аз чандин шаҳодат
Хаёли мурдари бо туст одат.

- 5385 Чу гардад хобро фикрат харидор,
Дар он одат шавад ҷонҳо падидор».

Д а р ё д к а р д а н и д а в р а и з и н д а г и
п а с а з м а р г

Дигар раҳ гуфт: «Баъд аз зиндагонӣ
Ба ёд орам ҳадиси ин ҷаҳонӣ?»
Ҷавобаш дод пири донишомӯз,
Қи «Эй равшанчароғи аламафрӯз,
Ту он нурӣ, ки пеш аз сӯхбати хок,
Вилоят доштӣ бар боми афлок.

Зи ту гар бозпурсанд он нишонҳо,
Наёри ҳеч ҳарфе ёд аз онҳо.

- 5390 Чу рӯзе бугзарӣ з-ин меҳнатобод,
Аз он тарсам, к-аз ин ҳам н-оварӣ ёд.
Қасе, к-ӯ ёд н-орад қиссаи дӯш,
Тавонад кардан имшабро фаромӯш¹²³³.

Ч и г у н а г и и з а м и н в а ҳ а в о

Дигар раҳ гуфт, к-«Аз даври фалакхез
Заминро бо ҳаво шарҳе барангез».

Чавобаш дод: «бех, к-аз панд пурсӣ,
Заминеву ҳавое чанд пурсӣ?

Ҳаво бодест, к-аз боде биларзад,
Замин хокест, к-ӯ хоке наярзад.

- 5395 Чаҳонро аввалин батне замӣ буд,
Заминро охирин батн одамӣ буд».

Д а р п о с и т а н д у р у с т и а з р о ҳ и э ѓ т и д о л

Дигарбора бигуфташ¹²³⁴, к-«Эй хирадманд,
Табибона даромӯзам яке панд».

Чавобаш дод, к-«Эй борикбиниш,
Чаҳони чону чони офариниш.

Табибӣ дар яке нукта нуҳуфтаст,
Худо он нуктаро бо халқ гуфтаст.

Биёшому бихӯр хӯрде, ки хоҳӣ,
Каму бисъёр на, к-орад табоҳӣ.

- 5400 Зи бисъёру зи кам бугзар, ки хом аст,
Нигаҳ дор эғтидол, инат тамом аст.

Ду зирак, хондаам, к-андар диёре
Расиданд аз қазо бар чашмасоре,

Яке кам хӯрд, к-ин чон мегизояд,
Яке пур хӯрд, к-ин чон мефизояд.

Чу бар ҳадди адолат раҳ набурданд,
Зи маҳрумиву серӣ ҳар ду мурданд».

Ч и г у н а г и и   р а ф т а н и   ч о н
а з   ч и с м

Дигар раҳ боз пурсидаш, ки «Чонҳо
Чӣ гуна барпаранд аз ошъёнҳо?»
5405 Чавобаш дод, к-«аз роҳи надида
Нашояд гуфтан илло аз шунида.
Шунидам чор мӯъбад буд хушъёр
Мусалсал гашта бо ҳам чони ҳар чор.
Дар ин мушкил фурӯ монданд якчанд,
Ки аз тан чун равад чони хирадманд».

Т а м с и л и   м ў ъ б а д и   а в в а л

Яке гуфто: «Бад-он монад, ки дар хоб
Дарандозад касе худро ба ғарқоб.
Басе кӯшад, ки берун оварад рахт,
Надорад судаш аз кӯшидани сахт.
5410 Чу аз хоб андарояд тобдида
Ҳаросе бошад андар хоби дида».

т а м с и л и   м ў ъ б а д и   д у в в ў м

Дуввум мӯъбад ба қасре қард монанд,
Ки бар гардун кашад гетихудованд.
Аз ӯ шахсе фурӯ афтад гаронсанг,
Зи бӣми чон занад дар кунгура чанг.
Зи мондан дасту бозу реш гардад.
В-аз афтодан мазаррат беш гардад.
Шиканча гарчи панчашро кунад суст,
Кунад сарпанчаро дар кунгура чувт.
5415 Ҳам охир қор, к-ӯ бетоб гардад,
Ҳам ӯ, ҳам кунгура партоб гардад.

Т а м с и л и м ў ъ б а д и с а в в у м

Саввум мўъбад чунон зад достоне,
Ки «Бо гурге гала ронад шубоне.
Рабояд гўсфанде гурги хунхор,
Даровезад шубон бо ў ба пайкор.
Кашад гург аз яке сў, то тавонад,
Зи дигар сў шубон, то вораҳонад¹²³⁵.
Чу гург афзун бувад дар чорасозӣ,
Шубонро кард бояд хирқабозӣ».

Т а м с и л и м ў ъ б а д и ч а ҳ о р у м

- 5420 Чаҳорум марди мўъбад гуфт, к-«Ин роз
Ба шахсе монад андар ҳуҷлаи ноз.
Арўсе дар канораш хуб чун мох,
Бад-ў даръёфта девонагӣ роҳ.
На битвон хотир аз хубиш пардохт,
На аз девонагӣ бо вай тавон сохт.
Ҳам охир чун шавад девонагӣ чир,
Гурезад мард аз ў чун оҳу аз шер»¹²³⁶.
Дар ин андеша лахте қисса ронданд,
Варақ нодида ҳарфе чанд хонданд.
- 5425 Чу мемурданд меғуфтанд «ҳайҳот»,
К-аз ин бозича дур афтода шахмот.
Зи мурдан ҳар касе афсона ронад,
Намурда, рози мурда кас надонад.
Магар пайғамбарон, к-он чо¹²³⁷ аминанд,
Ба номаҳрам нағўянд, он чӣ бинанд.

Д а р н у б у в в а т и п а й ғ а м б а р и а к р а м

Сухан чун шуд ба маъсумон ҳаволат,
Малик пурсидаш аз тоҷи расолат.
Ки «Шахсе дар Араб даъвӣ кунад, кист?
Ба нисбат дини ў бо дини мо чист?»

- 5430 Чавобаш дод, к-«он ҳарфи илоҳӣ,
 Бурун аст аз сапедию сиёҳӣ.
 Ба гунбад-дар кунанд ин қавм новард,
 Бурун аз гунбад аст овози он мард¹²³⁸.
 На з-анҷум гӯяду н-аз чархи аълош,
 Ки нақшанд ин ду, ӯ шогирди наққош.
 Кунад болои ин нӯҳ парда парвоз,
 Наям з-он парда, чун гӯям аз ин роз?
 Мақун бозӣ, шаҳо, бо¹²³⁹ дини тозӣ,
 Ки дин ҳаққасту бо ҳақ нест бозӣ».
- 5435 Бичӯшид аз наҳиб андоми Парвез
 Чу андоми кабоб аз оташи тез.
 Вале чун бахти пирӯзӣ набудаш,
 Салои Аҳмадӣ рӯзӣ набудаш.
 Чу Ширин дид, к-он дерина устод
 Дари ганчи сухан бар шоҳ букшод,
 Сано гуфташ, ки «Эй пири ягона
 Надида чун тӯе, чашми замона,
 Чу бар Хусрав кушодӣ ганчи қоне,
 Насибе деҳ маро низ, ар тавонӣ».
- 5440 Қалидӣ кун, на занҷирӣ дар ин банд,
 Фуру хон аз «Қалила» нуктае чанд».

**ГУФТАНИ БУЗУРГУММЕД
 ЧИҲИЛ ҚИССА АЗ «ҚАЛИЛА
 ВА ДИМНА» БО ЧИҲИЛ НУКТА**

Бузургуммед чун гулбарг бишкуфт,
 Чиҳил қисса ба чил нукта фуру гуфт.
 Нахустин гуфт, к-«Аз худ барҳазар бош,
 Чу гови Шанзаба з-он шери чаммош.
 Ҳаво бишкан, к-аз ӯ ёрӣ наёяд,
 Ки аз бўзина начҷорӣ наёяд.
 Ба талбис он тавонӣ хӯрд аз ин роҳ,
 К-аз он табли дарида хӯрд рӯбоҳ».

- 5445 Мақун, то дар ғамат н-ояд дарозӣ,
 Чу зоҳид мумсикӣ дар хирқабозӣ.
 Махӯр дар хонаи кас ҳеч зинҳор,
 Ки бо ту он кунад, к-он зоғ бо мор.
 Ҳамон подош бинӣ вақти найранг,
 Ки моҳихор дид аз чанги харчанг.
 Рибохорӣ мақун, ин панд бинюш,
 Ки бо шери рибохӯр кард харгӯш.
 Ба худкуштан тавон з-ин хокдон раст,
 Чунон к-он пирмоҳӣ¹²⁴⁰ з-офати шаст.
- 5450 Шағолу гургу зоғ ин соз карданд,
 Ки аз шахси шутур сар боз карданд.
 Ба чора кин тавон чустан зи аъдо,
 Чунон, к-он титавӣ¹²⁴¹ аз мавчи даръё.
 Басо сар, к-аз забон зери замин рафт,
 Кашафро бо батон фасле чунин рафт.
 Зи ноаҳлон ҳамон бинӣ дар ин банд,
 Ки дид он содамурғ аз каппиё чанд.
 Ба ҳилат моли мардум хӯрд натвон
 Чу бозургони доно моли нодон.
- 5455 Чу бар доно кушодӣ ҳиларо дар,
 Чу ғӯки моркуш дар сар кунӣ сар.
 Ҳиял бугзору машнав аз ҳиялсоз,
 Ки муш оҳан хӯрад,
 кӯдак барад боз.
 Чу нақши ҳила бар чодар нишонӣ.
 Бад-он наққоши чодарсӯз монӣ.
 Зи доно тан саломат баҳр гардад,
 Илоҷ аз дасти нодон заҳр гардад.
 Ба доноӣ тавон растан зи айём,
 Чу он мурғи нигорин раст аз он дом.
- 5460 Мақун шӯхӣ, вафодорӣ даромӯз
 Зи муши домдар, зоғи даҳандӯз.
 Мабар як чав зи кишти кас ба бедод,,
 Ки муш аз¹²⁴² зоҳид ар чав бурд, зар дод.

Ба кадри мард шуд рӯзӣ ниҳода,
Зи бозургонбача то шоҳзода.
5480 Ба хунхорӣ мақун чангодро тез,
Қ-аз ин бебачча¹²⁴⁴ гашт он шері хунрез¹».

¹ Шоирі бузург ин ҷил қиссаро ба тартиб аз аввал то охири «Қалила ва Димна» гирифта, ҳар якero бо натиҷааш ба тариқи панду андарзи судманд чудо-чудо хотирнишон сохтааст.

Натиҷаи қиссаҳои «Гови шанзаба ва шер», «Наҷқорин бузина», «Рӯбоҳ ва табл»; «Зоҳиди мумсики хирқа ба дуздбохта», «Зоғ ва мор», «Мурғи мохихор ва харчанг», «Харгӯш ва шер», «Се моҳӣ ва растанӣ яке аз шаст», «Созиши шағол ва гург ва зоғ бар куштани шутур», «Титавӣ бо мавҷи даръё», «Бат ва сангпушт», «Мурғу қаппӣ ва кирми шабтоб», «Бозургони доно ва бозургони нодон», «Ғӯк ва мору росу», «Муши оханхор ва бози кудакбар», «Зан ва наққоши чодарсуз», «Табиби нодон, ки доруо бо захр омехт», «Қабӯтари мутавақа ва роҳонидани кабӯтарон аз дом», «Ҳамаҳдӣ зоғу муш ва охуву сангпушт», «Мушу зоҳид ва ёфтани зар», «Гурге ки аз хӯрдани зеҳи камон ҷон дод», «Зоғ ва бум», «Рондани харгӯш пилонро аз чашмаи об», «Гурбаи рӯзадор бо дурроҷ ва харгӯш», «Рабудани дузд гӯсфанди зоҳидро ба номи сағ», «Шавҳару зан ва дузд», «Дев ва дузду зоҳид», «Зану наҷқор ва падарзаи», «Баргузидани духтари муш наҷоди мушро», «Бузина ва сангпушт», «Фирефтани рӯбоҳ харро ва ба шер супурдан», «Зоҳиди насъяандеш ва кӯзаи шахду равған», «Куштани зоҳид росуи амиро», «Куштани кабӯтари нар кабутари модаро», «Буридани муш доми гурбаро», «Қуббара бо шоҳ ва шаҳзода», «Шағоли зоҳид ва саъояти ҷонварон пеши шер», «Сайёҳ ва заргару мор», «Чаҳор бачаи бозургон ва барзгар ва шоҳзодаву тавонгар», «Рафтани шер ба шикор ва шикор шудани бачаҳои у», аз забони Бузургуммед дар ин фасли достон хеле ҳақимона нақл ёфтааст.

Чу баргуфт ин сухан пири сухансанч
Дили Хусрав ҳисоре шуд бар ин¹²⁴⁵ ганҷ.
Пушаймон шуд зи бидъатҳои бедод,
Сарои адлро нав кард бунъёд.

ҲИҚМАТ ВА АНДАРЗСАРОИИ ҲАКИМ НИЗОМӢ

Дило, аз равшани шамъе барафрӯз,
Зи шамъ оташпарастидан биёмуз.
Биёро хотир,

ар оташпарасти,

Аз оташхонаи хотир нишастӣ.

5485 Мани хокӣ, к-аз ин меҳроб ҳечам,
Чун ӯ садро ба ҳикмат гӯш печам.
Басе дорам сухан, к-он дил пазирад,
Чӣ гӯям, чун касам доман нагирад?
Манам доништа дар паргори олам,
Ба тасрифу ба наҳв асрори олам¹²⁴⁶.
Ҳама зичи фалак чадвал ба чадвал
Ба устурлоби ҳикмат кардаам ҳал.
Кӣ пурсид аз ман асрори фалакро,
Кӣ маълумаш накардам як ба якро?

5490 Зи сар то пой ин дерина гулшан
Кунам, гар гӯш дорӣ, бар ту равшан.
Аз он нуқта,

ки хатташ мухталиф буд,

Нахустин чунбише, к-омад, алиф буд.
Бад-он хат чун дигар хат баст паргор,
Басите з-он дуӣ омад падидор.
Се хат чун кард бар марказ муҳите,
Ба қисм омода шуд шакли басите.
Хат аст он гаҳ басит, он гоҳ аҷсом,
Кӣ ибъоди салисаш карда андом.

- Бузургуммедро гуфт, «Эй хирадманд,
 Дилам бигрифт аз ин ворун фарзанд.
- 5510 Аз ин нофаррухахтар меҳаросам,
 Фасоди толеашро мешиносам.
 Зи бад феъле, ки дорад дар сари хеш,
 Чу гург эмин нашуд бар модари хеш.
 Аз ин нохуш наояд хислате х(в) аш,
 Ки хокистар бувад фарзанди оташ.
 Нагӯяд, он чӣ касро дилкаш ояд,
 Ҳама он гӯяд $\bar{u}$, к-ӯро х(в) аш ояд.
 На бофарраш ҳамебинам, на босанг,
 Зи фарру санг бугрезад ба фарсанг.
- 5515 Чу дуд аз оташи ман гашт хезон,
 Зи ман зода, вале аз ман гурезон.
 Сарам тоҷ аз сарафрозон рабудаст,
 Халаф бас нохалаф дорам, чӣ суд аст?!
 На бар Ширин, на бар ман меҳрбон аст,
 На бо ҳамширагон ширинзабон аст.
 Ба чашме бинад ин дев он париро,
 Ки хар дар пешаҳо полонгариро¹²⁵¹.
 Зи ман бугзар, ки ман худ гурзаморам,
 Бале морам, ки чун $\bar{u}$ мӯхра дорам.
- 5520 На ҳар зан-зан бувад, ҳар зода фарзанд,
 На ҳар гул мева орад, ҳар нае қанд.
 Басо зода, ки кушт онро, к-аз $\bar{u}$ зод,
 Бас оҳан, к-ӯ кунад бар санг бедод¹²⁵².
 Басо бегона, к-аз соҳибвафой
 Зи хешон беш дорад ошноӣ».
 Бузургуммед гуфт: «Эй пешбин шох,
 Дили покати зи ҳар неку бад огоҳ,
 Гирифтам,
 к-ин писар дарди сари туст,
 На охир поре аз гавҳари туст?
- 5525 Нашояд хасмии фарзанд қадан,
 Дил аз пайванд бепайванд қардан.

Касе бар норбун н-орад лагадро,
Ки точи сар кунад фарзанди худро.¹²⁵³
Дарахти туд аз он омад лагадхор,
Ки дорад баччаи худро нагунсор.
Ту некӣ,

бад набошад низ фарзанд,
Бувад тарра ба тухми хеш монанд.
Кабои зар чу дар пероиш афтад,
Аз ӯ ҳам зар бувад, к-ороиш афтад.¹²⁵⁴
5530 Агар тавсан шуд ин фарзанди чаммош
Замона худ кунад ромаш, ту хуш бош.
Чавонӣ дорадаш з-ин сон пур аз чӯш,
Ба пирӣ тавсанӣ гардад фаромӯш».

НИШАСТАНИ ХУСРАВ БА ОТАШХОНА

Чунон афтод аз он пас рои Хусрав,
Ки оташхона бошад чои Хусрав.
Насозад бо ҳамолон ҳамнишастӣ,
Кунад чун муъбадон оташпарастӣ.¹²⁵⁵
Чу Хусравро ба оташхона шуд рахт,
Чу шери маст Шерӯя бари тахт
5535 Ба нӯшонӯш май дар кос медошт,
Зи дуродур шахро пос медошт.
Бад-он нагзошт,
охир банд кардаш,
Ба кунче аз чаҳон хурсанд кардаш,
Дар он талхӣ чунон бардошт бо ӯ,
Ки чуз Ширин касе нагзошт бо ӯ.
Дили Хусрав ба Ширин ончунон шод,
Ки бо сад банд,— гуфто,— ҳастам¹²⁵⁶ озода,
Нишондӣ мохро, гуфтӣ, маяндеш,
Ки рӯзе ҳаст ҳар касро чунин пеш.

- 5540 Зи бодe, к-ӯ кулоҳ аз сар кунад дур,
 Гиёҳ осуда бошад, сарв ранчур.
 Ҳар он ч-ӯ фаҳлтар бошад зи нахчир,
 Шикорафган бад-ӯ хуштар занад тир.
 Чу кӯҳ аз зилзила гардад ба ду ним,
 Зи афтодан баландонро бувад бим.
 Ҳар он пухта, ки дандонаш бузург аст,
 Ба дунболаш бaсе дандони гург аст.
 Ба ҳар чо, к-оташе гардад зарандуд,
 Ба сӯи некувон хуштар равад дуд.¹²⁵⁷
- 5545 Ту дар дастӣ, агар давлат шуд аз даст,
 Чу ту ҳастӣ, ҳама давлат маро ҳаст.
 Шакарлаб низ аз ӯ фориг набудӣ,
 Дилаш додиву хидмат менамудӣ.
 Ки дар давлат чунин бисъёр бошад,
 Гаҳе шодӣ, гаҳе тимор бошад.
 Шиканчи кор чун дарҳам нишинад,
 Бимирад, ҳар кӣ дар мотам нишинад.
 Кушодарӯй бояд буд якчанд,
 Ки пою сар набояд ҳар ду дар банд.¹²⁵⁸
- 5550 Нашояд кард бар озори худ зӯр,
 Ки бас бемор вогашт аз лаби гӯр.
 На ҳар, к-аш сикҳат,¹²⁵⁹ ўро таб нагирад,
 На ҳар касро, ки таб гирад, бимирад.
 Басо қуфло, ки бандаш нопадид аст,
 Чу вобинӣ, на қуфл аст, он калид аст.
 Ба доноӣ зи дил пардоз¹²⁶⁰ ғамро,
 Ки ғам, ғамро кашад чун рег намро.
 Агар чои туро бигрифт бадхоҳ,
 Муқаннаъ низ донад сохтан моҳ.
- 5555 Вале чун чоҳи нахшаб об гирад,
 Чаҳон аз оҳане кай тоб гирад?
 Дар ин кишвар,
 ки ҳаст аз тирароӣ
 Сияҳ кофуру аъмо рӯшноӣ,

- Бибояд сохт бо ҳар нописанде,
 Қи арзад риши гове ришханде.¹²⁶¹
 Ситези рӯзгор аз шарм дур аст,
 Аз ӯ дурӣ талаб, к-озарм дур аст.
 Ду касро рӯзгор озарм додаст,
 Яке к-ӯ мурду дигар, к-ӯ назодаст.
 5560 Намонад кас дар ин дайри сипанҷӣ,
 Ту низ ар ҳам намонӣ, то наранҷӣ.
 Агар будӣ чаҳонро пойдорӣ,
 Ба ҳар кас чун расидӣ шаҳриёрӣ?
 Фалак гар мамлакат поянда додӣ,
 Зи Қайхусрав ба Хусрав кай фитодӣ?
 Қасе, к-ӯ дил бар ин гулзор бандад,
 Чу гул з-он бештар гирьяд, ки хандад.¹²⁶²
 Агар дунёе намонад бо ту, маҳруш,
 Чунон пиндор, к-афтад борат аз дӯш.
 5565 Зи ту ё мол монад, ё ту монӣ,
 Пас он беҳ, к-ӯ намонад, то ту монӣ,
 Чу барбат, ҳар кӣ ӯ шодипазир аст.
 Зи дарди гӯшмолаш ногузир аст.
 Бизан чун офтоб оташ дар ин дайр,
 Қи бе Исо наёбӣ дар харон хайр.
 Чӣ мор¹²⁶³ аст ин ки¹²⁶⁴ чун Заҳҳоки хунхор,
 Ҳам аз пушти ту ангезад туро мор.
 Ба шаҳватрезае к-аз пушт рондӣ,
 Уқубат бин, ки чун бепушт мондӣ.
 5570 Дар ин пушта манеҳ бар пушт боре
 Шикамворӣ талаб, на пуштворӣ.
 Ба аннину ситарван бин,
 ки растанд,
 Қи бар пушту шикам чизе набастанд.
 Гарат ақлест, бепайванд мебош,
 Бад-он ч-ат ҳаст, аз ӯ хурсанд мебош.
 На эминтар зи хурсандӣ чаҳонест,
 На беҳ з-осудагӣ нузҳатситонест.

- Чу ноне ҳасту обе, пой даркаш,
Ки ҳаст озодтабӣ кишваре х(в)аш.
- 5575 Ба хурсандӣ баровар сар, ки растӣ,
Балои маҳкам омад сарпарастӣ.
Ҳамон зоҳид, ки шуд дар домани ғср,
Ба хурсандӣ мусаллам гашт аз ағёр.
Ҳамон кӯҳбад, ки нопадост дар кӯх,
Ба парвози қаноат раст аз анбӯх.
Чаҳон чун мори афӣй печ-печ аст,
Ту ро он беҳ, к-аз у дар даст ҳеч аст.
Чу аз дасти ту н-ояд ҳеч коре,
Ба дасти дигарон мегир море.
- 5580 Чу дар бандӣ,
бад-он мебош хурсанд,
Ки ту ганҷӣ, бувад ганҷина дар банд.
В-агар дар чоҳ ёбӣ пояи хеш,
Саодатномаи Юсуф бинех пеш.¹⁹⁴⁵
Чу зер аз қадри ту чоӣ ту бошад,
Алам дон, ҳар кӣ болои ту бошад.
Ту пиндорӣ, ки ту кам кадр дорӣ,
Туӣ ту, к-аз ду олам садр дорӣ,
Дили олам туй, дар худ мабин хурд,
Бад-ин ҳиммат тавон гуй аз чаҳон бурд.
- 5585 Чунон дон,
к-эзид аз халқат гузидаст,
Чаҳон хос аз пай ту офаридаст.
Бад-ин андеша чун дилшод гардӣ,
Зи банди тоҷу тахт озод гардӣ.
В-агар бошӣ ба тахту тоҷ мӯҳтоҷ,
Заминро тахт кун,
хуршедро тоҷ».
Бад-ин таскин зи Хусрав сӯз мебурд,
Бад-ин афсона хуш-хуш рӯз мебурд.
Шаб омад ҳамчунон он сарви озод,
Суҳан мегуфту шахро дил ҳамедод.

КУШТАНИ ШЕРУЯ ХУСРАВРО

- 5590 Шабе торик нур аз моҳ бурда,
 Фалакро ғулвор аз роҳ бурда.
 Замона бо ҳазорон даст безӯр,
 Фалак бо сад ҳазорон дида шабкӯр.
 Шаҳаншаҳ пойро бо банди заррин,
 Ниҳода бар ду симинсоқи Ширин.
 Бути занчирмӯй аз симгун даст,
 Ба зинчири зараш-бар мӯҳра мебаст.
 Зи шафқат соқҳои бандсояш,
 Ҳамемолиду мебӯсид пояш.¹²⁶⁸
- 5590 Ҳикоятҳои меҳрангез меғуфт,
 Қи бар бонги ҳикоят хуш тавон хуфт.
 Ба ҳар лафзе даҳан пурнӯш медошт,
 Бар овози шаҳаншаҳ гӯш медошт.
 Чу Хусрав хуфту камтар шуд чавобаш,
 Ба Ширин-дар сироят кард хобаш.
 Ду ёри нозанин дар хоб рафта,
 Фалак бедору аз чашм об рафта.
 Чаҳон меғуфт,
 к-омад фитна¹²⁶⁹ сармаст,
 Сиёҳӣ бар лабаш мисмор мебаст.¹²⁷⁰
- 5595 Фуруд омад зи равзан девҷеҳре,
 Набуда дар сиришташ ҳеҷ меҳре,
 Чу қассоб аз ғазаб хунинишоне,
 Чу наффот аз бурут оташфишоне.
 Чу дузди хонабар коло ҳамечуст,
 Сарири шоҳро боло ҳамечуст.
 Ба болини шаҳ омад теғ дар мушт,
 Цигаргоҳаш дариду шамъро кушт.
 Чунон зад бар цигаргоҳаш сари теғ,
 Қи хун барҷаст аз ӯ чун оташ аз меғ.
- 5600 Чу аз моҳе ҷудо кард офтобе,
 Бурун зад сар зи равзан чун уқобе.

Малик дар хоби хуш, пахлу дарида,
 Кушода чашму худро кушта дида,
 Зи хунаш хобгаҳ тӯфон гирифта,
 Дилаш аз ташнагӣ аз чон гирифта.
 Ба дил гуфто, ки Ширинро зи хушхоб
 Кунам бедору хоҳам шарбате об.
 Дигар раҳ гуфт, бо хотир нухуфта,
 Ки ҳаст ин меҳрбон шабҳо нахуфта.
 5605 Чу бинад бар ман ин бедоду хорӣ,
 Нахуспад дигар аз фаръеду зорӣ.
 Ҳамон беҳ, к-ин сухан ногуфта бошад,
 Шавам ман мурдаву¹²⁷¹ ӯ хуфта бошад.
 Ба талхӣ чон чунон дод он вафодор,
 Ки Ширинро накард аз хоб бедор.

ТАМСИЛ

Шукуфта гулбуне бинӣ чу хуршед
 Ба сарсабзӣ ҷаҳонро дода уммед.
 Барояд ногаҳ абре тунду сармаст,
 Ба хунрези раёҳин теғ дар даст.
 5610 Бад-он сахтӣ фуру борад тагарге,
 Қ-аз он гулбун намонад шоҳу барге.¹²⁷²
 Чу гардад боғбони хуфта бедор,
 Ба боғ андар на гул бинад,
 на гулзор.
 Чӣ гӯӣ, к-аз ғами гул хун нарезад?
 Чу гул резад, гулобе чун нарезад?

БЕДОР ШУДАНИ ШИРИН

Зи бас хун, к-аз тани шаҳ рафт чун об,
 Даромад наргиси Ширин зи хушхоб.

- Дигар шабхо, ки бахташ ёр гаштӣ,
 Ба бонги ною най бедор гаштӣ,
 5615 Фалак, бингар, чӣ сардӣ кард ин бор,
 Ки¹²⁷³ хуни гарми шоҳаш кард бедор.
 Парешон шуд чу мурғи тобдида,
 Ки буд он сахмро дар хоб дида.
 Парайд аз хобгоҳи шоҳ бардошт,
 Яке даръёи хун дид, оҳ бардошт.
 Зи шаб мечуст нури офтобӣ,
 Дареғо, чашмаш омад дар харобӣ.
 Сарире дид сар беточ карда,
 Чароғе равғанаш тороҷ карда.
 5620 Хазина даркушода, ганҷ бурда,
 Сипаҳ рафта, сипаҳсолор мурда.
 Ба гирья соате шабро сияҳ кард,
 Басе бигристу он гаҳ азми раҳ кард.
 Гулобу мушк бо анбар баромехт,
 Бар он андоми хунолуд мерехт.
 Фуру шусташ ба гуллобу ба кофуру
 Чунон, к-аз равшанӣ метофт чун нур.
 Чунон базме, ки шоҳонро тирозанд,
 Бисозидаш,
 к-аз он беҳтар насозанд.
 5625 Чу шаҳро карда буд ороише чувт,
 Ба кофуру гулоб андоми ӯ шуст.
 Ҳамон ороиши худ низ нав кард,
 Бад-ин андеша сад дилро гарав кард.

ХОСТГОРИИ ШЕРҶА ШИРИНРО

Дили Шерҷа Ширинро бибоист,
 Валекин бо касе гуфтан¹²⁷⁴ нашоист.
 Ниҳонӣ кас фиристодаш, ки х(в) аш бош,
 Яке ҳафта дар ин ғам боркаш бош.

- Чу хафта бугзарад, моҳи духафта
 Шавад дар боғи ман чун гул шукуфта.
 5630 Худовандӣ диҳам бар ҳар гурӯҳаш,
 Зи Хусрав бештар дорам шукӯҳаш.
 Чу ганҷаш зери зар пӯшида дорам,
 Калиди ганҷҳо ӯро супорам.
 Чу Ширин ин суханҳоро¹²⁷⁵ ниюшид,
 Чу сирка тунд шуд, чун май бичӯшид.¹²⁷⁶
 Фиребаш дод, то бошад шикешаш,
 Ниҳод он куштани дил бар фиребаш.
 Пас он гаҳ ҳар чӣ буд асбоби Хусрав,
 Зи мансучи куҳан то қисвати нав.
 5635 Ба мӯҳточону маҳрумон нидо кард,
 Зи баҳри чони шоҳаншаҳ фидо кард.

ЧОН ДОДАНИ ШИРИН ДАР ДАХМАИ ХУСРАВ

- Чу субҳ аз хоби нӯшин сар баровард,
 Ҳалоки чони Ширин бар¹²⁷⁷ сар овард.
 Сиёҳӣ аз ҳабаш кофур мебурд,
 Шуд андар нимараҳ кофурдон хурд.
 Зи қалъа зангие дар моҳ мидид,
 Чу маҳ дар қалъа шуд, зангӣ бихандид.
 Бифармудаш ба расми шаҳриёрӣ
 Қаёнӣ маҳде аз уди Қуморӣ.
 5640 Гирифта маҳдро дар тахтаи зар,
 Баромуда ба марвориду гавҳар.
 Ба оини мулуки порсиаҳд,
 Бихобонид Хусравро дар он маҳд.
 Ниҳод он маҳдро бар дӯши шоҳон,
 Ба Машҳад бурд вақти субҳгоҳон.
 Чаҳондорон шуда яксар пиёда,
 Ба гирдогирди он маҳ истода.

- Қалам з-ангушт рафта Борбадро,
 Бурида чун қалам ангушти х(в) адро.
 5645 Бузургуммед хурдуммед гашта,
 Ба ларзонӣ чу барги бед гашта.
 Ба овози заиф афғон баровард,
 Қи моро марги шоҳ аз чон баровард.
 Паноҳу пушти шоҳони Ачам ку?
 Сипаҳсолору¹²⁷⁸ шамшеру алам ку?
 Кучо к-он хусрави дунъеш хонанд?
 Гаҳе Парвизу гаҳ Қисрош хонанд?
 Чу дар роҳи раҳил омад раворав,
 Чи Чамшеду чи Қисрову чи Хусрав?!¹²⁷⁹
 5650 Кушодасар канизону ғуломон,
 Чу сарве дар миён Ширин хиромон.
 Ниҳода гавҳарогин ҳалқа дар гӯш,
 Фиганда ҳалқаҳои зулф бар дӯш.
 Қашида сурмаҳо дар наргиси маст,
 Арусона нигор афганда бар даст.
 Паранде зард чун хуршед бар сар,
 Ҳарире сурх чун ноҳид дар бар.
 Паси маҳди малик сармаст мешуд,
 Қасе к-он фитна дид,
 аз даст мешуд.
 5655 Кушода пой дар майдони аҳдаш,
 Гирифта ракс дар поёни маҳдаш.
 Гумон афтод ҳар касро, ки Ширин
 Зи баҳри марги Хусрав нест ғамгин.
 Ҳамон Шерӯяро низ ин гумон буд,
 Қи Ширинро бад-ӯ дил меҳрбон буд.
 Ҳама раҳ пойкӯбон мешуд он моҳ,
 Бад-ин сон то ба гунбадхонаи шоҳ.
 Паси ӯ-дар ғуломону канизон
 Зи наргис бар суман симобрезон.¹²⁸⁰
 5660 Чу маҳди шоҳ дар гунбад ниҳоданд,
 Бузургон рӯй дар рӯй ёстоданд.

- Миён дарбаст Ширин пеши мӯбад,
 Ба фаррошӣ дарун омад ба гунбад.
 Дари гунбад ба рӯи халқ дарбаст,
 Сӯи маҳди малик шуд дашна дар даст.
 Чигаргоҳи маликро мӯҳр бардошт,
 Бибӯсид он даҳан, к-ӯ бар чигар дошт,
 Бад-он оин, ки дид он захро реш,
 Ҳам он чо дашнае зад бар тани хеш.
- 5665 Ба хуни гарм шуст он хобгахро,
 Чароҳат тоза кард андоми шахро.
 Пас овард он гаҳе шахро дар оғӯш,
 Лабаш¹²⁸¹ бар лаб¹²⁸² ниҳоду дӯш бар дӯш.
 Ба нерӯи баланд овоз бардошт,
 Чунон, к-он қавм з-овозаш хабар дошт.
 Ки чон бо чону тан бо тан бипайваст,
 Тан аз дуриву чон аз доварӣ раст.
 Ба базми Хусрав он шамъи чаҳонтоб,
 Муборак бод Ширинро шакархоб!
- 5670 Ба омурзиш расад он ошное,
 Ки чун ин чо расад, гӯяд дуое.
 Қ-илоҳӣ тоза дор ин хокдонро,
 Биёмурз ин ду ёри меҳрубонро.
 Зиҳӣ Ширину ширин мурдани ӯ,
 Зиҳӣ чон додану чон бурдани ӯ!
 Чунин вочиб кунад дар ишқ мурдан,
 Ба чонон чон чунин бояд супурдан!
 На ҳар к-ӯ зан бувад,
- номард бошад,
 Зан он мард аст, к-ӯ бедард бошад.
- 5675 Басо раъно зану, к-ӯ шермард аст,
 Басо дебо, ки шераш дарнавардаст.
 Ғуборе бардамид аз роҳи бедод,
 Шабехун кард бар насрину шамшод.
 Баромад абре аз дарьёи андӯх,
 Фуру борид селе кӯҳ то кӯҳ.

- 5695 Бипурсиданд аз ӯ, к-«Ин гирья аз чист?»
 Бигуфто: «Чашми кас беҳуда нагрис.
 Аз он гирьям, ки чисму чони дамсоз,
 Ба ҳам хӯ кардаанд аз дер гаҳ боз.
 Чудо хоҳанд гашт аз ошноӣ,
 Ҳамегирьям бад-он рӯзи чудоӣ».
 Раҳе хоҳӣ шудан, к-он раҳ дароз аст,
 Ба беваргӣ машав, бе баргу соз аст.
 Ба пой чон тавонӣ шуд бар афлок,
 Раҳо кун шаҳрбанди хок бар хок.
- 5700 Мағӯ бар боми гардун чун тавон рафт,
 Тавон рафт, ар зи худ берун тавон рафт.
 Бипурс аз ақли дурандеш густох,
 Ки чун шояд шудан бар боми ин кох,
 Чунон, к-аз ақл фатво меситонӣ,
 Алам баркаш бар ин кохи каёнӣ.
 Хирад шайхулшуюҳи рои ту бас,
 Аз ӯ пурс он чӣ мепурсӣ, на аз кас.
 Сухан, к-аз қавли он пири куҳан нест,
 Бари пирон вубол аст он,
 сухан нест.
- 5705 Хирад пою табиат банди пой аст,
 Нафас як-як чу сӯҳон бандсой аст.
 Бад-ин заррин ҳисор он шуд барӯманд,
 Ки аз худ баргирифт ин оҳанин банд.
 Чу ин хасмон, ки аз ёрат бароранд,
 Бар он коранд, к-аз корат бароранд.
 Аз ин хирмон махӯр як дона говрас,
 Бар ӯ меларзу бар худ низ метарс.
 Чу Исо хар бурун бар з-ин тәне чанд,
 Бимон дар пой говон хирмане чанд.
- 5710 Аз ин нӯҳ говпушти одамихор
 Бинех бар пушти гов, афган заминвор.
 Агар Зӯҳра шавӣ, чун боз ковӣ,
 Дар ин харпушта ҳам бар пушти говӣ.

- Басо ташна, ки бар пиндор бех буд,
 Фиреби шӯрае кардаш намаксуд.
 Басо хочӣ, ки худ аз уштур андохт,
 Қи талхакро зи туршак бознашиоخت.
 Хисори чарх чун зиндонсароест,
 Камар дар баста гирдаш аждаҳоест.
- 5715 Чӣ гуна талх набвад айши он мард,
 Қи дам бо аждаҳое боядаш кард?
 Чу Баҳман з-ин шабистон рахт барбанд,
 Ҳарифӣ карданат бо аждаҳо чанд?!
 Гарат худ нест суде з-ин ҷудой,
 На охир з-аждаҳо¹²⁸⁷ ёбӣ раҳой.
 Чӣ дорӣ дӯст он, к-аш вақти мурдан
 Ба душмантар касе бояд супурдан?
 Ба ҳурмат шав, к-аз ин даври маселӣ
 Шавад Исо ба ҳурмат, ҳар ба сили.
- 5720 Саломат боядат, касро маёзор,
 Ки бадро дар иваз тез аст бозор.
 Аз он чунбиш, ки дар нашви набот аст,
 Дарахтонрову мурғонро ҳаёт аст.
 Дарахтафган бувад камзиндагонӣ,
 Ба дарवेशӣ кашад нахчирбонӣ.
 Алам бифкан, ки олам тангноест,
 Инон даркаш, ки маркаб лангпоест.
 Нафас бардор аз ин нои гулутанг,
 Гиреҳ букшо аз ин пои куҳанланг.
- 5725 Ба мулке-дар чӣ бояд сохтан ҷой,
 Қи гул бар гардан асту банд бар пой?!
 Аз ин ҳастӣ,
 ки ёбад нестӣ зуд,
 Бибояд шуд ба ҳасту нест хушнуд.¹²⁸⁸
 Зи молу мулку фарзанду зану зӯр,
 Ҳама ҳастанд ҳамроҳи ту то¹²⁸⁹ гӯр.
 Раванд ин ҳамраҳон ғамнок бо ту,
 Наёяд ҳеч кас дар хок бо ту.

- Рафиконат ҳама бадсоз гарданд,
 Зи ту ҳар як ба роҳе боз гарданд.
 5730 Ба маргу зиндагӣ, дар хобу мастӣ
 Туӣ бо хештан, ҳар ҷо ки ҳастӣ.
 Аз ин муште ҳаёли корвонзан
 Инон бистон, алам бар осмон зан.
 Хилоф он шуд, ки дар ҳар коргоҳе
 Мухолиф дид хоҳӣ боргоҳе.
 Нафас, к-ӯ бар сипеҳр оҳанг дорад,
 Зи лаб то ноф майдон танг дорад.
 Бидех, гар оқилӣ парвоз х(в) адро,
 Қи куштанд аз ту беҳ сад бор садро,
 5735 Замин, к-аз хуни мо боке надорад,
 Ба бодаш дех, ки ҷуз ҳоке надорад!

ДАР МАВЪИЗА

- Дило, маншин, ки ёрон барнишастанд,
 Буна барбанд, к-эшон рахт бастанд.
 Дар ин киштӣ ҷу натвон дер мондан,
 Бибояд рахт бар даръё фишондан.
 Дар ин даръё сар аз ғам бармаёвар,
 Фуру хӯр ғӯтаву дам бармаёвар.
 Бад-ин хубӣ ҷамоле, к-одамироост,
 Агар бар осмон бошад замироост,
 5740 Бифарсояд замину бишканад санг,
 Намонад кас дар ин беғӯлаи танг,
 Паи ғӯлон дар ин беғӯла бугзор,
 Фаришта шав,
 қадам з-ин фарш бардор.
 Ҷавонмардон, ки дил дар ҷанг бастанд,
 Ба ҷону дил зи ҷоноҳанг растанд.
 Зи ҷон кандан касе ҷон бурд хоҳад,
 Қи пеш аз додани ҷон¹²⁹⁰ мурд хоҳад.

- Намонӣ, гар ба мондан хӯ бигирӣ,
 Бимирон хештанро, то намирӣ.
- 5745 Басо пайкар, ки гуфтӣ оҳанин аст,
 Ба сад зорӣ кунун зери замин аст.
 Гар андоми заминро бозҷӯӣ,
 Ҳама хоки замин буданд гӯӣ.¹²⁹¹
 Кучо Чамшеду Афридуну Заҳҳок?
 Ҳама дар хок рафтанд, эй хушо хок!
 Чигарҳо бин, ки дар хуноб хок аст,
 Надонам, к-ин чӣ даръеи ҳалок аст.
 Кӣ дидӣ, к-омад ин чо кӯси пилаш,
 Ки барномад зи пай¹²⁹² бонги раҳилаш?
- 5750 Агар дар хок шуд хокӣ, ситам нест,
 Саранҷоми вучуд илло адам нест.
 Чаҳон бин, то чӣ осон мекунад маст,
 Фалак бин, то чӣ хуррам мезанад даст.¹²⁹³
 Низомӣ, бас кун ин гуфтор, хомӯш,
 Чӣ гӯӣ бо чаҳоне пунба дар гӯш?
 Шикоятҳои олам чанд гӯӣ?
 Бипӯш ин гирьяро дар хандарӯӣ.
 Чӣ пеш орад замон, к-он дарнагардад,
 Чӣ афрозад замин, к-он барнагардад.
- 5755 Дарахтеро, ки бинӣ тозабешаш,
 Кунад рӯзе зи сустӣ¹²⁹⁴ чормешаш.
 Баҳореро кунад гетифурузе¹²⁹⁵
 Ба бодаш барниҳад ногоҳ рӯзе.¹²⁹⁵
 Диҳад, бистонаду оре надорад,
 Ба чуз доду ситад коре надорад.
 Чинойтҳои ин нӯҳ шишаи танг
 Ҳама дар шиша кун,
 бар шиша зан санг!
- Магар дар пой даври гармкина
 Шикаста гардад ин сабз обгина.
- 5760 Бидех, дунъе макун, к-аз баҳри ҳечат
 Диҳад ин чархи печопеч печат.

Зи худ бугзар, ки бо ин чор пайванд,
Нашояд раст аз ин ҳафт оҳанин банд.¹²⁹⁷
Гилу санг аст ин вайрона манзил,
Дар ӯ моро ду дасту пой дар гил.
Дар ин сангу дар ин гил марди фарҳанг
На гил бар гил ниҳад, на санг бар санг.

* * *

- Ту к-аз ибрат бад-ин афсона монӣ,
Чӣ пиндорӣ, магар афсона хонӣ?
5765 Дар ин афсона шарт аст ашк рондан,
Гулобе талх бар Ширин фишондан.
Ба ҳукми он ки он камзиндагонӣ
Чу гул барбод шуд рӯзи ҷавонӣ.
Сабукрав чун бути қипчоки ман буд,
Гумон афтод худ, к-Офоки ман буд.
Хумоюнпайкаре нағзу хирадманд,
Фиристода ба ман дорои Дарбанд.
Парандаш диръу аз диръ оҳанинтар,
Қабош аз пераҳан тангостинтар.
5770 Саронро гӯш бар молиш ниҳода,
Маро дар ҳамсарӣ болиш ниҳода.
Чу туркон гашта сӯй кӯч мӯхтоҷ,
Ба¹²⁹⁸ туркӣ дода рахтамо ба тороҷ.¹²⁹⁹
Агар шуд туркам аз хиргаҳ ниҳонӣ,
Худоё туркзодамро ту донӣ.

ДАР НАСИҲАТИ ФАРЗАНДИ ХУД МУҲАММАД ГҶЯД

Бубин, эй ҳафтсола куратулъайн,
Мақоми ҳештан дар қоби қавсайн.
Манат парвардаму рӯзӣ худо дод,
На бар ту номи ман, номи худо бод.

5775 Дар ин даври ҳилолӣ шод механд,
Ки хандидем мо ҳам рӯзаке чанд
Чу бадри анҷуман гардад ҳилолат,
Барафрӯзанд анҷум аз ҷамолат.
Қалам даркаш ба ҳарфе, к-он ҳавоист,
Алам баркаш ба илме, к-он худоист.
Ба номусе, ки гӯяд ақли номӣ
Зихӣ фарзона фарзанди Низомӣ!

ХОБИ ХУСРАВ

Чунин гуфт он суханпардозӣ шабҳез,
К-аз он омад халал дар кори Парвез,
5780 Ки аз шабҳо шабе равшан чу маҳтсб,
Ҷамоли мустафоро дид дар хоб.
Хиромон гашта бар тозӣ саманде
Мусалсал карда гесӯ чун каманде.
Ба чарбӣ гуфт бо ӯ,

к-«Эй ҷавонмард,

Раҳи ислом гир, аз куфр баргард».

Ҷавобаш дод: «То бесар нагардам,

Аз ин оин, ки дорам, барнагардам».

Савори тунд аз он ҷо шуд равона,

Ба тундӣ зад бар ӯ як тозиёна.

5785 Зи хоби хуш чу Хусрав андаромад,

Чу оташ дуде аз мағзаш баромад.

Се моҳ аз тарснокӣ буд бемор,

Нахуфтӣ ҳеҷ шаб з-андӯху тимор.

Яке рӯз аз хумори талх шуд тез,

Ба хилват гуфт Ширинро, ки «Бархез,

Биё, то дар ҷавохирхонаву ганҷ

Бубинем он чи аз хотир¹³⁰¹ барад ранҷ,

Зи атру ҷавҳару абрешимина

Бисанҷем, он чи бошад аз хазина

- 5790 В-аз он бемоягонро моя бахшем,
 Равонро з-ин равиш пероя бахшем.
 Суи ганчина рафтанд он ду ҳамрой,
 Надиданд аз чавоҳир бар замин қой.
 Харита бар харита баста занҷир,
 Зи Хусрав то ба Қайхусрав ҳамегир.
 Чихил хона, ки ўро ганчдон буд,
 Яке з-он ошкоро,
 даҳ ниҳон буд.
- Ба ҳар ганчинае як-як расиданд,
 Матоеро, ки зоҳир буд, диданд.
- 5795 Дигарҳоро ба нусхат роз чустанд,
 Зи ганчурон калидаш бозчустанд.
 Калиду нусха пеш овард ганчур,
 Замина аз бори¹³⁰² гавҳар гашт ранчур.
 Чу шаҳ ганче ки пинҳон буд, дидаш
 Ҳамон бо қуфл ҳар ганче калидаш.
 Калиде дар миён дид аз зари ноб
 Чу шамъе равшан аз бас равнақу тоб.¹³⁰³
 Зи мардум бозчуст он ганҷро дар,
 Ки қуфли он калидаш нест дар бар.
- 5800 Нишон доданду чун огоҳ шуд шох,
 Замиро дод кандан бар нишонгоҳ,
 Чу хориданд хок аз санги хоро,
 Падида омад яке тоқ ошкоро.
 Дар ў дарбаста сандуке зи мрамор,
 Бар он сандуки сангин қуфле аз зар.
 Ба фармони шаҳ он дар баркушоданд,
 Даруни қуфлро берун ниҳоданд.
 Тилисме ёфтанд аз сими сода,
 Бар ў як пора лавҳ аз зар ниҳода.
- 5805 Бар он лавҳи зари аз сим сиришта
 Зар андар сим таркибе навишта.
 Талаб карданд пире, к-он фуру хонд,
 Шаҳаншаҳ з-он фуру хондан фуру монд.

- Чу он таркибро карданд хориш
 Гузоранда чунин кардаш гузориш,
 Ки шоҳе к-Ардашери Бобакон буд,
 Ба чувтӣ¹³⁰⁴ пешвои чобукон буд.
 Зи рози анҷуму гардун хабар дошт,
 Дар аҳкоми фалак некӯ назар дошт.
 5810 Зи ҳафт ахтар чунин овард берун,
 Ки дар чандин қирон аз даври гардун,
 Бад-ин пайкар падида ояд нишоне
 Дар иқлими араб соҳибқироне.
 Сухангӯе далеру хубқирдор,¹³⁰⁵
 Амину ростаҳду ростгӯфтор.
 Ба муъҷиз гуш молад ахтаронро,
 Бад-ин хотам бувад пайғамбаронро.
 Зи миллатҳо барорад подшоӣ,
 Ба шаръи ӯ расад миллатхудоӣ».
- 5815 Қасеро подшоҳӣ хеш бошад,
 Ки ҳукми шаръи ӯ дар пеш бошад.
 Бад-ӯ бояд, ки доно бигравад зуд,
 Қи чанги ӯ зиён шуд, сулхи ӯ суд.
 Чу шоҳаншаҳ дар он сурат назар кард,
 Сиёсат дар дилу чонош асар кард.
 Биайна гуфт, к-ин шакли ҷаҳонтоб
 Саворе буд, к-он шаб дид дар хоб.
 Чунон дар колбуд ҷӯшид чонош,
 Ки берун рехт мағз аз устухонаш.
- 5820 Бипурсид аз баридони ҷаҳонгард
 Ки «Дар гетӣ кӣ дидаст инчунин мард?»
 Ҳама гуфтанд,
 к-«Ин тимсоли манзур
 Ки дилро дида бахшад, дидаро нур,
 Намонад ҷуз бад-он пайғамбари пок,
 Қ-аз ӯ дар қаъба¹³⁰⁶ анбарбӯӣ шуд хок.
 Муҳаммад, к-эзид аз халқаш гузидаст.
 Забонаш қуфли олабро калид аст».

- Бурун шуд шох аз он ганчина дилтанг,
 Аз он гавҳар фитода бар сараш санг.
- 5825 Чу Ширин дид шахро чӯш дар мағз,
 Парешон пайкараш з-он пайкари нағз,
 Ба шаҳ гуфт, «Эй ба доноиву родӣ,
 Тирози³¹⁰⁷ тоҷу тахти кайкубодӣ,
 Дар ин пайкар, ки пеш аз мо нухуфтанд,
 Сухан донӣ, ки беҳуда нагуфтанд.
 Ба чандин сол пеш аз мо бад-ин кор
 Расад бастанду карданд ин намудор.
 Чунин пайғамбаре соҳибвилоят,
 Қ-аз ӯ пешина карданд ин ривоят¹³⁰⁸,
- 5830 Ба хоса хуччате дорад илоҳӣ.
 Дихад бар дини ӯ хуччат гувоҳӣ.
 Раҳу расме чунин бозӣ набошад,
 Бар ӯ чоӣ сарафрозӣ набошад.
 Агар бар дини ӯ рағбат кунад шох,
 Намонад хору хошокаш дар ин роҳ.
 Зи бодафроҳи эзид раста гардад,
 Ба иқболи абад пайваста гардад.
 Бар ӯ номи накӯхоҳӣ бимонад,
 Ҳамон дар насли ӯ шоҳӣ бимонад».
- 5835 Ба Ширин гуфт Хусрав «Рост гӯӣ,
 Бад-ин хуччат асар пайдост гӯӣ.
 Вале з-он чо,
 ки яздон офаридаст,
 Ниёғони маро, миллат падидаст.
 Раҳу расми ниёгон чун гузорам
 Зи шоҳони гузашта шарм дорам.
 Дилам хоҳад, вале баҳтам насозад,
 Навоин он ки бахт ӯро навозад.
 Дар он даврон, ки давлат роми ӯ буд,
 Зи машриқ то ба мағриб номи ӯ буд.
- 5840 Расули мо ба хуччатҳои қохир
 Нубувват дар ҷаҳон мекард зоҳир.

- Гаҳе мекард маҳро хирқасозӣ,
 Гаҳе маҳ кард бо¹³⁰⁹ вай хирқабозӣ.
 Гаҳе бо санги хоро роз мегуфт,
 Гаҳе сангаш ҳикоят боз мегуфт.
 Шукӯҳаш кӯхро бунъед меканд,
 Бурути хокро чун бод меканд,
 Атояш ганҷро ночиз мекард,
 Насимаш ганҷбахшӣ низ мекард.
 5845 Халонкро зи даъват чом медод,
 Ба ҳар кишвар салои ом медод.
 Бифармуд аз ато атре сириштан,
 Ба номи ҳар касе ҳирзе навиштан.
 Ҳабашро тоза кард аз хат чамоле.
 Аҷамро баркашид аз нуқта холе.
 Чу аз нақши начоиш бозпардохт,
 Ба мӯҳри номи Хусрав номае сохт.

НОМАИ ПАЙҒАМБАР БА ХУСРАВИ ПАРВИЗ

- Сари нома ба номи подшое
 Ки бечой асту бе ӯ нест чое.
 5850 Худованде, ки халлоқулвучуд аст,
 Вучудаш то абад файёзи чуд аст.
 Қадиме, к-аввалаш матлаъ надорад,
 Ҳакиме,¹³¹⁰ к-охираш мактаъ надорад.
 Тасарруф бо сифоташ лаб бидӯзад,
 Хирад гар дам занад, ҳолӣ бисӯзад.
 Агар ҳар зоҳиде, к-андар чаҳон аст,
 Ба дӯзах даркашад,¹³¹¹ ҳукмаш равон аст.
 В-агар ҳар осие, к-ӯ ҳаст ғамнок,
 Фиристад дар биҳишт, аз кисташ бок?
 5855 Худовандишро иллат сабаб нест,
 Деху гир аз худовандон ачаб нест.

- Ба як пашша кушад пилафсареро
 Ба мӯре бардиҳад пайгамбареро.¹³¹²
 Зи симурге барад қуллобкорӣ,
 Дихад парвонаеро калбдорӣ.
 Сипос уро кун, ар соҳибсипосӣ,
 Шиносой бас он, к-уро шиносӣ.
 Зи ҳар ёде, ки бе ӯ, лаб бигардон,
 Зи ҳар ч-он нест ӯ мазҳаб бигардон,
 5860 Ба ҳар даъвӣ, ки бинмоӣ, илоҳ ӯст,
 Ба ҳар маънӣ, ки хоҳӣ, подшоҳ ӯст.
 Зи қудрат даргузар, қудрат қазорост,
 Ту фармон роиву фармон худорост.
 Худой н-ояд аз муште парастор,
 Худоиро худо омад сазовор.
 Ту, эй очиз, ки Хусрав ном дорӣ,
 В-агар Кайхусравӣ, сад чом дорӣ,
 Чу махлуқӣ, на охир мурд хоҳӣ?
 Зи дасти марг чон чун бурд хоҳӣ?
 5865 Кӣ мелонад, ки муште хоки маҳбус
 Чӣ дар сар дорад аз найранги номус.
 Агар бе марг будӣ подшой,
 Басо даъвӣ, ки рафтӣ дар худой,¹³¹⁵
 Мабин дар худ,
   ки худбинро басар нест,
 Худобин шав, ки худдидан хунар нест.
 Зи худ бугзар, ки дар қонуни микдор
 Ҳисоби офариниш ҳаст бисъёр.
 Замин аз офариниш ҳаст ғарде,
 В-аз ӯ ин рубъи маскун обх(в) арде.
 5870 Ироқ аз рубъи маскун ҳаст баҳре
 В-аз он баҳра Мадоин ҳаст шаҳре.
 Дар он шаҳр одамӣ бошад ба ҳар боб,
 Туй з-он одамӣ як шаҳс дар хоб.
 Қиёсе бозгир аз роҳи биниш,
 Ҳаду микдори худ аз офариниш.¹³¹⁴

Бубин, то пеши таъзими илоҳӣ
Чӣ дорад офариниш чуз табоҳӣ?¹³¹⁵
Ба таркибе, к-аз ин сон поймол аст,
Худовандӣ талаб кардан муҳол аст.

5875 Гувоҳӣ дех, ки олабро худоест,
На бар ҷову на ҳочатманди ҷоест.
Худое, к-одамиро сарварӣ дод,
Маро бар одами пайғамбарӣ дод.
Зи табъ оташпарастидан чудо куң,
Биҳишти шаръ бин, дӯзах раҳо кун.
Чу товусон тамошо кун дар ин боғ,
Чу парвона раҳо кун оташин доғ.
Маҷусиро маҷус пурдуд бошад,
Қасе, к-оташ кунад, Намруд бошад.

5880 Дар оташ мондаӣ в-ин ҳаст нох (в) аш
Мусулмон шав,

мусаллам гард аз оташ».

Чу нома хатм шуд, соҳиб навардаш.
Ба унвони Муҳаммад хатм¹³¹⁶ кардаш.
Ба дасти қосиде ҷалду сабукхез¹³¹⁷
Фиристод он васиқат сӯи Парвез¹³¹⁸.
Чу қосид арза кард он номаи нав
Бигӯшид аз сиёсат хуни Хусрав
Ба ҳар ҳарфе, к-аз он маншур бархонд,
Чу афъюнхурдае махшур дармонд.

5885 Зи тезӣ гашт ҳар мӯяш синоне,
Зи гармӣ ҳар рагаш оташфишоне.
Чу унвонгоҳи оламтобро дид,
Ту гуфтӣ сағгазида обро дид.
Хате дид аз саводи ҳайбатангез
Навишта: «Аз¹³²⁰ Муҳаммад сӯи Парвез».
Фурури подшоҳӣ бурдаш аз роҳ,
Ки «Густоҳӣ кӣ ёрад бо чу ман шоҳ?
Қиро заҳра, ки бо ин эҳтиромам.
Нависад номи худ болои номам?».

- 5890 Рух аз сурхӣ чу оташгоҳи х(в) ад кард
 Зи хашм андешаи бад карду бад кард.
 Дарид он номаи гарданшиканро
 На нома, балки номи хештанро.
 Фиристода чу дид он хашмноқӣ,
 Ба риҷъат пои худро кард хокӣ.
 Аз он оташ, ки он дуди тихӣ дод,
 Чароғи огаҳонро огаҳӣ дод,
 Зи гармӣ он чароғи гарданафроз
 Дуоро дод чун парвона парвоз.
- 5895 Аҷамро з-он дуо касре барафтод,
 Кулоҳ аз тораки Кисро дарафтод.
 Зи муъчизҳои шаръи мустафой
 Бар ӯ ошуфта гашт он подшой.
 Сарирашро сипехр аз зер бардошт,
 Писар дар куштаниш шамшер бардошт.
 Баромад ногаҳ аз гардун тороқе
 Зи айвонаш фуру афтод тоқе.
 Пуле бар Дачла з-оҳан буд баста,
 Даромад селу он пул шуд шикаста.
- 5900 Падид омад самуму оташангез
 На Гулгун монд бар охур, на Шабдез.
 Табаҳ шуд лашкараш дар ҳарби зайқор,
 Уқобашро кабутар зад ба минқор.
 Даромад марде аз дар чӯб дар даст
 Ба хашм он чӯбро бигрифту бишкаст.
 Бад-ӯ гуфто: «Ман он пулоддастам,
 Ки динатро бад-ин хорӣ шикастам.
 Дар он давлат зи муъчизҳои мухтор
 Басе ибрат чунин омад падидор.
- 5905 Ту он сангиндилонро бин,
 ки диданд,
 Ба таъйиди илоҳӣ награвиданд,
 Агарчи шамъи дин дуде надорад,
 Чу чашм аъмо бувад, суде надорад.

- Хидоят чун бад-ин сон ронад оят,
 Бад-он монданд маҳрум аз иноят,
 Зиҳӣ пайғамбаре к-аз биму уммед,
 Қалам ронад бар Афридуну Ҷамшед,
 Зиҳӣ гарданкаше к-аз бими тоҷаш,
 Кашад ҳар гардане тавқи хирочаш,
 5910 Зиҳӣ тарке ки мири ҳафт хайл аст,
 Зи моҳӣ то ба моҳ ӯро туфайл аст.
 Зиҳӣ бадре ки ӯ дар хок хуфтаст,
 Замину осмон нураш гирифтаст.
 Зиҳӣ султон саворе к-офариниш
 Зи хоки ӯ кашад туғрои биниш.
 Зиҳӣ сархели сарҳангони асрор
 Суханро¹³²¹ то қиёмат навбатидор
 Саҳаргаҳ панҷ навбат кӯфт бар хок
 Шабонгаҳ чорболиш зад бар афлок.

МЕЪРОҶИ ПАЙҒАМБАР

- 5915 Шабе рух тофта з-ин дайри фонӣ
 Ба хилват дар сарои умми ҳонӣ.
 Расида Ҷабраил аз байти маъмур
 Бароке барқсайр оварда аз нур.
 Нигорин пайкаре чун сурати боғ,
 Сараш бикр аз лағому¹³²² ронаш аз доғ.
 На абр,
     аз абри найсон дурфишонтар.
 На бод, аз боди бӯстон хушинонтар.
 Чу дарьёе зи гавҳар карда зинаш,
 Нагашта ваҳми кас заврақнишинаш.
 5920 Кавипушту гароннаълу сабукхез,
 Ба дидан тезбину дар шудан тез.
 Вушоки тангчашми ҳафт хиргоҳ,
 Бад-он хатлӣ шуда пеши шаҳаншоҳ,¹³²³

- Чу мурге аз Мадина барпарида,
 Ба ақсилвояти ақсо расида.
 Намуда анбиёро киблаи хеш,
 Ба тафзили амонат рафта дар пеш.
 Чу карда пешвой анбиёро.
 Гирифта пеши роҳи кибриёро.
- 5925 Бурун рафта чу ваҳми тезхушон
 Зи хиргоҳи кабуди сабзпӯшон.
 Аз ин гирдоба чун боди бихиштӣ,
 Ба сохилгоҳи кутб оварда киштӣ.
 Фалакро калб дар ақраб дарида.
 Асадро даст бар чавҳат кашида.
 Маҷарра каҳкашон пеши бароқаш,
 Дарахти хӯшша чав-чав з-иштиёқаш.
 Камонро устухон бар ганҷ карда,
 Тарозуро саодатсанҷ карда.
- 5930 Раҳим бар модарони даҳр баста,
 Зи ҳайзи духтарони наъш раста.
 Зи рафъат тоҷ дода муштариро,
 Рабуда з-офтоб ангуштариро.
 Ба дафъи нузлиёни осмонгир
 Зи чаъба дода чавзоро яке тир.
 Чу Юсуф шарбате
- дар дил х(в) арда,
- Чу Юнус виқфае дар ҳут карда.
 Сурайё дар рикобаш монда мадхуш,
 Ба сарҳангӣ ҳамоил баста бар душ.
- 5935 Ба зераш насри тоир пар фишонда,
 В-аз ӯ чун насри воқеъ боз монда.
 Зи рангомезии райҳони он боғ,
 Ниҳода чашми худро меҳри мозоғ
 Чу берун рафт аз он майдони¹³²⁴ хузро,
 Рикоб афшонд аз саҳро ба саҳро.
 Бад-он паррандагӣ товуси аҳзар,
 Фиганд аз суръаташ ҳам болу ҳам пар.

Чу Цабрил аз рикобаш боз пас гашт,

Инон барзад зи Минкоил бугзашт

5940 Сирофил омаду бар пар нишондаш,

Ба хавдачхонаи рафраф расондаш.

Зи рафраф бар рафи тӯбӣ алам зад,

В-аз он чо бар сари садра қадам зад.¹³²⁵

Чарида бар чарида нақш мехонд,

Биёбон дар биёбон Рахш меронд.

Чу бинвашт осмонро фарш бар фарш,

Ба истиқболаш омад тораки арш.

Фарас берун чаҳонд аз кулли кавнайн,

Алам зад бар сарири қоби қавсайн.

5945 Қадам бурқаъ зи рӯи хеш бардошт,

Ҳичоби коинот аз пеш бардошт.

Чихатро чаъд бар чабҳат шикастанд,

Маконро низ бурқаъ боз бастанд.

Мухаммад дар макони бемаконӣ,

Падид омад нишони бенишонӣ.

Қаломи сармадӣ бенақл бишнид,

Худованди чаҳонро бе чихат дид.

Ба ҳар узве танаш раксе даровард,

Зи ҳар мӯе дилаш чашме баровард.

5950 В-аз он дидаи,¹³²⁶ ки ҳайрат ҳосилаш буд,

Дилаш дар чашму чашмаш дар дилаш буд.

Хитоб омад, ки эй мақсуди даргоҳ,

Ҳар он ҳочат, ки мақсуд аст, даргоҳ.

Сарои фазл буд аз бухл ҳолӣ,

Бароти ганчи раҳмат хост ҳолӣ.

Гунаҳкории умматро дуо кард,

Худояш ҷумла ҳочатҳо раво кард.

Чу пӯшид аз каромат хилъати хос,

Биёмад боз пас бо ганчи ихлос.

5955 Гуле шуд,

сарви қадре буд, к-омад

Ҳилоле рафту бадре буд, к-омад.

Ҳалоикро бароти шодӣ овард,
Зи дӯзах номаи озодӣ овард.
Зи мо бар чони чун у нозанине
Паёпай бод ҳар дам офарине!

АНДАРЗ ВА ХАТМИ КИТОБ

- Низомӣ, ҳону ҳон то зинда бошӣ,
Чунон хоҳам чунон, к-афганда бошӣ,
Набинӣ дур, ки даръёпарвар омад,¹³²⁷
Аз афтодан чӣ гуна бар сар омад.
- 5960 Чу дона гар бияфтӣ, бар сар ой,
Чу хӯшша сар мақаш, к-аз по дарой.
Мадоро кун, ки хӯи чарх тунд аст,
Ба ҳиммат рав, ки пой умр кунд аст.
Ҳаво масмум шуд, бо гард месоз,
Даво маъдум шуд, бо дард месоз.¹³²⁸
Табиби рӯзгор афсунфуруш аст,
Чу зарроқон аз он даҳрангпӯш аст.
Гаҳе неше занад, к-ин нӯши аъзост,
Гаҳ орад туршиё, к-ин дафъи сафрост.
- 5965 Илочи раъси у анҷидани¹³²⁹ гӯш
Дамулахвини у хуни Сиёвуш.
Бад-ин марҳам чароҳат баст натвон,
Бад ин дору зи иллат раст натвон.
Чу тифл ангушти худ мемаз дар ин маҳд,
Зи хуни хеш кун ҳам ширу ҳам шахд.
Бигир оини хурсандӣ зи анҷир
Ки ҳам тифл асту ҳам пистону ҳам шир.
Бар ин руқъа,
ки шатранҷи зиён аст,
Камина бозияш байнурруҳон аст.
- 5970 Дарег он шуд, ки дар нақши хатарнок,
Муқобил мешавад¹³³⁰ рух
бо¹³³¹ руҳи хок.

- Ҳануз аз сайд минқораші напардохт,
 Ки мурге дигар омад, кори у сохт.
 Чу бад кардї, мабош эмин зи офот,
 Ки вочиб шуд табиатро мукофот.
- 5990 Сипехр оинаи адл асту шояд,
 Ки ҳар ч-он аз ту бинад, во намояд.
 Мунодї шуд чаҳонро ҳар кї бад кард,
 На бо қони касе бо қони х(в) ад кард.
 Магар нашнидї аз фарроши ин рох,
 Ки ҳар к-у чоҳ канд, афтод дар чоҳ.
 Сарои офариниш сарсарї нест,
 Замину осмон бе доварї нест.
 Ҳар он санге ки даръёиву конист,
 Дар у дурреву ёкуте ниҳонист.
- 5995 Чу Исо ҳар кї дорад тўтиёе,
 Зи ҳар беҳе кунад дору гиёе.
 Чу моро чашми ибратбин табоҳ аст,
 Кучо донем, к-ин гул ё гиёҳ аст.
 Гирифтаи худ, ки аттори вучудї,
 Ту низ охир бисўзї гарчи удї.
 В-агар худ илми Чолинус донї.
 Чу марг омад ба Чолинус монї.
 Чу очизвор бояд оқибат мурд
 Чи Афлотуни юнонї, чи он курд?
- 6000 Ҳамон беҳ, к-ин насихат ёд гирем,
 Ки пеш аз марг як навбат бимирем.
 Зи меҳнат раст ҳар к-у чашм дарбасти,
 Бад-ин тадбир тутї аз қафас раст.
 Агар бо ин куҳангурги хашанпўст
 Ба сад савганд чун Юсуф шавї дўст,
 Лабодатро чунон бар гов бандад,
 Ки чашме гирьяду чашмет хандад.
 Чї пиндорї,
 к-аз ин сон ҳафтхонї
 Бувад мавқуф хуне в-устухоне?

- 6005 Бад-ин қорура то чанд об резӣ,
Бад-ин ғирбол то кай хок безӣ?
Нахоҳад монд охир ҷовидона,
Дар ин нӯх матбах ин як чорхона.
Чу вақт ояд, ки вақт ояд ба охир
Ниҳониҳо кунанд аз парда зоҳир.
Набинӣ гард аз ин даврон, ки бинӣ
Чуз он қолиб, ки дар қалбаш нишинӣ.
Аз ин ҷо тӯша бар, к-«ончо алаф нест,
Дур ин ҷо чӯ, ки он ҷо чуз садаф нест.
- 6010 Дар ин мушкин садафҳои ниҳонӣ
Басо дурҳо, ки бинӣ аз маъонӣ.
Навоин пардае бинӣ диловез,
Навои ӯ навозишҳои навхез.
Қуҳанкорон суҳан покиза гуфтанд,
Суҳан бугзор, марворид суфтанд.
Суҳанҳои қуҳанзоле мутаррост,
В-агар Золи Зар аст, ангор, Анқост.
Диранги рӯзгору гунаи гард
Қунад рухсори марворидро зард.
- 6015 Нағӯям зарри пешин нав наярзад,
Чу даққёнус гуфтӣ, ҷав наярзад.
Гузашт аз понсаду ҳафтод шаш сол,
Назад бар хатти хубон кас чунин фол.
Чу дониستم, ки дорад ҳар диёре
Зи меҳри ман арӯсе дар каноре
Тилисми хешро аз ҳам гусастам,
Ба ҳар байте нишоне боз бастам.
Бад-он то ҳар кӣ дорад диданам дӯст,
Бубинад мағзи ҷонамро дар ин пӯст.
- 6020 Агар ман ҷони маҳҷубам, тан ин аст.
В-агар Юсуф шудам,
пероҳан ин аст,
Арӯсери, ки фарши гил напӯшад,
Агар пӯшад зи чашм, аз дил напӯшад,

- Хама пӯшидае бо мост зоҳир
 Чу гуфтӣ Хизр, Хизр он чост ҳозир.
 Низомӣ, низ к-ин манзума хонӣ,
 Хузураш дар сухан ёбӣ ниҳонӣ.
 Ниҳон кай бошад аз ту чилвасозе,
 Ки дар ҳар байт гӯяд бо ту розе.
- 6025 Пас аз сад сол агар гӯӣ: «кучо ӯ?»
 Зи ҳар байте нидо хезад, ки «ҳо, ӯ!»
 Чу кирми қаз шудам аз кардаи хеш,
 Бирешим бахшам аз барге кунам реш.
 Ҳаромам бод агар обе хӯрам хом
 Ҳалоле барнаёрам пухта аз ком.
 Нахусбам шаб, ки ганҷе барнасанҷам,
 Даре беқуфл дорад кони ганҷам.
 Замини аслиям дар бурдани ранҷ,
 Ки аз як ҷав падида орам бисе ганҷ.
- 6030 Зи дона гар хӯрам муште ба оғоз,
 Диҳам вақти дурудан хирмане боз.
 Бар он хоке ҳазорон офарин беш,
 Ки муште ҷав хӯрад, ганҷе ниҳад пеш!

НАКҶҶИШИ ҲАСУДОН

- Қасе к-ӯ бар Низомӣ мебарад рашк,
 Нафас бе оҳ бинад, дида беашк!
 Биё, гӯ, шаб бубин конканданамро
 На конкандан, бубин чонканданамро.
 Ба ҳар дурр,
 к-аз даҳан хоҳам баровард,
 Занам паҳлӯ ба паҳлӯ чанд новард.
- 6035 Ба сад гармӣ бисӯзонам димоғе
 Ба даст орам ба шабҳо шабҷароғе.
 Фиристам то тарозудори шоҳон
 Ҷаве чандам фириствад узрҳоҳон.

- В-ар ин чо анбарин шамъе диҳад нур
 Зи боди сардаш афшонанд кофур.
- 6055 Ба шаққар заҳр мебояд чашидан,
 Паси ҳар нукта дашноме шунидан.
 Ман аз доман чу даръё рехта дурр
 Гиребонам зи санги таънидур.
 Кулӯх андохта чун хишт дар об,¹³³⁶
 Кулӯхандозие нокарда, дуръёб¹³³⁷.
 Даҳони халқ ширин аз забонам,
 Чу заҳри қотил аз талхӣ даҳонам.
 Чу гове дар харос афганда пӯён,
 Ҳама раҳ донарезу донаҷӯён.
- 6060 Чу барқе к-ӯ намояд хандаи х(в)аш,
 Ғариқи об месӯзад дар оташ.
 На ганҷӣ, эй дил, аз морон чӣ ноли?
 Ки аз морон набошад ганҷ холи!
 Чу товуси бихишт ояд падидор,
 Ба ҷои халқа дарбонӣ кунад мор.
 Бад-ин товус морон мӯҳра пошанд,
 Қи товусону морон ҳочатошанд.
 Нигоре акдаш аст ин накши дамсоз,
 Падар хиндуву модар турки танноз.
- 6065 Мисе пӯшида зери кимиёе,
 Ғалат гуфтам,
 ки ганҷе в-аждаҳое.
 Дуре дар жарфдаръёе ниҳода,
 Чароғе бар чалипое ниҳода.
 Ту дурр бардору даръёро раҳо кун,
 Чароғ аз қиблаи тарсо ҷудо кун.
 Мабин,
 к-оташғаҳеро раҳнамун аст,
 Иборат бин,
 ки талқандуди хун аст.
 Арӯси бикр бин бо тахту бо тоҷ,
 Сару бун баста дар тавҳиду меъроҷ.

ТАЛАБ ҚАРДАНИ ТУҒРАЛШОҲ
ҲАКИМ НИЗОМИРО

- 6070 Чу дод андешаи чоду димоғам,
Зи чашмафсои ин луъбат фароғам,
Зи ҳар ақле муборакбодам омад,
Тариқулақли воҳид ёдам омад¹³³⁸.
Чунин маҳде ки моҳаш дар ниқоб аст,
Зи маҳ бугзар, сухан дар офтоб аст.
Харидандаш ба чандон дилписандӣ,
Расондандаш ба чарх аз сарбаландӣ.
Пазируфтанд чандон мулку молам,
Ки бовар карданаш омад маҳолам.
- 6075 Басе чининаварди нобурида,
Ба чуз мушк аз ҳаво гарде надида.
Ҳамон хатлихроми хусравонӣ,
Сарафзори зару тавки каёнӣ.
Ба ташрифам ҳадис аз ганҷ мерафт,
Ғулом аз даҳ каниз аз панҷ мерафт.
Пазиришҳо нигар дар кор чун монд,
Сутурам чун сақат шуд, бор чун монд.
Пазиранда чӣ гуна рахт бардошт,
Замини киштаро надруда бугзошт.¹³³⁹
- 6080 Бад-ин афсӯс мехӯрдам дареге
Задам бар хештан чун шамъ теге.
Ки ногаҳ пайке омад нома дар даст,
Ба таъчилам дуруде доду биншаст.
Ки сируза сафар кун, к-инак¹³⁴⁰ аз роҳ
Ба сифарсангӣ омад мавкаби шоҳ.
Туро хоҳад, ки бинад рӯзаке чанд,
Қалиди хешро мағзор дар банд.
Мисолам дод, к-ин тавқен шоҳ аст,
Ҳамат шаҳна, ҳамат таъвизи роҳ аст.
- 6085 Мисоли шоҳро бар сар ниҳодам.
Се чо бўсидаму сар баркушодам.

- Фурӯ хондам ман он фармон ба фарҳанг
Қалидам з-оҳан омад, оҳан аз санг.
Ба азми хидмати шах частам аз чой,
Даровардам ба пушти борагӣ пой.
Бурун рондам сӯи сахро шитобон,
Гирифтам ракс дар кӯҳу биёбон.
Зи гӯрон так рабудам дар давидан,
Гарав бурдам зи мурғон дар паридан.
- 6090 Зи ракси раҳ намешуд табъ серам,
Зи ман раққостар маркаб ба зерам.
Ҳама раҳ сачда мебурдам қаламвор
Ба торак роҳ мерафтам чу паргор.
Ба ҳар манзил,
- к-аз он раҳ мебуридам,
Дуои давлати шах мешунидам.
Ба ҳар чашма, ки обе тоза х(в)ардам,
Ба шукри шах дуое тоза кардам.
Насими давлат аз ҳар кӯҳу руде
Зи лутфи шоҳ меодам дуруде.
- 6095 Зи мушкин бӯи он ҳазрат ба ҳар гом
Замин дар зери ман чун¹³⁴¹ анбари хом.
Чу бар худ ранчи раҳ кӯтоҳ кардам,
Заминбӯси бисоти шоҳ кардам.¹³⁴²
Дарун шуд қосиду¹³⁴³ шахро хабар кард,
Ки чашма бар лаби даръе гузар кард.¹³⁴⁴
Бурун омад зи даргаҳ ҳочиби хос,
Зи даръе дод гавҳарҳо ба ғаввос.
Маро дар базмгоҳи шоҳ бурданд,
Уторудро ба бурчи моҳ бурданд.
- 6100 Нишаста шоҳ чун тобанда хуршед,
Ба тоҷи¹³⁴⁶ Қайкубоду тахти¹³⁴⁷ Ҷамшед,
Заминбӯсаш фалакро ташна карда,
Маҳ аз сарҳанги посаш дашна х(в)арда¹³⁴⁸.
Шукуҳи тоҷаш аз фарри ҷаҳонгир
Фиганда қирвонро чома дар қир.

- Тарафдорон зи Сақсин то Самарқанд
 Ба навбатгоҳи даргоҳаш камарбанд,
 Дараш бар ҳамли кишварҳо кушода,
 Хама дар ҳамл бар ҳамл истода.
- 6105 Ба даръё монд мавчи нилрангаш,
 Ки дар дил буд ҳам дур ҳам наҳангаш,
 Сари тоҷи Қизилшоҳ аз сари тахт
 Ниҳода тоҷи давлат бар сари бахт.
 Биҳиште базмаш аз базми биҳиштӣ,
 Зи ҳавзакҳои май пур карда киштӣ¹³⁴⁹
 Кафи родаш ба ҳар кас дода баҳре
 Гаҳе шахреву гоҳе ҳамли шахре.
 Зи теги тангчашмони ҳисорӣ
 Қадархонро дар он дар тангборӣ.
- 6110 Хуруши аргунуну нолаи чанг
 Расонида ба чархи¹³⁵⁰ Зӯҳра оҳанг.
 Бирешимзан навоҳо баркашида,
 Бирешимпӯш пероҳан дарида.¹³⁵¹
 Навоҳо мухталиф дар пардасозӣ,
 Навозиш муттафиқ дар чоннавозӣ.
 Ғазалҳои Низомиро ғизолон
 Зада бар захмаҳои чанг нолон.
 Гирифта соқиён май бар кафи¹³⁵² даст,
 Шаҳаншаҳ хурда май,
 бадҳоҳи шаҳ маст.
- 6115 Чу додандаш хабар, к-омад Низомӣ,
 Фузудаш шодие бар шодкомӣ.
 Шукӯҳи зӯҳди ман бар ман ниғаҳ дошт,
 На з-он пашме ки зоҳид дар кулаҳ дошт.
 Бифармуд аз миён май баргирифтани,
 Мадорон маро пай баргирифтани.
 Ба хидмат соқиёнро дошт дар банд,
 Ба сачда мутрибонро кард хурсанд.¹³⁵³
 Ишорат кард, к-ин як рӯз то шом
 Низомиро шавем аз руду аз чом.

- Ҳадисамро чу хусрав гӯш мекард,
Зи ширинӣ даҳан пурнӯш мекард.
Ҳикоят чун ба ширинӣ даромад,
Ҳадиси Хусраву Ширин баромад.
Шаҳаншаҳ даст бар дӯшам ниҳода,
Зи таҳсин ҳалқа дар гӯшам ниҳода.
- 6140 Шакаррезон ҳамекард аз иноят,
Ҳадиси Хусраву Ширин ҳикоят.¹³⁵⁷
Ки «Гавҳарбанд бунъёде ниҳодӣ,
Дар он санъат суханро дод додӣ.
Гузоришҳои беандоза кардӣ,
Бад-он таърихи моро тоза кардӣ.
Арусеро бад-он ширинсаворӣ,
Ки будаш буркаи Ширин иморӣ,
Чу бар дандони мо кардӣ ҳалолаш,
Чӣ дандонмузд шуд бо зулфу холаш?»
- 6145 Туро ҳам бар ману ҳам бар бародар
Маъоше фарз шуд чун шири модар.
Бародар, к-ӯ шаҳаншоҳи чаҳон буд,
Чаҳонро ҳам малик ҳам паҳлавон буд.
Бад-он нома, ки бурдӣ солҳо ранҷ
Чӣ додат дастмузд аз гавҳару ганҷ.
Шунидам қуръае зад аз хулосат,
Ду пора деҳ навишт аз мулки хосат.
Чӣ гӯӣ, он деҳат доданд ё на?
Мисоли деҳ фиристоданд ё на?»
- 6150 Чу донидам,
ки хоҳад файзи даръё
Ки гардад кори бозургон муҳайё,
Ҳамон хоки хароб обод гардад,
Ба бандафтодае озод гардад,¹³⁵⁸
Дуои тозае хондам чу бахташ,
Ба гавҳар баргирифтам пой тахташ.
Чу бархондам дуои давлати шоҳ,
Зи бозихои чархаш кардам огоҳ.

- Чу аз ташрифи худ маншуриям дод,
 Ба тоатгоҳи худ дастуриям дод.
 Шудам наздики шаҳ бо бахти масъуд
 В-аз ӯ бозомадам бо тахти Маҳмуд.
 Чунон рафтам, ки сӯи каъба Ҳаҷҷоч,
 Чунон боз омадам, к-Аҳмад зи меъроҷ.
 Шунидам ҳосиде з-онҳо, ки донӣ,
 Ки дузди кисабур бошад ниҳонӣ,
 6175 Ба юсуфсуратӣ гурге ҳамезод,
 Ба лавзина дарун алмос медод.
 Ки «Эй гетӣ нагашта ҳақшиносат,
 Зи баҳри чист чандине сипосат?
 Арусе к-осмон бӯсид пояш,
 Деҳе вайрона бошад рӯнамояш?
 Деҳе в-он гаҳ чӣ деҳ? чун кураи танг
 Ки бошад тулу арзаш ним фарсанг.
 Надорад дахлу харчаш кисапардоз
 Саводаш нимкори мулки Абхоз».
 6180 Чунин додам ҷавоби ҳодиси хеш,
 Ки «Неъматхораро куфрон маяндеш.
 Чаро мебояд, эй солуки наққоб
 Дар он вайрона афтодан чу маҳтоб?
 Ба ҳамди ман нигар, ҳамдуниён чист
 Ки як ҳамд инчунин бех,
 к-ончунон бист.
 Агар бинӣ дар он деҳ қору киште,
 Маро дар ҳар суҳан бинӣ¹³⁶² биҳиште.
 Гар ӯ дорад зи дона хӯшшаи пур
 Ман орам хӯшша — хӯшша донаи дурр.
 6185 Гар ӯро з-абр файз оби Фурот аст.
 Маро дар файзи лаб оби ҳаёт аст.
 Гар ӯро бешае бо устуворист,
 Маро сад беша аз уди қиморист.
 Сипоси ман на аз ваҷҳи манол аст.
 Бад-он ваҷҳ аст, к-ин ваҷҳе ҳалол аст.

Гузашт аз пояи хокиву обӣ.

Гар он даръё шуд,

ин дурхо ба чоянд,

Қи бар мо беш аз он дарҳо кушоянд.

Гар ўро сӯи гавҳар гарм шуд пой¹³⁶⁴

Насабдорони гавҳар бод бар чой!

Гар ўро файзи раҳмат гашт соқӣ,

Чаҳон бар ворисонаш бод боқӣ!

6205 Гар ўро хок дод аз тахта банде

Мабод ин тахтгиронро газанде!

Гар ў бе тоҷ шуд, тоҷаш ризо бод,

Сари ин тоҷдоронро бақо бод!

Хусус он вориси аъмори шоҳон,

Назаргоҳи дуои некхоҳон.

Муайид Нусратиддин, к-офариниш

Зи номи ў пазирад нури биниш.

Паноҳи хусравон Аъзам Атобак

Фаридунвор бар олам муборак.

6210 Абубакри Муҳаммад, к-аз сари дод

Абубакру Муҳаммадро кунад шод,

Ба шоҳӣ тоҷбахши тоҷдорон,

Ба давлат ёдгори шаҳриёрон.

Ба донсиш ҳафт ахтар шакарханд,

Ба мавлоиш нӯҳ гардун камарбанд¹³⁶⁵.

Ситора пояи тахти баландаш,

Фалакро бўсагаҳ сумми самандаш.

Сарираш бод дар кишваркушой

Васикатномаи кишвархудоӣ.

6215 Чаҳонро то абад шоҳи чаҳон бод.

Бар он ч-уммед¹³⁶⁶ дорад,

комрон бод!

Саодат ёри ў дар комронӣ,

Мусоид бо саодат зиндагонӣ.

Суханро бар саодат хатм кардам,

Варак, к-ин чо расондам, дарнавардам.
Худоё, ҳар чӣ рафт аз сахвкорӣ,
Биёмурз аз карам, к-омурзкорӣ.
Равонаш бод чуфти шодкомӣ,
Ки гӯяд «бод раҳмат бар Низомӣ!»

ФАРҚУ
БАДАЛИ
НУСХАҲО

15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

- 1 Д — б. 8 нест.
 2 БД — гавхар
 3 Д — зихй
 4 Д — б. 19 нест.
 5 Д — б. 21 нест.
 6 БД — Муроди
 7 БД — б. 23, 24 нест.
 8 Д — ба чои б. 27 ин б.
 омада:

Ба болой аз ӯ хоке ба
 настй

Сифоташ «кулҳу валлах»,
 дон, ки растй.

- 9 Д — б. 29 нест.
 10 Д — Чигар
 11 Д — чу он зог
 12 БД — дар ин
 13 Д — боғ
 14 Д — б. 45—46 нест.
 15 Д — пояхоро
 16 Д — поя
 17 Д — к-ӯ мепазирад
 18 Д — бувад
 19 Д — Худовандишро
 20 БД — ибратфузудан
 21 БД — каъбаи
 22 Б — бад-он; Д-бад-ин
 23 Д — рӯзест
 24 Б — бишкастй
 25 Д — б. 70 нест.
 26 Д — к-ин
 27 Д — ганчи
 28 Д — ин аст, к-ин гардун
 29 Д — беихтиёрест

- 30 Д — чархе
 31 Б — БД—хаме
 32 Б — гавхаршинос
 33 Д — б. 84 нест.
 34 Б — Ба
 35 Д — Ту бар кудрат
 36 Б — лутфи
 37 Б — шаб
 38 Д — б. 96 нест.
 39 БД — бар
 40 Д — гарде
 41 Д — В-агар
 42 БД — вафон
 43 Д — б. 110 нест.
 44 Д — ақлам
 45 БД — дарзанам
 46 БД — гардам
 47 БД — фазли
 48 Д — гардад
 49 БД — Туй, к-аз
 50 Д — рахме кунй
 51 Б — хоҳам
 52 Б — ки бошй з-он
 53 БД — бо ту кор он гах
 54 Д — фазли
 55 Б — б. 145 нест.
 56 БД — чашми
 57 Б — мураккаъбаркаш аз
 58 Б — бар
 59 Д — шаръро
 60 Д — карда мохеро
 61 БД — Масеҳ
 62 Д — лаби
 63 Д — кунад

- 64 Д — ту
 65 Д — Илоҳӣ
 66 Д — мо
 67 Д — б. 179 нест.
 68 Д — маркаби
 69 БД — Бар ин
 70 Д — тоза кард аз ишк
 71 Д — Бар ин
 72 Д — Бад-он то
 73 Д — арзанд ин ҷаҳонро
 74 Д — равонро
 75 Д — шоду пирӯз
 76 Д — аз сӯз
 77 Д — калидеро
 78 Д — яксар
 79 Д — б. 195—215 нест.
 80 Д — б. 220—221 нест.
 81 Д — во кушодам
 82 Д — дар
 83 Д — тозу
 84 БД — курра бар
 85 Д — Ба дар дар
 86 Д — бад-ин
 87 Д — он
 88 Д — аз
 89 БД — ғазалхош
 90 БД — аз масалхош
 91 Д — биллах
 92 Д — б. 242 нест.
 93 У — наздикони давлатро
 94 Д — б. 246 нест.
 95 Б — Шафиқе
 96 БД — пас аз б. 247 ин
 б. омада:
*Бар ин сар, к-аз сарири
 ариш беш аст,
 Ки гар бинвозияш* бар
 ҷои хеш аст.*
 *) Д — раҳме кунӣ
 97 Д — бисъёрғӯй
 98 Д — Д — густохрӯй
 99 Б — Хоқон то ба; Д —
 Хоқон низу

- 100 Д — дараш бўсанд.
 101 Д — к-оҳан чун
 102 Д — пиразанро
 103 Д — Илоҳо
 104 Д — умру
 105 Б — бо
 106 Д — адлаш
 107 Б — б. 262 нест.
 108 Д — ҳафт кишвар
 109 Д — Ки дину давлат аз
 вай шуд музаффар
 110 Д — дунёро
 111 Д — дар
 112 Д — он
 113 Д — зи
 114 Д — б. 277—280 нест.
 115 Д — б. 284—285 нест.
 116 Д — адл
 117 Д — Ки дар сарпанча
 чун шер
 118 Д — сарпанча
 119 Д — б. 290 нест.
 120 Д — б. 292 нест.
 121 Д — зихӣ
 122 Д — б. 297 нест.
 123 Д — б. 299 нест.
 124 Б — ӯ.
 125 Д — ӯ оҳандароест,
 126 Б — ҳафт
 127 Д — ҷонӣ
 128 Д — толеъ
 129 Д — б. 309 нест.
 130 Б — б. 311 нест.
 131 Д — вар
 132 Д — шахсе
 133 Б — Бихушод арчи худ
 боди
 134 Б — беҳ гар хаст худ
 135 Д — б. 319 нест
 136 Д — мебинӣ
 137 Б — Надида он чи ме-
 бинӣ ту з-айём
 138 БД — Кайхусрав

- 139 БД — б. 327 нест.
 140 БД — пас аз б. 330 ин б. омада:
*Чаҳон фонӣ шудааст аз
 комронӣ,
 Маҳал боқиву аблоқӣ ту
 донӣ.*
- 141 Б — куньят ниҳӣ булбул
 142 Д — б. 331—334 нест.
 143 Д — Агар
 144 Д — ҳам
 145 Д — б. 341 нест.
 146 Д — хидмати
 147 Д — гайр аз
 148 Б — хилват
 149 Б — беш
 150 Б — Набишта
 151 Д — б. 344—360 нест.
 152 Д — муҳр дар
 153 БД — аз барки
 154 БД — ганчи
 155 Д — гашта
 156 Д — аст
 157 Д — Фалак
 158 Д — тезӣ фуру афтодӣ аз
 159 Д — б. 380 нест.
 160 БД — бар
 161 Б — Аз
 162 Д — хасм. к-афтад
 163 Д — б. 387-нест.
 164 Д — Хаёлаш
 165 Д — б. 390 нест.
 166 Д — б. 392 нест.
 167 Д — Аз он машхур дар
 рӯи замин аст.
 168 Б — В — агар тӯфон бо-
 де
 169 Б — дорӣ
 170 Д — б. 405 нест.
 171 БД — раҳим
 172 Д — дорӣ.
 173 БД — шукри

- 174 Б — пас аз б. 412 ин б. омада:
*Ишорат ранге аз даргоҳи
 маъмур,
 Ба шугли банда илқо
 қард маншур,
 Ки ақл аз ҳайбаташ
 гардан фарозад,
 Қ-аз ин сон шӯҳраи
 ғайбӣ бисозад.
 Қабули бандагиро соз
 дорам,
 Маломатро ба хун хат
 боздодам.*
- 175 Д — ин.
 176 Д — ин
 177 Д — Шунидам ман.
 178 Д — б. 419 нест.
 179 Д — он дурчи гавҳарро
 180 Д — дар
 181 БД — пас аз б. 429 ин б. омада:
*Муқими ҷовидонӣ бод
 ҷонаш,
 Ҳарими зиндагонӣ
 остонаш.*
- 182 Д — хонданро
 183 Д — донӣ,
 184 Д — гӯй.
 185 Д — мағу,
 186 Д — гӯй.
 187 Д — такаллуф
 188 Д — касиро
 189 Д — чустам
 190 Д — тарабнок.
 191 Б — Ки з-ӯ
 192 БД — Арӯсаш
 193 Д — б. 471 нест.
 194 Б — Мақоми
 195 Д — з-оғоз
 196 Б — на
 197 БД — саг
 198 Б — гурбае шуд

- 193 Д — нест.
 200 Д — кай
 201 Д — дар
 202 Д — бар
 203 Д — донанд.
 204 Д — чоиро
 205 БД — чаши
 206 Д — халқ
 207 Д — бар
 208 Д — панчаҳ
 209 Д — ақди чил
 210 Д — бар
 211 Д — б. 525 нест.
 212 Б — аржанг
 213 Б — дар
 214 Д — Ба
 215 Д — соз
 216 Д — анбоз
 217 Д — аз он
 218 Д — накде нихода
 219 Д — б. 542—546 нест.
 220 Д — Мазан
 221 Д — чанд
 222 Д — чомам
 223 ЗД — набини
 224 Д — барфинам
 225 Д — аз
 226 Д — хуморе
 227 Д — гузашту
 228 Д — б. 567 нест.
 229 Б — бо тоб
 230 Д — б. 569 нест.
 231 Б — шикастанд.
 232 Д — тангдастоиро
 233 Д — Аз
 234 БД — ба чои б. 592 ин б.
 омада:
*Чунин то шуд гиромӣ
 ҳафтсола,
 Зи мушк афшонд бар
 гулҳо кулола.*
 235 Д — буд
 236 БД — бозӣ

- 237 Б — сисолагонро дод
 238 Д — б. 606 нест.
 239 Д — шуд умраш
 240 Д — дар
 241 Д — аз рози
 242 Д — з-он
 243 Д — даст
 244 БД — биёмухт
 245 Д — рӯз
 246 Б — фани дар
 247 Д — б. 619 нест
 248 Б — замон
 249 Д — равад бар
 250 Д — Ва ё
 251 Д — мевазоре
 252 Д — Зи ман бошад сиё-
 сатро
 253 Д — савгандҳо мехӯрд
 254 Д — моли
 255 Д — дасти зӯри нокасон
 256 БД — афганд
 257 Д — з-ин
 258 Д — бифганд
 259 Д — хуштар аз
 260 Д — бераҳмӣ
 261 Д — касе
 262 БД — пас аз б. 657 ин б.
 омада:
*Кунун гар хуни сад
 мискин бирезад,
 Зи банди як қароза
 барнахезад.*
 263 Д — ба
 264 Б — овози
 265 Д — б. 666 нест.
 266 Д — ту хӯрдонро
 267 Б — Ба ин
 268 Д — б. 669—670 нест.
 269 Д — тоқати хашми шаҳ-
 аншоҳ
 270 Д — Ба гирья
 271 Д — б. 679 нест.
 272 Д — Бад-ин

- 273 Д — хайр
 274 БД — талхини
 275 Б — В-аз он талхӣ
 276 Д — он
 277 БД — Ниёнш
 278 Д — пас аз б. 702 ин б.
 омада:

*Дилаш медод гуфтӣ ин
 гувоӣ*

Ки хоҳад буд ҷои ошноӣ.

- 279 Д — суратгари маст
 280 Д — мебаст.
 281 Д — в-аз
 282 Д — Ҷамолат бо
 283 БД — ғами
 284 Д — муру
 285 Б — Мавғон
 286 Д — равад дар
 287 Д — ҳавое
 288 Б — бар
 289 Д — сарви
 290 Д — б. 734 нест.
 291 Д — они
 292 Б — дар
 293 Д — б. 739 нест.
 294 Д — бӯстон гулиstone
 295 Д — хуни дида
 296 Д — моҳтобаш.
 297 Д — б. 750 нест.
 298 Д — з-он
 299 Б — б. 759 нест; Д — б.
 760 нест.
 300 Б — зулфаш бӯи
 301 Б — шаккарханди ла-
 башро
 302 Д — доданд
 303 Б — донанд.
 304 Б — дилоромӣ
 305 Д — ҳасташон
 306 БД — пас аз б. 769 ин
 б. омада:

*Ба даст оварда боғе пур
 зи дастон,*

*Яке бӯстон ҳама пурнор
 пистон.*

*Ба қомат ҳар яке чун
 зод сарве,
 Хиромон чун тазарве бо
 тазарве.*

*Даҳони тангашон ширин
 чу шаккар,
 Ба хушбӯӣ бәсе хуштар
 зи анбар.*

*) ТП — б. 2-юм нест.

- 307 Д — чуз бӯсу
 308 Д — набинад
 309 Д — фитна
 310 Д — Ки аз
 311 Д — он
 312 БД — чустӣ
 313 БД — барнарустӣ.
 314 Д — сарборӣ
 315 Д — ба кор андар
 316 Д — В-агар
 317 Д — ман
 318 Д — бар
 319 Б — диҳам
 320 Д — б. 803 нест.
 321 Д — бечораеро
 322 Д — роҳ
 323 Д — б. 804—805 нест.
 324 Д — лаъл
 325 БД — бурида
 326 Тп БД — пас аз б. 814
 ин б. омада:
*Намехуфту намеосуд дар
 роҳ,
 Зи Хусрав сӯи Ширин
 шуд ба як моҳ.*
 327 Д — бад-он.
 328 Б — лолазоре.
 329 БД — суханпаймой
 330 Д — Бар он
 331 Д — шахват
 332 Д — хумоюн
 333 БД — тухми

- 334 Б — кӯҳе
 335 Д — тоқаш.
 336 Д — б. 834 нест.
 337 Б — дар аҳди чихил
 338 Б — дар
 339 Д — кӯҳ марғзорест
 340 Д — бешазорест
 341 Б — Саҳартар
 342 Д — сабукхез.
 343 Д — Бичаспонид
 344 Д — дар
 345 Д — Бад-он
 346 Д — чуръа
 347 Д — з-ин
 348 Д — фишонданд,
 349 Д — Чанибат бар карони
 350 Д — Зи дебо
 351 Б — Зи дебо кард
 352 Б — Нишоти
 353 БД — чашм
 354 Д — з-ин
 355 Б — дашту обҷӯй
 356 Б — Бар
 357 Д — майдонн
 358 Д — бунафша
 359 Д — карда
 360 Д — Дар
 361 БД — дид
 362 Д — аҳволи
 363 Д — коре
 364 Д — маҳпайкарон
 365 Д — дилором
 366 Д — сухан
 367 Д — Йроқӣ
 368 Д — Замин дар
 369 Д — дар
 370 БД — Нукат
 371 Д — он
 372 Д — равон
 373 Д — гесӯ
 374 Д — хиндӯ боз мечуст
 375 Д — бардошт
 376 Д — б. 960 нест.

- 377 Д — мулки
 378 Д — гуфт андар
 379 Д — эй
 380 Д — бо.
 381 БД — покизагавҳар
 382 Д — ҷаҳондорӣ
 383 БД — парда
 384 Д — занҷирзулф
 385 БД — раҳ
 386 Д — лутф
 387 Д — куфл
 388 Д — кори
 389 Д — ҳам
 390 Д — қиссае
 391 Д — барандоз.
 392 Д — наррашере.
 393 Б — Сифат
 394 Б — аз
 395 Б — Ба симо безирех
     дарпӯшад
 396 Д — ҷамоли
 397 Д — Ҷамолатро
 398 Д — инсон
 399 Д — дилбанд
 400 Д — қанд.
 401 Д — по
 402 Д — чо.
 403 Тп БД — пас аз б. 1030
     ин б. омада;
     *Нишонам деҳ зи рӯи
        раҳнамоӣ,
     Раҳе, к-орад маро з-ин
        ғам раҳоӣ,
     Ки ин ғам дар дили
        ман кор кардаст,
     Танам чун наргиси
        бемор кардаст.*
 404 БД — шабдиз кас хоҳад
 405 Д — мерав
 406 Д — Ба дасташ дод, к-ин
     бистону
 407 Б — биспурду гуфто ин-
     чунин рав.

- 408 Д — намой.
 409 Б — Қадам то сар
 410 Д — бинӣ
 411 Б — Зи ҳар кас чон
 412 Д — дар
 413 Д — дар
 414 Тп Б — ба чон б. 1044
 ин б. омада;
*Раҳо кун, то расад шоҳи
 ҷавонбахт,*
*Расонӣ аз замин бар
 осмон тахт.*
- 415 Д — маркабони
 416 Д — рафтан
 417 Д — букшоям
 418 Д — бад-ӯ
 419 Д — б. 1061 нест.
 420 Д — Лаҷоми Хусравонӣ
 421 Д — рон
 422 Б — бўсид бонурову
 423 Д — сайде
 424 Б — шақоик
 425 Д — саҳронавардон
 426 Д — сонӣ
 427 Д — б. 1075 нест.
 428 Д — тез
 429 Б — ҳам аз роҳ
 430 Б — тахташ хок рӯфтанд
 431 Д — б. 1092 нест
 432 Д — ки ҳар шоҳе; Б —
 ки ҳар шоҳаш
 433 Д — б. 1101 нест.
 434 Д — б. 1103. нест.
 435 Д — гумгаштамоҳ
 436 Д — расонам
 437 Д — меҳри
 438 Д — б. 1122 нест.
 439 Д — Ғуборолуда ҳамчун
 440 Д — аз ситам
 441 Б — дил
 442 Д — б. 1131 нест.
 443 Д — об

- 444 БД пас аз б. 1143 ин б.
 омада;
*Аз он чашма, ки равнақ
 бурда обаш,
 Аз он чашма, ки хонда
 офтобаи,
 Чу аслипайкарон симин
 бару дӯш
 Саводи обро карда
 симинпӯш.*
- 445 Д — мекард
 446 Д — меҳ(в)ард
 447 Д — меҳмонеш дархоҳад
 448 Б — муждаи дидор; Д —
 дилдор
 449 Б — субҳдам дар; Д —
 субҳгоҳ дар
 450 Д — дар
 451 Д — Бад-он бад
 452 Д — роҳи
 453 Д — з-ин
 454 Д — хилватгоҳ
 455 Д — рафт
 456 Д — аз
 457 Д — б. 1165 нест.
 458 Д — ман хоҳам
 459 Б — алафҳо
 460 Б — чашмасор
 461 Д — бад-он
 462 Д — дид баста
 463 Д — бо худ
 464 Д — Шабдизу
 465 Д — шахс
 466 Д — б. 1190 нест.
 467 Д — б. 1192 нест.
 468 Д — Чу ҳар шоҳе
 469 Д — дар сари
 470 Д — бо ҳалқайи гуш
 471 Д — маҳтоби
 472 Д — шуд
 473 Д — дар
 474 Д — моҳ он дилафрӯз
 475 Д — бар

476 Б — Ба сарчашма
477 Д — б. 1226—1228 нест.
478 Д — соғар
479 Д — б. 1239 нест.
480 Д — бад-ин
481 Д — буд
482 Д — Ба
483 Д — б. 1256 нест.
484 БД — дил
485 Д — аз вай
486 Д — афғанд
487 Д — дар хок
488 БД — Намедонам
489 Д — дар
490 Б — сабр; Д — чон
491 Д — чизе
492 Д — ғардам
493 БД — лахте
494 Д — дар дида
495 Д — моҳ
496 Д — б. 1288—1289 нест.
497 Д — Нишон 3-ӯ
498 Д — аз
499 Д — хуш хурду фуру
500 Д — Парирухро
501 Д — ба эшон
502 Б — Чунон
503 Д — дар
504 Д — дахох хар
505 Б — шавад
506 Б — худро
507 Б — шаш моҳ ончунон
508 Б — Ширинро чунон тал-
хӣ
509 Д — тобонро
510 Д — чонафрӯзу
511 Д — б. 1361 нест.
512 Д — нишонд уро
513 Д — Паси
514 Д — Арманро
515 Д — ниҳоданд
516 Д — ниҳоданд.
517 БД — ҳеҷ

518 Д — Маҷусимиллати
519 Б — дар
520 Д — сурхбода.
521 Б — б. 1407 нест.
522 Д — б. 1409 нест.
523 Б — бошад
524 Б — бошад
525 БД — қасри
526 Б — як имшабро ба шо-
дӣ
527 Д — дар
528 Б — мутрибон чун бул-
були маст.
529 БД — диле
530 Д — мискин дилаш 3-ум-
мед в-аз
531 Б — дар
532 Б — дар
533 Б — дар
534 БД — мебаст
535 Д — б. 1432 нест.
536 Д — ҳолӣ
537 Б — роҳбар
538 БД — Муроди
539 Д — симинбари лоғарми-
ёнро
540 БД — зери
541 Б — аз
542 Б — макру
543 Б — Чунон
544 Д — б. 1473 нест.
545 БД — ҳадис
546 Д — ҳолаш
547 Б — орадаш боз,
548 Б — Ту май хур в-андӯх
аз хотир бипардоз.
549 Б — чун марди мадхуш.
550 Д — пеши шах
551 Д — бар
552 Д — ба
553 Д — Ба чуз
554 Б — б. 1500—1501 нест.
555 Д — ягона

- 556 Д — ошуфгарой
 557 Б — кори
 558 Д — карду
 559 Б — дар гуфтана ш бояд
 кашидан.
 560 Д — рахой.
 561 Д — Маро аз рашк дил
 хуноб
 562 Д — шуд
 563 Д — ояд
 564 Д — омад зи
 565 Д — чархи
 566 Д — ин
 567 Д — бехтар
 568 Д — нимрӯзе шох хуш-
 ёр
 569 БД — Ба азми он ки
 570 БД — кинхоҳӣ
 571 Б — бар
 572 Д — айёми
 573 Д — набинӣ
 574 БД — Чаҳон
 575 Д — киёмат
 576 Д — хоҳӣ
 577 БД — пас аз б. 1568 ин
 б. омада;
*Чу гандум кужу чун ҷав
 зардам аз ту,
 Чаве нохӯрда гандум
 х(в)ардам аз ту.*
 578 Д — бо
 579 Д — дид
 580 Д — Хусрави аз
 581 Д — б. 1601 нест.
 582 Б — андоза; Д — оғоз
 583 Б — тоза; Д — соз
 584 Б — дар
 585 Б — муставлӣ
 586 Б — шатранчи
 587 Б — бар маҳ
 588 Б — б. 1683 нест.
 589 Б — набошад
 590 Б — номусе

- 591 Б — Фалак дар
 592 Б — ин
 593 БТп — пас аз б. 1712 ин
 б. омада;
*Нишаста шод Ширин
 бо Шамиро,
 Шуда ҳумро дару дашт
 аз ҳамиро.*
 594 Б — додиву гаҳ
 595 Б — беҳи
 596 Б — бар
 597 Б — аз руду май.
 598 Б — курбон зи
 599 Б — тубӣ
 600 Б — гиёҳӣ
 601 Б — кушода
 602 Б — ишқаш
 603 Б — ҷояш
 604 Б — хиргаҳи
 605 Б — замин
 606 Б — дар
 607 Б — Мақоми
 608 Б — б. 1815 нест.
 609 Б — нилуфар
 610 Б — бар
 611 Б — рабуда
 612 Б — бӯй
 613 Б — бар
 614 Б — нузҳат
 615 Б — шодӣ
 616 Б — роҳи
 617 Б — табъ пурҷӯш
 618 Б — банда
 619 Б — зинда
 620 Б — нуши ӯ
 621 Б — хаҳӣ
 622 Б — Чаҳон дар бонги
 ною пай
 623 Б — килла чун
 624 Б — кунам
 625 Б — Агар худ
 626 Б — Заҳра
 627 Б — бебахра

- 628 Б — табъ
 629 Б — Хама бо хушдили
 дархост
 630 Б — худком
 631 Б — марди худой
 632 Б — шарбате
 633 Б — миён
 634 Б — наёбам
 635 Б — наёбам.
 636 Б — Ширин
 637 Б — як дона буз
 638 Б — Ба ман тарсам
 639 Б — давлат
 640 Б — теги ҳиноӣ
 641 Б — хашм
 642 Б — точу он
 643 Б — зоди
 644 Б — Чу даръе гашт
 645 Б — шохиву
 646 Б — Қиёмат дар
 647 Б — гурҷӣ
 648 Б — бағъят
 649 Б — чобук
 650 Б — рухро
 651 Б — ҳамхобай
 652 Б — сапедиву
 653 Б — бо руду чом ором
 654 Б — мулки
 655 Б — дахон
 656 Б — б. 2285 нест.
 657 Б — акнун
 658 Б — аз ин
 659 Б — Кавокиб
 660 Б — зардӣ
 661 Б — Ба оби дида шуста
 662 Б — Гаҳе дасторча бар
 дида мебаст.
 663 Б — чашмаш
 664 Б — наргиси
 665 Б — бар хидмат
 666 Б — мекард
 667 Б — мекард.
 668 Б — бад-он

- 669 Б — сахтиву
 670 Б — Мабош эмин
 671 Б — чӯбе
 672 Б — Ки
 673 Б — нушмандӣ
 674 Б — монад
 675 Б — хушмандӣ.
 676 Б — бисъёрхӯр чун кир-
 ми безӯр,
 677 Б — мнён
 678 Б — хоку обаш
 679 Б — гили
 680 Б — дили
 681 Б — пас аз б. 2408 ин б.
 омада;
*Ғами дин хӯр ки дунё
 ғам наярзад,
 Арӯси якишаба мотам
 наярзад.*
 682 Б — монад
 683 Б — насл бар насли
 684 Б — Бияфган
 685 Б — доду адли
 686 Б — Ба
 687 Б — рою
 688 Б — Сараш
 689 Б — хавзи
 690 Б — ӯ
 691 Б — абру чаҳон
 692 Б — Ба ҳайрат
 693 Б — Дураста пеши
 694 Б — Камар баста
 695 Б — гуфташ
 696 Б — Ба соҳибдавлатӣ со-
 хибкирон
 697 Б — зарринтахт бошу
 хуш фуру бин,
 698 Б — чӯбинтахта
 699 Б — зи мастӣ
 700 Б — мардона
 701 Б — хокашон
 702 Б — занҷир
 703 Б — Ба

- 704 Б — кай
 705 Б — у
 706 Б — хорй
 707 Б — Шунидам ман
 708 Б — Махе
 709 Б — он
 710 Б — даромуз.
 711 Б — най онна, кам кун
 712 Б — Бар
 713 Б — бо
 714 Б — дидахо
 715 Б — ишрат
 716 Б — хушлахнй
 717 Б — ёд
 718 Б — авранг омадй боз
 719 Б — сабзй расидй
 720 Б — чу он
 721 Б — сози
 722 Б — хар он шаб, к-у
 723 Б — дар хама
 724 Б — бозаш
 725 Б — Намудй
 726 Б — бад-у андохт
 727 Б — Зухраро дар гардан
 андоз.
 728 Б — Чароғи оламат
 729 Б — кунун
 730 Б — сеҳр
 731 Б — паҳлуи
 732 Б — паҳлуи
 733 Б — бино
 734 Б — Вале
 735 Б — хар ч-ат
 736 Б — Чй мехоҳй
 737 Б — хом ар зи ман
 738 Б — Зад
 739 Б — пораи
 740 Б — дар он
 741 Б — ки аз чушам
 742 Б — б. 2731 нест.
 743 Б — ҳамчинс бо ҳамчинс
 744 Б — бо
 745 Б — чун мум чанд
 746 Б — б. 2764 нест.
- 747 Б — кораш.
 748 Б — давлат
 749 Б — додй
 750 Б — касе
 751 Б — ташбиби
 752 Б — бурдй
 753 Б — дар
 754 Г — аз он тарсам, ки
 ногах
 755 Б — Машав роҳи
 756 Б — Ғами ту дар дилам
 757 Б — Шикаста
 758 Б — чашми бад
 759 Б — он
 760 Б — санъат
 761 Б — оварад
 762 Б — мекард
 763 Б — Шакарро
 764 Б — мекард.
 765 Б — бар
 766 Б — бар
 767 Б — хавзу гирди чуй
 768 Б — барги
 769 Б — хуни дида хар соат
 770 Б — зор
 771 Б — Ширинро
 772 Б — чаҳд
 773 Б — Намедонист, к-андар
 774 Б — вакте
 775 Б — дидореш
 776 Б — Ба зер
 777 Б — сустиро
 778 Б — хун резамаш хун
 779 Б — тавонгар.
 780 Б — дил
 781 Б — дар
 782 Б — мурда
 783 Б — шудан
 784 Б — андеша
 785 Б — ҳеҷ
 786 Б — Зи
 787 Б — Дар
 788 Б — оташангез
 789 Б — б. 3122 нест.

- 790 Б — афтодаеро
 791 Б — омӯз.
 792 Б — Қадахрезон
 793 Б — раҳмате
 794 Б — Забонам тоза медро-
 рам
 795 Б — бад-ин
 796 Б — диловез; Б — пас
 аз б. 3185 ин б. омада:
*Ба худ бар зор гирьям
 то гаҳи рӯз,
 Зи ман рӯҳбону зоҳид
 зориомӯз.*
- 797 Б — мебиниву хар
 798 Б — Лутаф
 799 Б — заркориву
 800 Б — аз ин
 801 Б — карда
 802 Б — карда.
 803 Б — ранчбурдашро
 804 Б — бардошту
 805 Б — Варо
 806 Б — якчанд
 807 Б — Ҳар он
 808 Б — корафтод
 809 Б — дорад
 810 Б — шавад
 811 Б — бар
 812 Б — чӯб
 813 Б — бор овард
 814 Б — нусхат-дар
 815 Б — В-аз
 816 Б — замину осмони.
 817 Б — карда
 818 Б — зи ширини
 819 Б — ба
 820 Б — шавад
 821 Б — Марьямро
 822 Б — кардаш он қахр.
 823 Б — худро дасткӯтоҳ.
 824 Б — қисмати
 825 Б — Чамшеди
 826 Б — шохи

- 827 Б — дорӣ
 828 Б — хуфт
 829 Б — руди
 830 Б — Агар
 831 Б — базми
 832 Б — бозор ёбӣ
 833 Б — раҳвора
 834 Б — Чаҳон донад, ки то
 Хусрав камар
 835 Б — зери
 836 Б — Дили
 837 Б — ба
 838 Б — талхрӯй
 839 Б — дид
 840 Б — хезуми
 841 Б — Буна
 842 Б — чаҳондорӣ
 843 Б — Нишаста
 844 Б — шармноқӣ
 845 Б — барандохт
 846 Д — дарандохт.
 847 БД — ба
 848 Б — к-ин
 849 Д — бозӣ.
 850 Д — туркон
 851 Д — зи
 852 Д — сирри он
 853 Д — ронд
 854 Б — кори
 855 Д — ғамза хар замоне
 гашта хунрез.
 856 Д — Ба
 857 Д — андохт доме; Б —
 шоме.
 858 БД — Сароро
 859 Д — некурӯй
 860 Д — сарафрозиш
 861 Б — карда; Д — кард
 862 Д — нишот
 863 Д — б. 3666 нест.
 864 Д — гашта
 865 Д — гашта.
 866 Д — б. 3672 нест.

- 867 Б — садон мутрибон
 868 Д — лутфу
 869 Д — б. 3682 нест.
 870 БД — чарбгӯй.
 871 Б — ширинӣ фузун
 872 Д — чун шакар
 873 БД — Раво
 874 Д — б. 3692 нест.
 875 Д — аз
 876 Б — хӯрдан
 877 БД — баровард аз
 878 ДБ — Зи
 879 Б — Беҳ аз ман ҳамгире-
 боне расидат.
 880 Д — Вале
 881 Д — айбам
 882 Д — як кас насозӣ
 883 Д — даврон
 884 БД — Ту
 885 Д — б. 3721 нест
 886 Д — б. 3723 нест.
 887 Д — ба чои б. 3724 ин б.
 омада:

*Манам, к-аввал биёям,
 май кунам нӯш,
 Чу ман рафтам, каниз
 ояд дар оғӯш.*

- 888 Д — пурсиши он
 889 Д — Арӯсе
 890 Б — лаъл бо
 891 Д — мулки
 892 Д — Мағӯ
 893 Б — к-он
 894 БД — ку
 895 Д — Марав дар
 896 Б — дар
 897 Д — кун-ки
 898 Д — б. 3769 нест.
 899 Б — кас нахуфтам.
 900 Б — курдон
 901 Д — б. 3774 нест.
 902 Д — маъшукон
 903 Д — рав

- 904 Б — Агар бурда
 905 Д — дурчае
 906 БД — хоҳӣ
 907 Б — тангини хол
 908 Б — як сол.
 909 Б — Чарас дар посгоҳ
 афтода
 910 Б — дар
 911 БД — кушода
 912 Д — б. 3810 нест.
 913 Б — тир.
 914 Д — шуд
 915 БД — хиндузани
 916 Б — гоме
 917 Д — тимордорӣ.
 918 Д — фаръеду
 919 Б — аз сангу
 920 Д — б. 3845 нест.
 921 Д — аз
 922 Д — дар
 923 Д — ёридеҳи
 924 Д — б. 3862 нест.
 925 Д — маъсум
 926 Б — покоинии
 927 Д — б. 3867 нест.
 928 Д — Зи ту ронам ба ҳар
 як достоне.
 929 Б — тавонӣ
 930 Б — дарафзой: Д — б.
 3886 нест.
 931 Д — Ба
 932 БД — Ниёзаш
 933 БД — сипаҳдорон
 934 БД — бар
 935 Б — гирди сар; Д — гир-
 ди ӯ
 936 Д — Давон ҳар сӯ дусад
 дар дилрабой.
 937 БД — ҳаштод
 938 Б — гоме.
 939 Д — Ҳаво
 940 Б — мушқу
 941 Б — тунду

942 Б — Ба сӯи қасри Ши-
 рин
 943 Б — Ҳарифе
 944 Д — хеш дар фармуд
 945 Д — чашмҳо
 946 Б — барги
 947 Б — аспат
 948 Б — сӯи
 949 Б — Муанбар
 950 Д — худ
 951 Б — роҳи
 952 БД — гуллоб
 953 Б — Баромад ёру ёра
 хар ду дар даст.
 954 Б — ҳамин
 955 Б — ширинӣ
 956 Д — боқӣ
 957 Д — б. 4035 нест.
 958 Д — Талаб
 959 Б — в-андозӣ
 960 Б — дар
 961 Б — кардан касеро
 962 Б — б. 4064 нест.
 963 БД — Дурӯза
 964 Б — рафтани шуд
 965 Д — ҳалвое
 966 Д — сар то по
 967 БД — маъбуде
 968 Д — б. 4088 нест.
 969 Д — б. 4090 нест.
 970 БД — суманчехр,
 971 БД — Бино
 972 Д — боло бар шудан
 973 БД — наёбам
 974 Д — Ғалат
 975 Д — гушам
 976 Д — хурӯшам
 977 Б — В-агар
 978 Д — бӯи
 979 Д — мӯе
 980 БД — Хилофи
 981 Д — ҳисобаш
 982 Б — ёфт

983 Д — Чунин
 984 Д — ишқат
 985 Б — хубони
 986 Д — хочатошам
 987 Б — дар
 988 Д — Шавад косид ҳама
 989 БД — дар ангуштам
 990 БД — мушқро
 991 БД — мешавад
 992 Д — б. 4202 нест.
 993 Д — дил
 994 Б — Ғамҳо
 995 Б — Ҳама полудаеро, к-ӯ
 996 Б — ҳукмронӣ
 997 Д — кай
 998 Д — Ба
 999 Б — бозӣ
 1000 Б — номам
 1001 Д — Шакарбӯси лабам
 1002 Д — к-он осон
 1003 Б — ин
 1004 Д — б. 4290—4297 нест.
 1005 Б — зи
 1006 Д — б. 4300—4301 нест.
 1007 Д — б. 4306 нест..
 1008 Б — ҳалвои тар
 1009 Д — б. 4308—4312 нест.
 1010 БД — Бар он об оташ
 аз олам
 1011 Д — б. 4319 нест.
 1012 Д — нодон
 1013 Д — шундастӣ
 1014 Д — Фиребат дилкаш
 аст
 1015 Д — Макун шӯхӣ
 1016 Д — б. 4355 нест.
 1017 Д — б. 4356—4364 нест.
 1018 Д — даст
 1019 Б — Надорад
 1020 Б — во
 1021 Б — найрангҳо
 1022 Б — Чу ман
 1023 Б — бисъёр.

- 1024 Б — наёяд корвон танг
 1025 Б — чй
 1026 Б — чй?
 1027 Б — Ки мастам
 1028 Б — чуй
 1029 Б — хоб
 1030 Б — мулку
 1031 Б — бошад
 1032 Б — бошад,
 1033 Б — бо
 1034 Д — б. 4375—4503 нест.
 1035 Б — зиёдат
 1036 Д — б. 4509 нест.
 1037 Д — ғариби
 1038 Д — рухи ман
 1039 БД — саломе
 1040 Д — б. 4520 нест.
 1041 БД — девонаву
 1042 Б — рӯе
 1043 Б — хеш
 1044 Б — хеш; Д — б. 4531—
 4542 нест.
 1045 Д — б. 4547—4557 нест.
 1046 Б — файёзе ки фитратро
 1047 Б — хирадро чону
 1048 Б — Биҳамдуллаҳ
 1049 Д — белоб
 1050 Б — сабз
 1051 Д — офтобе
 1052 Д — узр
 1053 Д — б. 4626—4631 нест.
 1054 Д — салим
 1055 Б — беде
 1056 Б — дастбозй
 1057 Д — дарояд ҳамчу
 1058 Д — Ту
 1059 Д — б. 4646—4651 нест.
 1060 Б — банди; Д — ганчи
 1061 Д — б. 4653—4656 нест.
 1062 Б — гашт
 1063 Б — гашт.
 1064 БД — карда
 1065 БД — ҳақшинӯсаш
 1066 Б — расми
 1067 Д — дурфишон
 1068 Д — рафт
 1069 БД — сабр
 1070 Д — бо кас
 1071 Д — кобин
 1072 Д — хочат
 1073 Д — пайдо
 1074 БД — истода.
 1075 БД — бахти
 1076 Д — сахни боге
 1077 Д — заррин
 1078 Д — аз он
 1079 БД — киштй
 1080 БД — ҳамчу
 1081 Д — девор шуд
 1082 Д — Сиёҳони
 1083 Д — хиргах
 1084 Д — Малик бигрифта
 1085 Д — б. 4734—4751 нест.
 1086 Б — шахсе
 1087 Б — Аз
 1088 Б — месохт илҳонҳон
 1089 Б — мекард
 1090 Б — мекард.
 1091 Б — муй
 1092 Д — б. 4758—4763 нест.
 1093 Д — сарви
 1094 Д — пешгах
 1095 БД — мекард
 1096 БД — мекард.
 1097 Б — бардорад овоз
 1098 Б — дар
 1099 Б — пуртобу
 1100 Б — бинй
 1101 БД — Фукое 3-оби
 1102 Б — бошад
 1103 Б — бошад.
 1104 Д — б. 4794—4798 нест.
 1105 Б — ғарибе
 1106 Б — чун
 1107 Д — б. 4803—4805 нест.
 1108 БД — соз

- 1109 БД — овоз.
 1110 Б — парда
 1111 Б — ранчи
 1112 Д — б. 4826—4832 нест.
 1113 Д — б. 4834—4835 нест.
 1114 Б — хушранг
 1115 Т — хушдил
 1116 Б — Чароғу шамъро рах-
 шанда
 1117 Б — к-аз он май
 1118 Б — бурдам
 1119 Б — афтодам
 1120 Б — ин ёрони
 1121 Д — б. 4860—4871 нест.
 1122 Б — дарбастаи ман
 1123 Б — нашкастаи ман.
 1124 Б — бар
 1125 Б — барзанад
 1126 БД — зоҳиди
 1127 Д — б. 4889—4897 нест.
 1128 Б — расад
 1129 Б — бурун дод
 1130 БД — узр овардани
 1131 БД — диҳам
 1132 Д — бар
 1133 Д — бар
 1134 Д — гарм
 1135 Д — б. 4924—4934 нест.
 1136 Б — хаёлат
 1137 Д — б. 4935—4936 нест.
 1138 Б — пистае хоҳад
 1139 Д — ранги
 1140 Б — худ
 1141 Б — в-агар
 1142 Б — хокн
 1143 Б — умеде
 1144 Б — бо
 1145 Д — б. 4973 нест.
 1146 Д — Ҳама рӯзат
 1147 Д — б. 4990—4991 нест.
 1148 Д — б. 4994—4998 нест.
 1149 Д — б. 5004 нест.
 1150 Б — байт

- 1151 БД — ҳукми
 1152 Д — Рух
 1153 Д — б. 5022—5026 нест.
 1154 Д — б. 5028 нест.
 1155 Д — б. 5032 нест.
 1156 БД — чарбӣ
 1157 Д — равған дар чароғи
 ақл барсӯхт.
 1158 БД — Чу шоҳаншаҳ
 1159 Д — ҳамон кӯҳ он хи-
 коят
 1160 Д — шӯри
 1161 Д — Қашад
 1162 Б — Бар ӯ роҳат наё-
 бад
 1163 Д — хештан
 1164 Т — баромад.
 1165 Б — Самои
 1166 Б — Ду
 1167 Д — Намегунҷид шаҳ
 чун ғунча дар
 1168 БД — Ба бозӯбанди ӯ
 бозӣ
 1169 Б — дурри
 1170 Д — зи бисъёрӣ
 1171 Д — б. 5105 нест.
 1172 Б — тихи каф
 1173 Д — б. 5107—5108 нест.
 1174 Б — Талабро
 1175 БД — Ацузи олам аз бас
 чора
 1176 Д — чарх аз шарми ӯ
 1177 Д — Яко-як
 1178 Б — кабопӯш
 1179 Б — Чу санг
 1180 Б — бар
 1181 Б — бар
 1182 Д — б. 5141 нест.
 1183 Б — чизаш
 1184 Б — некӣ, ки бинмоям
 1185 Б — сангро
 1186 Д — б. 5149 нест.
 1187 Б — нуқле

- 1188 Д — чуд
 1189 Д — б. 5164 нест.
 1190 Б — шуд
 1191 Д — сони
 1192 Д — б. 5179 нест.
 1193 Б — лафчи ў
 1194 Б — гури
 1195 Д — сӯи
 1196 БД — ҳолат
 1197 Б — дарҳол
 1198 Б — фол
 1199 Д — б. 5213 нест
 1200 Д — б. 5221—5224 нест.
 1201 Д — б. 5226—5228 нест.
 1202 Б — гулҳон
 1203 Б — чангали боз.
 1204 Б — чу дурр
 1205 Б — Шамироро
 1206 Б — Чу
 1207 Б — бо
 1208 Б — як замон
 1209 Д — б. 5234—5280 нест.
 1210 Б — беҳудакориҳо
 1211 Б — доман
 1212 Д — б. 5294—5298 нест.
 1213 Д — б. 5304—5307 нест.
 1214 Д — лаҳни Борбад гуш,
 1215 БД — Шуданд ин
 1216 Б — бимонӣ
 1217 Д — умр
 1218 Д — б. 5338 нест.
 1219 Б — молу мамлакат бо
 худ чӣ
 1220 Д — б. 5342—5347 нест.
 1221 Д — Ба чуз эзид
 1222 Д — гаҳи кор
 1223 Д — нанмуд ин маънӣ
 падидор.
 1224 Б — гуфт ў, ки
 1225 Д — кашфи ту
 1226 Д — ту
 1227 Б — донои асрор

- 1228 Б — хабардоранда аз ас-
 рори хар кор
 1229 Д — б. 5373 нест.
 1230 Б — Нашнидӣ ин
 1231 Д — чун чарх
 1232 Б — мушкил
 1233 Тп Б — пас аз б. 5391
 ин б. омада:

Дигарбора бигуфт:

*«Эй фаррух устод,
 Ташаккур чист андар
 одамизод?».*

*Чавобе дилписандаш дод
 чун дур,*

*Ки «Чун нурсиди аз ҳоли
 тафаккур,*

*Тафаккур дар муноҷоти
 илоҳӣ,*

*Тазарруъ шуд ба мақсуде,
 ки хоҳӣ»*

- 1234 Д — рах гуфт Хусрав
 1235 Д — воситонад.
 1236 Д — тир.
 1237 Б — к-эшон
 1238 Д — б. 5431 нест.
 1239 Д — дар
 1240 Д — ширмоҳӣ
 1241 БД — хурдмурғ
 1242 Д — муши
 1243 Д — б. 5469—5470 нест.
 1244 Б — бепанча
 1245 Б — гашт аз он
 1246 Д — б. 5487 нест.
 1247 Д — худо
 1248 Д — агар
 1249 Б — рамзи
 1250 Б — В-аз ў шах низ
 1251 Д — б. 5518 нест.
 1252 Д — б. 5521 нест.
 1253 Д — б. 5526 нест.
 1254 Д — б. 5529 нест.
 1255 Д — б. 5533 нест.

- 1256 Д — андар банд гуфгӣ
хаст
- 1257 Д — б. 5542—5544 нест.
- 1258 Д — б. 5548—5549 нест.
- 1259 Б — к-ӯ зинда
- 1260 Д — бардор
- 1261 Д — б. 5556—5557 нест.
- 1262 Д — б. 5563 нест.
- 1263 Б — мулк
- 1264 Б — худ
- 1265 БТп — пас аз ин б.
байтҳои зер омада:
*Дар ин дарё, ки раҳ бар
заҳр дорад,
Дур он касро, к-аз бун
бахр дорад,
Чу болои бояд, зер шав,
Ки беҳ бошад думи шер
аз сари шер.*
- 1266 Д — дами
- 1267 Д — б. 5565—5585 нест.
- 1268 Д — б. 5593—5594 нест.
- 1269 Б — зангӣ
- 1270 Д — б. 5594 нест.
- 1271 БД — Чу ман мурда
шавам
- 1272 Д — б. 5608—5610 нест.
- 1273 Д — Ба
- 1274 Б — Вале изҳори ин
маънӣ
- 1275 Б — хикоятҳо; Д — хи-
коятро
- 1276 БД — шира чӯшид.
- 1277 Б — дар
- 1278 Б — Сару солори
- 1279 Д — б. 5649 нест.
- 1280 Д — б. 5659 нест.
- 1281 Д — Рухаш
- 1282 Д — рух
- 1283 Д — б. 5678 нест.
- 1284 Д — румиву
- 1285 Д — б. 5687—5691 нест.

- 1286 Б — чигарсӯз.
- 1287 Б — 3-ин ҳафт аждаҳо
- 1288 Д — б. 5701—5706 нест.
- 1289 Д — бо ту то лаби
- 1290 Б — мурдани худ
- 1291 Д — б. 5728—5746 нест.
- 1292 БД — шабе
- 1293 Д — б. 5750—5751 нест.
- 1294 Б — хушкӣ
- 1295 Б — кишварфурӯзе
- 1296 Д — б. 5756 нест.
- 1297 Д — б. 5758—5761 нест.
- 1298 Б — Зи
- 1299 Д — б. 5764—5771 нест.
- 1300 Д — нӯш
- 1301 Б — дилҳо
- 1302 Д — тоби
- 1303 БД — хубӣ чу маҳтоб.
- 1304 Д — Нахустин
- 1305 Б — хубдидор
- 1306 Б — Макка
- 1307 Б — Сазои
- 1308 Д — хикоят
- 1309 Б — мекард бар
- 1310 Б — Азиме
- 1311 Б — дар кунад
- 1312 Б — б. 5856 нест.
- 1313 Д — б. 5838—5865 нест.
- 1314 Д — Ту ин микдори худ-
ро з-офариниш.
- 1315 Д — Чӣ бошад дар хи-
соб он подшоҳӣ?
- 1316 Д — мӯҳр
- 1317 Д — қусту сабуқрав
- 1318 Д — Хусрав
- 1319 Д — ниҳеб андоми
- 1320 Б — К-аз
- 1321 Д — Ҷаҳонро
- 1322 Д — лаҷом
- 1323 Д — б. 5919—5921 нест.
- 1324 Б — ин даҳлезӣ
- 1325 Д — б. 5941 нест.
- 1326 Б — Дар он диде

- 1327 Д — аз даръё баромад
 1328 Д — б. 5962 нест.
 1329 Д — печидани
 1330 Д — мезанад
 1331 Д — бар
 1332 Д — б. 5975 нест.
 1333 Д — ошуфтаҳолем,
 1334 БТп — пас аз ин байт
 байтҳои зер омада:

*Чу абр аз баҳри ман
 пероя пӯшианд,
 Зи пас дузданду дар
 пешам фурӯшианд.
 Чу кӯҳ он обҳо, к-аз ман
 ситонанд,
 Хурам ҳам ман агар бар
 ман фишонанд.*

- 1335 Б — димоғе.
 1336 Б — хишти намнок
 1337 Б — бар хок.
 1338 Д — б. 5977—6071 нест.
 1339 Д — б. 6079 нест.
 1340 Д — з-он ки
 1341 Б — шуд
 1342 Д — б. 6090—6096 нест.
 1343 Д — Ҳочиб
 1344 ТпБ — пас аз б. 6097
 байтҳои зер омада:

*Шаҳ аз тарфи ҷавоҳир-
 хонаи хеш,
 Чу шамъ афрӯхт аз
 парвонаи хеш.
 Ба Шамсиддин Муҳаммад
 гуфт бархез,
 Дарор¹³⁴⁵ он зоҳиди
 рӯтозаро тез.*

- 1345 Б — Биёр
 1346 БД — ҷон
 1347 Б — ҷон
 1348 Д — б. 6101 нест.
 1349 Д — б. 6103—6107 нест.
 1350 Б — зери
 1351 Д — б. 6109—6111 нест.
 1352 Б — соқиёнаш бода дар
 1353 Д — б. 6118 нест.
 1354 БД — Ҳама гуфтори ӯ
 яқсар
 1355 Д — б. 6124 нест.
 1356 Д — б. 6132—6134 нест.
 1357 Д — б. 6140 нест.
 1358 Д — б. 6151 нест.
 1359 Д — Ҳадиси
 1360 Д — б. 6161—6162 нест.
 1361 Д — б. 6167—6168 нест.
 1362 Б — ёби
 1363 Д — б. 6187—6188 нест.
 1364 Б — рой
 1365 Д — б. 6211—6212 нест.
 1366 Д — Бад-он к-уммед

ЛУҒАТ

А

Абдол — мардуми шариф ва дурусткор; одамони сало-
хандеш.

Абри мушкин — киноя аз мӯйҳои сиёҳи парешони Ширин.

Абхар — хашмнок, ғазабнок.

Абӯбакр Муҳаммад — Нусратиддин Абубакри писари
Шамсиддин Муҳаммад Атобаки Ҷаҳонпаҳлавон аст.

Авн — ёрӣ.

Авранг — тахт; тоҷ ва кулоҳ.

Адим — пусти дабогатыёфта; адими рух-пусти рӯй.

Аёғ — пиёла.

Азимулрум — лақаби салотини Рум.

Аз нур шудан — киноя аз беравнақ ва табаҳ шудани кор.

Айюқ — номи ситора.

Акдаш — омехта; дурага.

Акҳал — чашми сурмакашида; каси миҷгонсиёҳ.

Алам — байрақ.

Алон — яке аз шаҳрҳои Туркистон, ки дар намадфуру-
шӣ маъруф будааст.

Алуфа — алаф.

Анорӣ — қачова.

Анин — ҳез, бесамар.

Анҷарак — номи саҳрое дар Арманистон.

Анҷир — сӯроҳ.

Анҷидан — захм кардан, буридан.

Арбада — фаръёд, шӯру ғавғо.

Аржанг — номи китоби наққоши номӣ Монӣ.

Арзиз — қалъагӣ.

Артанг — номи нигорхонаи Монӣ.

Астар — хачир.

Атф — ин ҷо ба маънии доман.

Афсой — афсунгар.

Аъмо — кӯр, нобино.
Аъмор — ба маънии молу мулк.
Ақлидас — рассоми юнонӣ.
Ақсо — дур, нуқоти дуртарин.

Б

Бадлигом — бадлаҷом — киноя аз саркаш.
Бадмаҳзар — бадхӯй, бадхулқ.
Бадр — моҳи пурра, моҳи чаҳордах.
Бадром — саркаш.
Бадруд — бақо: саломат.
Баз — нанг, ор.
Базла — сухани ширин ва латиф.
Байдақ — пиёда (дар бозии шатранҷ).
Байза дар об будан — киноя аз суратбандии чӯча дар тухм.
Ба наврӯзӣ нишастан — базми наврӯзӣ бапо кардан.
Банотуннаъш — ҳафтдодарон.
Барг — сомон, асбоб; созу наво.
Баргу соз — асбобу анҷом; созу наво.
Баргустувон — як навъ либоси ҷангӣ будааст, ки дар қадим ҳам паҳлавонон мепӯшиданд ва ҳам барои ҳифзи аспон ба аспон мепӯшониданд.
Бардаъ — шаҳре дар Арманистон.
Барид — қосид, номабар.
Барот — ҳуччат; ин ҷо даъватнома.
Барфоб додан — об дар даҳони кас овардан, фуру чакидани оби даҳон.
Бархурдорӣ — баҳрамандӣ, комъебӣ.
Басечи роҳ — асбоби роҳ.
Басит — васеъ, фарох, кушода.
Басту — як навъ зарфи хурди сафолин.
Барқ — киноя аз аспӣ тезрав.
Бақам — чӯби сурхранге ки дар касби рангрезӣ ба кор мебурдаанд.
Бақеъ — замин.
Баҳор — шукуфа.
Бед — киноя аз қомат.
Бедбарг — навъе аз тир.
Бежан — номи яке аз қаҳрамонони «Шоҳнома»-и Фир-

давсист, ки шоҳи Турон Афросиёб ўро ба чурме ба чоҳи торик андохта буд.

Бемори хезон — бемори бистарие ки гоҳ-гоҳ аз чой ме-хезад.

Бесанг — сабук, бетоқат.

Беравғанӣ — киноя аз заъфи бадан.

Беғўла (байғула) — вайрона, гўша. Ин чо киноя аз қаҳон.

Бийна — айнан.

Бино — мухаффафи бинокор.

Бирешимзан — чангзан, чангнавоз.

Бирешимпӯш — киноя аз соқиён ва ғуломон.

Бод — мухаффафи бода.

Бодафроҳ (бодафраҳ) — чазо, сазо.

Бод дар даст — киноя аз тихидастӣ, холидастӣ.

Бодома — нигини ангуштарӣ.

Бом — мухаффафи бомдод.

Борбуд — номи мусиқори машхури дарбори Хусрави Парвиз: номи яке аз оҳангҳои мусиқии гузашта.

Бохарзон — номи вилояте дар Хуросон.

Боги сапед — гўё номи боғи шоҳие будааст дар шаҳри Бардаъ.

Боҷбарсам — намакчашак. Дар қадим расме буда, ки пеш аз ба хўрдани таъом шуруъ намудани шоҳ мўъбад таъомро, чашида неку бади онро муайян карда, пас ба шоҳ рухсати хўрдан меодааст.

Булбула — суроҳӣ, шишан май.

Булфузулӣ — бехудагўй.

Бунгоҳ — хона, манзил; чои доду гирифт; муассиса.

Бурдборӣ — сабру таҳаммул.

Бути Қипчоқ — киноя аз завҷан худи шоир.

Бурқаъ — никоб.

Бурҷи обӣ — истилоҳи нучумист. Мувофиқи гуфти ситорашиносони гузашта агар қамар ба бурҷи обӣ расад, борон мешудааст.

Бухур — сўхтани уд.

Бугро — номи яке аз шоҳони гузаштаи Хоразм.

Буқъа — замин; вилоят, кишвар.

Бўқ — ной.

В

- Вабол* — сахтӣ, азоб.
Вазағ — қурбоқа.
Валоят — ба маънии дӯстӣ омада.
Вашишоқ — ғуломи зеборӯй.
Вис — қаҳрамони достони «Вис ва Ромин»-и Фаҳрид-
 дини Гургонӣ.
Висоқ — хона.
Виқфа — ором, сокин.
Вом — қарз.
Воруна — наҳс, номуборак; бадбахт.
Вучӯҳ — чамъи ваҷҳ.

Г

- Газанд* — офат, зиён.
Газит — хироч, чузъя.
Гарданон — паҳлавонон.
Гармсир — чои гарм, ки мардуми чодарнишин зимистон
 ба он чо куч мекунанд.
Гардан хоридан — киноя аз ҳайрат ва тааҷҷуб.
Гашн — анбӯҳ, бисъёр.
Гилакон — шаҳри Гелон.
Гирдак — хайма. хаймаи хоси шоҳӣ.
Гилхона — хонаи хокӣ.
Гирифта — асир, баста.
Гилӣ — Гелонӣ.
Говриш — мутеъ: беақл.
Говчашм, пилгӯш, шақоик, марзангӯш — номи навъҳои гул.
Гувожа — сарзаниш.
Гулгун — номни аспе.
Гулобӣ — шахси гулобқаш.
Гурбабед — беда мушк, мушкбед.
Гӯғирди сафед — киноя аз сурин.
Гӯр — хари даштӣ.
Гӯянда — ишора ба шоири бузург Фирдавсӣ.

Д

- Даври ҳилолӣ* — даврони кӯдакӣ.
Дайёр — сокин, бошанда.

Дайлам — ғуломи сафедпӯст.
Дайри парисӯз — ҷоё будааст, ки дар қадим он ҷо дафъи ҷоду мекардаанд.

Далв — зарфи обкашӣ; номи яке аз бурҷҳои осмонӣ.

Дама — барфбоди шадид.

Дам додан — афсун кардан; афсона хондан.

Дамулахвин — гиёҳест, ки бо номи хуни сиёвушон низ маъруф будааст.

Дараҷ — ҷамъи дараҷа, дараҷаҳо.

Дурафиши ковиён — байраки коваиён.

Дарбанд — номи яке аз шахрҳои Кавказ дар соҳили баҳри Хазар.

Дарбоқӣ — тарк кардан, фуру гузоштан.

Дархур — лонқ, шоиста.

Дастбурд — ғолибият, музаффарият; бартарӣ, ғазилат.

Даст — роҳу равиш, қор, тахт.

Даст ба ҳарф судан — киноя аз (айбҷӯӣ ва нуктагирӣ).

Дастии зерин — киноя аз равиш ва мақсади пинҳонӣ.

Дастқор — ин ҷо ба маънии ситам.

Дастон — ҳила, макр, ҷора.

Дашна — ханҷар.

Дашти рамғала — номи биёбоне будааст.

Даҳ андар даҳ — дар масофати даҳ дар даҳ мил.

Даҳра — табар.

Дизи Ақно — номи қалъае будааст дар Арманистон.

Диръ — зиреҳ.

Дори нӯҳдар — киноя аз олами ҷисмонӣ — ҷисму андоми одами.

Доғ — нишон, нишона.

Доғи Яъқубӣ — киноя аз кӯрӣ.

Дунба — киноя аз фиреб, макр.

Дурбош — найзан душоҳае будааст, ки расман посбонон пешопеши шоҳон ба даст гирифта ба мақсади огоҳ намудани мардум аз роҳи гузар «дур бош!» мегуфтаанд.

Дурроҷ — номи мурге.

Дуруст — зари сикказода. Дуруст шикастан ба маънии зар ҳарҷ кардан.

Дурустак — зари сикка зада шуда.

Дурроҷа — бурҷи бузурге ки бар ду тарафи дарвозаи қалъа месохтанд ва мурғон он ҷо ошъёна мекарданд.

Дурустӣ — хабари рост ва дуруст.

Дуруҳ ниҳодан — киноя аз мот ва мағлуб кардан аст.

Дусонидан — часпонидан; овехтан.

Душтӣ — зишт, бад.

Дурҷ — халтае ки занон ҷавохир ва ҳар гуна асбоби пурқиммати ороиши ҳешро дар он мегузоштаанд.

Ё

Ёра — гӯшвора.

З

Забони гов — киноя аз шамшери қач.

Забонӣ — молики дӯзах, ки гӯё аз қаҳру ғазаб офарида шуда будааст.

Заминкан кӯҳ — киноя аз аспӣ кӯҳпайкар.

Замӣ — муҳаффафи замин.

Занаб — дунб, дунбола

Занд — китоби Зардушт.

Занн — гумон.

Занҷириён — гирифтрон, ошиқон.

Зарриналам — киноя аз офтоб.

Зарроқон — дурӯягон, фиребгарон.

Зарқ — дурӯғ, фиреб, риё, дурангӣ.

Зерафган — яке аз навоҳон мусиқӣ.

Зилл — соя.

Зирбо — навъе аз таъоми зирадор.

Зиф — мардуд.

Зифоф — шаби аввали арӯсӣ; ҳамбистарӣ.

Зод — фарзанд, авлод.

Золи зар — ишора ба падари паҳлавони номӣ Рустам аст.

Зулқарнайн — душоха, ишора ба Искандари македонӣ.

Зуфт — талхком, маҳрум.

Зӣ — назди, сӯи, ҷониби.

И

Идбор — баргаштагии бахту толеъ.

Иёр — имтиҳон, санчиш.

Инон печидан — гуреза шудан, шикаст хӯрдан.

Инҳироқ — қалъае дар кӯҳи Ҷирм.

Истиҳқоқ — сазоворӣ, шоиствагӣ.

Иқда — банд.
Иҷмоъ — чамъ.

К

Кабк шикастан — киноя аз пай гум кардан.
Кабоби тар — кабоби аз гўшти тоза тайёр кардашуда.
Каёнӣ — шоҳӣ.
Кайфа ҳолак (ар) — ҳолат чӣ гуна аст? чӣ ҳол дорӣ?
Камол — чашмзаҳм.
Камонгар — киноя аз маъшуқ.
Каппӣ — маймун, бўзина.
Каср — шикаст.
Кашаф — сангпушт.
Каш будан — ҳамоғўш будан.
Кашии — руҳонии мусавӣ, пешвои мазҳабӣ.
Казбатайни сандарусӣ — киноя аз моҳу офтоб.
Кемухт — чарми саҳт ва дурушт.
Кеш — дину оин.
Киёӣ — бузургӣ: шоҳӣ.
Килла — пардае ки барои ороиши арӯс мезаданд.
Кирми қазз — кирми пилла.
Ковин (кобин), маҳр, чиҳоз — маблағе ки дар вақти ни-
коҳ муқаррар карда мешуд; ақди никоҳ.
Кому ноком — хоҳу нохоҳ.
Кофурбезӣ — барфрезӣ.
Кофурборӣ — киноя аз барф боридан.
Куланг — тамаъ, ҳирс.
Кулаҳвор — як порча матои ба андозаи як кулоҳ дӯхтан.
Кулунг — як навъ олати сангкандан.
Кулуч — як навъ кулчаи ширин.
Кӯс — нақора, табли чангӣ.
Кӯшк — қаср, иморати берун аз шаҳр ва дур аз ободонӣ.
Кӯҳанзоли мутарро — пирзани зоҳири зишти худро сафо
ва зиннатдода.
Кӯҳтан — киноя аз аспӣ Ширин.

Л

Лабода — чома, либоси пашмин.
Лабода бар гов бастан — киноя аз кӯч кардан ва мур-
дан аст.

Лавзина — навъе аз ҳалво.
Лантаронӣ — Ҳаргиз маро нахоҳӣ дид ва киноя аз худ-
ситоӣ аст.
Лафҷан — лабу лунчи зишти овезоншуда.
Лахшидан — лағжидан.
Лаъб — дилхушӣ, вақтхушӣ.
Лаъли — ба маънии маи сурх.
Лот — номи буге, ки арабҳои пешазисломӣ мепартоянд.

М

Мавкаб — сипоҳ, лашкар.
Мавло — дӯст, молик.
Мавлои Мавлозода — бандан бандазода.
Мавқон (Мавғон) — номи яке аз шахрҳои Озарбойҷон.
Мадҳал — роҳи дохил шудан.
Мансуба — бозии ҳафтум аз бозиҳои шоҳмот.
Мансӯҷ — порчаҳои тофташудаи заррин.
Манфаз — роҳ маҳали гузаштан: суроҳ.
Манишур — фармон.
Манҷаниқ — чархи абрешимтобӣ; асбоби ҷангии қадимӣ.
Манҷуқ — моҳҷан сари байрақ.
Мардумғиёҳ — як навъ ғиёҳе ки шакли одаи доштааст.
Масел — раҳрави сел, ин ҷо киноя аз ҷаҳон.
Масруғӣ — каси ба бемории саръ гирифташуда.
Масъуд — дар матн ба ду маънӣ: яке маънии аслии он ва дуюм ишора ба писари Султон Маҳмуди фоҷиавӣ—Султон Масъуд омада.
Матбах — ошпазхона.
Маҳзан-ул-асрор — номи аввалин маснавии «Ҳамса»-и Низомӣ.
Маъбуд — ибодаткунанда
Маъдум — нест, нобуд.
Маъзулон — бекорон; гӯшанишинон.
Мақраа — як навъ олоти кӯбидан, вале дар матн ба маъ-
нии суми асп омада.
Мақхур — мавриди ҳашму қаҳр қарор гирифта: хоршуда.
Маҳил — мағзор, роҳ мадеҳ.
Маҳмуд — ишора ба Султон Маҳмуди Ғазнавӣ.
Маҳҷуб — дар ҳиҷоб, дар парда.
Маҷарра — роҳ.

- Маҷус* — оташпарасти, зардуштӣ, оташкада.
Меростхоҳӣ — рост меҳоҳӣ.
Меши дандонпир — киноя аз рӯзгор.
Меъодгаҳ — ҷои ваъда, ваъдагоҳ.
Меғ — абр.
Меҳробӣ Чамшед — киноя аз офтоб.
Мидод — қалам.
Мисол — фармон.
Мил даркашидан — киноя аз кӯр кардан.
Минӯ — бихишт.
Мирӣ (мира) — садака
Мисмор — меҳ; сих.
Миқнаа — рӯсарӣ, тӯр.
Миқнотис — оҳанрабо.
Миқроза — як ҷунбиш ва бурриши микроз.
Миқрозӣ ва чинӣ — навъҳои гилем.
Моида — неъмат, дастурхони пур аз таъом.
Монӣ — наққоши маъруфе ки дар замони Шопури аввал
 зиндагӣ ба сар бурдааст.
Мубарро — холӣ, пок.
Мубоҳ — шоён, арзанда; ҳалол.
Мукалал — зебу зевар дода шуда.
Муназзаҳ — пок, беолоиш.
Мунодӣ — нидокунанда, чорчӣ.
Мунқатеъ — бурида, ҷудошуда.
Мурво — фоли нек, дуои хайр.
Мусаллам — саломат.
Мустаҳиқ — лоиқ, сазовор.
Муфарраҳ — шодмон, фараҳманд.
Мушаъбад — бозингар, найрангбоз.
Мушкӯ — ҳарамсаро, ҳарамхона.
Мушрифӣ беҷома — киноя аз ҳасудон.
Миҷарра — каҳкашон.
Мучрим — гунаҳкор.
Муҳри як бар лаб ниҳодан — киноя аз тарки гуфтор
 кардан.
Мӯягар — гирьяву зорӣ кунанда, навҳагар.

Н

- Набиз (набид)* — шароб (шароби хурмо ва ангур).
Навард — чамъоварда, фараҳам кард.

Наваттак — тай кардан, паймудан.
Навбат — хайма.
Намаксуд — гӯшти кӯхнаи намакхӯрда.
Наргис — киноя аз чашм ва «Лола» киноя аз рухсор.
Нард — як навъ асбоби бозӣ.
Нардбохтани канизона — киноя аз пеш гирифтани рафтор ва равиши канизон.
Насри тоир — номи яке аз ду ситораи машхур, ки якеро насри тоир ва дигарро насри вокеъ мегуфтаанд.
Натъ — висот, фарш; фарши чармине ки собиқ гунаҳгорро болои он нишонда сар мебуридаанд.
Наффот — ҷои берун омадани нафт, навъе аз чароғ.
Наъл дар оташ ниҳодан — киноя аз зуд ва бошитоб хостан ва талабидани касе.
Нақибон — бузургон, калонҳои қавм.
Наҷошӣ — лақаби подшоҳи ҳабаша.
Ниё — бобо, аҷдод.
Ниёбат — чонишинӣ, қоиммақомӣ.
Ниёиш — зорӣ, дуо.
Ниётус — номи бародари подшоҳи Рум.
Нифоз — нуфуз ва бартарӣ, шӯҳрат.
Ниюшидан — шунидан, гӯш кардан.
Нобарӯманд — бесамар.
Новак — тир.
Новард — рафтор, гардиш.
Ноҳафозӣ — фиребгарӣ, гунаҳгорӣ.
Ноҳид — номи ситорае.
Нузл — бахшиш, эҳсон; таъоме ки махсус барои меҳмон тайёр карда мешавад.
Нузлиён — фурудомадагон.
Нур алонуро — нур барои нур: зиёда, болотар.
Нӯҳ говпушт — киноя аз нӯҳ фалак.
Нӯҳ матбах — киноя аз нӯҳ осмон.
Нӯҳ турунҷ — киноя аз нӯҳ осмон.

О

Об — раванқ, обрӯ.
Обдастӣ — тароват, нозукӣ.
Оби дандон — навъе аз ҳалво.
Оганда — пур.
Озаранг — ин ҷо ба маънии оташ.

Озарм — шарм.
Омил — коргар; кесе ки умури молӣ ва мулкии дигарро идора кунад.
Омос — варам, чароҳат.
Омоч — нишона, ҳадаф.
Омуда — ороста, пуркарда.
Осиё — киноя аз пири.
Оташпора — киноя аз зани Хусрав Марьям.
Ошуфтаномон — оқилони девонанамо.
Офоқ — номи зани Низомӣ.
Оҳу — айб.

П

Падром — хушу хуррам.
Пайкор — чанг.
Панохусрав — шаҳаншоҳи бузург.
Панҷоҳ чилла дар чиҳил сол — киноя аз дарьёфтани мақоми комили риёзат аст дар маслаки тасаввуф.
Парандушина — шаби гузашта.
Парвоз — подош: интиқом, кина.
Пари зог — киноя аз аспси сиёҳранги Ширин.
Пашиз — ночиз, пули сиёҳ.
Паҳна — майдон, арса.
Пероя — зебу зиннат.
Пилафсар — киноя аз шахси бузург ва баланд.
Пилпой — як навъ олоти чангии қадима.
Пиндор — гумон, андеша.
Писти ҷавин — гарди орди ҷавин.
Пиҳ — чарбу, равған; киноя аз ғурур.
Пор — муҳаффафи порсол-соли гузашта.
Пораи кор — ришва; тӯҳфа.
Почила — як навъ кафше будааст, ки ба по пӯшида, барфи рохро мекуфтаанд, то роҳи гузар пайдо шавад.
Пул бар оби ҷашм бастан — киноя аз бо ангушт роҳи оби чашмро гирифтани.
Пули он тарафи рӯд — киноя аз чизи бефоида.
Пул шикастан — киноя аз бетоқатӣ ва маҳрумӣ.
Пӯзиш — узр, маъзарат.
Пуя — муҳаффафи пӯидан — рафтани, тай кардани.
Пӯянда — раванда, марди роҳ.

P

- Равза* — боғ, гулистон.
- Райҳони сафол* — гулҳои бар болои зарфи сафолин нақш-баста.
- Ранг* — ба маънии чон.
- Расадбандон* — ситорашиносон.
- Расилӣ* — расули, пайгамбарӣ.
- Растагорӣ* — халосӣ, раҳой.
- Раунат* — густоҳӣ, соддалавҳӣ.
- Раъс* — сар.
- Рақибон* — ниғаҳбонон.
- Раҳил* — кӯч.
- Раҳим* — бачадон.
- Раҳи рост* — номи яке аз оҳангҳои мусиқӣ.
- Раҳӣ* — раҳой, халосӣ.
- Раҷм* — дашном ва нафрат кардан, аз худ рондан; гумон бурдан.
- Ромишгар* — навозанда, соззан.
- Риёзатпарвар* кардани асп — ба маънии бо заҳмати зиёде таълими саворӣ додани асп аст.
- Рифқ* — мулоиматӣ, меҳрбонӣ.
- Ришханд* — писханд, тамасхур.
- Риҷъат* — далерӣ, бочуръатӣ.
- Род* — бахшанда, босаховат.
- Роиз* — шахсе ки аспони саркашро ром мекардааст; чо-буксавор.
- Рокиб* — савор.
- Росу* — мири мушон.
- Роят* — байрақ.
- Роғиб* — моил, хоҳон.
- Роҳуй* — номи лаҳне аз мусиқӣ.
- Рутаб* — хурмон тар, хурмон наврас.
- Рутб* — мухаффафи рутаб — хурмо, ин чо ба маънии ширин, лазиз.
- Русто* — дех, кишлок.
- Руҳбон* — зоҳиди насронӣ, порсо.
- Рӯзаи Марьям* — киноя аз хомӯшӣ ва ранг.

C

- Сабал* — сурхне ки дар чашм ба сабаби бехобӣ ё масти пайдо шавад.
- Саббок* — заргар, рехтагар.

Сабӯҳӣ — шаробе, ки субҳ пас аз хумори шабона менӯшиданд.

Сагдил — озордиханда.

Сагдор — саггазида; девона.

Сагсифат — киноя аз вафодор.

Садра — мувофики тасаввури динӣ дарахте дар осмони ҳаштум.

Салаб — либос.

Салиби занг — салиби сиёҳранг, салиби аз охани сиёҳ сохташуда.

Самои аргунунӣ — суруд ва овози мусиқӣ.

Самотин — дурӯя, дуқатор.

Сар — сардор, шох.

Сарбобул — сардори сипоҳи ҷодувони Бобул (мувофики ривоёт)

Сар гирифта — сарзаниш.

Сарир — тахт.

Сароғуч — гесӯпуши занон.

Сарсом — варами сар, ҳолати ошуфтагӣ ва парешонхавосӣ. Сарсомиён — касони ба касалии сарсом гирифташуда.

Сафро — ин ҷо ба маънии ҷунбиш, ҳамла; тундӣ.

Сахта (сӯхта) — санчида.

Сахтрӯй — киноя аз бешармӣ.

Саъб — мушкил, сахт.

Сақат — лағзиш, фуру мондан, очиз гаштан.

Сақсин — номи ҷое дар Туркистон.

Сепоя — олате будааст, ки шоҳон гунаҳкоронро ба он баста, бо қамчин мезадаанд.

Сиёвуш — номи гуле.

Сикбо — навъе аз ош, ки аз сирко, гушт ва гандум тайёр мекардаанд.

Сулоҳон (*Сифоҳон*, *Исфоҳон*) — номи як лаҳни мусиқӣ.

Ситабр — бузург, калон; фарбех.

Ситарван — зани бенасл.

Сито — номи яке аз оҳангҳои мусиқӣ.

Ситом — лачоми заррин.

Сияҳмеғ — абри сиёҳ.

Сияҳшаър — никоби сиёҳ.

Сулук — дузд, роҳзан; хунӣ.

Сунбидан — суфтан, сӯроҳ кардан, ин ҷо ба маънии дохил шудан.

Сулоҳӣ — шиша ё пиёлаи шароб.

Сутур — ҳайвони саворӣ; ин чо ба маънии асп омадааст.
Сутургӣ — танумандӣ, бузургчуссагӣ.
Суг — мусибат, мотам.

Т

- Табарзад* — набот, гулқанд, навъе аз халво.
Табархун — як навъ меваи хуштамъи ба санчид монанд.
Шояд ҳамон челони имруза бошад.
Таббох — пазанда, ошпаз.
Таблаки боз — таблаки хурде ки шикорчиён ба пеши зин мебастанд. Ҳамин ки садои он баланд мешуд, бозҳои шикорӣ барон шикор парвоз мекардаанд.
Табли раҳил — киноя аз фаро расидани Ҳангоми марг.
Тавсан — асп.
Тавсанӣ — шӯхӣ ва саркашӣ.
Тавоф задан — давр задан.
Тагарг — киноя аз ҷабру зулм.
Тазвир — макр, фиреб; нифок.
Тайёра — суруд, ғазал; фоли нек.
Тайрагӣ — тундӣ, сабуки; хашм.
Тайҳу — номи паррандае.
Так — дав, давидан.
Таки тайёра — киноя аз дави асп тезрафтор.
Таковар — асп тезрафтор.
Тамъ — муҳаффафи калимаи тамаъ.
Тамғоч — мӯҳдори молиёт, хирочгиранда.
Танг — тасмае ки ба камари асп баста мешуд.
Тангборӣ — ба маънии тангӣ — душвории иҷозат ва руҳсат.
Тан задан — киноя аз хомӯшӣ ва сабру таҳаммул.
Тангчашмон — туркони посбон.
Танзгаҳ — ҷои нишот ва шодмонӣ.
Тарафдорон — сарҳаддорон.
Таррор — ҳиллагар, айёр; дузд.
Тарф — камарбанд.
Тасдис — шашгӯша кардани чизе, шаш қисм кардан: ду бӯрчи фосила.
Таслис — Сегона.
Тафзил — фазилат додан, бартарӣ додани касе ё чизе бар дигар.
Тафаззул — афзун шудан: лутфу меҳрубонӣ.
Тахлит — омехта кардан, ба ҳам омехтан.

Тахтанарди обнӯсӣ — киноя аз осмон.
Тахти нил — тобути мотам.
Ташнеъ — сарзаниш, бадгӯй.
Тағобун — зиёнкорӣ; афсӯс.
Теги палолак — теги чавҳардор.
Тилқ — қонунӣ.
Тимор — ғам, андӯҳ.
Тимордорӣ — парасторӣ.
Тиргар — киноя аз ошиқ.
Тирози остин кардан — киноя аз фаромӯш накардани касе, чизе ва коре.
Титавӣ — навъе аз мурғобӣ.
Тозӣ — арабӣ.
Тоун — ранчу беморӣ.
Тойид — човод сохтан, ободӣ гардондан, ҳамеша будан.
Той — мухаффафи то ту ҳастӣ, то ту бошӣ.
Тоқи гарро — номи чое дар наздикиҳои Бестун.
Турунҷ — як навъ мевани хушбӯе аз қабилани нок.
Турро — хати маҳсус болои фармони шохсан.
Тӯфони бодӣ — киноя аз суханони сард ва бе мағз.

У

Устурлоб — як навъ асбоби нучумӣ.
Уторид — номи сайёрае, ки ба офтоб хеле наздик аст.
Уқобони хаданг — киноя аз тирҳои пардор.
Уқобайн — чорпоия оҳанине ки гунаҳгоронро ба он баста мезаданд.

Ф

Фар — шукӯҳ, шавкат; зебӣ.
Фарас — асп.
Фарбеҳтарон — киноя аз суханварони номии гузашта.
Фард — ягона, танҳо.
Фареш — фаррош.
Фарза — соҳил, лангаргоҳ, бандар.
Фархор — номи шаҳре будааст дар Туркистон ки ба зебӣ ва оростагии худ ва бо бутхонаҳои дар гузашта хеле маъруф будааст.
Фарча — ҳад, дараҷа.
Фассод — рагзан.
Фатон — тағбири калимаи афтон (афтону хезон) аст.
Фаҳл — бардаму фарбех.

Х

Хай — арак.

Халхол — ҳалқае ки занон дар пой мекарданд.

Халлух — номи шаҳре ки ба хубӣ ва хубруён машхур будааст.

Харзаҳра — як навъ дарахти буттағие будааст, ки гулҳон сафед ва қирмизӣ дошта, баргаш ниҳоят талх будааст.

Харита — сандуқи чармин.

Хатарнок — ба маънии пуркимат, гаронбаҳо.

Хатиб — хутбахон.

Хашан — дурушт, сахт.

Хелтош — шарик, ҳамроҳ.

х

Хиргоҳи шаштоқ — киноя аз ҷаҳон.

Хирқабозӣ — киноя аз ҷок ва пора кардани либос аст.

Хозани Чин — киноя аз офтоб.

Хом — чарми дабоғатнашуда; каманд.

Хонӣ — чашма, ҳавз.

Хориш — таҳқиқ ва ҷустуҷӯ.

Хоро — навъе аз либоси абрешимӣ.

Хубс — зишт, бад.

Хузро — сабз.

Хурда — ин ҷо ба маънии хурдагирӣ, гуноҳ.

Хурдабинӣ — бориқбинӣ, дақиқбинӣ.

Хусф — мухаффафи хусуф — торикӣ, сиёҳӣ ва гирифтагӣ.

Ҳӯшидашох — дарахти шохаш хушкшуда.

Ҷ

Чалипо — салиб.

Чанги Марьям — гиёҳе будааст мисли панҷ ангушт, ки занони ҳомила хангоми душвории ҳамл онро ба об андохта худро тар мекардаанд.

Чарбидан — афзун омадан, зиёд шудан.

Чаридан — ғолиб шудан, зафар ёфтан.

Чира шудан — ғолиб шудан, даст ёфтан.

Човуш — пешрав, пешоҳанги лашкар.

Чорболиш — тахти шоҳӣ.

Чорхона — киноя аз пайкари одамӣ, ки ғӯё аз чор унсур: об, хок, бод, оташ таркиб ёфта будааст.

Чоч — номи қадимии шаҳри Тошканд.

Чубакзан — сардори посбонони шоҳ.

Чубак — ҷубу тахтае будааст, ки сардори посбонон ба ҳам мезадааст, то посбонон ба хоб нараванд.

Ш

- Шабаҳ* — санги сиёҳ.
Шабгир — сахаргоҳ; ҳаракати баъди нимишабӣ.
Шаббозӣ — ҳиллабозӣ.
Шаир — чав.
Шайхулишуюх — шайхи шайхон.
Шакаррез — нисори арусӣ.
Шат — руди бузург.
Шафеъ — шафоаткунанда.
Шашандоз — бозингар (шашбучул) ин чо ба маънии мо-
ҳи чордахшаба.
Шаштоқ — хаймаи хоси султонӣ.
Шаър — мӯй.
Шақоиқ — номи гуле аз қабилӣ лола; як навъ порчан
сурхи ҳарир ки занон ба гардан мекарданд.
Шаҳруд — навъе аз асбоби мусиқӣ ва соз.
Шеван — гирьяву зорӣ.
Шикибидан — сабру таҳаммул намудан.
Ширк — мувофиқи ривоёти динӣ кофир шудан аз сабаби
даъвои бо худо баробарӣ кардан.
Шишабоз — киноя аз офтоб, ки ҳамеша оинаи дасти ос-
мон аст.
Шишабозии фалак — киноя аз намудор кардани офтоб.
Шишадилон — нозукдилон.
Шиърии гардун — номи ду ситорае будааст, ки якеро
шиърои Ямонӣ ва дигареро шиърои Шомӣ меномиданд.
Шикқа — нимаи аз чизе.
Шоҳаншоҳи субҳ — киноя аз офтоб.
Шудан — рафтан.

Я

- Язак* — чилавдор, пешрави сипоҳ, қаровул.
Ятоқ — посбон.
Яғлиқ — тири пайкандор, киноя аз қомат.

Ғ

- Ғадр* — макр, фиреб.
Ғанча — ноз, қарашма.
Ғасб — моли касеро ба зӯру ситам тасарруф кардан.
Ғино — суруд.

Ғоратбурда — ғоратзада.

Ғунҷ — ноз, карашма.

Ғуриғулом — ғуломи ғурӣ. (Ғур — номи шаҳрест)

Ғулоб — зоғ.

Қ

Қалам мисмор кардан — киноя аз афғандани қалам ва дигарбора барнадоштани қалам аст.

Қидам — қадима, пешина, гузашта.

Қизилшоҳ — бародари модарии падари Туғрилшоҳ аст.

Қирвон — гӯё номи шаҳре будааст дар Мағрибзамин.

Қоқум — ҳайвонест, ки пӯсти қиматбаҳо дорад.

Қоҳир — ғолиб, забардаст.

Қуморӣ — номи шаҳре дар Ҳиндустон, ки бо уду анбари хеш машҳур будааст.

Қундуз — сағи обӣ.

Қуроза — резаҳои фулуз ё резаҳои чизи шикаста.

Ҳ

Ҳазимат — фарор кардан, шикаст хӯрдан.

Ҳазин — номи оҳанге аз мусиқӣ.

Ҳаким — ишора ба шоири бузург Фирдавсӣ, ки аввалин бор ин қиссаро ӯ ба қалам оварда буд.

Ҳаккок — гравер: нишпсоз.

Ҳалила — дарахти мевадорест, ки дар Ҳиндустон мерӯяд, донаҳои онро дар вақти таб ба сифати даво истеъмол мекардаанд.

Ҳамдуниён — номи деҳае будааст.

Ҳамл — ҳама, кулл.

Ҳамтаксаворон — ҳамроҳон, саворони ҳамроҳ.

Ҳанҷор — роҳ.

Ҳарби зайқор — мувофиқи ривоёт аввалин ҷанге, ки байни Араб ва Аҷам рӯй дода, бо ғалабаи арабҳо поён ёфта будааст.

Ҳарро — гулӯлаҳои тилло ва нукра, ки ба он зину афзоли асп ва яроқро зиннат медодаанд.

Ҳарҳафт — ҳафт асбоби ороиши занон, ки иборат аз ҳино, ўсма, сурма, сурхӣ, сафеда, хол шинондан ва зарк будааст.

Ҳафоз — ҳамият, мурувват.

Ҳафтхон — киноя аз сипехр.

Ҳашв — хато, ғалаф.
Ҳаҷҷоҷ — хочй, ҳаҷқунанда.
Ҳижабр — чобук, далер; сахт.
Ҳима — ҳезум.
Ҳирфат — роҳ, пеша.
Ҳисн — ҳисор, қалъа, ин чо ба маънии вучуд, тан, пайкар.
Ҳиттан — овехтан.
Ҳузабр — дарранда, ба маънои шер ҳам омадааст.
Ҳуллапӯш — чомапӯш, қабопӯш.
Ҳури ҳиндувон — чои махсусе барон ниғаҳдории хазинаи давлатӣ.
Ҳучла — хонаи хосе ки барон арӯсу домод ораста карда мешавад.

Ч

Ҷабинворе арақ — ба андозаи араке ки аз пешоние бар-хезад.
Ҷабборӣ — такаббурӣ, бо чашми беъътиборӣ ба касе дидан.
Ҷавзи пуда — чормағзи пӯсида.
Ҷазъ — мӯхраи чашмае, ки холчаҳои сафед дорад.
Ҷаммош — бозигар, ғазалхон, мулоқоти пинҳонӣ; ду-рушт, дағал.
Ҷанибат — аспӣ кӯтал.
Ҷафта — қарин, наздик.
Ҷаъба — тирдон.
Ҷаъди манҷуқ — риштаҳои абрешимине ки ба мӯхраҳои сари байрақ мебастанд.
Ҷибоят — боҷ.
Ҷигарҳор — дилбар.
Ҷигар хӯрдан — ин чо ба маънии дилбурдан омада.
Ҷирмикӯҳ — дар худуди Қалот ва сарҳадди Эрону Тӯрон воқеъ будааст. Ин ҳамон кӯҳсорест, ки мувофиқи маълумоти «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ бародари Қайхусрав Фуруд дар ҳамин чо ба дасти Тус кушта мешавад.
Ҷолинус — Эвклид.
Ҷондор — посбони мусаллаҳ.
Ҷоноҳанг — ҳолати назъ, чонкандан.
Ҷулоб — гулоб.
Ҷурм — гуноҳ.

ҲАММАРОМ ВА ҲАМЗАМОНИ ИНСОНҶО

Низомии Ганҷавӣ шоири бузурги ҷаҳониест, ки дар забону замон ва макони муайян маҳдуд наместонад. Мутолиаи осори ҳақимонаи безаволи ӯ ҳар бор ба хонандаю шунавандагони гуногунҷавму гуногунзабон лаззати хос мебахшад. Бинобар ҳамин, дар тӯли асрҳо суннатҳои мактаби адабии Низомӣ дар адабиёти халқҳои бисёрҳои Шарқ идома дошт ва дар ин хусус асарҳои зиёде навишта шудаанд. Фақат таъкид кардан лозим аст, ки анъанаҳои мактаби эҷодии Низомӣ дар Эрон, Афғонистон, Ҳиндустону Покистон, Озарбойҷону Тоҷикистон ва кишварҳои дигари ҳамсоя имрӯз ҳам барқарор буда, бузургтарин давомдиҳандагони мактаби Низомӣ дар замонҳои мо Самад Вургун, Мирзо Турсунзода ва Нозим Ҳикмат буданд. Акси садони Низомиро аз адабиёти аврупоӣ низ шунидан мумкин аст. Ҳамоҳангии баъзе гуфтаҳои Чосер, Бокаччо (хусусан асари ӯ «Амето»), Шекспир, Байрон, «Маликаи Турандот»-и К. Гоцци (1762), «Турандот»-и¹ Ф. Шиллер (1801)-ро бо сурудаҳои Низомӣ аҳли таҳқиқ эътироф кардаанд. Ҳамчунин, Гёте дар «Девони шарқию ғарбӣ»-и худ чанд мазмуни Низомиро истифода кардааст. Декабрист В. К. Кюхелбекер эҷодиёти Низомиро меписандидааст.

«Ҳамса»-и безаволи Низомӣ чандин бор дар Эрон, Ҳиндустон ва кишварҳои Аврупо, матнҳои интиқодии достони «Ҳафт пайкар» дар Туркия, достонҳои «Махзан-ул-асрор», «Хусрав ва Ширин», ҳар ду қисми «Искандарнома» дар Озарбойҷон, «Лайли ва Мачнун» дар Москва нашр гардида, дар

¹ *Турандот* — шакли аврупоишудаи *Турондхт* аст.

Тоҷикистон низ осори Низоми 3—4 бор ба тарзи мунтахаб чоп шудааст. Дар ин бобат хизмати марҳум Абдусалом Деҳотӣ, ки бо кӯмаки устод Садриддин Айнӣ мухтасари «Лайлӣ ва Маҷнун» (Сталинобод, 1947) ва «Ҳафт пайкар» (Сталинобод, 1948)-ро чоп карда буд, калон аст. Баъди он намунаҳои эҷодиёти Низомӣ боз дар шакли китоби алоҳида бо номи «Ҳикоятҳо аз «Ҳамса» (Душанбе, 1969) ва дар «Гулшани адаб» (ҷ. 1. Душанбе, 1975) нашр карда шудаанд.

Нусхаҳои қадимии «Ҳамса»-и Низомӣ то замони мо омада нарасидаанд. Нусхаҳои кӯҳнатарини боқимонда ба аввали асри XIV мансубанд ва бехтарини онҳо, ки дар солҳои 700—1000 хичрӣ китобат шудаанд, дар наشري Ваҳиди Дастгардӣ, ки солҳои 1313—1317 хуршедӣ (1935—1939) дар Техрон дар матбааи «Армуғон» бо унвони «Куллиёти Ҳамса»-и Ҳаким Низомии Ганҷавӣ чоп шудааст ва дар матнҳои танқидии наشري советӣ истифода шудаанд¹. Ваҳид то ҳадди имкон навишти нусхаҳои кӯҳансолтаринро асоси матн қарор дода, дар бисёр мавридҳо ғалатҳои ислоҳ кардааст. Дар чопҳои советӣ асосан ба навишти нусхаҳои кӯҳансол такя карда мешавад. Роҷеъ ба ин нашрҳо, ки хангоми таҳияи чопи ҳозирӣ осори Низомӣ истифода шудаанд, дар муқаддимаи дostonҳо таҳиякунадагонии матнҳо мухтасаран фикру мулоҳизаҳои худро баён кардаанд. Натиҷаи андешаю мушоҳидаҳои мо роҷеъ ба наشري советии «Лайлӣ ва Маҷнун»-и Низомӣ дар шакли мақолаи алоҳида бо номи «Тадқиқи нопурра» (маҷаллаи «Садои Шарқ», 1966, рақами 10, сах. 140—145) чоп шуда буд. Мулоҳизаҳои мо, ки дар натиҷаи муқоисаи калима ба калима ва дарҷи фарқу бадалҳои нашрҳои Техрону Москваи дostonи Низомӣ ба вучуд омадаанд, фикри Е. Э. Бертельсро дар бораи наشري Техрон, ки бо кушиши Ваҳиди Дастгардӣ ба амал омадааст, пурра тасдиқ карданд. Фикрҳои мо минбаъд дар бораи наشري Москвагии ин дoston аз тарафи аҳли тадқиқ қабул шуд. Хулосаи мо чунин буд: «Ҳарчанде ки дostonҳои «Ҳамса», аз ҷумла «Лайлӣ ва Маҷнун» аз асри XVIII боз дар Ҳиндустону Эрон ва Осӣи Сағиру кишварҳои дигар борҳо чоп шуда бошанд ҳам тамоми онҳо, бар истиснои наشري Ваҳиди Дастгардӣ ҳама пурғалат буда, хануз таҳқиқи матни дostonи «Лайлӣ ва Маҷнун»-и Низомӣ ба таври пурра анҷом

¹ Э. Е. Бертельс. Работа над текстом Низами. Избранные труды. Низами и Фузули, ИВЛ, М., 1962, стр. 458—476.

напазируфтааст. Матни нашркардан Ваҳиди Дастгардӣ ба-рои хонандагони умум дастрас, фаҳмо ва хуб аст. Аммо асоси кори илмӣ шуда наметавонад. Матни чопкардан нашриёти «Дониш»-и Москва барои хонандагони умум ғоидае надорад ва аз он фақат донраи танги мутахассисон метавонанд истифода баранд. Мураттаб сохтан ва нашр намудани матни ҳақиқатан илмӣ интиқодии достони «Лайлӣ ва Мачнун»-и Низомӣ кори ояндаи матншиносон аст, ки дар он нашрҳои Ваҳиди Дастгардӣ ва А. А. Алиасгарзодаву Ф. Бобоев метавонанд кӯмаки хубе бирасонанд» (Аълоҳон Афсаҳзод. Таҳқиқи нопурра — «Садон Шарқ» 1966, № 10, с. 145). Сифати нашри дostonҳои дигари Низомӣ низ чунин аст. Хулосаи мазкурро ҳаёт тасдиқ кард. Ҳоло маслиҳат шудааст, ки бо қувваи муштарак донишмандони озарбойҷон ва олимони тоҷик матнҳои ҳақиқатан илмӣ дostonҳои «Ҳамса»-и Низомӣ дар асоси нусхаҳои қадимтарин ва мувофиқи талаботи илми матншиносии ҳозиразамон омода ва нашр карда хоҳанд шуд. Матни дostonҳои «Ҳамса», ки инак ба ихтиёри хонандагони азиз гузошта мешавад, мумкин аст, ки ҳангоми таҳияи матни илмӣ интиқодии маснавӣҳои Низомӣ, хоса дар ташхис додани байтҳои илҳоқӣ аз абъёти сарраи суҳанофарини ганҷавӣ ва дарки савту талаффузи аслии форсии дарии калимаҳои он ёри расонад.

Баъди нашри тақризи «Таҳқиқи нопурра» дар Эрон чандин бор «Ҳамса»-и Низомӣ ва дostonҳои алоҳидан он чоп шуд. Таассуф, ки дар байни онҳо нашри нави қабилӣ қабуле ба майдон наомад. Матни таҳиякардаи Ваҳиди Дастгардӣ, ки як дафъа айнан ва бори дигар бо барандохтани шарҳу тавзеҳҳои мураттиб дар Техрон ба табъ расид, ҳамон бехтарин нашри эронии «Ҳамса»-и Низомӣ боқӣ монд.

«Ҳамса» борҳо ба забонҳои дигар тарҷума ҳам шудааст. Албатта, дараҷаи тарҷумаҳои он на танҳо ба забондонии дутарафаи мутарҷимон ва вуқуфи онҳо аз таъриху фалсафа, адабиёту ҳусниёт, урфу одат ва табиати диёри офарандаи асли асар, балки ба сикҳати матне, ки аз рӯи он асарро ба забони дигар мегардонанд, низ вобаста аст. Матни асл ҳар қадр саҳеҳ бошад, тарҷума низ ҳамон андоза дуруст мебарояд. Аз ин ҷиҳат, таҳия ва интишори матни солими асарҳои Рӯдакӣю Фирдавсӣ, Абӯалӣ Синою Берунӣ, Носири Ҳусраву Умари Хайём, Низомӣю Саъдӣ, Ҷалолиддини Балхӣю Ҳофиз, Қамолу Ҷомӣ ва амсоли инҳо аҳамияти байналхалқӣ ва умуминсонӣ касб менамоянд.

Ба хотир овардан лозим аст, ки шиносони шахсият ва

тарчуман осори Низомии Ганҷавӣ ба забони русӣ ва забонҳои аврупоӣ аз баҳши ба Низомӣ бахшидаи франсуз д'Эрбло дар «Китобхонаи Шарқ» (1698) шуруъ шуда, нахустин тарчуман манзуми маълуми осори ӯ ҳамон пораест, ки бо номи «Лашкаркашии русҳо ба муқобили Бардаъ» («аз Искандарнома») соли 1826 аз тарафи профессори Донишгоҳи Қазон Ф. В. Эрдманн ба забони латинӣ анҷом дода шуда буд. Ҳамчунин, аз тарҷумаҳои латинии мансури «Махзан-ул-асрор» (Лейпциг, 1802), англисии «Лайлӣ ва Маҷнун»-и Ч. Эткисон (Лондон 1836, 1894, 1905), «Искандарнома» (мударҷим Қларк, 1881), «Ҳафт пайкар» (мударҷим Вильсон, 1924), «Махзан-ул-асрор» (тарҷумон Дороб, 1945); фаронсавии «Ҳафт пайкар» (Париж, 1951) ва ғайра низ метавон ёд кард. Ҷолиби қайд аст, ки дар солҳои 1922—1982 танҳо ба забони русӣ осори Низомӣ дар СССР беш аз сад бор нашр шудааст.

Аз тарҷумаҳои русии мухтасари аввал «Ҳафт пайкар». «Ҳикояти шоҳдухтари Ҳинд»-и А. Грузинский (М., 1922) «Лайлӣ ва Маҷнун»-и А. Глоба (маҷ. «Восток-11», М., 1935) «Аз китоби «Хусрав ва Ширин»-и Е. Дунаевский (М., 1935) ва амсоли инҳоро ном бурдан мумкин аст. Дар солҳои 1939—41 тарҷумаҳои пурраи тахтуллафзии озарбойҷонӣ ва русии «Ҳамса»-и Низомӣ сурат гирифта, мухтасари дostonҳои «Ҳамса», минбаъд дар маҷмуаҳои русии Низомӣ ба тарзи китобҳои алоҳида «Искандарнома» (1940, 1953), «Хусрав ва Ширин» (1947, 1955), «Ҳафт пайкар» (1947, 1959), «Махзан-ул-асрор» (1947, 1959), «Лайлӣ ва Маҷнун» (1948, 1957). «Литрика» (1947, 1960) ва «Ҳамса» chop шудаанд: «Дostonҳо. Порчаҳо» (Поэмы, Отрывки, Баку, 1941), «Ҳамса» (Пять поэм, М., Гослитиздат, 1946, Художественная литература, 1968), «Асарҳои мунтахаб» (Избранные произведения, М., «Советский писатель», 1947), «Дostonҳо ва шеърҳо» («Поэмы и стихотворения, Л., «Советский писатель», 1960) ва «Шеърҳо ва дostonҳо» («Стихотворения и поэмы», Л., «Советский писатель», 1981) ва ғайра ба таъб расидааст. Дар таҳия ва шарҳу тавзеҳи ин китобҳо баробари тарҷумонҳо шарқшиносон Е. Э. Бертельс. В. В. Гольцев П. Е. Скосырев, А. Н. Болдырев, А. И. Корсун А. Е. Бертельс ва Р. Алиев хизмати шоёни таҳсинро ба ҷо овардаанд. Роҷеъ ба ҳаёту эҷодиёт, даври муҳит, ақиду афкор ва мақому маҳорати шоирии Низомии Ганҷавӣ ин асарҳо шоёни тавачҷӯҳанд: аз асарҳои муваққикони советӣ се рисолаи М. Рафилий оид ба зиндагӣ ва эҷодиёти Низомӣ, ки аксар тақрори яқдигаранд

(«Низами. Жизнь и творчество», Боку, 1939; «Низами Ганджеви. Эпоха. Жизнь, творчество», М., Гослитиздат, 1941; «Низами Гаянджеви и его творчество», Баку, 1947), китоби М. Ю. Гулизода «Низомии Ганчавӣ» (ба забони русӣ, Боку, 1953), мақолаю рисолаҳои бисёрӣ Е. Э. Бертельс, ки дар монографияи ӯ «Низомӣ» (Е. Э. Бертельс. Избранные труды. Низами и Фузули. М., ИВЛ, 1962) чамъбаст карда шудаанд; китобчаи Агаев «Низами ва дунья адабияти» (Боку, 1964), рисолаи З. И. Бунятов «Давлати атобакони Озарбойҷон» (ба забони русӣ, Боку, 1978), асари пурарзиши А. Е. Крымский «Низомӣ ва муосирони ӯ» (ба забони русӣ, Боку, 1981), маҷмӯаи «Олимону нависандагони барҷастаи рус оид ба Низомии Ганчавӣ (таҳия таҳрир ва муқаддимаи Р. М. Алиев, ба забони русӣ, Боку, 1981) ва боз чандин маҷмӯаҳои умумию фаслҳои алоҳида дар китобҳои таърихи адабиёт, фалсафа, феҳристҳо, қомусҳо, баёзҳо ва ғайра. Аз асарҳои донишмандони эронӣ китоби Алиасғар Ҳикмат «Ромео ва Жульетт»-и Вильям Шакспир ва муқоиса бо «Лайлӣ ва Мачнун»-и Низомӣ» (Техрон, бидуни таърих) ва рисолаи Алиакбари Шаҳобӣ «Низомӣ — шоири дostonсаро» (Техрон 1337/1958) шоёни диққат буда, асари олими мисрӣ Абдунаим Муҳаммад Ҳасанин «Низомӣ ал-Ганчавӣ-шоир-ал-фазилат» (Қоҳира, 1954) низ барои шиносондани Низомӣ ба мардумони арабизабон аҳамияти калон дорад.

Дар вақтҳои охири олими озарбойҷонӣ профессор Рустам Мӯсоўғлӣ Алиев дар таҳқиқ, тарҷума ва интишори осори Низомии Ганчавӣ хизмати арзандаеро ба ҷо меорад. Қайд кардан кофист, ки ӯ дар муддати кӯтоҳе тарҷумаи сатр ба сатри озарбойҷонии «Махзан — ул-асрор» (Низами Ганчавӣ. Сирлар ҳазинасы) ва тарҷумаи лафз ба лафзи русии «Лирика»-и Низомиро анҷом дода, ҳар дуи онро соли 1981 дар Боку ба воситаи нашриёти «Елм» бо шарҳу тавзеҳи бисе муфид ба таъби расонд. Мақолаи ифтитоҳӣ, таҳия ва тафсиру эзоҳоти маҷмӯаи «Шеърҳо ва дostonҳо»-и Низомӣ, ки дар шӯъбаи ленинградии нашриёти «Советский писатель» дар силсилаи «Китобхонаи шоир» (Ленинград, 1981) чоп шудааст, низ ба қалами ин донишманди забардаст тааллуқ дорад. Омӯзишу баррасии осори Низомӣ ва масоили дигари марбут ба зиндагию муҳит, мероси баденю эҷодиёт ва андешаю суханофаринии ӯ аз тарафи донишманди мазкур ва ҳамкорону шогирдонии вай идома дорад.

Соли 1981 ба муносибати баргузор гардидани чашни 840-солагии зодрузи Низомии Ганчавӣ дар Озарбойҷон тарҷу-

маи тахтуллафзии русии «Лайлӣ ва Мачнун»-и Низомӣ дар Боку аз чоп баромад, ки онро низ бо сарсухану шарҳи пурарзише доктори илмҳои филология Рустам Алиев анҷом додааст. Дар омӯхтану дарки матни «Лайлӣ ва Мачнун»-и шоири ганҷавӣ, нуктаҳои борики бадеӣ ва матолиби ҳақимонаи достони мазкур ин тарҷума хеле муфид буда, мутарҷим, аз забону таърихи адабиёти форсу тоҷик, мактабу ҷараёнҳои он, нозукиҳои поэтикаи ин адабиёт ва таъриху урфу одати халқ вукуфи комил дорад, ба матну тавзеҳоти Ваҳиди Дастгардӣ такяя намуда, бисёр асрору муаммоҳои матни Низомиро кашф кардааст. Дар муқаддима (сах. 21—23) муҳаққиқ гуё ақидаи моро дар хусуси нашрҳои Ваҳиди Дастгардӣ ва советии «Хамса»-и Низомӣ тақвият дода, хулосаи моро ба даст меорад, ки матне, ки донишмандони советӣ интишор додаанд, дар сифат нисбат ба ҷопҳои Ваҳид пасттар истода, матншиносии Низомиро ба ақиб кашиданд. Фақат боиси таассуф аст, ки Р. Алиев ба Ваҳид хеле бовар карда, тарҷумаро асосан аз рӯи он матн анҷом дода, ҳамаи нуксонҳои онро такрор намудааст. Аз ин гузашта, ӯ адади абъёти илҳоқии «Лайлӣ ва Мачнун»-и Низомиро гоҳ 1600 сатр (сах. 26), гоҳе 1300 байт (2600 сатр; дар ҷоп зарби дукаратаи 1300 ба ҷои 2600 дуҳазору шаст сабт шудааст, сах. 27) гӯяд ҳам, бо вучуди таъкиди чандинбораи илҳоқӣ буданашон фаслҳои «Сифати бузургвории Мачнун», «Сифати ишқи Зайд бо Зайнаб», «Мулоқоти Зайд бо Зайнаб», «Ниёиш қардани Лайлӣ ба худои азза ва ҷалла», «Расидани «Лайлӣ ва Мачнун ба якдигар», «Омадани Саъломи Бағдодӣ ба дидани Мачнун бори дуввум», «Ба хоб дидани Зайд Лайлӣ ва Мачнуи ро дар бихишт», ки ҷамъан 351 байтанд, ба матн дохил кардааст. Агар ин порчаҳоро аз матни аслии достон хориҷ намоем, ҳаҷми достони тарҷумашуда аз гуфтаи Низомӣ хеле кам мешавад ва лозим меояд, ки натаҳҳо дар хусуси хориҷ намудани байтҳои илҳоқӣ, балки барқарор намудани байтҳои аслиӣ, ки чун абъёти илҳоқӣ аз матни аслии достони Низомӣ берун андохта шудаанд, кӯшише ба харҷ диҳем. Чунин ташаббус дар матне, ки «Ирфон» нашр мекунад, то дараҷае зухур ёфтааст, ки дурустии он ҳангоми таҳияи матни комилан интиқодӣ ва ҳақиқатан илмии «Лайлӣ ва Мачнун»-и Низомӣ муайян хоҳад гардид.

Қайд қардан лозим аст, ки дар саросари Озарбойҷон мардум бо ёди Низомӣ нафас мекашад, дар ҳама ҷо шеърҳои ситонши ӯ садо медиҳад. Мӯҷассамаҳои шоир дар Боку, Кировобод, музейи таърихи адабиёти ба номи Низомӣ дар Боку, райони Низомӣ дар пойтахти Озарбойҷон, райони Ган-

чаи шахри Кировобод, боғи хотиравии Низомӣ, ки аз 300 гектар иборат аст, театри назми Низомӣ, ки аз осори Низомӣ намоншномаҳо ташкил мекунад, музей ҳаёт ва эҷодиёти Низомӣ, намоишгоҳи дониши «Низомӣ дар санъати тасвирий», гулгашти «Бузургони адабиёти халқҳои СССР барои Низомии Ганҷавӣ», китобхонаи Низомӣ, музей миннатурои Озарбойҷон, музей Мехсети Ганҷавӣ (Маҳастии Хучандӣ — А. А.), гӯшаи маҳсули Низомӣ дар китобхонаи «Хазина», комплекси «Чашмаи Хамса», ки аз барельефи Низомӣ ва панҷ ҷавоно, ки номи панҷ достони шоирро дошта, дар сари панҷчашмаи табиӣ сохта шудааст, аз муҳаббату эҳтироми саршори халқи озарбойҷон нисбат ба шеърӯ шоири нобиға гувоҳӣ медиҳанд. Дар оянда дар Озарбойҷон нашри тарҷумани осори Низомӣ дар шаклҳои гуногун (тарҷумаҳои шеърӣ, тарҷумаҳои таҳтулафзӣи филологӣ, нашрҳои суратдор, кисагӣ, барои бачаҳо, ҳаҷъявӣ, бо ҳуруфоти арабӣ ва ғайра) ба забони озарбойҷонӣ, тарҷумаҳои манзум ва мансури филологӣ ба забони русӣ, мунтахабот ба забонҳои англисӣ немисӣ, фаронсавӣ, ҳикматҳои Низомӣ (ба озарбойҷонӣ ва русӣ), ҳозир намудани матнҳои интиқодии асарҳои Низомӣ ба асли форсӣ-тоҷикӣ онҳо, нависондани асарҳои илмӣ оид ба Низомӣ, мероси адабӣ ва мактаби адабии ӯ, таълиф кунондани асарҳои илмӣ-оммавӣ, тартиб додани библиографияи Низомӣ, дар ҳар ду сол як бор гузаронидани сессияҳои илмӣ ва амсоли инҳо дар назар дошта шудааст. 25 нафар олимони озарбойҷон дар Университети давлатии Боку луғати басомадии тафсирий ва дузабонаи (форсӣ-озарӣ) Низомиро тайёр мекунад.

Низомӣ ҳамчун шоири ҳамзабону миллӣ дар Тоҷикистон ҳам эҳтирому манзалати бузургеро соҳиб аст. Ҳаёт ва эҷодиёти шоири номӣ дар тамоми мактабҳои миёна, омӯзишгоҳи педагогии мусиқӣ ва донишкадаҳои филологияи санъати Тоҷикистон омӯхта мешавад. Нашри «Куллиёти Низомӣ» далели нави муҳаббати халқи тоҷик ба шоири ганҷавист. Донишмандони тоҷик дар таълифи асарҳои илмӣ роҷеъ ба шоири бузург бо олимони озарбойҷонӣ ҳамкорӣ хоҳанд кард. Дар маҷмӯи асарҳои Низомӣ алҳол асарҳои сахнавӣ, балет ва киноҳои тоҷикӣ вучуд дошта, бисёр ғазалҳои Низомӣ бо оҳангҳои халқӣ ва дар ҷузъи «Шашмақом» суруда мешаванд. Ин қор дар оянда вусъат хоҳад ёфт.

Соли 1981 бо қарори КМ ПК Озарбойҷон ҷашни 840-солагии зодрӯзи Низомии Ганҷавӣ гузаронда шуд, ки бо иборати номзад ба аъзогии Бюрои Сиёсии КМ КПСС рафӣк

Ғ. А. Алиев он як навъ репитицияи генералие буд, ки дара-
чай ба ҷашни 850-солагии мавлуди шоири оламшумул, ки со-
ли 1991 гузаронда хоҳад шуд, тайёр будани ҷамватанони
ӯро бояд нишон меод. Дар амал ин ҷашн ба иди ҳақиқии
дӯстии халқҳои СССР табдил гардида, исбот намуд, ки фар-
зандони тамоми асру наслҳо толибу ташнаи неъматӣ бузур-
ги маънавӣ—эҷодиёти Низомӣ хоҳанд буд.

Аълоҳон АҒСАҲЗОД.

МУНДАРИЧА

Аз нашриёт	5
Достони ишқу зебой	8

ХУСРАВ ВА ШИРИН

Дар тавҳиди борӣ	25
Дар истидлоли назар ва тавфиқи шинохт	28
Омурзиш хостан	30
Дар наъти расул	33
Дар сабиқан назми китоб	35
Дар ситоиши Туғрил Арслан	37
Дар ситоиши Атобаки Аъзам Шамсиддин Абуҷаъфар Мухаммад Бийни Элдигиз	40
Хитоби Заминбус	43
Дар мадҳи шоҳ Музаффариддин Қизиларслан	46
Ҳикоят	50
Дар пижӯҳиши ин китоб	50
Сухане чанд дар ишқ	54
Узрангезӣ дар назми китоб	55
Оғози достон	59
Сифати Бузургумед	61
Ишрати Хусрав дар марғзор ва сиёсати Хурмуз	63
Шофеъ ангеҳтани Хусрав пиронро пеши падар	65
Ба хоб дидани Хусрав ниёи хеш Анушервонро	66
Ҳикоят қардани Шопур аз Ширин ва Шабдиз	67
✓ Васфи ҷамоли Ширин	69
Сифати Шабдиз	72
Рафтани Шопур дар Арман ба талаби Ширин	74
Дар начоди Шабдиз	75
Намудани Шопур сурати Хусравро бори аввал	76
Намудани Шопур сурати Хусравро бори дувум	79
Намудани Шопур сурати Хусравро бори саввум	80

Пайдо шудани Шопур	
Гурехтани Ширин аз назди Меҳинбону ба Мадоин	94
Андом шустани Ширин дар чашмаоб	95
Дидани Хусрав Ширинро дар чашмасор	104
Расидани Ширин ба мӯшқуи Хусрав дар Мадоин	105
Тартиб қардани кӯшк барои Ширин	107
Расидани Хусрав ба Арман назди Меҳинбону	109
Маҷлиси базми Хусрав ва бозомадани Шопур	112
Огоҳӣ додани Шопур Хусравро аз Ширин	115
Рафтани Шопур дигар бор ба талаби Ширин	119
Огоҳии Хусрав аз марги падар	121
Бар тахт нишастани Хусрав ба ҷои падар	122
Бозовардани Шопур Ширинро пеши Меҳинбону	123
Гурехтани Хусрав аз Баҳроми Чӯбин	125
Ба ҳам расидани Хусрав ва Ширин дар шинкоргоҳ	128
Андарз ва савганд додани Меҳинбону Ширинро	130
Чавгон бохтани Хусрав бо Ширин	133
Сифати баҳор ва айши Хусраву Ширин	135
Шер куштани Хусрав дар базмгоҳ	137
Афсона гуфтани Хусраву Ширин ва Шопуру духтарон	140
Масал гуфтани духтарони Ширин	141
Масал гуфтани Шопур	141
Масал гуфтани Ширин	142
Масал гуфтани Хусрав	145
Озурдани Хусрав аз Ширин ва рафтан ба ҷониби Рум	147
Посуи Ширин	149
Посух додани Хусрав Ширинро	152
Посуи Ширин Хусравро	153
Лоба қардани Хусрав пеши Ширин	154
Дамидани рӯз	157
Рафтани Хусрав аз пеши Ширин	159
Лашқар кашидани Хусрав ба ҷанги Баҳром ва зафар ёфтан	163
Бар тахт нишастани Хусрав бори дуюм	167
Нолидани Ширин дар ҷудоии Хусрав	170
Васият қардани Меҳинбону Ширинро	174
Нишастани Ширин ба подшоҳӣ	176
Омадани Ширин ба Мадоин	177
Огоҳии Хусрав аз марги Баҳроми Чӯбин	182
Базморони Хусрав	183
Сӣ лаҳни Борбуд	188
Шафоат қардани Хусрав пеши Марьям аз Ширин	190
Фиристодани Хусрав Шопурро ба талаби Ширин	191
Ҷӯб қардани Ширин ба Шопур	

Оғози ишқи Фарход	202
Омадани Ширин ба дидани Фарход	207
Зорӣ кардани Фарход аз ишқи Ширин	208
Огоҳӣ ёфтани Хусрав аз ишқи Фарход	212
Рой задани Хусрав дар кори Фарход	214
Талаб кардани Хусрав Фарҳодро	215
Мунозираи Хусрав бо Фарход	215
Кӯҳ кандани Фарход ва зурии ӯ	219
Рафтани Ширин ба кӯҳи Бесутун ва сабқат шудани ас- ли вай	227
Огоҳии Хусрав аз рафтани Ширин ба назди Фарход	230
Таъзияномаи Хусрав ба Ширин аз роҳи танз	236
Мурдани Марьям	239
Таъзияномаи Ширин ба Хусрав дар марги Марьям аз роҳи бодафрох	241
Расидани номаи Ширин ба Хусрав	244
Сифати доду дихиши Хусрав	245
Ба май нишастани Хусрав бар тахти тақсидӣ	246
Шунидани Хусрав авсофи Шаккари исфаҳониро	250
Рафтани Хусрав ба Исфаҳон дар таманнои Шаккар	251
Тафтаххуси Хусрав дар кори Шаккар ва хостгории ӯ	256
Танҳо мондани Ширин ва зорӣ кардани вай	260
Дар ситониши субҳгоҳ	263
Ниёиш кардани Ширин ба яздони пок	264
Рафтани Хусрав сӯи қасри Ширин ба баҳонаи шикор	267
Дидани Хусрав Ширинро ва сухан гуфтан бо Ширин	273
Посух додани Ширин Хусравро	275
Посух додани Хусрав Ширинро	279
Посух додани Ширин Хусравро	281
Посуҳи Хусрав Ширинро	285
Посух додани Ширин ба Хусрав	288
Посух додани Хусрав Ширинро	292
Посух додани Ширин Хусравро	296
Посуҳи Хусрав Ширинро	300
Посух додани Ширин Хусравро	304
Бозгаштани Хусрав аз қасри Ширин	307
Посуҳи Шопур ба Хусрав	311
Пушаймон шудани Ширин аз рафтани Хусрав	313
Хоб дидани Хусрав ва таъбири Шопур	316
Маҷлис ороستاني Хусрав дар шикоргоҳ	317
Ғазал гуфтани Накисо аз забони Ширин	321
Суруд гуфтани Борбад аз забони Хусрав	322
Суруд гуфтани Накисо аз забони Ширин	324

Суруд гуфтани Борбад аз забони Хусрав	326
Суруд гуфтани Накисо аз забони Ширин	329
Ғазал гуфтани Борбад аз забони Хусрав	331
Суруд гуфтани Накисо аз забони Ширин	333
Суруд гуфтани Борбад аз забони Хусрав	335
Берун омадани Ширин аз хиргоҳ	337
Овардани Хусрав Ширинро аз қаср ба Мадоин	341
Зифофи Хусрав ва Ширин	344
Андарзи Ширин Хусравро дар доду дониш	354
Саволу ҷавоби Хусрав бо Бузургумед	355
Гуфтани Бузургумед чихил қисса аз «Қалила ва Дим- на» бо чихик нукта	362
Ҳикмат ва андарзарони ҳаким Низомӣ	366
Сифати Шерӯя ва анҷоми кори Хусрав	367
Нишастани Хусрав ба оташхона	369
Қуштани Шерӯя Хусравро	373
Тамсил	374
Бедор шудани Ширин	374
Хостгории Шерӯя Ширинро	375
Чон додани Ширин дар даҳмаи Хусрав	376
Дар мавъиза	382
Дар насихати фарзанди худ Муҳаммад гӯяд	384
Хоби Хусрав	385
Номаи пайғамбар ба Хусрави Парвиз	389
Меъроҷи пайғамбар	393
Андарз ва хатми китоб	396
Накӯҳиши ҳасудон	400
Талаб қардани Туғралшоҳ Ҳаким Низомиро	403
Таассуф бар марги Шамсиддин Муҳаммади Чаҳон- пахлавон	410
Фарку бадали нусхаҳо	413
Луғат	433
Ҳаммаром ва ҳамзабони инсонҳо	452

Низами Ганджави

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ В ПЯТИ ТОМАХ.

ХУСРАВ И ШИРИН

Том I

(на таджикском языке)

Муҳаррир Ш. Мاستон
Рассом В. Пулатов
Муҳаррири расмҳо Т. Королёва
Муҳаррири техники Е. Цынн
Мусаҳҳеҳ А. Азизқулов

БИ 695

Ба матбаа 21.06.82 супурда шуд. Ба чопаш 18.03.83 имзо шуд. КЛ 04618. Формати 70×100^{1/32}. Қоғази типографии № 2. Гарнитуралаш адабӣ. Чопаш барҷаста. Ҷузъи чопин шартӣ 18,7+вкл. 0,32. Ҷузъи рангаи шартӣ 23,5. Ҷузъи нашрию ҳисобӣ 22,37+вкл. 0,31. Адади нашр 20000. Супориши № 6542. Нарҳаш 2 с. 15 тин.

Душанбе, нашриёти «Ирфон», кӯчаи Айни, 126.

Матбаан № 1 Комитети давлатии РСС Тоҷикистон оид ба корҳои нашриёт, полиграфия ва савдои китоб. Душанбе, хиёбони Ленин, 37.

